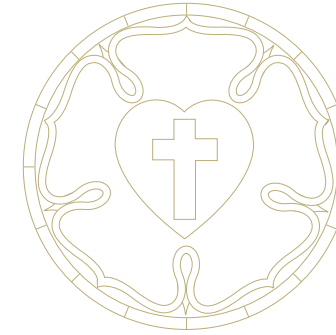

Bispemøtet 2016

Innhold

Helga Haugland Byfuglien: Sammen i håp	7
Protokoll	10
Uttalelse: Kirkens tilsynstjeneste i lys av ny kirkeordning	24
Uttalelse: Arven fra Luther og det jødiske folk	40
Vigsling av ny biskop i Sør-Hålogaland	49
Helga Haugland Byfuglien: Vigslingstale	50
Ann-Helen Fjeldstad Jusnes: Preken	52
Hilsen fra Kirkerådets leder Svein Arne Lindø	56
Hilsen fra bispedømmerådsleder Marit Hermstad	57
Prekener	61
Olav Øygard: Preken ved biskopens mottakelse og årstale	62
Ole Chr. M. Kvarme: Vår bønn – Guds barmhjertighet	64
Per Arne Dahl: Annerledeskongen med kongekrone og tornekrone	67
Solveig Fiske: Vigsling av Borkerud kapell i Øyer	70
Stein Reinertsen: Jesu tale i Grimstad	72
Ole Chr. M. Kvarme: Guds nåde – vårt fristed	74
Helga Haugland Byfuglien: Preken ved 5-årsmarkeringen etter 22. juli-hendelsene	76
Helga Haugland Byfuglien: Det spesielle kall og de mange	80
Tor Singaas: Det Norske Bibelselskap 200 år	84
Stein Reinertsen: Underveis	87
Ingeborg Midttømme: Visitasgudstjeneste i Stranda kyrkje	91
Atle Sommerfeldt: Nordisk kirkelig pilegrimskonferanse	94
Atle Sommerfeldt: Preken festgudstjeneste, Rødenes kirke	96
Erling J. Pettersen: Guds navn er barmhjertighet	99
Ann-Helen Fjeldstad Jusnes: Preken ved trosopplæringskonferansen	104
Tor Singaas: Frosta kirke 150 år	107
Ingeborg Midttømme: Visitasgudstjeneste Valderøy kyrkje	111
Per Arne Dahl: Preken ved prestemøte for Tunsberg	114

Olav Øygaard: Preken i forbindelse med markering av Karasjok kommunes 150-årsjubilem	120
Solveig Fiske: Tekstmeditasjon på Stiftsdag	122
Halvor Nordhaug: Ein avgrensa gud	124
Taler og innlegg	127
Ann-Helen Fjeldstad Jusnes: Samefolkets dag	128
Olav Øygaard: Tale samefolkets dag	130
Ole Chr. M. Kvarme: Bibelen som misjonens hjerte	133
Atle Sommerfeldt: Gud sier: «Jeg øser ut min Ånd over alle mennesker!»	138
Solveig Fiske: Sjelesorgsymposiet 2016 – Sjelesorg på vei	140
Stein Reinertsen: Menigheten i møte med den fremmede	143
Ingeborg Midttømme: Et nådens år!	152
Olav Øygaard: Appell ved markering mot asylinnstrammingene	153
Per Arne Dahl: Kampen om vår følsomhet – langsomt venner vi oss til det meste	155
Tor Singsaas: Alter - med samisk utsmykning i Nidarosdomen	157
Stein Reinertsen: Det gylne evangelium	159
Solveig Fiske: Kristendommen som samfunnsbygger	164
Erling J. Pettersen: Trenger kirken fortsatt kirkemusikken og kirkemusikeren?	166
Ann-Helen Fjeldstad Jusnes: Gå og fortell!	
Å kommunisere evangeliet inn i vår samtid	171
Tor Singsaas: Det Norske Bibelselskap 200 år	174
Per Arne Dahl: Når hjertet skal nåes – pasjon som markedsføring	176
Halvor Nordhaug: Hvorfor markere reformasjonen i 2017?	181
Helga Haugland Byfuglien:	
Samarbeid mellom kirke og skole i et livssynsåpent samfunn	186
Atle Sommerfeldt: Luther og musikk i gudstjenesten	190
Ole Chr. M. Kvarme: Justification: God's grace and mercy	196
Minneord	201
Fredrik Grønningsæter	202
Per Lønning	204
Årsrapport	207
Kontaktinformasjon	218

Sammen i håp

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN,
BISPEMØTETS PRESES

En evangelisk – luthersk kirke formidler Guds nåde, kjemper for rettferdighet og er mangfoldig. Dette skal feires og markeres i den fargerike globale lutherske kirkefamilien, også i vår kirke, i 2017. Det er 500 år siden Martin Luther slo opp 95 teser på kirkedøren i Slottskirken i Wittenberg.

Samtidig er Den norske kirke blitt tydelig skilt fra staten. Ansvaret for all virksomhet i kirken er nå lagt til kirkelige organer. Det gir anledning til refleksjon om hva det betyr å være evangelisk – luthersk kirke i dag.

Arven fra Martin Luther har satt dype spor først og fremst i kirken i Norge, men har også hatt uvurderlig betydning for utvikling av ulike deler av samfunnet.

Vi erkjenner på samme tid at deler av Luthers tankegods tar vi avstand fra som kirke i dag. Dette kommer tydelig til uttrykk i Bispemøtets uttalelse «Arven fra Luther og det jødiske folk» (se side 40).

Den økumeniske bønnegudstjenesten i Lund domkirke 31. oktober hadde tema: Sammen i håp. Den gav løfter om nye steg i fellesskapet mellom de lutherske kirker og den katolske kirke. I sin tale løftet pave Frans opp utfordringen fra Luther om at vi er frelst ved nåden alene og anerkjente lutherske kirkers bidrag til å gi Bibelen større plass i kirkens liv. Erkjennelsen av at det som knytter kirkene sammen, er større enn det som skiller, har ført til felles forpliktelse til å omtale hverandre positivt og arbeide for sterkere synlig fellesskap lokalt. Det har gitt en løfterik inngang til markeringen av 500 år for reformasjonen.

Ufattelige lidelser som følge av årelange krigshandlinger, maktspill og kynisme roper på barmhjertighet og handlekraft. Den verdensvide kirke står sammen med andre av god vilje for å lindre og bringer lys i mørket. Det er kirkens oppgave å tale tydelig om urett og krenkelse av menneskeverd. Det er kirkens kall å vise nestekjærlighet i handling og stå opp for de svake. Likegyldighet, fiendebilder og resignasjon truer engasjement og troen på at det nytter. Men kirken tror på en Herre som kom som lys i mørket. Mørket har ikke overvunnet det.

Han møter oss stadig med ordene:
«Frykt ikke».

Vi står sammen i håp.

Saksliste

Bispemøtet 2016

Bispemøtet 15.-19. februar 2016

Saksnr.	Sakstittel
1/16	Orienteringssaker
2/16	Privat prestedtjeneste
3/16	Fagråd for ABV – endringer i mandat og retningslinjer
4/16	Saker til Kirkemøtet 2016
5/16	Utlysning av Olavstipend 2017
6/16	EVU-saker
7/16	Uttalelse om reformasjonsjubileet 2017
8/16	Uttalelse – Kirkens tilsynstjeneste i lys av ny kirkeordning
9/16	Veiledning - Religionsmøtet ved kirkelige handlinger
10/16	Den norske kirkes landsfond
11/16	Kontaktmøter
12/16	Kirkeordning
13/16	Strategiske perspektiver
14/16	Dåp av asylsøkere
15/16	Møteplan
16/16	Reglement for Bispemøtet
17/16	Vigsel for likekjønnede

Bispemøtet 12.-13. september 2016

Saksnr.	Sakstittel
18/16	Orienteringssaker
19/16	Retreat i Assisi 2017
20/16	Kirkemedlemskap og tilsettingsforhold
21/16	Liturgisak: Revisjon av dåpsliturgien
22/16	Liturgisak: Liturgisk musikk
23/16	Uttalelse til reformasjonsjubileet
24/16	Mal for vigsling av biskop
25/16	Permisjon m.v. for biskoper
26/16	Nye tariffavtaler for presteskaper

Bispemøtet 17.-21. oktober 2016

Saksnr.	Sakstittel
27/16	Orienteringssaker
28/16	Sykehuspresttjenesten
29/16	Kontaktmøter
30/16	Liturgi ved dødfødsel
31/16	Uttalelse til reformasjonsjubileet
32/16	Mediehåndtering og mediestrategi
33/16	Liturgisak – vigsel for likekjønnede par
34/16	Veileder til vigselssliturgi for likekjønnede
35/16	Sorteringssamfunnet, abort, bioteknologi
36/16	Oppnevning av valgkomite
37/16	EVU-saker
38/16	Møteplan 2017-2019
39/16	Bønn for Syria og Irak

Bispemøtet 14. desember 2016

Saksnr.	Sakstittel
40/16	Orienteringssaker
41/16	Referatsaker
42/16	Liturgisk musikk
43/16	Oppnevning av vara til FABV
44/16	Uttalelse om reformasjonsjubileet
45/16	Veien til vigsljet tjeneste
46/16	Veileder for vigsling av likekjønnede
47/16	Seminar bioteknologi
48/16	Brev til statsministeren

Protokoll Bispemøtet

15.-19. FEBRUAR 2016

VOKSENÅSEN HOTELL, OSLO

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

- 1/16 Orienteringssaker
- 2/16 Privat prestedtjeneste
- 3/16 Fagråd for ABV – endringer i mandat og retningslinjer
- 4/16 Saker til Kirkemøtet 2016
- 5/16 Utlysning av Olavstipend 2017
- 6/16 EVU-saker
- 7/16 Uttalelse om reformasjonsjubileet 2017
- 8/16 Uttalelse – Kirkens tilsynstjeneste i lys av ny kirkeordning
- 9/16 Veiledning - Religionsmøtet ved kirkelige handlinger
- 10/16 Den norske kirkes landsfond
- 11/16 Kontaktmøter
- 12/16 Kirkeordning
- 13/16 Strategiske perspektiver
- 14/16 Dåp av asylsøkere
- 15/16 Møteplan
- 16/16 Reglement for Bispemøtet
- 17/16 Vigsels for likekjønnede

Til stede

Halvor Nordhaug, fung. *preses*, Bjørgvin
Ole Chr. M. Kvarme Oslo
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singaas, Nidaros
Erling J. Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt, fung. *visepreses*, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Per Arne Dahl, Tunsberg
Olav Øygard, Nord-Hålogaland
Ann-Helen Fjeldstad Jusnes, Sør-Hålogaland
Leif Jørn Hvidsten, Hamar
Jan Otto Myrset, Bjørgvin

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, generalsekretær
Inge Westly, seniorrådgiver
Helge K. Nylenna, seniorrådgiver

Gjester:

Statsråd Linda Hofstad Helleland, Kulturdepartementet
Ekspedisjonssjef Ingrid Vad Nilsen, Kulturdepartementet
Avdelingsdirektør Torbjørn Backer Hjorthaug, Kulturdepartementet
Direktør Jens-Petter Johnsen, Kirkerådet

BM 1/16 Orienteringssaker

1. Virksomhetsoverdragelse – medarbeidersamtaler
2. Biskopene i media
3. Fra fakultetsledermøtet 20. januar 2016
4. Regionale prostekurs og nasjonal prostekonferanse
5. Foreldres navn på dåpsattest
6. Fra styringsgruppen for VTP
7. Arbeidsgruppe for «Veien til vigslet tjeneste»
8. Arbeidsgruppe for LHBT-tematikk
9. Tarifforberedende grupper i regi av KA
10. Lederrolleundersøkelse fra VID vitenskapelig høyskole
11. Arbeid for å styrke rekruttering til kirkelig tjeneste
12. Nattverdnekt
13. Selvbetjeningsløsning ifm inn- og utmelding
14. Bibelselskapet 200 år
15. Kirkelederkonferanse i Stavanger 14/10 2016 i regi av NMS
16. Liturgi for dødfødsel
17. Kirke og organisasjonene
18. Ordinasjonsfullmakten
19. Økonomi og etikk
20. Økonomien i bispedømmene
21. Pensjonister i kirkelig tjeneste

BM-1/16 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 2/16 Privat prestedtjeneste

Spørsmål knyttet til privat prestedtjeneste har vært oppe til samtale i Bispemøtet som orientering i februar 2015, BM 01/15 og til diskusjon på møtet i mai 2015, BM 22/15. Til sistnevnte var det forberedt et notat som dannet utgangspunktet for samtalen. Med privat prestedtjeneste menes i denne sammenheng når personer som er ordinert til prestedtjeneste i Den norske kirke, uten å være tilsatt i en prestestilling i kirke eller organisasjon, etablerer en kommersiell virksomhet hvor tjenestene som selges til forveksling kan likne oppgaver presten utfører, og også involverer kirkelige handlinger som dåp, vigsels og gravferd.

Denne saken omhandler ikke pensjonerte prester som organiserer sin vikarprestedtjeneste gjennom eget foretak, eller ordinerte prester som er i kirkelig tjeneste og samtidig har annet arbeid ved siden av prestedtjenesten (bistilling/bierverv). Det har ingen konsekvenser for økumenisk samarbeid. Vedtak i saken vil være en klargjøring av kirkens møte med en bestemt gruppe prester. Denne gruppen er sannsynligvis begrenset, men kanskje voksende.

Bakgrunn

Bakgrunnen for at saken har vært oppe i Bispemøtet er mediesaker om prester som gjennom egen privat virksomhet har tilbudt prestedtjeneste og kirkelige handlinger mot betaling. Dette dreier seg om yrkesaktive prester som med utgangspunkt i sine presterettigheter som medfølger ordinasjon, oppretter egne virksomheter for å utrette prestedtjeneste utenfor den kirkelige strukturen. For kirken er dette utfordrende på flere måter:

Prestetjenesten er forankret i CA V, som har som utgangspunkt at kirken trenger denne tjenesten «for at vi skal komme til... tro». Prestetjenesten er dermed uløselig knyttet til det fellesskapet kirken utgjør.

Vigsels- og ordinasjonsforståelsen i DNK er knyttet opp til den enkelte tjeneste, jf. BM 03/10. Det vil si at en prest ordineres til prestedtjeneste i Den norske kirke. Selv om ordinasjonen, og de rettighetene som medfølger av den, består selv om en ikke virker som prest i DNK, vitner dette om at bruk av ordinasjonsrettigheter utenfor DNKs, eller annet kirkesamfunns, struktur er problematisk.

Prest er ikke en beskyttet tittel, men knyttes i det norske samfunnet særlig opp mot prestedtjenesten til Den norske kirke. Derfor vil bruk av denne tittel skape en forbindelse mellom vedkommende prest og Den norske kirke, uten at det foreligger noen formell forbindelse utover ordinasjonen.

Alle medlemmer i Den norske kirke har rett til fri betjening fra sin lokale kirke. Å sette egenbetaling for prestedtjeneste inn i et privat faktureringsystem kan dermed så tvil ved en grunnleggende forståelse av kirkens tjeneste for sine medlemmer.

Den norske kirke bør forholde seg til slik privat prestedtjeneste på en ensartet måte. Det er derfor nødvendig å samordne biskopenes praksis på feltet.

Nærliggende saksfelt

En privat organisering av en helhetlig prestedtjeneste, som var bakgrunn for at dette temaet kom opp til behandling i Bispemøtet og som første del av forslag til vedtak retter seg inn mot, kan antas å ha et begrenset omfang. Men det vil også være en del nærliggende tema som kan være problematiske, og som det kan være vanskeligere å ha en ensartet praksis rundt. Dette kan for eksempel gjelde bruk av prestedtittel eller biskopers tilsyn med prester som ikke er tilsatt i kirkelig stilling.

Noen aktuelle case:

Prest i permisjon fra prestedstilling arbeider i begravelserbyrå og forretter livsyns åpne seremonier i den anledning.

Ordinert prest som ikke arbeider i kirkelig stilling tar betalt, utenfor bispedømmets administrasjon, for å gjennomføre kirkelige handlinger, som for eksempel vigsel.

Ordinert prest oppretter bedrift hvor formålet er å drive sjelesorg eller annen samtalevirksomhet som ligger tett opptil en prests pastorale ansvar.

Ordinert prest åpner bedrift, for eksempel for å drive coaching, og bruker prestedtittel aktivt i promoteringen av bedriften.

I disse tilfellene finnes det ikke et klart avgrenset fenomen å forholde seg til og kunne sette inn tiltak for. Det må også gjøres vurderinger av hva som er uønsket aktivitet og hva kirken kan leve med.

Bispemøtet bes drøfte om det finnes noen felles faktorer i slike saker som Bispemøtet kan gjøre helhetlige vedtak rundt, eller om dette bør behandles av biskop (og eventuelt Bispemøtet) fra sak til sak.

Biskopens handlingsrom

§ 12 i tjenesteordning for prester slår fast at en ordinert prest må ha samtykke fra lokal sokneprest, prost eller biskop for å

kunne forrette kirkelige handlinger i et tjenestedistrikt. Dersom dette ikke gis, vil det heller ikke være noe grunnlag for å kunne tilby slike tjenester på et privat marked.

Biskopens handlingsrom overfor en prest som tilbyr privat sjelesorg eller veiledning mot betaling er begrenset. Men som ordinert prest står man under tilsyn av biskopen, uavhengig om man er tilsatt i en stilling i Den norske kirke. En biskop kan altså opprette tilsynssak mot en prest, selv om vedkommende driver privat bedrift, og i siste instans frata vedkommende deres presterettigheter (jf. tjenesteordning for menighetsprester §§1 og 8 og tjenesteordning for biskoper §12).

BM-2/16 Vedtak:

1. Med privat prestedtjeneste menes i denne sammenheng en person som er vigslet til prestedtjeneste i Den norske kirke, uten å være tilsatt i en ordnet prestedstilling, og som etablerer eller er ansatt i en kommersiell virksomhet hvor tjenestene som selges til forveksling kan ligne oppgaver prester utfører, og også kan involvere kirkelige handlinger som dåp, vigsel og gravferd. Dette vedtaket omhandler ikke pensjonerte prester som organiserer sin vikarprestedtjeneste gjennom eget foretak, eller ordinerte prester som er i kirkelig tjeneste og samtidig har annet arbeid ved siden av prestedtjenesten (bistilling/bierverv).
2. Vigsling til prestedtjeneste er en vigsling til tjeneste i og for kirken. Å bruke presterettighetene med tanke på kommersiell virksomhet lar seg derfor ikke forene med vigslingens formål.
3. På bakgrunn av dette kan ikke prester i privat prestedtjeneste gis samtykke fra lokal sokneprest eller prost til å forrette kirkelige handlinger (jf. Tjenesteordning for menighetsprester paragraf 12, kf. Tjenesteordning for biskop paragraf 10). Prester som driver slik kommersiell virksomhet bør heller ikke engasjeres som vikarer ifm. gudstjeneste og kasualia, da en slik bruk kan skape legitimitet til den private virksomheten.
4. Prester som ikke er ansatt i kirkelig stilling og som tar betalt for å utføre kirkelige handlinger, må kanalisere slik betaling gjennom bispedømmet eller kirkelig fellesråd, og de etter enhver tid gjeldene takster for enkelttjenester.

5. Ordinert prest i Den norske kirke er forpliktet på å følge kirkens liturgier og ordninger. Prester vigslet til tjeneste i Den norske kirke kan ikke lede religiøse eller livssynsøytrale seremonier som fraviker fra Den norske kirkes liturgier og ordninger.

BM 3/16 Fagråd for ABV – endringer i mandat og retningslinjer

Det nye fagrådet for ABV (FABV) oppnevnt av Bispemøtet og KA har, etter gjennomgang av eget mandat og retningslinjer for ABV, pekt på behov for mindre justeringer i disse (FABV-sak 2/15; 13/15 og 21/15). Man mener det er behov for én endring i mandat og to endringer i retningslinjer slik det kommer til uttrykk i referatet fra FABV-sak 13/15:

- A. Ved gjennomgang av fagrådets mandat i sak 2/15 ble det stilt spørsmål om behov for ordning med vara siden mandatet ikke sier noe om dette. En varaordning bør ivareta den sammensatte kompetansen i fagrådet.
- B. Under behandling av samme sak (2/15) ble det påpekt en språklig mangel i retningslinjenes punkt 6 om hvem som kan delta i veilederutdanning.
- C. Ved gjennomgang av tidligere retningslinjer for ABV (jf. sak 14/15), ble det påpekt at de nye retningslinjene ikke sier noe om aktive veilederes forpliktelse til faglig oppdatering og å motta veiledning på veiledning.

Forslag til endringer vil tre i kraft når disse er vedtatt av Bispemøtet og KA.

Endringsforslag til mandat

Fagrådet fremmer et forslag til endring i mandat som innebærer at det innføres en varaordning. Ordningen er utformet slik at hver av partene som oppnevner kan sørge for at den helhetlige kompetansen, som både omfatter veileder- og arbeidsgiverperspektivet, er til stede også ved forfall. Endringen fremkommer ved følgende tilføyelser i mandatet til punkt 3 (markert med fet skrift):

«Fagrådet skal ha medlemmer med bred kompetanse i veiledning og god kjennskap til arbeidet med arbeidsveiledning

i kirken. Begge kjønn, ulike profesjoner og aktive arbeidsveiledere skal være representert

Det settes sammen av:

Inntil fire representanter **samt inntil to vararepresentanter** oppnevnt av BM, hvorav minst **to representanter og én vararepresentant** foreslått av tjenestemannsorganisasjonene for prestene.

Inntil tre representanter **samt inntil to vararepresentanter** oppnevnt av KA, hvorav **to representanter og én vararepresentant** foreslått av de respektive tjenestemannsorganisasjoner.

BM og KA avgjør hver for seg hvilke vararepresentanter som trer inn for de respektive representanter ut fra målsettingen om å ivareta den sammensatte kompetansen i fagrådet.

Oppnevningsperioden er på fire år. BM oppnevner leder. KA oppnevner nestleder.»

Endringsforslag til retningslinjer

Begge endringsforslag er til punkt 6 i retningslinjene.

Første gjelder rettelse av en språklig lapsus som har passert i retningslinjenes andre avsnitt hvor «og» skal erstattes med «som har». Ny formulering blir da (ny formulering i fet skrift):

Arbeidsveilederutdanning er et videreutdanningsprogram på masternivå for prester, kateketer, diakoner eller andre kirkelige medarbeidere som har minimum to års yrkeserfaring fra kirkelige tjenester.

Andre endring beror på en konstatering av at de nye retningslinjene ikke sier noe om aktive veilederes forpliktelse til å sørge for faglig oppdatering og å motta veiledning på veiledning. Dette har vært innarbeidet praksis til nå og vil være vesentlig for den faglige kvalitetssikring av veiledertjenesten. Forpliktelsen har en motsvarighet som allerede er uttrykt i retningslinjenes punkt 8 som fastslår at «Bispedømmekontoret har også ansvar for oppfølging av veiledere gjennom ordninger med veiledning på veiledning, og ved å legge til rette for deltakelse i opplegg med faglig vedlikehold og utvikling».

På denne bakgrunn foreslås følgende tilføyelse i forlengelsen av nåværende punkt 6:

Veiledere som benyttes til ABV har ansvar for å vedlikeholde sin veiledningskompetanse og å delta i veiledning på veiledning.

BM-3/16 Vedtak:

Endringer til Retningslinjer for ABV og mandat for Nasjonalt fagråd for arbeidsveiledning i Den norske kirke ble vedtatt slik de er foreslått av fagrådet.

BM 4/16 Saker til Kirkemøtet 2016

Kirkemøtet finner sted i Trondheim fra 6.-12. april 2016. Det er første møte i ny valgperiode, og det skal velges nytt Kirkeråd, Mellomkirkelig råd og Samisk kirkeråd.

Bispemøtets arbeidsutvalg har drøftet fordeling av biskoper på Kirkemøtets ulike komiteer, og fremmer følgende forslag:

Komite A – Gudstjeneste og evangelisering

Halvor Nordhaug
Tor Singsaas

Komite B – Undervisning

Atle Sommerfeldt
Per Arne Dahl

Komite C – Økonomi og kirkeordning

Stein Reinertsen
Olav Øygard

Komite D – Kirkeordningsspørsmål

Helga Haugland Byfuglien
Ingeborg Midttømme

Komite E – Personal, utdanning og arbeidsgiverspørsmål

Ann-Helen Fjelstad Jusnes
Solveig Fiske

Komite F – Informasjon, urfolksspørsmål, internasjonale og mellomkirkelige spørsmål

Erling Pettersen
Ole Chr. M. Kvarme

BM-4/16 Vedtak:

Bispemøtet drøftet forberedelsen til Kirkemøtet 2016. Samtalen ble tatt til orientering. Forslag til fordeling av biskoper på komiteer oversendes Kirkerådet.

BM 5/16 Utllysning av Olavstipend 2017

Bispemøtet overtok i 2014 ansvaret for forvaltningen og tildelingen av Olavstipendet. Stipendet ble opprinnelig opprettet av Kirkedepartementet for øke kunnskapen om kirkens rolle i samfunnet, og for å styrke kirkens kompetanse til å løse dens oppgaver.

Forslag til tema for Olavstipendet 2017

A. Reformasjonens betydning for Den norske kirke i dag

Luther og reformasjonen var tema for utlysningen i fjor, men ettersom det nå skal deles ut et stipend som skal arbeides med i selve markeringsåret for reformasjonen, kan det være passende å gå for tema knyttet til dette i denne tildelingen også. Ettersom utlysningen var spisset inn mot dåp og spiritualitet i fjorårets tildeling, kan det drøftes om en slik utlysning i denne omgang bør være mer åpen. Aktuelle problemstillinger kan være reformasjonens påvirkning i formingen av det moderne Norge, Luthers evangelieforståelse som ressurs for dagens homiletiske praksis eller økumenikk i lys av reformasjonen.

B. Religionens plass i det offentlige rom

Det har de siste årene vært debatt rundt kirkens rolle som aktør i det norske samfunnet. Uttalelser om skattepolitikk, klima og flyktninger har gitt diskusjoner om hvor politisk kirken skal være. Likeledes er det uenighet om kirkes forhold til offentlige institusjoner som skole, sykehus/sykehjem, forsvaret med mer. Et Olavstipend knyttet opp mot denne tematikken kan bidra til å belyse kirkens rolle og selvforståelse i møte med offentligheten.

C. Kristendommens plass i familien

I dåpsløftene sier foreldre at de skal «be for ham, lære ham selv å be og hjelpe ham til å bruke Guds ord og delta i den hellige nattverd, så han kan leve og vokse i den kristne tro». Når religiøsitet i stadig større grad blir en privatsak, blir disse ordene viktigere. Samtidig er det usikkert hvor stor plass religionsutøvelse har i hjemmet, og hva slags holdninger som er knyttet opp til dette. Mer kunnskap om dette kan bidra til å styrke trosopplæringsarbeidet.

BM-5/16 Vedtak:

Bispemøtet vil for 2017 lyse ut to stipend på a kr 50 000,-, med tilknyttet seks måneders frikjøp fra stilling.

For 2017 ønsker Bispemøtet søknader som kan belyse følgende problemstillinger:

- Reformasjonens betydning for det norske samfunn og Den norske kirke i dag
- Kirkens plass i det offentlige rom

Retningslinjene for forvaltningen av Olavstipendet oppdateres slik at mottagere av stipendet forventes å levere rapport/foredrag om prosjektet til Bispemøtet i tillegg til den skriftlige rapporteringen.

BM 6/16 EVU-saker

Oppgavefordelingen i nasjonal kompetanseutviklingsplan legger opp til et videre arbeid med planer regionalt og nasjonalt: Den enkelte biskop reviderer planer i tråd med felles nasjonale retningslinjer innen mai 2016. Nasjonalt utvikles fortløpende planer for EVU i tråd med tidligere presentert årshjul: Ut fra føringer i behandling av «fremtidig kursprofil» i BM-sak 6/15, er det utarbeidet planer i kontakt med SEU, læresteder, EVU/personal -ansvarlige fra bispedømmene, og på nasjonal EVU-konferanse 2016. BM i oktober foretok også en overordnet drøfting av langsiktig plan for kursvirksomheten, samt vedtok utlysning i Kompetansekartet for våren 2016.

Mål for behandlingen denne gangen er å vedta utlysning for høst 2016, å gi ytterligere føringer for kurs og kursprofil nasjonalt, og for refusjons- og arbeidstidsordninger for EVU.

Videre utvikling av kurs og kursprofil

Blant kurs og kompetansetiltak som har vært inne i bildet, er det noen det er noen som etter drøftingene har en sikker plass i planene, og som etter hvert kan kunngjøres på BMs nettsider. For andre tiltak bør det vurderes om, når og på hvilken måte disse skal gjennomføres (se vedlagt notat).

Tiltak pr februar 2016 som kan kunngjøres i planer for nasjonale kurs (det ligger i forutsetningen at listen med utlysninger fra høst 2017 vil bli mer utfyllende etter hvert):

Utllysning	Tema	Gjennomføring
Høst 2016	Menneskeverd og inkludering (VID) PKU (MF m.fl.)	Sommer- Høst 2017 2017
Vår 2017	Prostibasert dåp/dåpsteologi (TF/PTS) PLU – prester og proster (MF) Nasjonal teologikonferanse 2-3d (Felles) PTP/Innføringskurs nye prester (Felles) PKU (MF m.fl.)	H17 / V18 H17 – V19 H17 H17-V18
Høst 2017	Prostibasert – forkynnelse (MF) PKU (MF m.fl.)	V18 – H18 H 17 og/el V18
Vår 2018	PTP Innføringskurs nye prester (Felles) PKU (MF m.fl.)	H18 – V19 H17 og/el V18

Kurs hvor profil, målgruppe, rekruttering og tid bør avklares nærmere før kunngjøring:

- Menighetsutvikling
- Homiletikk – fordypning – eventuelt tverrdisiplinært
- Forkynnelse for små og store – prostibasert (jf. utlysning H17)
- Konfirmasjon / læring – LETRA-prosjektet
- Den nye frivilligheten
- Å være kirke i grisgrøndte strøk

I tråd med redegjørelse ovenfor kan det i tillegg vurderes om det bør utarbeides kursprogram som setter søkelys på: systematiske eller bibelteologiske perspektiv i møte med en kritisk tenkende samtid; som kan styrke kirkens rolle i kultur og samfunn, og på profesjoner og samhandling foran ny kirkelig organisering.

Refusjons- og arbeidstidsordninger

Behovet for felles refusjons- og arbeidstidsordninger har vært opp i samtale tidligere, men er nå aktualisert ut fra ny arbeidstidsavtale, den kommende organisering under felles rettssubjekt for Den norske kirke, og pågående nasjonale felle-sprosjekt på EVU-sektoren. Spørsmålene bør utredes i kontakt med personalutvalget (e.l.) og drøftes med de ansattes representanter. Hovedføringer kan være:

Ved *etterutdanning* som blir pålagt av arbeidsgiver, blir all studieaktivitet tilrettelagt innenfor arbeidstid og kostnader dekket av arbeidsgiver (f.eks. deltakere i «Reformasjon nå» og andre obligatoriske prostibaserte program hvor arbeidstaker ikke ønsker å ta eksamen / studiepoeng).

Ved *videreutdanning* (poeng- og kompetansegivende) hvor arbeidsgiver ønsker men ikke kan pålegge at ansatte gjennomfører studier med tilhørende oppgaver/eksamen, søkes en hoveddel av forventet studieaktivitet tilrettelagt innenfor arbeidstid og en hoveddel av kostnadene dekket av arbeidsgiver (f.eks. deltakere i «Reformasjon nå» og andre kurs- og studieprogrammer utlyst vedtatt av Bispemøtet og utlyst i Kompetansekartet). Dette svarer trolig til dagens ordninger i mange bispedømmer hvor kostnader, studieuger og et visst antall studiedager tilstås av arbeidsgiver.

Ved *etter- og videreutdanning* som gjennomføres på arbeidstakers eget initiativ og hvor arbeidsgiver samtidig vurderer at kompetansen i mindre grad vil være nyttig for fremtidig tjeneste i kirken, må kostnader og studietid helt eller delvis dekkes av den som er ansatt.

BM-6/16 Vedtak:

1. Langsiktige planer for nasjonal kursvirksomhet utvikles i tråd med fremlagte forslag og de synspunkter som framkom i møtet.
2. Til fristen 15. september 2016 utlyses følgende kurs:
  - a. Pastoralklinisk utdanning /PKU
  - b. «Menneskeverd og inkludering». Hvert bispedømme bes om å rekruttere og tilrettelegge for deltakelse for minst én deltaker til dette kurset.
3. Bispemøtet anbefaler at nye prester som tar siste del av innføringsprogrammet også tilbys å gjennomføre andre del av emnet «Prest og teolog i praksis» med inndekning og tilrettelegging fra arbeidsgiver.
4. Bispemøtet imøteser utvikling av kurs i lederutdanning (PLU) innenfor programmet «erfaringsbasert master i praktisk teologi» med sikte på oppgavene til proster og presters ledelsesansvar.
5. Bispemøtet ber det enkelte bispedømmeråd prioritere etter- og videreutdanning i tråd med langsiktige kompetansemål for prestatjenesten og for de planlagte tiltak på årsbasis regionalt og nasjonalt.
6. Forslag til felles ordninger for refusjon og arbeidstid i forbindelse med EVU-tiltak drøftes med aktuelle parter og legges frem til ny behandling i Bispemøtet.

BM 7/16 Uttalelse om reformasjonsjubileet 2017

BMAU har drøftet Bispemøtets rolle i markeringen av reformasjonsjubileet. De foreslår at det utarbeides en felles uttalelse fra biskopene som kan offentliggjøres ved inngangen til 2017 og som kan sette markeringen i perspektiv. Hensikten er å kaste

lys over den egenart og det potensial det ligger i nettopp å være en luthersk folkekirke i vår tid. Målet for denne behandlingen i Bispemøtet nå er å gi en retning for innholdet og avklare videre prosess for utforming av en slik uttalelse.

BM-7/16 Vedtak:

Bispemøtets årbok for 2016 redigeres med et fokus på reformasjonsjubileet. Arbeidsutvalget arbeider videre med å utforme en uttalelse knyttet til reformasjonsjubileet.

BM 8/16

Uttalelse – Kirkens tilsynstjeneste i lys av ny kirkeordning

Bispemøtet har drøftet Den norske kirkes tilsynstjeneste i lys av utviklingen i kirkens ordning, og utarbeidet en uttalelse om tilsynstjenesten.

BM-8/16 Vedtak:

Det fremlagte forslag til uttalelse om tilsynstjenesten i lys av ny kirkeordning ble fastsatt med de endringer som fremkom i møtet. Se uttalelse side 22.

BM 9/16

Veiledning – Religionsmøtet ved kirkelige handlinger

En sak om religionsteologi vil bli fremmet til behandling for Kirkemøtet i 2016, jf Kirkemøtets vedtak i sak KM 7/12: «Kirkemøtet ber om at Bispemøtet og Mellomkirkelig råd jobber videre med spørsmål knyttet til religionsteologi, kulturforståelse og dialog, samt praktiske spørsmål om kirkens forhold til andre religioner og det flerreligiøse samfunnet».

I samråd med Mellomkirkelig råd har Bispemøtet besluttet å følge opp vedtaket ved å utarbeide en pastoral veiledning, særlig med sikte på kirkelige handlinger. Biskop Halvor Nordhaug påtok seg oppgaven med å utarbeide et utkast til en slik veiledning. Veiledningen følger vedlagt.

Et første utkast til veiledningen ble drøftet i Bispemøtet i oktober 2015, jf sak BM 35/15.

BM-9/16 Vedtak:

Bispemøtet takker biskop Nordhaug for arbeidet, og fastsetter veiledningen «Religionsmøtet ved kirkelige handlinger» med de endringer som fremkom i møtet. Veiledningen vedlegges innkallingen til årets kirkemøte, og distribueres for øvrig til presteskaper, samt til menighetsråd og fellesråd. Veiledningen ble trykket opp og kan lastes ned på vår nettside: www.kirken.no/bm/dokumenter

BM 10/16 Den norske kirkes landsfond

Den norske kirkes landsfond har i forbindelse med virksomhetsoverdragelsen blitt foreslått avviklet av departementet.

Bakgrunn

Den norske kirkes landsfond ble opprettet av Stortinget i 1956 og grunnkapitalen består av oppsamlede prestelønninger fra okkupasjonstiden, da prestene ble lønnet av gaver fra menighetene og andre innsamlede midler, men nektet å motta lønn fra NS-regimet. Fondets styre består av tre personer oppnevnt av Kulturdepartementet, Kirkerådet og Bispemøtet. Bispemøtets representant i styret er generalsekretær.

Styrets oppgave er å tildele midler av avkastningen til kirkelige formål. Etter statuttene kan fondets avkastning knyttes til

- tilskudd til økt prestatjeneste,
- tilskudd til oppføring av kapeller,
- tilskudd til bispedømmeråd til fremme av kirkelig virksomhet,
- andre formål til beste for kirken, menighetene og prestene.

Oversikt over søknader og tildelinger de senere år

År	Antall søknader mottatt	Antall søknader innvilget	Total sum tildelt
2015	16	8	304 000,-
2014	33	12	495 000,-
2013	32	14	600 000,-
2012	28	15	520 000,-

Virksomhetsoverdragelsens konsekvenser for fondet

I forbindelse med opprettelsen av nytt rettssubjekt og virksomhetsoverdragelsen av Den norske kirke, har departementet uttalt seg om Landsfondets fremtid.

I høringsnotatet *Staten og Den norske kirke – et tydelig skille* foreslår departementet at Landsfondet avvikles og at midlene overføres til en selvstendigkjort kirke som egenkapital til fri benyttelse av Kirkemøtet. De ser ingen grunn til at det bør beholdes som et særskilt regulert fond (pkt 9.8 i høringsnotatet).

I høringssvarene var det få som uttalte seg om Landsfondet. Møre og Sør-Hålogaland bispedømmeråd sa seg enige med departementets forslag. KA og enkelte fellestråd og menighetsråd uttaler at «en videreføring av fondet kan bidra til å øke kunnskapen og bevisstheten om presters tydelige markering og motstandskamp under 2. verdenskrig. Avkastningen bør da gis til formål som har en klarere forbindelse til den historien som er opprinnelsen til fondet.»

Fra Kirkemøtets vedtak om høringsnotatet, heter det: «Kirkemøtet støtter også at *Den norske kirkes landsfond avvikles som et statlig styrt fond og at kapitalen tilføres det nye rettssubjektet*»

Det er ventet at lovproposisjonen som blir fremlagt Stortinget første kvartal 2016 vil følge forslaget fra høringsnotatet og vedtaket på Kirkemøtet.

Tidligere behandling i Bispemøtet

Landsfondet var foreslått nedlagt også i 2012, og saken var da til behandling i Bispemøtet (BM 21/12).

Vedtaket i saken lød slik:

Bispemøtet vil uttrykke at avkastning fra Den norske kirkes landsfond har kommet kirken til gode gjennom bevilgninger til viktige tiltak som det ellers ikke ville ha vært midler til.

Bispemøtet er gjort kjent med de tanker som foreligger vedrørende en mulig avvikling av Den norske kirkes landsfond. Bispemøtet vil understreke den store symbolske betydning Landsfondet har i kraft av å være opprettet av lønnsmidler presteskapet nektet å motta under okkupasjonstiden 1940-1945. Dette bør reflekteres i vurdering av hvordan fondets midler skal forvaltes ved en eventuell avvikling.

Bispemøtet anbefaler imidlertid at fondet ikke avvikles på det nåværende tidspunkt.

Vurderinger

Det vurderes slik at fondet ikke kan overføres i sin nåværende form fra Stortinget til det nye rettssubjektet. Dersom midlene fremdeles skal forvaltes gjennom et fond, må et nytt fond opprettes.

Det er uheldig dersom midlene fra fondet blir benyttet uten et særlig henblikk og refleksjon over hvordan disse pengene ble tilgjengelige. Prestenes nedleggelse av den offentlige delen av sitt embete under andre verdenskrig er en av de største begivenhetene i Den norske kirkes moderne historie. Arven kirken har etter dette, både økonomisk og historisk, må tas hensyn til i videre bruk. På bakgrunn av vedtaket i BM 21/12 forstås det at Bispemøtet vektet fondets historie tungt i sitt syn på hvordan midlene skal benyttes.

BM-10/16 Vedtak:

Av hensyn til den historiske bakgrunnen for Den norske kirkes landsfond, mener Bispemøtet at fondets grunnkapital, som etter virksomhetsoverdragelsen overføres til kirken som et resultat av avviklingen av fondet, bør anvendes på en måte som reflekterer fondets opprinnelse. Fondet må fremme tiltak som styrker prestekallets identitet og integritet, og bidrar på en offensiv måte til rekruttering til prestatjeneste.

Bispemøtet vil derfor at det opprettes et nytt kirkelig fond med utgangspunkt i landsfondets grunnkapital, som gjør at det årlige overskuddet kan benyttes i tråd med dette, jf BM 21/12.

BM 11/16 Kontaktmøter

Kulturminister Linda Hofstad Helleland var invitert til møtet. Det ble samtalt om følgende tema:

- Tros- og livssynspolitikk
- Forslag om endringer i kirkeloven
- Den økonomiske situasjonen i bispedømmene

Ekspedisjonssjef Ingrid Vad Nilsen og avdelingsdirektør Torbjørn Backer Hjorthaug fra Kulturdepartementet informerte om informasjonsarbeid overfor arbeidstakere ifm virksom-

hetsoverdragelsen. Det ble deretter gjennomført individuelle samtaler med biskopene.

Kirkerådets direktør var invitert til samtale om aktuelle tema. Forvaltningsreformen
Kirkeordningsarbeid – «Veivalg for fremtidig kirkeordning»
Kirkemøtet 2016, særlig sak om vigsel for likekjønnede
Kirken og media

BM-11/16 Vedtak:

Samtalen ble tatt til orientering.

BM 12/16 Kirkeordning

Bispemøtet har besluttet å drøfte kirkeordningsarbeid på hvert møte. Siden forrige bispemøte foreligger ikke noen nye dokumenter. «Veivalg for fremtidig kirkeordning» er sak til Kirkemøtet 2016.

BM-12/16 Vedtak:

Saken ble drøftet.

BM 13/16 Strategiske perspektiver

Statistikk og tall for kirkens mangfoldige virksomhet forteller mye om status og utvikling. Rapporten fra fjoråret er sammenfattet og utgitt av Kirkerådet og heter «Kirken i Tall». Den bekrefter i stor grad tendenser fra senere år, men i og med at tallene for 2015 ikke foreligger enda er det for tidlig å si om kirkelig mobilisering mot negative tall har fått effekt.

Utviklingen mellom 2013 og 2014 bekrefter tendenser og trender som har fått oppmerksomhet de siste år. Dette gjelder i særlig grad dåpstallene som fortsetter å synke. I 2014 ble 35051 personer døpt i Den norske kirke. Det er en nedgang på 4,2 % fra 2014, og forsterker en negativ utvikling som har pågått over tid. Andelen døde av fødte var på 77,2 % i 2004 mens den er på 59,3 % i 2014. Det er også fortsatt en nedadgående trend i hvor stor andel av medlemmene som dør barna sine, men nedgangen har flatet ut noe. Tallene for medlemskap, konfirmasjoner, gravferder og gud-

stjenestedeltakelse er relativt stabile, men viser fortsatt en svakt nedadgående trend. Det samme gjelder vigslar der den nedadgående trenden er noe tydeligere.

Generelt forteller disse statistikkene at det fremdeles er all grunn til å vie oppslutningen om kirkens tilbud og aktiviteter stor oppmerksomhet. Siden tallene for 2015 ikke foreligger i rapporten, er det for tidlig å si om den kirkelige mobiliseringen de siste årene har klart å snu disse trendene.

BM-13/16 Vedtak:

Samtalen ble tatt til orientering. Arbeidsutvalget bes om å legge til rette for videre behandling av denne type spørsmål, med fokus på kriteriene for måloppnåelse.

BM 14/16 Dåp av asylsøkere

Bispemøtet ønsker å utvikle en veileder til dåp av asylsøkere for å hjelpe prester og menigheter som opplever at asylsøkere oppsøker kirken med et ønske om å bli døpt.

Bakgrunn

Med økt innvandring til Norge, har Den norske kirke motatt flere henvendelser fra asylsøkere, som etter et møte med kristendommen ønsker å bli døpt. For kirken er det en glede at mennesker kommer til tro, men det byr også på utfordringer for den lokale menigheten og for asylsøkeren selv.

En kristen dåp kan gi utslag i resultatet av asylbehandlingen, hos asylanter fra enkelt land kan det føre til permanent opphold dersom konverteringen ansees som reell. Andre kan igjen oppleve å møte negative reaksjoner på dåpen uten at det betyr at de får opphold i Norge. Denne problemstillingen har ført til flere uoverensstemmelser mellom representanter fra Den norske kirke og myndighetene.

Menighetenes kunnskap om norsk asylpolitikk, retningslinjer hva gjelder medlemskap i Den norske kirke og andre spørsmål knyttet til dåp av asylsøkere, kan være tilfeldig og noen ganger mangelfull. Ved å gi ut en veileder om tematikken, er håpet at menighetene og prestene kan ha et verktøy å bruke i møte med asylsøkere som ønsker dåp.

Veileder

Med bakgrunn i retningslinjer fra Norges Kristne Råd og lignende brosjyrer fra Danmark og Tyskland, er det utviklet et forslag til veileder for dåp av asylsøkere. Denne tar opp aktuell problematikk og søker å avklare en del prinsipielle og praktiske utfordringer.

BM-14/16 Vedtak:

Bispemøtet fastsetter det fremlagte forslag til veileder med de endringer som fremkom i møtet. Veiledningen ble trykket opp og kan lastes ned på vår nettside: www.kirken.no/bm/dokumenter

BM 15/16 Møteplan

Det er tidligere fastsatt møteplan for 2016 og 2017. Det foreslås videre møteplan for 2018.

2016

Jan.	28.-29.	KR
Feb.	15.-19	BM, Oslo, uke 7
Mars	14.-15	KR
April	06.-13.	KM
Juni	09.-10.	KR, Behandling av saker som skal til BM
Juni	27.-1/7	Nordisk bispemøte, Gotland, Sverige
Sept.	12.-13.	BM, Oslo, Behandler saker til KM,
Okt.	05.-07.	KR, Endelig behandling av KM-saker
Okt.	17.-21.	BM, Oslo, uke 42
Des.	08.-09.	KR
Des.	14.	BM, Oslo

2017

Jan.	24.	KR, Dersom det er behov avholdes det møte
Jan./feb.	25.-01.	KM, Trondheim
Mars	06.-10.	uke 10, BM, Oslo
Mars	16.-17.	KR
Juni	08.-09.	KR, Behandling av saker som skal til BM
Sept.	11.-12.	BM, Behandler saker til KM
Okt.	04.-06.	KR, Endelig behandling av KM-saker
Okt.	16.-20.	uke 42, BM, Oslo
Des.	07.-08.	KR

2018

Jan./feb		KM
Mars	05.-09.	uke 10, BM, Oslo
Sept.	10.-11.	BM, Oslo
Okt.	15.-19.	uke 42, BM, Oslo

Det er fastholdt to lange møter (5 dager) vinter og høst, som begge avholdes på Voksenåsen.

Det foreslås videre at det korte møtet (2 dager) som tidligere har vært lagt til mai, nå legges til september. Det foreslås videre at vi terminerer praksisen med å besøke bispedømmekontorene, og at dette korte møtet gjennomføres enten i Oslo eller på Gardermoen.

Arbeidsutvalget har videre drøftet retreat for biskopene, enten i tilslutning til eksisterende møter eller som en egen samling.

BM-15/16 Vedtak:

Bispemøtet bekrefter fastsatt møteplan for 2016 og 2017, med de endringer som fremkom i møtet. Videre fastsettes møteplan for 2018 som foreslått.

Det planlegges et retreatopphold på San Masseo, Assisi, Italia i 21.-25. august 2017 med Peter Halldorf som retreatleder.

Det planlegges en studietur til Moskva i august/uke 34 2018.

BM 16/16 Reglement for Bispemøtet

Kirkerådet vil legge frem for Kirkemøte en sak om endring av reglement for Bispemøtet, jf sak KR 4/16. Reglementsendringen er en følge av foreslåtte endringer i kirkeloven ifm den forestående virksomhetsoverdragelsen.

Saken er oversendt Bispemøtet for uttalelse.

Om forslaget

Gjeldende reglement er i all hovedsak videreført. Det foreslås noen mindre endringer som delvis er en følge av utviklingen av statens kirkestyre, delvis er av språklig art. Der det i gjeldende

reglement heter «kongen» og «departementet», er det nå foreslått «Kirkemøtet». «Embetsfunksjoner» er erstattet med «tjenestefunksjoner».

Som en nytt tillegg foreslås det i § 5 følgende tilføyelse: «Ved behandling av læreklager mot enkeltpersoner kommer Reglement for Bispemøtets behandling av læreklager til anvendelse.» Dette er en konsekvens av forslaget om at lærenemnden i sin nåværende form nedlegges, og at læresaker behandles av Bispemøtet.

BM-16/16 Vedtak:

Bispemøtet har fått seg forelagt forslag til nytt reglement for Bispemøtet, jf sak KR 4/16.

Bispemøtet er tilfreds med at reglement for Bispemøtet foreslås videreført slik det foreligger i dag, med forankring i en egen paragraf i kirkeloven.

Etter det som foreligger vil Bispemøte samtykke i det forslag som er lagt frem, og anbefale det vedtatt.

BM 17/16 Vigselse for likekjønnede

Bispemøtet ba i brev til Kirkerådet av 16. september 2015 om at det forberedes en sak til Kirkemøtet 2016 om adgang til kirkelig vigselse for likekjønnede par, jf sak BM 30/15, vedtatt i Bispemøtet 14. september 2015. Kirkerådet imøtekom anmodningen i møte 16.-18. september 2015 og 3.-5. desember 2015. I møte 28.-29. januar 2016 ble saksfremlegget til Kirkemøtet vedtatt. Saken skal behandles av Bispemøtet før den kan legges frem for Kirkemøtet.

Kirkerådet har sluttet seg til Bispemøtets forslag, jf sak BM 37/15, og Kirkerådets forslag til Kirkemøtet er likelydende med Bispemøtets vedtak.

BM-17/16 Vedtak:

Bispemøtet ønsker å bidra til at det på Kirkemøtet i 2016 kan gjøres vedtak som i størst mulig grad kan virke samlende. Et slikt vedtak må bringe kirkelig praksis videre, samtidig som det bygger på erkjennelsen av at det til tross for omfattende utredninger av sakskomplekset foreligger ulike syn på dette spørsmålet.

Bispemøtet har fått seg forelagt Kirkerådets vedtak, og har ingen merknader.

Kirkens tilsynstjeneste i lys av ny kirkeordning

UTTALELSE SAK BM 8/16

1. Innledning

Den nye relasjonen mellom stat og kirke, og den påfølgende utviklingen av ny kirkeordning, har aktualisert spørsmålet om biskopenes rolle i kirken.

Det er enighet om at Den norske kirke fortsatt bør ha en personlig tilsynstjeneste ivaretatt av biskoper. Spørsmålet blir da hvilket ansvar og hvilke oppgaver denne tjenesten skal tillegges. Dette kan imidlertid ikke besvares uten at det sees i sammenheng med hvilken type ledelse kirken for øvrig har behov for, og hvordan denne utformes.

I den forbindelse vil det være relevant å se både på mulige avgrensninger mellom tilsynet og den helhetlige kirkeledelsen, og på områder hvor aktuelle tilsyns- og ledelsesfunksjoner sammenfaller. Tematikken blir særlig aktuell ved at tilsynsbegrepet i dagligdags språkbruk er knyttet til offentlige kontrollorganer, mens den kirkelige ordbruken har en bredere og til dels annerledes bakgrunn og betydning.

2. Tilsyn og tilsynstjenesten

Begrepet tilsyn henger grunnleggende sammen med ledelse av den kristne menighet. Den lokale menighet står ikke alene i verden som en avgrenset størrelse, men hører til i et videre fellesskap. Tilsynet uttrykker at kirken som et større fellesskap ser til (*gr. episkopé*) kirken som et lokalt fellesskap i den hensikt å bevare og styrke den apostoliske tro og utvikle kirkens sendelse eller misjon til og i verden. Tilsynstjenesten i kirken har opp igjennom tiden hatt ulik

utforming og forskjellige oppgaver, men bispetjenesten har gjennomgående fremstått som en overordnet og helhetlig lederrolle i kirken.

I Det nye testamente er tilsynsbegrepet knyttet til menighetsledelse på en mer generell måte, jf Apg 20,28, Fil 1,1, 1. Tim 3, 17, Tit 1, 7-9. Noen fast bispetjeneste, slik vi kjenner den fra senere, var ennå ikke etablert. Følgelig er det vanskelig å lese en bestemt tilsynsordning eller tilsynspraksis ut av Det nye testamentets tekster. Det framgår at noen personer fikk et vedvarende ansvar for å føre tilsyn med kirkens lære og liv (jf. Tit 1, 5; 1 Tim 1, 10), og at dette ble ansett som nødvendig for at kirken gjennom varierende forhold skulle kunne bevare sin identitet. Tilsynsoppgaven (*episkopé*) var imidlertid ikke eksplisitt knyttet til en fast tjeneste. Det fremgår flere steder i at ulike titler betegner denne tjenesten (jf. blant annet 1 Tim 5 - 9).

Senere utviklet det seg en ordning hvor tilsynsfunksjonen og tilsynsembete, *episkopé* og *episk opat*, tydeligere ble knyttet sammen og forankret hos en biskop (*episkopos*) og uttrykte kirkens ledelse. Dette lederskapet utviklet seg i oldkirken i takt med de behovene som reiste seg når antallet menigheter, medlemmer og geografiske steder økte. Det oppsto et skille mellom *presbyteros*, som betegnelse på den vigslende som ledet den lokale feiringen av nattverden, *diakonos*, som hadde ansvar for kirkens økonomi og omsorgsarbeid for fattige, og *episkopos*. *Episkopos* betegnet den personen som synliggjorde og representerte

enheten mellom lokalmenighetene i et større område ved å holde dem sammen i et nattverdfeirende fellesskap, sikret overleveringen av den apostoliske lære og hadde overoppsyn med menighetene inkludert den kirkelige disiplin og omsorgen for mennesker i ulike former for nød. Utover i middelalderen utviklet det seg et monarkisk episkopat der all styringsmakt lå til biskopen. Som en følge av kirkens dominerende rolle i nasjonene, utviklet biskopenes kirkeledelse seg til også å inkludere betydelig politisk makt.

Den lutherske reformasjonen øvde en sterk kritikk mot samtidens bispeembete, først og fremst ut fra sammenblandingen av verdslig og kirkelig makt. Reformatorene ville bevare og videreføre bispetjenesten, men avgrenset denne rollen til å være en kirkelig lederrolle forankret i forkynnelsen av evangeliet, forvaltningen av sakramentene og nøklemakten eller kirketukten (jf CA art XXVIII).

Grunnleggende i en reformatorisk kirkeforståelse er tanken om at kirken er ett folk. Ordinasjonen forstås ikke som et sakrament som gir noen en egen verdighet i kirken. Dåpen gjør et menneske til kristen og kirkemedlem, og dåpssakramentet er derfor den grunnleggende vigslingen.

Dette uttrykkes gjerne som tanken om det allmenne prestedømme. Overfor Gud står alle kristne på lik linje, og det eksisterer ikke noe presteskap som et mellom-

sjikt. Dette betyr imidlertid ikke at prestatjenesten i den lutherske kirke er avskaffet, men at det skjelnes mellom prest i betydningen av det allmenne prestedømme og den særskilte prestatjeneste.

Alle kristne har del i det allmenne prestedømme. I følge CA art V har Gud også innsatt en egen, særskilt tjeneste (*ministerium*) med å forkynne evangeliet og forvalte sakramentene.

Denne særskilte tjenesten står både i og overfor menigheten, men er ikke en avledet funksjon av menigheten. Mellom prest og menighet består derfor samtidig en grunnleggende identitet og en grunnleggende forskjellighet.

Dette betyr ikke at reformatorene begrenser biskopenes ledelse til forkynnelse og sakramentsforvaltning. Biskopene skal forkynne evangeliet, treffe beslutninger om menighetens liv for å sikre sømmelighet, innsette personene som skal gjøre tjenesten med Ord og sakrament, og er ansvarlig for kirkedisiplin. Samtidig anerkjennes fyrstens rett til å utøve makt i kirkens verdslige saker, noe som legger grunnlaget for det landsfyrstelige kirkestyret og dermed muliggjorde den form for statskirkeordning vi fikk i Norge.

3. Den norske kirkes tradisjon fra reformasjonen

Statskirkeordningen i enevoldstidens Danmark-Norge innebar at Kongen, som den fremste av kirkens medlemmer, fastsatte kirkeordningen og ledet kirkens

gudstjenesteliv. Til dette ble det innsatt kongelige superintendenter, som i realiteten utførte bispetjeneste og etter hvert også ble kalt biskoper. Biskopens plikter, slik det uttrykkes i vigslingsliturgi og i Kirkeordinansen av 1537, er forkynnelse, undervisning, forbønn for menighetene, opplæring og ordinasjon av prestene, og oppsyn med prestenes utøvelse av tjenesten. Biskopene skal også avgi råd i saker som angår samvittighetene både når det gjelder kirkefolk og myndigheter, dømme i ekteskapsaker, besøke skolene og sørge for fattigpleie. Biskopenes lederrolle har derfor i vår kirke omfattet menighetene, prestene og hele samfunnet.

Denne lederrollen viser seg særlig gjennom visitasene. Visitasen har, ved siden av ordinasjonsfullmakten, helt fra 1500-tallet vært biskopenes viktigste redskap for utøvelse av sitt lederskap. Visitasberetningene viser at biskopenes ledelse har fulgt den helhetlige forståelsen som kirkeordinansen uttrykker, med det viktige tillegget at visitasene også har inkludert kirkebyggenes og kirkeinteriørets beskaftenhet.

4. Tilsynet i økumenisk perspektiv

Spørsmålet om innrettingen av kirkens ledelse har vært en sentral del av de økumeniske samtaler. Den norske kirke har vært involvert i etterkrigstiden.

Når statens rolle i kirkestyret i Den norske kirke skal erstattes med et kirkestyre forankret i hele det døpte gudsfolket og i kirkens vigslende tjeneste, gir de økumeniske samtaler et bredere materiale til forståelsen av biskopens tjeneste. Dette understreker også at Den norske kirke er en del av et verdensvidt, økumenisk fellesskap, og bør relatere vår forståelse av tilsynet til fellesskapet av kirker som vi har forpliktende relasjoner til.

Viktige dokumenter som utdyper forståelsen av tilsynstjenesten, er i særlig grad dokumentet «Dåp, Nattverd,

Embete» (1982) (forkortet BEM etter den engelske tittelen *Baptism, Eucharist, Ministry*) fra Kirkenes verdensråd, avtalen mellom anglikanske og lutherske kirker i Norden, Baltikum og Storbritannia kalt Porvoo-avtalen (etter det finske navnet på byen Åbo der avtalen ble undertegnet) fra 1995, og Det lutherske verdensforbunds uttalelse i 2007 «Episcopal Ministry within the Apostolicity of the Church» (2007), den såkalte Lund-uttalelsen, etter byen den ble vedtatt i.

I den luthersk-protestantiske tradisjonen avtegner det seg en bred konsensus om strukturen i kirkens lederskap og biskopens rolle. Det lutherske verdensforbund uttrykker denne konsensusen slik:

The development of various committees, synods, and institutions sharing tasks of governance with the bishop, is consistent with Lutheran understandings of the church. In Lutheran churches today, church governance is carried out comprehensively through synodical and collegial structures, which include the participation of both lay and ordained persons, and in which the episcopal ministry has a clearly defined role.

Utviklingen av ulike komiteer, synoder og institusjoner som tar del i kirkeledelsen sammen med biskopen, er forenlig med den lutherske forståelse av kirken. I lutherske kirker i dag utøves kirkestyret gjennomgående av synodale og kollegiale strukturer, som inkluderer deltakelse av både lege og ordinerte personer, og hvor biskopens tjeneste har en klart definert rolle.

I BEM-dokumentet beskrives bispetjenesten med tre dimensjoner; en personlig, en kollegial og en fellesskapsbasert eller samvirkende dimensjon. Disse tre dimensjonene tegner en tilsynstjeneste som er gitt en person som en personlig forpliktelse og oppdrag, og som også skal utøves i et fellesskap og på grunnlag og i sammenheng med et videre fellesskap.

Den personlige dimensjonen uttrykkes ved at biskopen vigslens ved en særskilt liturgi fastsatt av synoden til sin posisjon og gis myndighet til på selvstendig grunnlag å utøve tilsyn innenfor rammen av kirkens orden og bekjennelse.

Den kollegiale dimensjonen ivaretas ved at biskopene er del av et fellesskap av biskoper nasjonalt, globalt og økumenisk og representerer på en særlig måte bindeleddet mellom enkeltmenighetene og den globale og universelle kirke.

Den samvirkende dimensjonen består i at biskopen utøver sitt tilsyn i samvirke med organer for kirkeledelse på ulike nivåer i kirken (I vår kirke Kirkemøtet, Kirkerådet, bispedømmerråd og en lang rekke andre utvalg og råd). Disse organene består av vigslende og leke, og utgjør til sammen kirkens helhetlige ledelse. De grunnleggende elementene i utredningen *Embete og råd* fra 1987, er fortsatt gyldig.

I henhold til en bred, økumenisk konsensus inkluderer biskopens innholdsmessige oppgaver bl.a. disse elementer:

- Uttrykke og utvikle kirkens enhet lokalt, regionalt, nasjonalt og globalt.
- Ivareta kirkens lære ved å føre tilsyn med forvaltningen av kirkens sakramenter og evangeliets forkynnelse, i troskap mot kirkens økumeniske bekjennelse og tolket til mennesker i biskopens kontekst.
- Vigsle prester og andre tjenestegrupper som utøver kirkens sendelse til verden.
- Gi lederskap til kirkens helhetlige misjon og delta i kirkens helhetlige ledelse.
- Visitere lokalkirken med særlig vekt på oppmuntring, veiledning og utfordring til tro og tjeneste.
- Representere kirken i det offentlige rom (*public ministry*).

5. Tilsynstjenesten i kirkestrukturen

Denne grunnleggende forståelsen av tilsynstjenesten må tilpasses og utvikles i henhold til den kontekst kirken befinner seg i. I Den norske kirke har vi bevart en særskilt prestatetjeneste ut fra forståelsen i CA art. V, samtidig som det er utviklet en demokratisk styringsstruktur i kirken med stadig større omfang og myndighet. Siden 1980-tallet har prinsippet om samvirke mellom embete og råd vært retningsgivende for hvordan man har tilrettelagt forholdet mellom prestatetjenesten og det allmenne prestedømme i styringen av Den norske kirke.

Viktig i denne sammenheng var utredningen Kirkens embete og råd fra 1987. Her framholdes det at styringsoppgavene i kirken springer ut fra menigheten som helhet og er helhetlig forankret i menighetens organer. Det er derfor ingen oppgaver som er «uvedkommende» for de valgte organer og ingen oppgaver som er «uvedkommende» for den vigslende tjenesten. Prestetjenesten og rådsorganene har, sammen med alle kirkens medlemmer, et felles ansvar for kirkens samlede liv.

Kirkens oppgave er på denne måten et ansvar som er gitt, ikke bare til prestatetjenesten, men til kirken som et helhet. Samtidig bygger samvirkemodellen på det prinsipp at presten i rådet ikke sitter der som ordinært medlem, men som representant for den, av Gud innsatte, særskilte tjeneste med Ord og sakrament. I rådsorganet er det derfor prestens oppgave å være tilstede som lærer, veileder og forkynner. Presten utøver gjennom dette et *pastoralt lederansvar* (lat. pastor, hyrde), og må ut fra denne tankegang ha en viss selvstendighet i forhold til rådsorganet.

Det er på denne bakgrunn at biskopens tilsynstjeneste i Den norske kirke må forstås. Tilsynstjenesten må fungere innenfor gitte organisatoriske rammer og kirkelige demokratiske strukturer. Samtidig ligger det på en særlig måte til biskopens ansvar å føre tilsyn med kirkens enhet, liv og

lære, noe som fordrer en relativ selvstendighet i og overfor rådsstrukturen.

Bispemøtet vil, jf BEM-dokumentet, peke på følgende innholdsmessige elementer i utformingen av tilsynstjenesten som søker å ivareta tre dimensjoner ved denne tjenesten - personlig, kollegialt og samvirkende.

Forholdet til lokalmenigheten

Kirkens sendelse utøves i vår kirke først og fremst i sognet og i rammen av at Den norske kirke er Norges folkekirke. Biskopens tilsyn utøves systematisk i lokalmenigheten gjennom regelmessige visitaser og oppfølging av disse. Visitasreglementet (paragraf 1 og 2) beskriver hvordan formålet med bispevisitasen er å støtte, inspirere og veilede menigheter og ansatte, og gjøre kirkens nærvær synlig i lokalsamfunnet. Biskopen skal ved visitasen legge vekt på forkynnelsen av Guds ord i soknet. Ved dette skal biskopen gi støtte til menighetenes virksomhet og styrke fellesskapet i menighetene. Sammen med menighetsråd og ansatte skal biskopen under visitasen gå inn i et felles arbeid for å prøve menighetslivet på Guds ord og vår kirkes bekjennelse, og inspirere til frimodighet og fornyelse. Andre viktige virkemidler overfor lokalmenigheten er beslutning om forordnede gudstjenester, godkjenning av gudstjenesteordning, trosopplæringsplaner og veiledning av alle kirkens ansatte.

Relasjon til vigslede medarbeidere

Biskopen vigsler alle medarbeidere til de tjenester som Kirkemøtet har besluttet skal vigsles. I dag gjelder dette prester, diakoner, kateketer og kantorer. Biskopen beslutter etter vurdering om personer som fyller de kompetansekravene Kirkemøtet har fastsatt, kan vigsles. Biskopens ansvar overfor vigslede medarbeidere innebærer et proaktivt tilsyn som inkluderer veiledning, rådgivning og oppmuntring, i tillegg til jevnlig oppfølging av de vigslede medarbeidernes forpliktelse slik dette uttrykkes i

vigslingsliturgiene. Det er vanlig i den økumeniske kirke at tilsynet gis mulighet for ulike disiplinærtiltak, særlig overfor vigslede medarbeidere. Dette omtales som bindende pålegg og kan også anvendes overfor ikke-vigslede medarbeidere i kirken.

Prestenes ansvar for den offentlige forvaltningen av Ord og sakrament, med den evangelisk-lutherske bekjennelsen som fundament, tilsier at biskopens tilsyn med presteskaper må inkludere de sentrale ledelsesfunksjonene av prestene. Biskopen bør ha en tydelig rolle i ansettelsen av presteskaper. Dette kan utøves på ulike måter og kan inkludere arbeidsgiverfunksjoner. Ledelsen av prestatjenesten bør inkludere utviklingen av faglig utviklingsarbeid og samlinger, legge til rette for ulike former for veiledning, forvalte ressurser til etter- og videreutdanning og sørge for god samhandling prester imellom, mellom prester og andre ansatte og med frivillige medarbeidere.

For å sikre en god ledelse av presteskaper, og for å sikre samhandlingen med andre vigslede medarbeidere og ledelsen av disse, er det nødvendig å se prostene som en del av biskopens ledelse slik dagens tjenesteordning for proster bestemmer.

Relasjon til rådsstrukturen - den samvirkende dimensjonen ved biskopens tilsyn

I Den norske kirke er biskopene på en særlig måte kalt til å være ledere med et overordnet ansvar, og samvirkemodellen tilrettelegger hvordan dette ansvaret skal komme til uttrykk innenfor den demokratisk valgte strukturen. Biskopene er medlem i bispedømmerådene med en kompetanse til å tolke kirkens lære og oppdrag, og gjennom dette ta del i den strategiske og helhetlige ledelsen av kirken. Alle i kirken har tolkningsrett, men biskopene har gjennom sitt embete en tolkningsplikt.

Denne kompetansen handler om teologisk fagkompetanse, ledererfaring og personlig egnethet, men må også ses i sammenheng med de innsiktene biskopene tilegner seg i kraft av sin pastorale tjeneste. Gjennom møter med menigheter og medarbeidere får biskopene en særlig kjennskap til menighetens liv og virke. Det er gode grunner for at den innsikt biskopen innhenter gjennom denne tilsynsfunksjonen også tilflyter de ledelsesorganer der viktige beslutninger fattes for kirkens utvikling og fremtid. Dette innebærer at biskopen må være en del av strategiske beslutningsprosesser i kraft av tilsynet og derfor som organ.

6. Bispemøtets rolle - den kollegiale dimensjonen

Biskopenes ansvar for kirkens enhet, lære og liv må sikres og utvikles gjennom en kollegial samhandling biskopene imellom, dels som en støtte til den enkelte biskops tjeneste, dels på en måte som kan ivareta hensyn og oppgaver på vegne av kirken som fellesskap. I denne sammenheng får Bispemøtet en definert rolle.

Bispemøtet som sentralkirkelig organ er et uttrykk for både biskopenes kollegialitet og en synliggjøring av det fellesskap vår kirke står i til den universelle kirke, så vel som en ivaretagelse av tilsynet med kirkens lære og forvaltning av Ord og sakrament institusjonalisert på nasjonalt nivå. Som kolleger ivaretar biskopen båndet mellom de lokale menighetene, mellom bispedømmene og mellom den lokale kirke og den universelle kirke. Samtidig synliggjør biskopenes kollegialitet det ansvar biskopene har for å ivareta enheten i vår kirke.

I reglement for Bispemøtet heter det at «Bispemøtet skal virke for samordning av de gjøremål som er tillagt den enkelte biskop» og for ivaretagelse av helhetlige hensyn. Slik forvalter Bispemøtet et nasjonalkirkelig og helhetlig tilsynsansvar i og overfor kirken og dens organer. Konkret synliggjøres dette i de felles uttalelser og

veiledninger av læremessig karakter som Bispemøtet avgir. Videre søker Bispemøtet å nå fram til felles behandling av spørsmål vedrørende bl.a. gudstjenesteliv, prestatjeneste, ordinasjon, tilsyn m.m.

Det er naturlig at biskopen har et særlig ansvar for lærespørsmål. En del av dette inkluderer ansvaret for kirkens gudstjenestefeiring i form av forordnede gudstjenester, og bør også inkludere utvikling og godkjenning av liturgier med det mandat Kirkemøtet gir biskopene.

Bispemøtet har derfor de senere år tatt til orde for endringer i prosedyren for saksbehandling av lære- og liturgisaker som innebærer at Bispemøtet, og ikke Kirkerådet, fremlegger innstilling til Kirkemøtet (jf sak BM 31/12). Biskopene har en sentral rolle i kirkens økumeniske relasjoner, og må derfor også komme sterkere inn i arbeidet med økumeniske spørsmål.

I en luthersk kirketenkning er det et grunnleggende prinsipp å sikre en god fordeling i kirkens ledelse mellom lokale og sentrale, og mellom kirkens vigslede tjeneste og hele det døpte gudsfolkets myndighet. I vår tid kan dette uttrykkes slik at kirkens demokratiske struktur organiseres etter et maktfordelingsprinsipp.

Når Kongens kirkestyre er avviklet, blir det Kirkemøtet som fremstår som Den norske kirkes øverste organ. Bispemøtet kommer her i en ny situasjon. Innenfor det statskirkelige paradigme, var Bispemøtet sidestilt Kirkemøtet som et nasjonalkirkelig organ. Biskopen var kongens embetsmann, og opererte parallelt med den kirkelige rådsstruktur hvor Kirkemøtet var det øverste organ. Bispemøtet transformeres nå fra et kongelig til et synodalt embete, i den forstand at det er synoden (Kirkemøtet) og ikke Kongen som gir biskopene et embete. På denne måten står derfor biskopene og Bispemøtet under Kirkemøtet som øverste, normgivende myndighet.

Protokoll Bispemøtet

12.-13. SEPTEMBER 2016

CLARION ROYAL CHRISTIANIA HOTEL, OSLO

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

18/16	Orienteringssaker
19/16	Retreat i Assisi 2017
20/16	Kirkemedlemskap og tilsetningsforhold
21/16	Liturgisak: Revisjon av dåpsliturgien
22/16	Liturgisak: Liturgisk musikk
23/16	Uttalelse til reformasjonsjubileet
24/16	Mal for vigsling av biskop
25/16	Permisjon m.v. for biskoper
26/16	Nye tariffavtaler for presteskaper

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singsaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, *visepreses*, Bjørgvin
Erling J. Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Per Arne Dahl, Tunsberg
Olav Øygard, Nord-Hålogaland
Ann-Helen Fjeldstad Jusnes, Sør-Hålogaland
Trond Bakkevig, Oslo

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, generalsekretær

Gjester til BM-sak 26/16:

Direktør Jens-Petter Johnsen, Kirkerådet
Avdelingsdirektør Jan Rune Fagermoen, Kirkerådet
HR-sjef Sissel Vartdal, Kirkerådet
Direktør Frank Grimstad, KA
Rådgiver Marianne T. Brekke, KA

BM 18/16 Orienteringssaker

1. Innføringsprogram for nye prester
2. Brev til Justisdepartementet om saksbehandling i konvertittsaker
3. Kurs for proster 2015-2016
4. Nasjonal prostekonferanse 2016
5. Olavstipendet 2017
6. Endringer i sekretariatet
7. Kommunereformen og konsekvenser for kirkelig inndeling
8. Gudstjenesteforordninger
9. Situasjonen etter Kirkemøtets vedtak om vigselsturgi for likekjønnede par
10. Praktisk – teologisk utdanning

BM-18/16 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 19/16 Retreat i Assisi 2017

Bispemøtet har tidligere (februar 2016) vedtatt å gjennomføre et retreat 21.-25. august 2017 med Peter Halldorf som retreatleder. Retreatet legges til Monasterio de Bose i Assisi, Italia.

BM-19/16 Vedtak:

Retreat i Assisi 21.-25. august 2017 planlegges videre på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet.

BM 20/16 Medlemskapskrav og tilsetningsforhold

Bispemøtet har mottatt en henvendelse fra KA knyttet til spørsmål om medlemskapskrav og tilsetningsforhold. KA har i tiden etter Kirkemøtet 2016 mottatt enkelte henvendelser fra kirkelig fellesråd på bakgrunn av at enkelte ansatte vurderer og/eller varsler mulig utmelding av Den norske kirke som følge av vedtaket i sak KM 17/16 - Kirkelig vigsel for likekjønnede par.

Det kan tenkes å oppstå ulike situasjoner i kjølvannet av slik utmelding:

- Arbeidstaker melder seg ut av kirken, men det gis ikke melding om dette til biskopen.

- Den ansatte trekker selv konsekvensen av utmeldingen og sier opp sin stilling i Den norske kirke.
- Arbeidsgiver (alternativt arbeidstaker selv) søker på vegne av den tilsatte om dispensasjon fra medlemskravet i Kirkeloven § 29 og søknaden innvilges av biskopen, jf Tjenesteordningen for biskoper § 11. Arbeidsforholdet videreføres uendret.
- Arbeidsgiver (alternativt arbeidstaker selv) søker om dispensasjon fra medlemskravet som over, men søknaden innvilges ikke.

Gitt at det oppstår situasjoner som beskrevet i siste strekpunkt, reises spørsmålet om hvorvidt arbeidsgiver da vil ha saklig grunn for å få arbeidsforholdet avviklet. Fra KAs side inviteres vi til en samtale om hvilke vurderinger biskopene hver for seg og samlet gjør når det gjelder hvilke kriterier som legges til grunn ved innvilgelse/avslag på dispensasjonssøknader. Det er grunn til å anta at ensartet praksis vil inngå i en eventuell fremtidig rettslig vurdering av en konkret sak. Spørsmålet kan også tenkes å oppstå knyttet til eventuell utmelding begrunnet i andre forhold enn nevnte Kirkemøtevedtak.

Arbeidsutvalget drøftet saken på møte i juni 2016, og vedtok at preses utarbeider, i samråd med Kirkerådet og KA, et brev til alle kirkelige tilsatte som klargjør arbeidsgivers vurdering av tematikken og konsekvenser ved utmelding for kirkelig tilsatte.

Kirkerådets avdeling for kirkeordning har vurdert saken, og mener at den juridiske situasjonen som reises må anses som avklart. De har heller ikke registret noen aktivitet eller oppmerksomhet rundt dette spørsmålet de siste månedene.

Siden saken ble drøftet før sommerferien, har det vært stille om denne tematikken. Det kan se ut som om dette ikke har tiltatt i omfang. Et brev nå vil derfor kunne virke noe overdimensjonert. Spørsmålet er om det ikke er bedre å legge opp til en prosess hvor biskopene gjør overfor særlig proster og kirkeverger på en annen måte.

BM-20/16 Vedtak:

Bispemøtet ber Kirkerådet avklare de juridiske og arbeidsrettslige forhold som saken reiser. Biskopene følger dette opp i sine bispedømmer.

BM 21/16 Liturgisak: revisjon av dåpsliturgien

Kirkerådet har oversendt sak om revidert dåpsliturgi (KR 20/16) til Bispemøtet. Saken har vært på bred høring og ble vedtatt i Kirkerådet i juni i år. I vedtaket ber Kirkerådet om å få saken tilbake fra Bispemøtet til kirkerådsmøtet 5. – 7. oktober med sikte på å fremme saken for behandling i Kirkemøtet 2017.

BM-21/16 Vedtak:

Bispemøtet har behandlet sak om revisjon av dåpsliturgien, som er oversendt fra Kirkerådet.

Dåpsliturgien er et helt sentralt element i luthersk kirkelev. Det er en ordning for et av sakramentene og uttrykker grunnleggende elementer i vår kristne tro. Dåpen representerer en bred kontaktflate og et folkekirkelig møtepunkt.

Det legges til grunn at dåpsliturgien har vært grundig utredet, behandlet i flere organer og vært gjenstand for en omfattende høringsprosess. Det som nå foreligger, gjenspeiler synspunkter og vurderingsmomenter som er fremmet tidligere i prosessen.

Bispemøtet vil generelt gi uttrykk for at den reviderte liturgien kommer til rette med det meste av den kritikk som ble reist mot den gjeldende liturgien, og representerer en tydelig forbedring på flere punkter. Bispemøtet mener samtidig at liturgien på enkelte punkter fortsatt har et potensiale for forbedring.

På ett punkt har Bispemøtet en innvending som berører liturgi-ens læremessige og teologiske innhold. De foreslåtte formuleringer fra Kirkerådet i bønner før dåpen (pkt 6) kommuniserer luthersk dåpsteologi på en utilstrekkelig måte. De underkommuniserer at synd og død er blivende realiteter i den døptes liv. Bispemøtet ber derfor om at dette blir gjort om, slik at det i stedet for to alternativer bønner, bare blir én bønn, formulert slik:

Barmhjertige Gud, takk for at dåpens vann ved ditt ord er en nådens kilde, der du tilgir oss vår synd, frelser oss fra dødens makt og gir oss løfte om det evige liv. Send din ånd så NN som døpes reises opp til det nye livet med Jesus Kristus vår Herre.

Protokolltilførsel fra biskop Midttømme:

Etter den saksbehandlingen som er foretatt av ulike instanser, legges det nå frem en helhetlig dåpsliturgi hvor troens gave, koblingen mellom dåp og tro ikke er like eksplisitt uttalt som i tidligere dåpsliturgier.

Et stort flertall av høringsinstansene ønsker å beholde Joh.3,16 i innledningen, slik høringsforslaget, 2011-liturgien og 1981-liturgien har. Ved å ha dette som svært mange kjenner som «den lille bibel» som en fast del av dåpsliturgien, styrkes bevisstheten om Guds gave til oss.

Å tro er å ta imot gaven som er gitt i dåpen. Dette kan uttrykkes ved at ordene etter korstegningen konstaterer: «Du skal tilhøre den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus og tro på ham.»

BM 22/16 Liturgisak: Liturgisk musikk

Kirkerådet har oversendt til Bispemøtet sak om Fastsetting av liturgisk musikk (KR 21/16). Saken har vært på bred høring.

Saken ble vedtatt i Kirkerådet i juni i år. I vedtaket ber Kirkerådet om å få den tilbake fra Bispemøtet til kirkerådsmøtet 5. – 7. oktober med sikte på å fremme saken for behandling i Kirkemøtet 2017.

BM-22/16 Vedtak:

Bispemøtet har ingen vesentlige læremessige innvendinger mot det fremlagte forslag til liturgisk musikk til hovedseriene, som har lagt Kirkemøtets vedtak i 2015 til grunn.

Bispemøtet vil understreke betydningen av gjenkjennelse og til derfor bemerke følgende: Bare i særlige tilfeller bør det være åpning for å ta i bruk en annen hovedserie enn de tre allmenne hovedseriene. Også i slike tilfeller bør de ordinære prosedyrer for godkjenning gjelde, jf pkt 3 i Kirkerådets vedtak.

BM 23/16 Uttalelse til reformasjonsjubileet

Bispemøtet har tidligere bestemt at det skal utarbeides en uttalelse som aktualiserer reformasjonsjubileet i 2017, og som skal offentliggjøres på Kirkemøtet 2017. Preses og visepreses vil sammen utarbeide et utkast til denne teksten, som vil bli behandlet på Bispemøtet 14. desember 2016.

BM-23/16 Vedtak:

Preses og visepreses utarbeider et utkast til uttalelse på bakgrunn av de momenter som fremkom i samtalen.

BM 24/16 Mal for vigsling av biskop

Det har ved flere anledninger vært drøftet behovet for en samlet fremstilling av prosedyrer, regler og retningslinjer som gjelder i forbindelse med vigsling av ny biskop. Det vises bl.a. til sak BM/AU 33/14 og sak BM 20/14.

Gjeldende mal for vigsling av biskop bør gjennomgå i lys av senere erfaringer, med sikte på å forbedre kritiske punkter og tydeliggjøre ansvarsforhold, oppgavefordeling og samhandling.

BM-24/16 Vedtak:

Bispemøtet gjennomgikk mal for vigsling av biskop, og ber om at den revideres på bakgrunn av momenter som fremkom i samtalen.

BM 25/16 Permisjoner m.v. for biskoper

Det er behov for å drøfte enkelte tema knyttet til permisjon, ferie og representasjon.

Studiepermisjon

Departementet tilstår frem til 1. januar 2017 studiepermisjon til biskoper etter råd fra preses, som koordinerer uttak av studiepermisjoner for biskoper. Ordning for studiepermisjon bygger på tidligere behandling i bispemøtet (sak BM 33/09), som er bekreftet i brev fra departementet av 22. desember 2009.

Studiepermisjon skal brukes til studier som kommer tjenesten og arbeidet til gode. Normalt vil det derfor ikke være grunnlag for å tilstå studiepermisjon mot slutten av tjenestetiden.

Ferie og fritid

Biskopene har rett til ferie etter gjeldende regler. Biskopene har imidlertid ikke arbeidstid, slik at ordinær avspasering normalt ikke er aktuelt.

Representasjon og ressursbruk

Tidligere i år fikk Svenska kyrkan stor oppmerksomhet knyttet til en økonomiforvaltning og en pengebruk som mange mente var sterkt kritikkverdige. Pengebruk, særlig ifm representasjon og reiser, handler ikke bare om forvaltning av knappe ressurser, men også om omdømme. I etterkant av det som har skjedd i Sverige, kan det være grunn til å reflektere over egen praksis.

BM-25/16 Vedtak:

Samtalen ble tatt til orientering.

BM 26/16 Nye tariffavtaler for presteskaper

I forbindelse med den kommende virksomhetsoverdragelsen av presteskaper fra staten til det nye nasjonale rettssubjektet for Den norske kirke, har Kirkerådet erklært seg ubundet av gjeldende tariffavtaler. Det betyr at statens HA og HTA ikke gjelder for prester og bispedømmerådstilsatte fra og med 1.1.2017. Nye tariffavtaler vil måtte fremforhandles mellom tjenestemannsorganisasjonene og KA. Kirkerådet, som leder virksomheten i det nye rettssubjektet og er øverste, ansvarlige arbeidsgivermyndighet, vil være dem som gir KA signaler og føringer for forhandlingene.

I denne forbindelse ønsker Kirkerådet å konsultere biskopene.

BM-26/16 Vedtak:

Samtalen ble tatt til orientering.

Protokoll Bispemøtet

17.-21. OKTOBER 2016
VOKSENÅSEN HOTELL, OSLO

Saksliste

Saksnr. Sakstittel

27/16	Orienteringssaker
28/16	Sykehuspresttjenesten
29/16	Kontaktmøter
30/16	Liturgi ved dødfødsel
31/16	Uttalelse til reformasjonsjubileet
32/16	Mediehåndtering og mediestrategi
33/16	Liturgisak – vigsel for likekjønnede par
34/16	Veileder til vigselsliturgi for likekjønnede
35/16	Sorteringssamfunnet, abort, bioteknologi
36/16	Oppnevning av valgkomite
37/16	EVU-saker
38/16	Møteplan 2017-2019
39/16	Bønn for Syria og Irak

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Halvor Nordhaug, *visepreses*, Bjørgvin
Erling J. Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Per Arne Dahl, Tunsberg
Olav Øygard, Nord-Hålogaland
Ann-Helen Fjelstad Jusnes, Sør-Hålogaland
Ragnhild Jepsen, fung. biskop, Nidaros

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, generalsekretær
Rolv Nørvik Jakobsen, seniorrådgiver

Gjester:

Dekan, prof. Aud V. Tønnessen, Univ. i Oslo
Rektor, prof. Vidar Haanes, Menighetsfakultetet
Prorektor, prof. Bård Mæland, VID
Jens-Petter Johnsen, direktør, Kirkerådet
Ingeborg Dybvig, kommunikasjonsdirektør, Kirkerådet
Jan-Rune Fagermoen, avdelingsdirektør, Kirkerådet

De emeriterte biskopene var invitert til lunsj tirsdag 18. oktober.

Biskopene medvirket ved gudstjeneste på trosopplæringskonferansen onsdag 19. oktober.

Biskopene var invitert til middag med kulturministeren torsdag 20. oktober.

BM 27/16 Orienteringssaker

1. Praksis ved minneord for emeriterte biskoper
2. Emeriterte biskopers tjeneste
3. Høring om søndagsåpne butikker 2. november 2016
4. Supplerende tilsyn
5. Fra arbeidet i styringsgruppen for ABV
6. Fagdag for åndelig veiledning 29. mai 2017
7. Nordisk bispemøte i Finland 24.-28. juni 2019
8. Luther og jødene
9. RSA for VID vitenskapelig høgskole
10. Læren om den dobbelte utgang
11. Kompetansekartet for prester og teologer
12. Sted for utendørs vigsel
13. Fra arbeidet i Kirkerådet
14. Prosjektet «Bibelen til alle»

BM-27/16 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 28/16 Sykehuspresttjenesten

Sykehusprestene er tilsatt ved sykehusene og finansiert av helseforetakene, men tilhører Den norske kirke og står under tilsyn av biskopen. Foruten prestetjeneste med sjelesorg, gudstjenester og sakramentsforvaltning, er prestene involvert i etisk arbeid og undervisning. De er også ofte del av arbeidslag sammen med helsefaglig personell, for eksempel i palliativ behandling.

Mange av sykehusprestene formidler kontakt med representanter for andre livssyn, men de betjener pasienter uavhengig av

trostilknytning. Like fullt har de ikke kompetanse til å betjene mennesker med annen livssynstilknytning fullt ut, ved feks å utføre andre riter enn de kristne.

I NOU 2012:1 «Det livssynsåpne samfunn» foreslås det en endring i organiseringen av den religiøse og livssynsmessige betjeningen på blant annet sykehus. Formålet er å etablere en tjeneste som består av medarbeidere med forskjellig livssynsmessig tilknytning.

Et annet spørsmål er hvordan sykehusprestene kan berike den lokale kirke med sin spesialkompetanse.

BM-28/16 Vedtak:

Bispemøtet vil arbeide videre med biskopens tilsyn (relasjon biskop-sykehusprest), endringer i sykehuspresttjenesten (livssynsmangfold), og forholdet mellom sykehusprestene og den lokale menighet (jf samhandlingsreformen), og ta saken opp til ny behandling på bispemøtet i mars 2017.

BM 29/16 Kontaktmøter

1. Kirkerådet

Kirkerådet ved direktør Jens-Petter Johnsen og avdelingsdirektør Jan-Rune Fagermoen informerte om følgende saker:

- Forslag til statsbudsjett for 2017
- Forvaltningsreform og virksomhetsoverdragelse
- Religionsdialog

2. Presteutdanning mellom kirke og academia

Kirken og academia har et forhold til hverandre preget av gjensidig selvstendighet og avhengighet. Kirken trenger en god og relevant presteutdanning, og fakultetene trenger et arbeidsmarked for sine kandidater. Samtidig som det eksisterer en grunnleggende felles interesse, vil det også være områder hvor kirke og læresteder har ulike og kanskje også motstridene behov.

Vi ønsker å invitere til en samtale som kan bidra til å kartlegge de gjeldende relasjoner, klargjøre premisser for samarbeid, samt konkretisere eventuelle utviklingsbehov med sikte på å legge til rette for et godt samvirke mellom kirke og academia.

Representanter for de tre lærestedene med rett til å tildele cand. theol.-graden var invitert til samtale, og følgende deltok i møtet:

Prodekan, professor Bård Mæland, VID, Stavanger.

Dekan, professor Aud V. Tønnessen, Universitetet i Oslo.

Rektor, professor Vidar L. Haanes, Det teologiske menighetsfakultet, Oslo

BM-29/16 Vedtak:

Samtalen ble tatt til orientering.

BM 30/16 Liturgi ved dødfødsel

Saka er ei oppfølging av orienteringssak nr. 16. ved Bispemøtet i februar 2016 (BM 1/16 Orienteringssaker) og dreier seg om form og innhald for liturgiske ordningar ved dødfødsel. Utgangspunktet for at saka vart meldt til Bispemøtet er erfaringar prestar har i møte med foreldre med dødfødte barn. Fleire prestar har i møte med foreldre og pårørande i ein slik akutt sorgsituasjon opplevd å måtte snekre saman ordningar meir eller mindre på frihand. Er det mogleg å hjelpe prestar og andre kyrkjelege tilsette i møte med denne akutte livskrisa ved å utarbeide vegleing, forskrifter og ressursar dei kan få støtte av?

BM-30/16 Vedtak:

Bispemøtet vil ta initiativ til en konsultasjon om kyrkjelege handlingar ved dødfødsel.

BM 31/16 Uttalelse om reformasjonsjubileet

Bispemøtet har tidligere besluttet å gi en uttalelse om reformasjonen og reformasjonsarven ved inngangen til reformasjonsminnesåret, og vil legge denne frem på Kirkemøtet 2017.

Det forelå et utkast til tekst fra preses og visepreses. Utkastet er unntatt offentlighet med hjemmel i offentleglova § 14.

BM-31/16 Vedtak:

Preses og visepreses bearbeider utkastet videre på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet. Saken tas opp til ny behandling på bispemøtet 14. desember 2016.

BM 32/16 Kirkens kommunikasjon og medlemskontakt

Kirkens kommunikasjon er i konstant endring – både som en følge av utviklingen i samfunnet generelt og i medieverdenen spesielt. Den norske kirke står midt i en utfordrende brytningstid, med store endringer, krav og forventninger. Et økende antall kanaler og aktører forsterker behovet for en synlig og proaktiv tilstedeværelse, og en økende digital satsing vil spille en stadig viktigere rolle.

Kirkemøtet vedtok en kommunikasjonsplattform i 2006. Plattformen skal gi økt bevissthet om hvordan vår kirke framstår og oppfattes. Den beskriver fire kjerneverdier som skal prege oss når vi opptrer på kirkens vegne: Åpenhet, nærvær, forsakelse og håp. Dette spiller sammen med kirkens visjon om Mer himmel på jord, med kjerneordene bekjennende, åpen, tjenende og misjonerende.

BM-32/16 Vedtak:

Bispemøtet vil arbeide videre med mediehandtering, og med en mediestrategi overfor kirkens medlemmer og offentligheten i samarbeid med Kirkerådet. Bispemøtet ser videre behov for å avklare ansvarsfordeling innen kirkens kommunikasjon.

BM 33/16 Liturgisak - vigsel for likekjønnede par

Det forelå forslag til liturgi for vigsel, vedtatt av Kirkerådet i møte 5.-7. oktober 2017.

BM-33/16 Vedtak:

Bispemøtet takker for oversendt forslag til ekteskapsliturgi: VIGSEL 2017 - Vigselsordning for likekjønnede og ulikekjønnede par.

Et samlet Bispemøte mener at denne liturgien følger opp vedtaket i Kirkemøtet (KM sak 17/16) på en sakssvarende måte. Samtlige biskoper støttet dette vedtaket under Kirkemøtet.

Det er imidlertid fortsatt uenighet i Bispemøtet om hvorvidt kirken bør foreta vigsler av likekjønnede par. Samtidig er hele Bispemøtet enig om at denne uenigheten ikke er av en slik karakter at det gudstjenestelige og sakramentale fellesskapet i

Den norske kirke må brytes. Det vises her til tidligere vedtak i Bispemøtet (BM sak 16/13).

Biskopene har videre ulikt syn på hvorvidt den nye vigselsliturgien som vil bli innført, bør anbefales brukt også ved ekteskapsinngåelser mellom kvinne og mann.

Noen biskoper forstår ekteskapet som en god og teologisk forsvarlig ordning for samliv også for likekjønnede par. Disse biskopene hilser derfor ordningen med vigsel av likekjønnede par velkommen. De ser videre positivt på at VIGSEL 2017 kan brukes som et alternativ også ved vigsel av ulikekjønnede par.

Andre biskoper støtter ikke kirkelig vigsel av likekjønnede par, men tar til etterretning at et flertall i Kirkemøtet vil innføre denne ordningen. Disse biskoper vil heller ikke kunne anbefale VIGSEL 2017 ved inngåelse av ekteskap mellom ulikekjønnede. De anbefaler at en bruker nåværende vigselsliturgi, siden denne liturgien formidler en forståelse av ekteskapet som en ordning for kvinne og mann.

Med disse forutsetninger som bakgrunn har Bispemøtet ingen innvendinger mot at den oversendte liturgi fremmes som forslag til Kirkemøtet.

BM 34/16 Veileder til ny vigselsliturgi

Det forelå utkast til veileder til praktisering av ny vigselsliturgi. Utkastet er unntatt offentlighet med hjemmel i offentleglova § 14.

BM-34/16 Vedtak:

Det fremlagte utkast til veileder bearbeides videre på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet, og tas opp til ny behandling på bispemøtet 14. desember 2016.

BM 35/16 Sorteringssamfunnet, abort, bioteknologi

Spørsmål knyttet til bioteknologi, forskning på befruktede egg, eggdonasjon og sider ved abort (selektiv abort, fosterreduksjon) er på dagsorden i samfunnsdebatten. I tillegg er det varslet at et

nytt forslag til bioteknologilov vil bli behandlet i Stortinget om ikke lenge. Alle disse debattene henger sammen fordi de dreier seg om utvikling innen medisinsk teknologi som tvinger fram nye etiske spørsmål knyttet til menneskets verdi.

Den norske kirke har over mange år engasjert seg i saksfeltet og argumentert med at livet og menneskeverdet er gitt av Gud og begynner ved livets unnfangelse. Dette er tydelig formulert i KM-sak 12/89 og gjentatt og bekreftet i flere aktuelle saker (BM 13/12, BMs høstseminar 2012, KM 9/12, Kirkerådets høringsuttalelse til Utkast til endringer i lov om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m. m (bioteknologiloven) 2006).

BM-35/16 Vedtak:

Bispemøtet har de siste årene arbeidet med flere emner knyttet til utviklingen innen bio- og genteknologi, bla eggdonasjon, tidlig ultralyd og legers reservasjonsrett, og tematisert de etiske utfordringene som reises i den forbindelse. Bispemøtet vil fortsette sitt arbeid med kunnskapsinnhenting, etisk refleksjon og samtale, bla inn mot det varslede forslag om endringer i bioteknologiloven.

BM 36/16 Oppnevning av valgkomite

Bispemøtets arbeidsutvalg velges for to år av gangen, jf forretningsorden § 9. Gjeldende periode utløper vinteren 2017, og nytt arbeidsutvalg skal velges på bispemøtet i mars 2017. Med unntak av preses, står alle de øvrige posisjonene til valg.

Til å forberede valget foreslås det å nedsette en valgkomite. De foreslåtte er forespurt og har sagt seg villig til å medvirke.

BM-36/16 Vedtak:

Bispemøtet ber biskopene Erling Pettersen, Tor Singsaas og Ingeborg Midttømme om å utgjøre valgkomite i forkant av valg til nytt arbeidsutvalg i mars 2017.

1. Igangsatte kursopplegg

Den dominerande EVU-satsinga i 2017 blir dei prostibaserte kursa med utgangspunkt i reformasjonsjubileet, «Reformasjon nå – Luther som utfordring og ressurs for Den norske kirke». Det store spørsmålet i ein slik situasjon der storparten av prestane er engasjert i prostibaserte studieopplegg, er om det er behov og plass til andre kurs ved sidan av. Med unnatak av dei kursa som dekkjer særskilde behov og som rullar og går nokså uforstyrta slik som PKU og PTP/ Innføringskurs for nye prestar, er det mogleg å tenke seg at den overraskande låge påmeldinga av prestar til kurset «Funksjonshemming og kirken», arrangert av VID, med søknadsfrist 15. september 2016, delvis kan ha samanheng med at studietilbodet framstår som metta.

2. Planlagde kursopplegg

Ei anna utfordring er korleis ein skal planleggje og gjennomføre kurs i Pastoral lederutdanning (PLU) i framtida.

3. Oppfølging av presteskapat

Bispemøtet har gjentekne gonger i drøftingar og i vedtak understreka kor viktig det er med eit kompetent presteskap. Det er derfor viktig å halde fram med arbeidet om å oppmuntre prestar til å gjere bruk av dei ulike EVU-tiltaka og også å leggje forholda til rette for i høgst mogleg grad at det er praktisk mogleg å gjennomføre og å nyttiggjere seg slike kurs. Eit tiltak i den samanhengen er prostane regelmessig tar opp spørsmål knytt til etter- og vidareutdanning i medarbeidersamtalen og også oppfordrar prestane til å søke utlyste kurs.

4. Teologiske fagdagar?

Det er nedsett ei arbeidsgruppe med deltakarar frå utdanningsinstitusjonane for å planleggje faglege teologidagar i samarbeid med Bispemøtet. Dette er eit arrangement som er meint å famne breitt og ha deltakarar frå heile landet. Det peikar no i retning av ein oppstart på dette tiltaket i 2018.

BM-37/16 Vedtak:

Saka vart drøfta.

Det er tidligere fastsatt møteplan for 2017 og 2018. Det foreslås vidare møteplan for 2019.

Møteplan for Bispemøtet foreslås slik**2017**

Jan.	24.	KR Dersom det er behov avholdes det møte
Jan.	25.-31.	KM, Trondheim
Mars	6.-10.	uke 10, BM, Bergen
Mars	23.-24.	KR
Juni	9.	BM
Juni	12.-14	KR Behandling av saker som skal til BM
Aug.	21.-25.	BM Retreat San Masseo, Assisi, Italia
Sept.	11.-12.	BM Behandler saker til KM
Sept.	13.-15.	KR
Okt.	16.-20.	uke 42, BM, Oslo
Des.	07.-08.	KR

2018

Jan.	25.-26.	KR
Feb.	12.-16.	uke 7, BM, Oslo
Mars	15.-16.	KR
April	11.-17.	KM
Mai	23.-24.	BM, Oslo
Juni	7.-8. juni	KR
Aug.	uke 34	BM studietur?
Sept.	12.-14	KR
Okt.	15.-19.	uke 42, BM, Oslo
Des.	6.-7.	KR

2019

Jan.	24.-25.	KR
Feb.	11.-15.	uke 7, BM, Oslo
Mars	14.-15	KR
April	3.-9.	KM
Mai	22.-23.	BM, Oslo
Juni	6.-7.	KR
Juni	24.-28.	Nordisk bispemøte, Finland
Sept.	11.-13.	KR
Okt.	14.-18.	uke 42, BM, Oslo
Des.	5.-6.	KR

BM-37/16 Vedtak:

Bispemøtet bekrefter fastsatt møteplan for 2017 og 2018, med de endringer som fremkom i møtet. Videre fastsettes møteplan for 2019 som foreslått.

BM 39/16 Bønn for Syria og Irak

Bispemøtet drøftet den alvorlige situasjonen i Syria og Irak. Som en del av den verdensvide kirke vil Bispemøtet oppfordre til forbønn og klokkingering i solidaritet med Syrias og Iraks lidende folk.

BM-39/16 Vedtak:

Bispemøtet vedtok i samråd med Kirkerådet å oppfordre menighetene i Den norske kirke til å ringe med kirkeklokkene søndag 23. oktober 2016 kl 13:00-13:15 i forbindelse med situasjonen i Syria og Irak. Bispemøtet vedtok å sende ut følgende bønn til bruk i gudstjenesten:

Bokmål:

Barmhjertige Gud, du hører vår klage og kjenner menneskers nød. I dag roper vi til deg for alle som lider i Syria og Irak. Vi ber for dem som er drevet på flukt, og minnes dem som ble drept eller døde da de flyktet. Lenge har vi bedt, og vi spør: Hvor lenge, Herre, hvor lenge må de og vi vente?

Livets Gud, du vil forsoning og fred. Gi visdom og vilje til dem som kan skape en rettferdig fred, slik at livet igjen kan få en mulighet i byer og landsbyer som dødens krefter har ødelagt.

Jesus Kristus, du barnas forsvarer og fattiges venn. Vi ber for vergeløse barn, kvinner og eldre, og ber om at hjelpen må nå frem til dem som er i nød. Vi ber for alle som bor i flyktningeleirer eller søker tilflukt andre steder i Midtøsten eller Europa. Gi klokskap og kraft også til dem som arbeider i leirene, og til alle som tar imot flyktninger.

Hellige Ånd, du livgiver og trøster i liv og død. I dag ber vi sammen med våre kristne søsken i Midtøsten og i kirker over hele verden. Vi lar kirkeklokker ringe for å vekke oss til stadig bønn og ansvar for lidende i Syria og Irak. Led oss på livets, fredens og håpets vei.

Nynorsk:

Miskunnsame Gud, du høyrer vår klage og kjenner nauda hjå menneska. I dag ropar vi til deg for alle som lid i Syria og Irak. Vi bed for dei som er drivne på flukt, og minnes dei som vart drepne eller døydde då dei flykta. Lenge har vi bedt, og vi spør: Kor lenge, Herre, kor lenge må dei og vi vente?

Livsens Gud, du vil forsoning og fred. Gje visdom og vilje til dei som kan skape ein rettferdig fred, slik at livet igjen kan vekse fram i byar og landsbyar som dødens krefter har lagt øyde.

Jesus Kristus, bornas forsvarar og ven med dei fattige. Vi bed for verjelause born, kvinner og eldre, og vi bed om at hjelpa må nå fram til dei som er i naud. Vi bed for alle som bur i flyktningleirar eller søker ly andre stader i Midtausten eller Europa. Gje klokskap og kraft også til dei som arbeider i leirane, og til alle som tek i mot flyktningar.

Heilage Ande, livgjevar og trøystar i liv og død. I dag bed vi saman med våre kristne søsken i Midtausten og i kyrkjer over heile verda. Vi let kyrkjeklokkene ringje for å vekke oss til stadig bøn og ansvar for dei som lid i Syria og Irak. Lei oss på den veggen som fører til liv, fred og von.

Arven fra Luther og det jødiske folk

UTTALELSE FRA BISPEMØTET, 25. NOVEMBER 2016

Markeringen av 500 års-jubileet for reformasjonen i 2017 gir oss anledning til å fornye det som er av varig verdi i forståelsen av evangeliet og kirkens samfunnsoppdrag. Men det krever også kritisk oppgjør med elementer i arven fra Luther, og det gjelder særlig forholdet til jødene.

På 1520-tallet skrev Luther forsonlig om jødene, at de er av Kristi folk og våre brødre. I skriftet *Jesus Kristus: en jøde av fødsel* (1523) ville han vise dem at Jesus er deres Messias, og gikk til angrep på pavekirkens behandling av dem «som om de var hunder og ikke mennesker». Noen år senere kom han imidlertid selv med krasse utfall mot jødene. Luther var nok skuffet over at de ikke vendte seg til troen på Jesus, men det er neppe hele forklaringen.

I sin fortolkning av Bibelen tok Luther som utgangspunkt at det er en grunnleggende kontrast mellom det kristne og det jødiske. Luther var lite opptatt av jødene som folk og hadde liten kjennskap til jødisk tradisjon. Derimot tok han opp antijødiske tradisjoner fra oldkirkens og middelalderen som la vekt på denne kontrasten og skjov jødene ut i mørket, nærmest som et ikke-folk.

I skriftet *Om jødene og deres løgner* (1543) gav Luther denne arven rom. Jødene står under Guds vrede og er djevelens barn, hevnjerrige og morderiske. Deres skoler og synagoger bør derfor brennes, deres hus rives, de bør fratras sine skrifter, forbyes å drive undervisning og plasseres i leirer.

På en annen måte enn oldkirkens og middelalderens antijødiske teologer kom Luthers skrifter til å bli brukt som begrunnelse for antisemittiske holdninger i nyere tid. Det nådde et høydepunkt under nazismen på 1930- og 40-tallet. Da ble sitater fra Luther brukt i antisemittisk propaganda, og det skjedde også i Norge. Ett forhold er at den tyske okkupasjonsmakt oversatte og spredte skriftet *Om jødene og deres løgner*. Like viktig for oss er det at enkelte norske teologer på slutten av 30-tallet skrev mot jødene og direkte eller indirekte støttet tysk antisemittisme.

I november 1942 protesterte den felleskirkelige ledelsen i vårt land mot nazistenes behandling av jødene og formante myndighetene: «Stans jødeforfølgelsen og stopp det rasehat som gjennom pressen spredtes i vårt land.» Protesten kom imidlertid for sent til å forhindre deportasjonen av norske jøder til Auschwitz seksten dager senere, og understreker på nytt nødvendigheten av årvåkenhet og handling i tide.

Oppgjør med antijødiske og antisemittiske holdninger er en varig utfordring for kirke og samfunn. I reformasjonssåret 2017 må vi som kirke ta tydelig avstand fra den antijudaisme som Luther etterlot seg. Det gjelder også den kirkelige antisemittisme som har brakt usigelige lidelser over det jødiske folk og fortsatt kaster mørke skygger over forholdet mellom kristne og jøder.

For oss er det vesentlig at Jesus og disiplene ikke bare selv var jøder, men også identifiserte seg med sitt folk og dets tradisjoner, og de så kontinuitet i Guds løfter for dette folk og alle folkeslag. Dette gir oss som kristne en særskilt tilknytning til det jødiske folk. Et oppgjør med den antijødiske arven fra Luther i reformasjonssåret 2017

gir oss en mulighet til å fornye den positive respekten og ærbødigheten for det jødiske folk og jødisk tradisjon. I dag uttrykker vi derfor også vår takknemlighet for kontakten og samarbeidet med Det Mosaiske Trossamfunn i vårt land.

Protokoll Bispemøtet

14. DESEMBER 2016
GARDERMOEN

Saksliste

Saksnr.	Sakstittel
40/16	Orienteringssaker
41/16	Referatsaker
42/16	Liturgisk musikk
43/16	Oppnevning av vara til FABV
44/16	Uttalelse om reformasjonsjubileet
45/16	Veien til vigsløstjeneste
46/16	Veileder for vigsløstjeneste av likekjønnede
47/16	Seminar bioteknologi
48/16	Brev til statsministeren

Til stede

Helga Haugland Byfuglien, *preses*, Nidaros
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre
Tor Singsaas, Nidaros
Halvor Nordhaug, *visepreses*, Bjørgvin
Erling J. Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt, Borg
Stein Reinertsen, Agder og Telemark
Per Arne Dahl, Tunsberg
Olav Øygard, Nord-Hålogaland
Ann-Helen Fjelstad Jusnes, Sør-Hålogaland

Til stede fra sekretariatet:

Christofer Solbakken, generalsekretær
Åste Dokka, seniorrådgiver

Gjester:

Professor Paul Leer-Salvesen, Universitetet i Agder
Professor Geir Sverre Braut, Stavanger universitetssykehus
Direktør Ole Johan Borge, Bioteknologirådet

BM 40/16 Orienteringssaker

1. Retningslinjer for kateketers sakramentsforvaltning
2. Kompetansekartet
3. LHBT-utvalget, halvveisrapport
4. Skolegudstjenester
5. Bønner til temagudstjenester 2017
6. Liturgi for vigsel av likekjønnede par
7. Bruk av bindende pålegg
8. Ny biskop i Stavanger
9. Reforasjonsjubileet, markeringer i Bergen
10. Samboende prester
11. Seminar på Kirkens Ressurssenter

BM-40/16 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 41/16 Referatsaker

1. Rapport Nasjonal prostekonferanse Bodø 2016
2. Svenska kyrkan, protokoll fra Bispemøtet 25.-26. oktober 2016
3. Folkekirken Danmark, protokoll fra Bispemøtet 25.-27. oktober 2016
4. Evangelisk lutherske kirke i Finland, rapport fra Bispemøtet 6. september 2016
5. IKO, protokoll fra representantskaps møte 27.05.2016
6. MKR, protokoll fra møte 4.-5. oktober 2016
7. KR, protokoll fra møte 5.-7. oktober 2016
8. NFG, protokoll fra møte 31. august 2016
9. KISP, protokoll fra møte 24.-25. oktober 2016
10. KATLUSA, protokoll fra møte 18. mai 2016
11. Nådens fellesskap, protokoll fra møte 3. mars 2016

BM-41/16 Vedtak:

Sakene ble tatt til orientering.

BM 42/16 Liturgisk musikk

Kyrkerådet har oversendt Bispemøtet sak om *Liturgisk musikk – ledd utanom hovudseriane* (KR 52/16) og ber i tråd med føresetnaden for vedtaket om at Bispemøtet uttaler seg om dei læremessige sidene ved saka. Saka vart samrøystes vedteke i Kyrkerådets møte i oktober og er forma som ei tilråding til Kyrkemøtet: «Kyrkerådet rår til at Kyrkemøtet gjer følgjande vedtak, under føresetnad av at Bispemøtet sluttar seg til vedtaket.»

Denne saka står i nært samband med KR 38/16 som Bispemøtet handsama på møtet i september. Kyrkerådet skildrar det nære bandet mellom desse to vedtaka og saksgangen vidare på denne måten: «Sak KR 38/16 og sak KR 52/16 har hatt to ulike løp fram til no. Dei to saksdokumenta vert samordna og bearbeidd, slik at dette vert eitt og same dokument før det går til Kyrkemøtet.» På bakgrunn av dette, er det rimeleg at Bispemøtet også i handsaminga av denne saka viser til dei reservasjonane som vart ført i marka i vedtaket om KR 38/16. BM 22/16 har denne ordlyden: «Bispemøtet har ingen vesentlige læremessige innvendinger mot det fremlagte forslag til liturgisk musikk til hovedseriene, som har lagt Kirkemøtets vedtak i 2015 til grunn.»

Bispemøtet vil understreke betydningen av gjenkjennelse og vil derfor bemerke følgende: Bare i særlige tilfeller bør det være åpning for å ta i bruk en annen hovedserie enn de tre allmenne hovedseriene. Også i slike tilfeller bør de ordinære prosedyrer for godkjenning gjelde, jf pkt 3 i Kirkerådets vedtak.»

BM-42/16 Vedtak:

Bispemøtet har ingen vesentlige læremessige innvendinger mot det fremlagte forslag.

BM 43/16 Oppnevning av vara til nasjonalt fagråd for arbeidsveiledning (FABV)

I tråd med mandatet for nasjonalt fagråd for arbeidsveiledning (FABV) skal Bispemøtet oppnevne størstedelen av medlemmene i Fagrådet. Fagrådet består av: «Inntil fire

representanter samt inntil to vararepresentanter oppnevnt av Bispemøtet, hvorav minst to representanter og én vararepresentant foreslått av tjenestemannsorganisasjonene for prestene.» KA oppnevner i tillegg inntil tre representanter og inntil to vararepresentanter. Bispemøtet oppnevner leder, KA nestleder. Oppnevningssperioden er på fire år (se pkt 3 i mandatet).

Da forrige oppnevning ble gjort ble det ikke oppnevnt varaer. Derfor har verken Bispemøtets eller KAs representanter vara i dag. I tillegg har en av Bispemøtets faste representanter varslet at hun går ut av Fagrådet på grunn av skifte av stilling (Marit Bunkholt).

På dette grunnlaget har Bispemøtets sekretariat bedt Presteforeningen om å foreslå en representant og en vararepresentant, samt selv funnet en kandidat til den andre vara-posisjonen. Sentralstyret i PF sitt forslag til fast representant er Per Kristian Aschim (rådgiver i PF) og vara Tore Hummelvoll (veileder og prest i Tunsberg). Sekretariatets forslag til vararepresentant er Bård Haukedal (personalprest i Bjørgvin og veileder).

Dersom disse oppnevnes, vil kjønnsbalansen i Fagrådet bedres og den øvrige bredden også ivaretas godt (se pkt 3 i mandatet).

BM-43/16 Vedtak:

Som fast representant i Nasjonalt fagråd for ABV oppnevnes Per Kristian Aschim. Som vararepresentanter i Nasjonalt fagråd for ABV oppnevnes Tore Hummelvoll og Bård Haukedal.

Oppnevningene gjelder fram til 2018, da medlemmene i Fagrådet skal oppnevnes neste gang.

BM 44/16 Uttalelse om reformasjonsjubileet

Det vises til tidligere behandling av denne saken i Bispemøtet. Det forelå utkast til uttalelse utarbeidet av biskop Halvor Nordhaug basert på tidligere drøftinger i Bispemøtet.

BM-44/16 Vedtak:

Bispemøtet takker biskop Nordhaug for arbeidet, og ber om at Nordhaug bearbeider teksten videre på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet.

BM 45/16 Veien til vigsløst tjeneste

I KM sak 7/15 om undervisningstjenesten i Den norske kirke fattet Kirkemøtet følgende enstemmige vedtak: *Kirkemøtet oppfordrer Bispemøtet til å ta initiativ til å etablere en ordning for «Veien til vigsløst tjeneste» for de vigsløse stillingene i samarbeid med arbeidsgiverrepresentant for disse stillingene.*

Det vises også til pkt. 5 i BM sak 13/14 om Kirkeordning som sier: *Biskopens tilsynstjeneste når det gjelder de øvrige vigsløse tjenestegrupper må sikres gode ordninger og styrkes ut fra vigsløstingens formaning og løfte.*

Spørsmålsstillingen om en «tværfaglig vei til kirkelig tjeneste» har tidligere blitt vurdert i BM 23/06 etter en felles oppmodning fra fem institusjoner som utdanner til de ulike typer vigsløst tjeneste. Bispemøtet uttrykte den gang positiv vilje til å utrede vigsløstingsforberedende program også for diakoner, kateketer og kirkemusikere, forutsatt et samarbeid med KA om saken. Man gav imidlertid ikke tilslutning til idéen om et felles vigsløstingsforberedende program. Initiativet fra 2006 førte ikke til opprettelsen av en ordning for vei til vigsløst tjeneste (VTVT), og KMs behandling aktualiserer saken på nytt.

Bispemøtet nedsatte i oktober 2015 et utvalg til å utrede en ordning for en vei til vigsløst tjeneste, jf sak BM 40/15. Personalsjef Ørnulf Elseth, Borg, ble oppnevnt som leder av utvalget.

BM-45/16 Vedtak:

Bispemøtet takker Elseth og arbeidsgruppa for rapporten og arbeidet de har nedlagt. Bispemøtet ber sekretariatet om å utrede økonomiske konsekvenser og forberede iverksettelse.

BM 46/16 Veileder for vigsel av likekjønnede

Det vises til behandling i bispemøtet i oktober 2016 av sak om utkast til veileder om bruk av ny vigsløstlurgi. Det forelå forslag til tekst til veileder for vigsel av likekjønnede. Kirkerådet og KA var på forhånd konsultert, og begge hadde gitt uttalelse til fremlegget.

BM-46/16 Vedtak:

Utkast til veileder bearbeides videre på bakgrunn av de innspill som fremkom i møtet. Veilederen tas opp til endelig behandling på et ekstraordinært bispemøte 31. Januar 2017.

BM 47/16 Internt miniseminar om bioteknologi

Det vises til drøftingen på bispemøtet i oktober 2016. Til møtet nå har vi invitert professor Paul Leer-Salvesen (Universitetet i Agder), professor Geir Sverre Braut (Universitetssykehuset i Stavanger) og direktør Kristin Halvorsen (leder av bioteknologirådet) til å innlede til samtale.

Bakgrunn: Om dagens debatter og kirkelig engasjement

Spørsmål knyttet til bioteknologi, forskning på befruktete egg, eggdonasjon og sider ved abort (selektiv abort, fosterreduksjon) er på dagsorden i samfunnsdebatten. I tillegg er det varslet at et nytt forslag til bioteknologilov vil bli behandlet i Stortinget om ikke lenge. Alle disse debattene henger sammen fordi de dreier seg om utvikling innen medisinsk teknologi som tvinger fram nye etiske spørsmål knyttet til menneskets verdi.

Den norske kirke har over mange år engasjert seg i saksfeltet og argumentert med at livet og menneskeverdet er gitt av Gud og begynner ved livets unnfangelse. Dette er tydelig formulert i KM-sak 12/89 og gjentatt og bekreftet i flere aktuelle saker (BM 13/12, BMs høstseminar 2012, KM 9/12, Kirkerådets høringsuttalelse til Utkast til endringer i lov om humanmedisinsk bruk av bioteknologi m. m (bioteknologiloven) 2006).

Ny utvikling innen genredigering

Det ble nylig klart at kinesiske forskere har endret genene til et menneskefoster (CRISPR-teknologi).¹ I Norge foreslår Bioteknologirådet å «tillate genredigering av kjønnseller og befruktete egg i 14 dager.» Imidlertid hevder flere at genredigeringsforskninga enda ikke er trygg nok til at det er forsvarlig å begynne slike studier på mennesker.² I tillegg mangler så langt en vurdering av vektingen mellom eventuelle bivirkninger og eventuell ønsket effekt.

Etiske momenter: En ny dimensjon

Den medisinske teknologien har ført oss inn i etisk farvann som er ukjent. Vi har ikke oversikten over hvordan det genredigerte menneskelivet vil bli. Teknologien går fortere enn tanken. Vi står altså overfor en situasjon der medisinen ikke bare kan brukes til å lage eller avslutte nye menneskeliv (som i fertilitetsteknologien og de ulike abortpraksisene), men også til å endre hva menneskelivets biologiske komponenter skal inneholde. Teknologien kan brukes til å fjerne sykdom og annen uheldig arv (som syndromer), men også til å forbedre eller på annen måte endre menneskelige egenskaper. Mennesket har alltid vært Guds medskapere i verden. Men nå er vi på et helt nytt nivå med tanke på vår inngripen.

Flere har pekt på en sterk mentalitetsendring i vår tid: Argumentasjonen synes å ha flyttet seg fra menneskeverd til rettighetsbasert liberal tankegang.³ Synet på hva et liv og hva et barn er, har endret seg over de siste århundrene: Det ble tidligere sett som en gave fra Gud og barneproduksjonen som en plikt. Nå er barnet heller et resultat av foreldrenes skapelsesbeslutning, og i mindre grad koblet til seksuallivet og de naturlige prosessene som skjer av seg selv.⁴ Dette griper også inn i hvordan vi tenker om hva et menneske er, optimalt sett, og hvilke midler vi kan ta i bruk for å realisere det.

Menneskeverdet

Den norske kirke har fastholdt at alle mennesker, kun fordi de er mennesker, har verdi. Den verdien er like stor om man er nyttig eller belastende, om man er frisk eller syk, veldig ung eller veldig gammel. Et menneskes verdi er ikke forankret i hvilket formål det tjener. Den kirkelige holdningen innebærer at et menneske ikke er verdifullt i kraft av å være ønsket, friskt, lytefritt eller fylle andre behov eller normer som foreldre, medisinen eller samfunnet setter opp. I spørsmål knyttet til bioteknologi, gis vi en annen og mer relativ innfallsvinkel til menneskeverdet. I lovverk og forskning graderer samfunnet mellom ulike liv. Å åpne for tvillingabort, genredigering av embryoer eller selektiv abort er å legge til rette for en rangering mellom ulike liv.

I sitt høringssvar til utkast til ny bioteknologilov (2006) uttrykker Kirkerådet bekymring over de kommersielle og økonomiske interessene knyttet til en liberalisering av loven. Videre har sakskomplekset også en effekt på livet i samfunnet når normen for hva som er et godt menneskeliv innsnevres i lovutkastet.

Nyanseringer

Det som gjør en debatt om etikk knyttet til reproduksjon ekstra vanskelig, er at vi ikke starter med blanke ark. Norge har allerede godt innarbeidede praksiser som tilsier at menneskeverdet ikke er absolutt fra unnfangelsen.⁵ I det tidligere omtalte høringssvaret fra 2006, framholder Kirkerådet at dilemmaene vi står overfor synliggjør verdikollisjoner der det ikke alltid er like enkelt å kjøre gjennom ett bestemt prinsipp i alle saker. Det er nødvendig å veie både mellom ulike prinsipper og mellom de livene vi skal ta vare på. For dersom man argumenterer med utgangspunkt i at ethvert liv har rett på vern fra unnfangelsen av, må man også være prinsipielt mot abort og IVF.

Det er likevel mulig å avgrense debatten mot disse tilfellene. Verken abortloven eller IVF slik det praktiseres i dag er oppe til politisk debatt. Det er også ikke nødvendig eller relevant å diskutere disse tilfellene. En annen vei er å supplere menneskeverdsargumentet med andre argumenter. I visse tilfeller kan menneskeverdsargumentet nyanseres, uten at det av den grunn settes ut av spill som etisk premiss.

Skråplanet og føre-var prinsippet

Skr plansmetaforen er en nokså presis beskrivelse av mentalitet-sendringen i Norge. Men i seg selv er det ingenting som tilsier at all utvikling ubønnhørlig går mot større liberalisering og rettighetsbasert argumentasjon. Det er ingen årsakssammenheng mellom å liberalisere én ting og å liberalisere en annen. Det er derimot årsakssammenhenger i hvordan tanken om liberalisering på ett felt smitter over til tanken på liberalisering på et annet felt. Det som foregår er dermed ikke at legaliseringsballene ruller av seg selv, men at mentalitetsballene ruller – noe som i andre rekke kan ha påvirkning på lovgivningen.

Det har vært hevdet at det føre var-prinsippet som (ideelt) styrer miljø- og klimapolitikken også bør gjelde for dette feltet. Dersom man ikke vet hvor stor skade man kan gjøre innen

genforskning, løper man en altfor stor risiko, og bør avstå. Tyngdekraften i forskningens utvikling er sterk, og flere forskere peker selv på hvor problematisk det er at samfunnet ikke har tenkt like langt som de teknologiske mulighetene rekker.

Hva er en kirkelig vei i dette landskapet?

I en viss forstand er samfunnet alltid nødt til å rangere menneskeverdet. Helsevesenet prioriterer hver dag noen mennesker framfor andre. Men når det gjelder genredigering, tvillingabort og selektiv abort er det ikke spørsmål om hvem, som i en presset situasjon, blir den ene heldige. Vi er kommet dithen at samfunnet, stilt overfor normaltilfeller av livet, velger noen menneskeliv på bekostning av alle. Disse normaltilfellene skjer i fredstid, i overflod, og selv om de kan være vanskelige, tunge eller til og med tragiske, er det først og fremst av hensyn til bekvemmelighet, helse og en lettere hverdag vi i dag velger bort liv og eksperimenterer med genredigering. Form lsrasjonaliteten har inntatt den etikken som knyttes til reproduksjon og bioteknologi, og dermed også menneskeverdet. Spørsmålene stilles implisitt i hele samfunnet: Hva kan du gi? Hva vil du koste?

Menneskelivet er avgrenset av døden og begrenset av sykdom og lidelse. Dette er sider ved virkeligheten vi ikke alltid ønsker å forholde oss til. Medisinen hjelper oss fordi den helbreder sykdom og utsetter døden. Men hvorvidt den bør hjelpe oss med å velge livets innhold og velge livet bort er et vanskelig spørsmål. Kanskje det vi heller trenger er en fortolkn ng av livet som skj rt og utsatt, og et samfunn som legger godt til rette for liv som ikke er sterke eller friske.

BM-47/16 Vedtak:

Samtalen ble tatt til orientering.

¹ I kronikk i Morgenbladet nr 30/2016, av medisinere Hoffmann og Vogt.

² Hanne Østli Jakobsen skriver i Morgenbladet 31/2016, med støtte fra blant andre genforsker Simon Dankel (UiB). «Det er umulig å si generelt hva som vil skje om CRISPRs fjerner flere DNA-deler enn det som var meningen. Det kan være ingenting, eller det kan gjøre pasienten d dssyk (...). Poenget er at risikoen er tilstede.»

³ Vårt Land 15.08 (Bernt Oftestad), Vårt Land 17.08 (Jacob Jervell/Bjørn Myskja).

⁴ Eivor Andersen Oftestad i boka Vi lager barn (2016), som handler om de siste 500 års reproduksjonshistorie.

⁵ Det gjelder for eksempel loven om selvbestemt abort og retten til IVF-behandling (IVF medfører i mange tilfeller destruering av befruktede egg).

BM 48/16 Brev til statsministeren

PARADOKSET I VELFERDSNASJONEN NORGE

Kjære Erna Solberg.

Det er advent, en tid for å tenne lys i mørket. I dag tennes tusen lys i mange norske byer for mennesker på flukt, og vi kjenner behov for å rette søkelyset på to akutte forhold: Returpraksisen her i Norge og v rt ansvar i forhold til den fortsatt voksende flyktningekrisen i Midtøsten og det s rlige Europa.

Returpraksis

Vi får nå stadig skildringer fra lokalsamfunn og menigheter som er rystet over hvordan unge asylsøkere vekkes på nattetid, legges i håndjern, interneres uten å kunne ta farvel med noen, de får så beskjed om endelig avslag og at de skal returneres raskt.

Advokatforeningen har påpekt at loven brytes i iveren etter å nå politiske mål. Ansatte på mottak forteller at redselen for tvangsretur, selvskadning og rømning har fått nytt omfang. Barneombudet og UDI advarer dessuten mot den nye praksisen at enslige mindreårige ikke får mulighet til å bosettes, men må bli værende i mottak over lang tid.

Med disse meldinger og observasjoner blir det vanskelig å tie. For snart et år siden ble det gjort raske endringer i lovgivning, instruksjoner og praksis på utlendingsfeltet. Nå ser vi mer av de menneskelige omkostningene som disse endringene påfører asylsøkerne dette gjelder. Det har også splittet familier, og det påvirker dem som står rundt i våre lokalsamfunn. Derfor ber vi myndighetene om et «juleamnesti» til over nyttår og at denne praksis og lovgivning vurderes på nytt.

Fortsatt flyktningekrise

Antallet flyktninger og asylsøkere som nå kommer til Norge, er lavere enn på tiår, og vi har ifølge regjeringen Europas strengeste asylpolitikk. Men flyktningekrisen utenfor landets grenser er mer alvorlig enn noensinne, og det er et paradoks at det er så lite husrom i et av verdens fremste velferdssamfunn. Nestekjærlighet begrenses ikke til nasjonalstaten, men er grenseoverskridende.

Frivillige organisasjoner og kirker i Italia har i kontakt med myndighetene etablert en humanitær korridor for å ta i mot flere av de mest sårbare flyktningene i Syria/Irak og Nord-Afrika. Slike initiativ utfordrer oss til   tenke mer kreativt om hvordan vi i fellesskap kan bidra. Som kirke er vi del av et verdensvidt fellesskap med et særlig blikk for fattige, sårede og sårbare medmennesker, og vi vil gjerne bidra til å styrke v rt større fellesskap som et humant samfunn.

Med vennlig hilsen
biskop Helga Haugland Byfuglien
Bispemøtet preses

Oslo 14. desember 2016

Vigsling av ny biskop i Sør-Hålogaland

Prost i Lofoten, Ann-Helen Fjeldstad Jusnes, ble vigslet til biskop i Sør-Hålogaland bispedømme under en gudstjeneste i Bodø domkirke 23. januar 2016. Jusnes ble tilsatt av Kirkerådet 17. september 2015. H.M. Kongen var tilstede, sammen med representanter fra regjering og Stortinget, og kirkelige gjester fra innland og utland.

Vigslingstale

BODØ DOMKIRKE

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Når du i dag skal vigsles og gå inn i tilsynstjenesten i vår kirke, er det en milepæl i livet for deg. Du har fått kirkens tillit og kall til å tjene som biskop. Gled deg! Din lange prestedtjeneste i Sør-Hålogaland bispedømme har gitt deg innsikt i kirkeliv, kultur og tradisjoner her. Selv om du må finne deg i å regnes som søring, som knoter litt med nordlandsk sleng, har du slått dype røtter her og kjenner deg beriket. Du vil få bruk for all din erfaring og kompetanse i din gjerning. Fra ditt store samfunnsengasjement med mange tillitsverv har du en bredde i erfaring som vil styrke ditt virke som biskop.

Men det er ikke noe veidele du står ved, for det går en direkte linje fra denne dagen tilbake til din ordinasjonsdag i 1984. Da sa du ja til kallet som prest i Den norske kirke, som ikke var noen selvfølge for deg. Du ble vigslet til tjenesten med å gi videre Guds nåde gjennom Ord og sakrament. Biskopens oppdrag er det samme: Å forkynne evangeliet og feire gudstjeneste sammen med menighetene og slik både styrke troen og utfordre til tjeneste. Jeg vet at det ser du frem til med stor glede. Budskapet om Guds kjærlighet som bekrefter menneskers verdi og reiser opp den som er falt, er fremdeles lys og kraft i verden.

Et vers fra en av de sterkeste fortellinger om Mesteren, som ikke minst har betydd mye for kvinner, får du med deg i dag: Jesu møte med den samaritanske kvinnen ved brønnen, fra Johannes 4:

«Kom og se en mann som har fortalt meg alt det jeg har gjort. Han skulle vel ikke være Messias?»

Dette sier hun etter å ha opplevd Jesu oppmerksomhet og nærvær.

Hun kjente seg ikke bare godtatt, men fri for byrdene som hun levde med i skjul.

Din livserfaring, din ærlighet og din tro på tilgivelsen gjør at du vil berøre mennesker med evangeliet om nåden. Du har sagt at du ønsker at tjenesten din skal være preget av nærvær. Det vil merkes.

Blant dem som møter deg i lokale menigheter, de du har et særlig ansvar for blant prester og andre ansatte, og de som møter deg i ulike sammenhenger, er det mange som strever med livet sitt. De kjemper med krav og forventning som i blant tapper både tro og krefter. Opplevelsen av nederlag skaper ensomhet og raner både frimodighet og troverdighet.

Kvinnen ved brønnen bar på skammen ved sitt skjulte liv. Men møtet med Jesus åpnet for glede og tro.

Kraften fra møte med han kan ennå endre liv og sette fri. Det skjer når mennesker formidler troens kjerne og mysterium- i ord og handling: Jesus gikk i vårt sted og bar bort det som ødelegger livet.

Du vil møte bredden av folk i ditt virke her hvor så mange slutter opp om folkekirken. De vil lytte til deg, spent, og de vil legge merke til det du sier fordi du bærer bispekorset. Noen vil forstørre det som de ikke liker, men det vil alltid være kirkens kall

å kjempe for rettferdighet og stå opp for de minste. Noen vil forstørre det som de liker, fordi det berører deres liv og gir nytt mot.

Å utøve tilsyn er å vise tydelighet og fasthet. Det er å formulere seg klart så utfordringene ikke er til å misforstå. Det tror jeg at du klarer godt.

Fremfor noe handler bispetjenesten om å oppmuntre og bekrefte. Mange trenger trygghet om at de er gode nok til å høre til i kirken og vite at de er verdifulle som Guds medarbeidere på jorden. Ann Helen, tjenesten foran deg gir deg mange gylne øyeblikk til å gjøre en forskjell – med ditt nærvær, med din fasthet og klokskap og med din varme og din åpenhet –

Slik kan det skje at mennesker som møter deg og lytter til deg, sier: Jeg har møtt en som har fortalt om Jesus Kristus, han som vet alt jeg har gjort.

Det er også i troen på han som ser og vet alt at du frimodig og trygg kan gå inn i tjenesten som biskop – Da kjenner du deg velsignet og blir til velsignelse.

Preken vigslingsgudstjeneste

BODØ DOMKIRKE

AV BISKOP ANN-HELEN FJELDSTAD JUSNES

MATT 13,24-30

Dette hellige evangelium står skrevet hos evangelisten Matteus i det 13.kap (v.24-30).

Jeg er så heldig at jeg hadde en far, men spesielt i dag en mor og en mormor som lærte meg kristen tro. I så måte føler jeg meg på linje med Timoteus som vi i sted hørte fra brevet til. Det var til han Paulus skrev: Jeg husker deg for din oppriktige tro, den som først bodde i din mormor Lois og i din mor Evnike.

Timoteus hadde en tro som var overlevert han fra hans mormor og hans mor.

Og dermed er vi rett inn i temaet for denne dagen og denne gudstjenesten: Overlevering av kristen tro.

Det kunne vel neppe være noe mer passende tema for en bispevigsling. Jeg står her i dag fordi noen før meg har gitt troen videre, gitt kunnskapen om Gud videre, sunget salmer, skapt kunst, vært i nestekjærlighetens og rettferdighetens tjeneste.

Jeg står her som den hittil siste av biskoper i Sør Hålogaland, men jeg står her også i en lang rekke kvinner i kirken, mødre og bestemødre, misjonskvinner og søndagsskolelærere, kvinnesakskvinner og feminister, de første

kvinnelige prestene med Ingrid Bjerkås i vår kirke og Agnes Nilsen fra Metodistkirken i spissen. Disse kvinnene ble sett på som ugress i tidens øyne, men heldigvis gav de ikke opp. De trodde på ham som ikke skilte ugresset og såkornet, men som så muligheter der andre fordømte.

Bispekåpen til Sør Hålogaland er dekket av tusenvis av broderte sting, til sammen skaper de nordlyset. Broderier og håndarbeid har god klang i all den tjenesten kvinner har gjort i kirken. I dag vil jeg fremheve bispekåpens sting og broderier skapt av Ann Mari Rasmussen som et symbol på alle de kvinner som i det skjulte, i de små og noen ganger i motstand har forvaltet troen og gitt den videre.

Denne overleveringsrekken av kvinner og menn er kirken helt avhengig av for å være levende og med ord som samtiden berøres av. Og derfor er trosopplæringen i vår kirke så viktig, derfor er kirkehusene så viktig, de som mange i vårt bispedømme har som sin lokale skatt og eiendom, derfor er gudstjenestene så viktig, uansett om de feires på en liten øy i havgapet eller her i Bodø domkirke eller i en kirkegamme i ei fjellbygd.

Trosopplæringen skjer overalt der overlevering av kristen tro og kultur skjer, og når troen formidles er det intet mindre enn Guds nåde som formidles.

Vi som kirke er satt til å overlevere troen på Guds nåde til hvert nye slektsledd, og med de ord og midler og tolkninger som til enhver tid på best måte overfører essensen i Jesu budskap. Når vi møter kvinner i de bibelske tekstene, slik vi i dag hørte om Lois og Evnike, tenker jeg at de er et sterkt vitnesbyrd om den motkultur Jesus brakte. Det er ikke mange kvinnelige trosformidlere som er nevnt ved navn i Bibelen. Og i mange hundreår i kirkens historie var de skjult og glemt. Men desto større verdi har de. For til tross for kirkens patriarkalske opphav bryter disse kvinnene, som ikke hadde noen stemme i samtiden, seg frem, og forteller om den store forvandlende kraft Guds nåde har. Det er som de står i kor og roper med Paulus når han skriver til Galat-erne: «Her er ikke jøde eller greker, slave eller fri, her er ikke mann og kvinne. Dere er alle en i Kristus Jesus.»

De er eksempler på alle marginaliserte, alle undertrykte til enhver tid. Denne motkulturen som Jesus brakte opphever de grensene vi setter mellom folk og grupper. Det er ikke hvem vi er, hvor vi stammer fra, hvilke kjønn vi har eller hvilke status vi har i samfunnet som er avgjørende for vår tjeneste i kirken.

Vi er kalt av Guds nåde og vi skal bringe Guds nåde, på en måte er vi satt til å forvalte nådens motkultur i verden.

Og det er sannelig nok av utfordringer der nådens motkultur trengs. Jeg tenker på de mange unge i vårt samfunn som er så påvirket av presset om å være vakker, flink, slank, pen, og som tyr til drastiske metoder som kan koste livet for å oppnå sine mål. Jeg tenker på de som opplever utstøtelse og mobbing, Vi som kirke må aldri holde opp med å snakke om nåden til ungdommene, snakke om at de er elsket av Gud slik de er, skape miljøer der nåden og friheten er til stede.

Jeg tenker også på at nåden trengs i et velferdssamfunn som vårt med så stor vekt på økonomi, vekst og vellykkethet. Når dette blir det viktigste i samfunnet får vi ikke plass til den flyktningen som kommer redd og på jakt etter fred og vern til vårt land. Derfor må kirken aldri slutte å snakke om nåde i møte med samfunnsutfordringene.

Den største nådegaven Gud har gitt oss er livet selv. Det er ingen tilfeldighet at vi lever, det er en guddommelig vilje med at nettopp vi er plassert på jorden, denne planeten i det uendelige universet. Det er en dyp sammenheng mellom hvert menneske og skapelsens Gud. Men er mitt liv en gave fra Gud så er også mitt medmenneskes liv en gave fra Gud, verdt å elske, beskytte, ta vare på. Vår forpliktelse overfor medmennesker er begrunnet i dette. Derfor er det aldri mulig for kirken å tale om urett, om det er aldri så politisk betent.

Og jeg tenker på nåde i møte med vårt eget liv. Når vi opplever at livet rakner, når de mål vi har satt oss ikke nås, når den kjærlighet vi skulle ha ikke er der, når troen er svak, da må vi igjen og igjen tilbake til nåden. Dette kommer så tydelig frem i den vidunderlige og utfordrende lignelsen Jesus forteller i dagens tekst fra Matteus.

Mot alle odds, til tjenerens store forbauselse sier Jesus at såkornet i åkeren og ugresset skal få vokse sammen. Det er som han sier: «Vent». Det er som han ser muligheter der ingen andre gjør det, det er som han ser på ugresset med nåde, og det er som han ikke lar noen andre enn seg selv si hva som er ugress og hva som er såkorn. For et fantastisk bilde av kirken!

Kirken og kirkens mennesker har alltid stått i kamper, og kirken har alltid vært både ugress og såkorn, likevel har troen blitt overlevert fra slekt til slekt.

Kirken har overlevd fordi den forvalter nådens motkultur, nådens evangelium.

Dette ligger som en rød tråd gjennom alle fortellingene om hva Jesus sa og gjorde, og det topper seg i fortellingen om at han gir livet sitt for kjærlighetens skyld. Det er det sterkeste uttrykk for nådens motkultur.

Intet mindre enn dette er vi som kirke satt til å overleve videre.

Igjen og igjen. Slik at verden kan bli preget av Guds nåde og av nådige mennesker.

Hilsen ved vigslingen

AV KIRKERÅDETS LEDER SVEIN ARNE LINDØ

Kjære biskop Ann-Helen

Som leder for Kirkerådet, og dermed på vegne av Kirkemøtet er det en stor glede å gratulere deg med dagen. Det er en stor begivenhet for Den norske kirke når nye biskoper vigsles. Bispetjenesten er viktig i vår kirke. Du er den fjerde biskop som vigsles tilsatt av Kirkerådet som en følge av Grunnlovsendringen i 2012.

Bispedømmets motto/visjon er : « En åpen dør. I tro, håp og kjærlighet.» Når du fra idag er Sør- Hålogaland biskop vil du erfare at dører åpner seg for deg. Dører til kirkens ledelse, både regionalt og nasjonalt. Dører til andre sammenhenger der kirke og samfunn møtes hvor du vil være en sentral person i disse møtene. Også dører til mediene. Du vil bli møtt med forventninger og med kritiske blikk. Vi har lært deg å kjenne som en reflektert person ikke minst etter lang tjeneste som sokneprest og prost. Vi merket at du hadde tenkt mye på hva det kunne innebære å bli biskop. Og så bestemte du deg for å la deg nominere. Det er vi glade for.

I den krevende tiden etter nominasjonen av de ulike kandidatene ble det sagt at bispedømmet nå trengte en biskop som har nordnorsk dialekt. Det fikk det ikke. Men det har nå fått en biskop med 30 års tjenestetid i bispedømmet. I det ligger en meget stor verdi. For du er kjent her. Som sokneprest, som prost, og som varaordfører og ordfører. Du er også godt kjent med det betydelige samiske innslaget i bispedømmet. Alt dette gir et utmerket utgangspunkt for å bli en god biskop for hele bispedømmet. Vi vet at Sør-Hålogaland har et betydelig folkekirke preg. Du har selv sagt at det er under slike betingelser

du ønsker å gjøre tjeneste. Og når vi vet fra avstemmingsprosessen at du er sterkt ønsket, er utgangspunktet det aller beste.

Ved en bispevigsel må det trekkes fram at embetet har en særlig forpliktelse: « å fremme og bevare enheten i Guds kirke» Den norske kirke opplever i denne tiden særlige utfordringer på dette feltet. Det snakket vi om under intervjuet også. I din selvpresentasjon sier du: « Ingen skal kunne bruke sine teologiske standpunkter til å lukke andre ute.» Nå vil du bli prøvet på dette. For både i ditt eget bispedømme, og i hele kirken som du nå er en del av ledelsen for, vil du møte den situasjonen du her har beskrevet.

Da vi intervjuet deg før Kirkerådet skulle fatte den endelige beslutningen om tilsetting, spurte vi deg om det å bli biskop var noe du hadde lyst til. Du svarte et tydelig ja, du framstod sågar med en tydelig begeistring over det som kanskje ville komme, og du ga oss beskjed om at du var klar for oppdraget. Vi likte det vi hørte, og formidlet det videre. Du kjenner godt resultatet i Kirkerådet fra denne dagen.

Vi ønsker deg Guds velsignelse over tjenesten. Vi vil stå sammen med deg. Det ble blant annet uttrykt gjennom at vi la vår hånd på deg under forbønnen. Måtte du bli fylt av Guds visdom og Guds nåde til din tjeneste.

Hilsen ved vigslingen

AV BISPEDØMMERÅDSLEDER MARIT HERMSTAD

Deres majestet, ærede gjester, kjære biskop Ann-Helen! Gratulerer med dagen! Vi har fått en ny biskop! Jeg gratulerer ikke bare vår nye biskop, men hele bispedømmet og hele vår kirke. Sør-Hålogaland bispedømme har fått den biskopen vi og kirken for øvrig ville ha, slik både det lokale og nasjonale kirkelige votumet viste. Du er rettelig kalt til å bli vår biskop.

Du går inn i rekken som den 7. biskopen i Sør-Hålogaland siden Hålogaland bispedømme ble delt i 1952. Du er historisk på flere måter: du er den første biskopen i vårt bispedømme som kirken selv har tilsatt. Og du er vår første kvinnelige biskop.

Men du går også inn i en historisk lang rekke. Det bispekorset som i dag er lagt om din hals, er fra 1815. Kong Karl den 13. gav de daværende 5 biskopene i Norge et slikt gullkors. Det var den første biskopen over Nordlandene og Finnmarken amt, Mathias Bonsak Krogh med bispesete på Belsvåg i Alstahaug på Helgeland, som først bar dette korset. Siden har 18 biskoper vært med å bringe korset videre til deg i dag.

I din prestegjerning og forkynnelse har du vært opptatt av evangeliets kjerne, troen på den treenige Gud og frelsen i Jesus Kristus. Vårt bispedømmes visjon om en folkekirke som «Ei åpen dør i tro, håp og kjærlighet», er en visjon du allerede som prost både har gitt bidrag til utformingen av og også arbeidet etter. Du gir klart uttrykk for at kirken både må representere en åpen dør inn til troen, håpet og kjærligheten og at også dette er kirkens fundament for tjeneste i verden og for menneskene.

Du er ikke redd for meningsforskjeller, ja, du synes mangfold er en velsignelse. Du kan være tydelig og samtidig respektere og forsvare dem som ikke er enig med deg. Så har du selv også erfart det å ha tilhørighet, oppfatninger og meninger som ikke alltid har representert flertallet. Du har gjort noen oppbrudd og tatt noen valg i eget liv. Du har også gått foran og brøytet vei

slik at det har blitt lettere for andre å komme etter, ikke minst for kvinnelige teologer. Du er opptatt av at kirken skal være åpen og inkluderende og tilstede der mennesker lever sine liv.

Du kjenner bispedømmet du nå skal være biskop for, veldig godt. Du er riktignok ikke født her eller har dialekt som avslører deg som nordlending, men hjertet ditt har du tapt for landsdelen, til naturen og menneskene her. Ja, du har selv sagt at du «er nordlending av kjærlighet.» Så har du da bodd i Lofoten omtrent halvparten av ditt liv og har tjent bispedømmet som prest i ulike stillinger flesteparten av disse årene.

I dag har du ikledd deg bispekåpen. Denne Nordlyskåpen, laget av kunstneren Ann Rasmussen, består av et utall tette sting og tråder som utgjør en stor himmel med et stort flammende nordlys. Ja, bispekåpen speiler noe av den mektige naturen og naturfenomenene som omgir oss her i vår landsdel. Og midt i dette flammende nordlyset, finner vi det treenige Gudssymbolet som en gyllen trekant. Du har sagt at du opplever det som et livskall å være prest. Nå er prestedrakten din supplert med Nordlyskåpen. Selv om tjenesten er ulik, er kallet det samme: å hjelpe til å forsterke lyset fra de tynne trådene mellom himmel og jord som går gjennom den treenige Gud. Da kan det også bli «Mer himmel på jord», som det er formulert i vår kirkes visjon.

Bispedømmerådet vil bli blant dine nærmeste samarbeidspartnere og vi vil stå sammen med deg i å arbeide for vår visjon og vår Kirkes mål. Vi ser frem til et nært og rikt samarbeid for vårt bispedømme og menneskene som bor her. Du går nå inn i en tjeneste som vil være tidkrevende, spennende og meningsfull. Må Gud velsigne deg og din gjerning som biskop i Sør-Hålogaland bispedømme og i Den norske kirke.

Igjen: Gratulerer til deg Ann-Helen vår biskop, - og gratulerer til oss alle!

Prekener

Preken ved biskopens mottakelse og årstale

TROMSØ DOMKIRKE 17. JANUAR 2016, 3. S. I ÅPENBARINGSTIDEN

AV BISKOP OLAV ØYGARD

JOH 1,15-18

Slik lyder det hellige evangelium

Kjære menighet. Nåde være med dere, og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus.

(Nordsamisk:) Ráhkis searvegoddi. Árbmu lehkos dinguin ja ráfi Ipmilis, Áhčisteamet. ja Hearrás Jesus Kristusis.

(Kvensk:) Rakas seurakunta. Armo olkhoon teile

Ja rauha Jumalalta, meiđän Isältä,

Ja Herralta Jeesuskelta Kristukselta.

Hvem er Gud?

Stor eller liten bokstav? Et fenomen, eller en person?

Det blir ingen lang utredning om det herfra, for vi har jo i forbindelse med dåpen sagt trosbekjennelsen: «Jeg tror på Gud fader. Jeg tror på Jesus Kristus. Jeg tror på Den hellige Ånd.»

Paulus nevner, nærmest i forbifarten, at det finnes nok såkalte guder i himmelen eller på jorden. «Men for oss er det én Gud, vår Far.» (1. Kor 8,5-6)

Det er den Gud som viste seg for Moses i den brennende tornebusken. Busken som brant og brant uten å brenne opp – da Moses fikk høre at han sto på hellig grunn – og Gud presenterte seg for Moses og kalte ham til tjeneste : «Jeg er» . Den absolutte eksistens. Han som står bak alt. Som er grunnlaget for alt. Og så finner vi det igjen når Jesus sier om seg selv: jeg er livets brød, jeg er den gode gjeteren, jeg er veien sannheten og livet...

Selvsagt sto Moses på hellig grunn, for han møtte jo Gud der. Den ene sanne Gud – som kalte ham til tjeneste for seg.

Og her er vi. På hellig grunn i Tromsø domkirke. For vi møter den hellige Gud her.

Noen tenker at Gud er en del av naturen – at han går nærmest i ett med den. Dette kalles panteisme. Slik er ikke den Gud jeg kjenner. Noen tenker at Gud nok har skapt verden, men så har han trukket seg tilbake fra verden, og den er dessuten blitt syndig, så Gud holder solid avstand til naturen, har ikke noe med den å gjøre. Den Gud jeg kjenner er heller ikke slik.

For han er her. Midt iblant oss, med sitt guddommelige hellige nærvær. I mitt liv. I min hverdag. I mine gleder, men sannelig også i mine sorger og bekymringer. Jeg møter ham her i kirka, men jammen møter jeg ham også når jeg er ute i naturen, og det hender av og til at jeg får en liknende opplevelse som det Moses hadde, å stå på hellig grunn.

Men hvis det er sånn, da blir det veldig feil at vi skader og til dels ødelegger det Gud har skapt. Dette er ikke for å si at det er galt å plukke blomster, hugge trær, eller drive jakt og fiske. Vi er skapt til å leve av det Gud har gitt oss. Men det blir feil når til og med Tromsø-lufta er så forurenset at vi på kalde dager merker: dette har vi ikke godt av. Vel vitende om at det er forferdelig mye verre andre steder. Og også vel vitende om at CO2-utslippene og den økende temperaturen på hele jordkloden er et enda større problem enn den lokale forurensningen. Gud har gitt oss i oppdrag å forvalte denne jordkloden. Vi trenger sannelig å be om tilgivelse for litt av hvert. Men: i god luthersk ånd, når vi har bedt om tilgivelse, og fått vite at Gud tilgir, da «skal de gode gjerningene følge, som er botens frukt,» heter det i Augsburgske

bekjennelse, artikkel 12. Her er altså en fortsettelse som vi skal få være med på, og være en del av.

Det er noen lange linjer i Guds ord slik vi har hørt det i dag. Den siste bibelteksten som ble lest, selve prekenteeksten, er fortsettelsen av juleevangeliet, slik vi hørte det på 1. juledag. Innledningen på Johannesevangeliet. Om ordet som ble menneske, og døperen Johannes som sier disse merkelige tingene: «Han som kommer etter meg, er kommet før meg, for han var til før meg».

Jesus som var med ved skapelsen, det var han som ble menneske. Det er han som er vår frelser. Og, som Johannes skriver i sitt evangelium: av hans fylde har vi alle fått – nåde over nåde. Det kan forresten like gjerne oversettes: nåde i stedet for nåde. En nåde som er enda større og rikere. Og grenseløs. Grenseløs nåde betyr ikke at det ikke er så nøye med om vi følger Guds vilje eller ikke. Det er faktisk stor forskjell på å bagatellisere synden og å tilgi den. Det er det siste Gud gjør. Det er derfor vi bekjenner våre synder i hver eneste gudstjeneste.

Loven ble gitt ved Moses. Nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus.

Kirkens hovedoppdrag er å bringe nåden. Jesu Kristi nåde – til menneskene. Det er en nådens teologi som er grunnlaget for alt vi steller med. Kjærligheten som er uten grenser. Vi hørte det jo i sted i forbindelse med dåpen: den berømmelige lille Bibel: For så høyt har Gud elsket verden at han ga sin Sønn, den enbårne, for at hver den som tror på ham, ikke skal gå fortapt, men ha evig liv. (Joh 3,16). Det er Guds kjærlighet som sender Jesus Kristus til oss. Han vil gi oss av sin kjærlighet, og prege oss med den. Og med til kjærligheten og nåden hører håpet, håpet om fullkommenheten og evigheten. Det hører med til det å være kristen kirke: håp og tro.

Det gjelder helt fra begynnelsen av: barna som er døpt i dag. Båret fram. De har ikke gjort noe for å bli døpt, men blir tatt imot som Guds barn i kjærlighet. Ham skal de få høre til – i tid og evighet. Og dere som er foreldre og faddere, er, sammen med menigheten, utfordret til å hjelpe dem så de får bli kjent med den nåderike Gud som de er døpt til.

De, og vi, omsluttes av Guds uendelige kjærlighet. Alt Gud har skapt omsluttes av den samme kjærligheten. Paulus skriver: Også det skapte skal bli frigjort fra slaveriet under forgjengeligheten og få den frihet som Guds barn skal eie i herligheten. (Rom 8,21) Så er vi der igjen. Det Gud har skapt er ikke fremmed for ham, og skal ikke være fremmed for oss.

Det er en forunderlig og fantastisk enhet, knyttet sammen i Guds grenseløse kjærlighet. Vi skal få høre ham til. Livene våre skal få være i hendene hans. Han vil lede oss, han vil følge oss. Og hele skaperverket møtes av den nådige, elskende Gud. Vi skal få leve livene våre under hans beskyttelse, og vi kalles til å leve etter hans gode vilje. For vi skal få av hans fylde – nåde over nåde!

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellig ånd, som var er og blir en sann Gud fra evighet og til evighet.

Gudni lehkos Áhččái ja Bárdnái ja Bassi Vuignii, guhte lei ja lea ja bissu oktan duohta Ipmilin agálašvuodas agálašvuhtii. Amen

Vår bønn – Guds barmhjertighet

PREKEN VED VISITASGUDSTJENESTE I JAR KIRKE 14. FEBRUAR 2016

AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

MATT 26,36-44

Kjære Jar menighet! Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus!

Jesus er i en olivenlund utenfor Jerusalem og ber. Vi er samlet til bønn i Jar kirke. Jesus har feiret påskemåltid med disiplene, nå ligger veien til korset foran ham, og han ber til sin Far i himmelen. Vi har en flott visitasuke bak oss, med mye glede i menigheten og i møte med lokalsamfunnet her. Hva ligger foran oss?

Torsdag kveld hadde vi «skumrings» sammen med ungdommene her i kirken. Vi satt ved alterringen, sang og ba. Vi ba og vendte vårt blikk mot Jesu tornekronedes ansikt på alterveggen. Vår bønn og hans barmhjertighet til oss her og nå og i møte med det som ligger foran oss. Det er det det handler om også i dag: Vår bønn og Guds barmhjertighet – den barmhjertighet som aldri tar slutt og er ny hver morgen.

Jesus er i Getsemane, og han ber. Her får vi se både mennesket Jesus fra Nasaret og Guds Sønn. Han vet noe om det som venter ham. Men han er tynget av sorg, kaster seg til jorden og roper til sin Far i himmelen: «Er det mulig, så la dette begeret gå meg forbi!» I dette øyeblikk henger jordens og menneskenes fremtid i det usikre. For hva hadde skjedd om ikke Jesus hadde gått veien til kors og oppstandelse, til forsoning og håp for oss? Men Jesus fortsetter: «Ikke som jeg vil, men som du vil.» I denne enkle og like fullt vanskelige setning begynner det drama som skal bli til fred og fremtid for jorden og oss mennesker. Guds barmhjertighet som stråler mot oss fra den tornekronedes ansikt.

Men Jesus er ikke alene i Getsemane. Han har disiplene med seg, og i dag får vi være der sammen med ham. Om disiplene etter hvert sovnet i Getsemanehagen, rakk de i alle fall å høre Jesu bønn og rop til Gud. Det er jo disse disiplene som har formidlet til oss det som skjedde, både hva Jesus selv bad, og hva han sa når han kom til dem. Og det Jesus ba, og det han sa til disiplene, var to setninger som han selv hadde lært disiplene å be. Han ber selv til sin himmelske Far: «La din vilje skje!» Og han sier til disiplene: «Våk og be om at dere ikke må komme i fristelse.» – «La oss ikke komme i fristelse!»

I dag feirer vi første søndag i faste. Om noen kan synes dette med faste er vanskelig, er ordet ganske enkelt. Det handler om å holde fast på noe, og med utgangspunkt i fortellingen om Jesus i Getsemane vil jeg foreslå at det er to ting vi skal holde fast på i denne fastetid: det første er at vi holder vårt blikk fast på Jesus Kristus, og det andre at vi holder fast på bønningen: La din vilje skje! La oss ikke komme i fristelse!

Jeg har opplevd mye godhet og vennlighet her i Jar denne uken. Ja, i grunnen er jeg blitt overveldet av kjærligheten til både menighet og lokalsamfunn. I glad sang med barn, foreldre og besteforeldre. I samtale med stab, menighetsråd og mange frivillige. I møte med vennlige skoleelever og lærere på Grav skole. Ikke desto mindre må vi i dag stille oss selv og hverandre dette ransakende spørsmål: Hvordan er det med Guds gode vilje i våre liv og for hverandre? Hvordan er det med fristelsene i våre liv?

Annerledeskongen med kongekrone og tornekrone

PREKEN 1000 ÅRS GUDSTJENESTE MØLEN, PALMESØNDAG 2016
AV BISKOP PER ARNE DAHL

De to bønnene i Getsemanehagen er to sider ved samme sak: Guds gode vilje og fristelsen til å bryte med hans vilje. Det handler altså ikke om fristelsen til et ekstra stykke sjokoladekake fra bordet i menighetssalen. Men om fristelsen til å si et negativt ord og felle dom over et medmenneske. Fristelsen til å lukke hjerte og hender når jeg møter et menneske som trenger meg. Fristelsen til å gjøre noe som min samvittighet vet er galt. Den stadige fristelse til å sette meg og mitt i sentrum, fremfor det som er godt for det fellesskap Gud har gitt oss, og som blir til hans ære.

Da Jesus lærte disiplene å be «La din vilje skje», gav han dem også et utvidet perspektiv: «på jorden slik som i himmelen». Ikke bare meg og mitt, men en bønn for den jord som er vårt felles hjem, vår bønn til Ham som er Far for alle – over alle, gjennom alle, i alle. I denne fastetid er det også bønn for vår vennskapsmenighet i Estland og vårt vennskapsbispedømme i Sør-Afrika, for alle som lider i Midtøsten og er på flukt gjennom Europa.

Kjære venner i Jar menighet! Det skulle undre meg om vi ikke her på Jar også har et stykke vei å gå, i møte med våre fristelser og i det å leve ut Guds gode vilje i nærmiljø og i det samfunn vi er en del av. Da må jeg tilbake til det første jeg sa vi skal holde fast på i fastetiden: Vårt blikk festet på Jesus Kristus, slik vi her i kirken ser hans tornekronede ansikt.

Jesus er sorgtung når han ber i Getsemane. Han fylles også av sorg når han ser at disiplene har sovnet og ikke maktet å våke i bønn sammen med ham. Likevel er hans blikk på disiplene fylt av barmhjertighet. Johannes forteller at han elsket sine helt til det siste – helt til han ropte ut på korset: «Det er fullbrakt!»

Jesus elsket de tre som sovnet der i hagen, og dem som senere flyktet av frykt for romerne. Han elsket Peter på tross av at han fornektet sin venn og mester, og Judas på tross av hans svik. Ja, det var hans kjærlighet og barmhjertighet som førte ham til korset og deretter inn i oppstandelsens rike. Det er den samme barmhjertighet som stråler fra hans ansikt mot oss som ikke alltid makter å følge Guds gode vilje og faller for den ondes fristelser. Det er barmhjertighetens blikk som tilgir og reiser oss opp til ny vandring. Derfor sier også Jesus til trette disipler etter sin bønn til Gud: «Stå opp! La oss gå!»

I dag sier han også til oss: «Stå opp! La oss gå!» - ut i livet, ut i dette lokalsamfunn. Men den nye vandring begynner alltid i bønn, og vår bønn skal fremfor alt være dette: å ta imot den barmhjertighet som stråler fra hans ansikt, den barmhjertighet som aldri tar slutt, men er ny hver morgen. Derfor vil vi i denne fastetid også våke og be - årvåkne for hans barmhjertighet, årvåkne i egne liv. Da kan også bønner «La oss ikke komme i fristelse. La din vilje skje» bli til fred og fremtid her på Jar. Vår bønn og Guds barmhjertighet når vi står opp og følger ham.

Det er 1000 år siden sjøslaget sto her på Mølen. Det avgjørende øyeblikk i Olav Haraldssons store prosjekt som sikret kongsmakt og begynnende kristning av landet. Så flott at mer enn 3000 mennesker i alle aldre fra Larvik og de nærliggende distrikter er kommet for å markere denne dagen sammen med oss.

I dag er det ikke statsmakten som sikrer den kristne tro og den kristne kulturarv gjennom en mektig statskirke. Nå er det kirken selv, altså vi, som med Guds hjelp og nåde skal kjempe for det beste og viktigste i vår kristne arv.

Vi feirer Olav Haraldssons mot og vilje til å fastholde og fremme den kristne tro til beste for enkeltmennesker og land. Det kan inspirere oss. Ikke til kamp med maktutøvelse og sverd til vanns eller lands, men med Jesu livgivende ord og nåde. Vår takk og ære går derfor først og fremst til Jesus Kristus, annerledeskongen, som både bar tornekrone og kongekrone. Annerledeskongen uten sverd.

Mange hundre år før Jesu komme forutså profeten Sakarja det som skulle skje Palmesøndag: «Se, din konge kommer til deg, rettferdig og rik på seier, fattig er han og rir på et esel». Det var annerledeskongen med kongekrone og tornekrone. Det var Guds lengsel etter å gjøre noe avgjørende og forløsende mot menneskeheten, slik dikteren Hans Børli også har måttet ha det i sine tanker: «Lengselen kan legge en blå kongekappe, selv over tiggerens magre skuldre».

Olav Haraldsson seiret til vanns og lands med makt og sverd her. Jesus Kristus kom som annerledeskongen og viste at vi i dag er forpliktet på og bæres av kjærligheten som seirer når den

lider. Vår Gud er en Gud med sår, slik vi også har sårmerker. Det vi ikke får til. Der vi har sviktet. Det vi skammer oss over. Der vi ikke har kontroll.

Jesus er den gode kongen med sårmerker som rir inn i våre liv for å bevise sin skjulte hemmelighet: «Ved hans sår har vi fått legedom». Jesus rir inn i våre sårbare liv med tro, håp og kjærlighet.

Palmesøndag ble det avgjørende vendepunktet fram mot den lange fredagen, som i den engelskspråklige verden derfor kom til å hete «Good Friday». Kjærligheten seirer når den lider! Kristus ble konge da han kronet verket, og selv betalte prisen. Det er denne kongen vi kalles til å ta imot som frelser og herre, slik Marta og Maria i dagens pretekst i Johannes 12, 1-13 like før inntoget i Jerusalem stelte i stand fest for å feire Jesus. Han som hadde brukt sin kongsmakt til å gi broren deres seier over døden og gi ham livet tilbake.

I dag, når jeg ser ut over en forsamling på mer enn 3000 mennesker under åpen himmel, vet jeg at det er mange kvinner og menn som tenker: Tenk om Jesus hadde vist den samme kongsmakt i våre tap av barn eller foreldre eller venner. Da skulle vi også sannelig stelt i stand til fest og glede.

Kjære alle sammen! Jesus er fortsatt håpets Gud og kongen, slik vi bekjenner det i en av våre trosbekjennelser: «Vi venter de dødes oppstandelse og et liv i den kommende verden». Gud er fortsatt håpets Gud og kirken er håpets kirke hvor Jesu kall som konge og vårt kall som hans etterfølgere er å gå mot døden og kjempe for livet i oss og mellom oss.

Det er derfor vi har 1000 års gudstjeneste her på Mølen, rett utenfor Larvik i dag, slik Martha og Maria inviterte til fest i Betania, rett utenfor Jerusalem.

Søstrene Martha og Maria slo på stortromma og salvet Jesu føtter med nardusolje fra India til, verdi av en årslønn, slik vi inviterer til 1000-årsfest under åpen himmel for å takke for at Jesus også vil gi oss evig liv. Derfor synger vi «hosianna» som er hebraisk og betyr «gi oss frelse». Vi ærer den største av alle konger for at han kom til oss. Ikke fordi vi var så gode, men fordi han er god og vil oss det beste.

Det er tydelig at Jesus setter pris på at Martha og Maria slår på stortromma og sløser for å vise sin glede. Det er Judas som blir irettesatt på grunn av sin moralisering og gjerrighet. Bibelen har heller aldri utfordret oss til gudsfrykt med gjerrighet og kjedelighet, men til gudsfrykt med nøysomhet og takknemlig glede. Det er ingen kristen dyd å mistenkeliggjøre glede og feiring. Strengt tatt kunne Martha og Maria latt være med både dannelsen og de gode argumentene intakt.

Strengt tatt kunne vi latt være å feire 1000-årsjubileum her på Mølen og latt dagen forbigå i stillhet. Det er jo så mye annet i verden å bruke penger på enn fest og feiring. Men Maria har vist oss den gode vei og den viktige dagen. Palmesøndag ble

vendepunktet. Maria visste at et holdt liv blir et halvt liv. Maria visste åpenbart at å kjøre med håndbrekket på kun etterlater lukt av svidde bremsebånd og ikke deilig lukt av nardus. Derfor gav hun seg hen til festen og gleden og lot seg ikke stanse av Judas sine forsøk på å stanse henne. Jesus sa rett og slett: «La henne være!»

Maria elsker. Derfor sløste hun. Maria var møtt av Jesu nåde. Derfor gav Han Judas nådestøtet der og da.

Vi utfordres av Maria i dag. Palmesøndag kan bli vendepunktet også for oss, slik Karen Blixen må ha hatt denne teksten og den siste nattverden i mente da hun i sin novelle legger i munnen på bordtjeneren: «Det øyeblikk kommer da våre øyne blir åpnet og vi skjønner at nåden er uendelig».

Nåden dekker oss, «nåden er når alt er tapt at få alt tilbake». Så la oss ikke ta nåden for gitt, men la oss oppdage hvor kostbar den er så vi tar den som gitt, i takknemlighet og glede. 1000 år etter, tenker vi på Olav Haraldsson, som i sin tid kjempet sine kamper, på sin måte. Men i dag tenker vi først og fremst på annerledeskongen uten sverd, som med kongekrone og tornekrone viste oss at den viktigste seieren er den som seierer når den gir seg selv for andre. Det er også vårt kall som kristne i dag.

Vigsling av Borkerud kapell i Øyer

SØNDAG 5. JUNI 2016
AV BISKOP SOLVEIG FISKE
MARK 10,13-16

Kjære menighet!
Ære til den hellige og udelte Treenighet,
Gud som skaper, forløser og inspirerer:
Èn av tre og tre i ett, fra evighet til evighet. Amen.

Dette er en stor dag. Gratulerer. I dag vigsles kapellet her på Borkerud!

Denne søndagen, som har det unnselige navnet 3. søndag i treenighetstiden, har ei kjent fortelling som prekentekst; fortellinga om Jesus og barna, barneevangeliet. Vi hørte:

- La de små barna komme
- Hindre dem ikke
- Guds Rike tilhører slike som dem!

Jesus så og ser barna. Og ser den enkelte. Her inviteres vi til å bli sett av øyne som vil oss vel. Som ser oss med kjærlighetens blick.

Et blick som formidler at du er elsket, du hører til.
Et blick som ser og som sier jeg kjenner deg og vil deg vel.
Et blick som reiser opp og myndiggjør.

Det er ikke selvsagt at vi møtes av slike blick til daglig. Mange har erfaring av noe helt annet.

Vi vigsler kapellet her på Borkerud i dag. Kjærlighetens blick møter oss her i det som skal være pilegrimskapell, et stille sted, et bønnens hus for vandrere fra fjern og nær. Åpent for alle som kommer hit på sin livsvandring.

Kapellet peker på at Gud byr på fellesskap på veien gjennom livet og vil det gode for oss. Ja, kapellet inviterer og utfordrer til tro på Gud, til å komme hjem til seg sjøl og til forsoning med livets sammensatthet, til tro og tillit.

Kapellet formidler det grensesprengende budskapet om Jesu liv, død og oppstandelse.

I all sin enkle skjønnhet formidler dette huset at det finnes en som ser oss med kjærlighetens gode blick. Som lar oss få være barn i god forstand. Få være regnet med som de vi er. Som understreker ethvert menneske sin uendelige verdi.

- La dem komme
- Hindre dem ikke
- Guds Rike tilhører dem

Det er det evige kjærlighetens blick som ser.
Og som sier jeg kjenner deg og vil deg vel i dag og alle dager i all evighet.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var er og blir én sann Gud fra evighet og til evighet. Amen.

Jesu tale i Grimstad

TALE I GRIMSTAD KIRKE I FORBINDELSE MED
GRIMSTAD BYS 200 ÅRS JUBILEUM, 5. JUNI 2016
AV BISKOP STEIN REINERTSEN

Takk for invitasjonen og gratulerer med jubileet. Det er hyggelig og ikke minst viktig å feire jubileer. Den som ikke kjenner sine røtter og sin historie, står mye dårligere rustet til å møtet dagen i dag og fremtiden.

Vi har hørt prekenteeksten lest, om Jesus og de små barna. Jeg skal komme tilbake til den senere. Først vil jeg ha dere med på et tankeeksperiment. Grimstad har vært og er fortsatt en stor sjøfartsby. Da byen ble grunnlagt for 200 år siden, var det fullt av seilskuter som prydet havnen. Tenk om Jesus hadde prekt til datidens mennesker. Hvordan ville han prekt den dagen byen ble grunnlagt for 200 år siden?

Det er selvfølgelig umulig å vite eksakt, men kanskje ville den være i retning av det som nå kommer. Jeg er i hvert fall sikker på at Jesus hadde tatt utgangspunkt i det han ser rundt seg for å illustrere poengene sine. Jeg tror han hadde tatt utgangspunkt i en seilskute, Grimstad sitt kommunevåpen. Mulighetene om bord i en seilskute ville vært mange.

«Kjære venner, mine minste, dere loslitte, dere som har vært ute en stormværsdag.» Vi som ikke er så vel bevandret i sjømannsuttrykkene, ville kanskje stusse litt på ordet loslitt. Loslitt forbinder vi med et plagg som er blitt så slitt at det er blitt loddent. Men ordet kommer fra den siden som vender mot vinden, lovart, det vil si ikke lesiden. Loslitte ansikter er ansikter med spor av levd liv og motgang. De har arr etter det man skulle ønske var ugjort.

«Dere loslitte. Dere alle i samme båt. Jeg kjenner ingen av mine minste som ikke har tunge ting å slite med i livet. Kom til meg, alle dere som strever og har tunge byrder, så vil jeg gi dere hvile. Byrdene dere bærer er forskjellige og ikke alltid likt fordelt til enhver tid, men det er normalt å kjenne motvinden i ansiktet. Det var til dere min Far sendte meg. Det er ikke de friske som trenger lege, men de syke. Jeg er ikke kommet for å kalle rettferdige, men syndere.»

Programtalen til Jesus var: «Himlenes rike er kommet nær, vend om og tro på evangeliet.» De ordene ville han antagelig fått med. Men også noen ord om tro: «Å tro er å gjøre et varp». Sjøfolk vet hva et varp er. Våre tanker går i retning av en god gevinst. Jesus hadde kanskje det i tankene også. Han talte om en mann som fant en perle i en åker og som solgte alt for å få den. Jesus har sans for dobbel betydning. Men de som var på skuta ville latt tankene gå i en annen retning.

At sjømenn gjorde et varp, vil si at de rodde ut fra skuta med en trosse og festet det i noe utenfor skuta, et fast punkt på land. Det gjorde de for å stoppe skuta når den skulle inn til land. Et varp er noe som er festet utenfor oss selv, et fast punkt å holde seg til. Kanskje ville Jesus sagt: «Å tro er å strekke et varp om meg. Jeg er det faste punktet i verden. Det du kan stole på. Jeg holder selv om skuta er i drift og vinden og strømmene er sterke. Det er meg dere kan lite på. Troen handler ikke om deres styrke og grad av tro, men min styrke.»

«Ta en titt på naboens arm. Se på tatoveringen, på ankeret som de fleste av dere har fått brent inn. Troen handler om en forankring. Tro på meg. Jeg var der før verden ble skapt. Jeg var der da du ble skapt, det var jeg som skapte deg. Dere har sikkert hørt historiene om da jeg truet vinden og bølgene og da jeg gikk på vannet. Jeg har vinden og bølgene i mine hender. Kast dere derfor ut på de 40.000 favners dyp.»

Jesus var en mester i å lese andres tanker. Han visste hvilke tanker de loslitte sjøfolkene som satt og lyttet gjorde seg. «Ja, jeg vet hva dere tenker, dere dekksgutter, dere som har jobben med å heve ankeret når skuta skal ut mot nye mål. Av erfaring vet dere at ankeret ikke bare forbindes med trygghet, det kan også være et forferdelig slit. Det massive jernankeret og den lange jernkjettingen er tungt å få opp, og det kan henge seg all slags grums på ankeret. Slik kan det også være med troen. Alle mine disipler slet med troen. Det kan være trøblete å tro. Selv den største av dem alle, min slektning Døperen Johannes, ble knuget av tvilen. Tvilen ligger der på lur, som en tvilling, men ikke bekymre dere over det. Kjemp videre. Selv om ankeret kan være slitsomt, er det like fullt uunnværlig for dere sjømenn.»

Jesus var en fremragende taler. Han visste at talen må ha en bevegelse fremover. Et nytt tema må introduseres slik at tilhørerne blir med videre. Temaet kunne vært seilassen.

«Husk. På min skute er dere alle kløppere.» Her er det igjen behov for litt opplysninger for oss som ikke vet hva en kløpper egentlig er. For oss er kløpper en som er veldig flink, men op-

prinnelig var en kløpper en som var mannskap om bord på en båttype som het klipperskip. Klipperskipene var bygd for fart. En kløpper var en som hadde hyre på et klipperskip. Navnet fikk kløpperne ikke fordi de var flinke, men i kraft av å være om bord i et klipperskip.

«Om bord på mitt skip er dere alle kløppere, ikke på grunn av alle de gode egenskapene dere har, men fordi jeg har skapt dere i mitt bilde. Jeg bruker ikke ordet kløpper, men søsken og vitne. Hver eneste av dere har en uendelig verdi i mine øyne. Dere er umistelige for meg. Ikke på grunn av det imaget, bildet, dere kan skape dere, men fordi dere er skapt i Guds bilde og fordi dere gjennom troen og dåpen hører til meg. Slik kløpperen er en kløpper fordi jeg har hyret han eller henne, er dere verdifulle fordi jeg har skapt dere og frelst dere.»

Kanskje ville Jesus oppmuntret og sagt: «Seil derfor ut på alle verdenshav. Tjen alle folkeslag i alle verdens havner på alle kontinenter. Legg vinn på alt som er sant, rett og rent. Ikke minst: fortell alle om meg og gjør dem til mine disipler. Og se, jeg er med dere alle dager inntil verdens ende.»

Siden han er på en seilskute, ville han muligens fortsatt med disse ordene: «Mine kjære: Gi ikke opp.» Vi mennesker anno 2016 forstår uttrykket, men kanskje vi ikke vet at «å gi opp» er et sjømannsuttrykk.» Grimstadværingene for 200 år siden hadde tatt poenget. Å gi opp betyr å sette seilene ut av funksjon, ikke la vinden fylle dem. Når du er helt oppgitt, er det ingen ting som driver deg i den retningen du skal. «Gi ikke

Guds nåde – vårt fristed

PREKEN VED FAGDAG FOR OSLO BISPEDØMME,
NYE NORDSTRAND KIRKE 8. JUNI 2016
AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME
EFES 2,4-10 OG JOH 1,14-16

Jeg har sett frem til denne fagdagen, til denne opptakten til Ungdomsåret i vårt bispedømme og til markeringen av de 500 år siden reformasjonen startet. Overskriften er nåde. Trenger vi og dagens mennesker Guds nåde?

I naturen er det ikke rom for nåde, uttalte biologen og ateisten Richard Dawkins i et Skavlan-intervju for et halvt år siden og mente vi ikke trenger ordet i vårt vokabular. Men TV2s serie om det press ungdom lever med, har vist oss et nådeløst samfunn der vi stadig må prestere og gjøre oss fortjent til en plass i det større fellesskap. Det skal nå også gjelde for sårbare flyktninger.

Alvorlig blir det når denne mentalitet sniker seg inn i forholdet til Gud. En kar i tjuårene fortalte meg at han hadde gitt opp. «Jeg forsøkte å klatre og nærme meg Gud,» sa han, «men jo mer jeg strevde for å komme oppover på stigen, dess mer følte jeg at jeg falt nedover. Til slutt orket jeg ikke mer.» I dag vet vi at det er flere ungdommer som har gjort lignende erfaringer. Men er det dette kristen tro handler om?

Det ligger i vår natur at vi vil oppover og fremover. Da vi var barn, så vi frem til å bli større og eldre. Da vi var unge, begynte vi å drømme om det vi skulle bli. Og når kjente personer blir intervjuet på toppen av sin karriere, hender det de sier: «Drømmen ble til virkelighet.» Med Bibelens Gud er det annerledes.

Gud tenker ikke oppover, men nedover. Han lot sin Sønn komme inn i vår verden som et nyfødt barn, lagt i en krybbe, og det var på korset Jesus ropte: «Det er fullbrakt!» Gud har bøyd seg ned til oss og ofret seg selv, han tar imot oss og tilgir, han omfavner oss og fornyer livet her og nå. Dette er Guds nåde. Gud vurderer oss ikke etter prestasjon eller fortjeneste, men kommer til oss som de vi er, og ikke som de vi mener vi burde være, og med sin barmhjertighet gir han oss sin verdighet.

Da Nye Nordstrand kirke ble vigslet for 9 måneder siden, var det flere hilsener etter gudstjenesten. Jeg husker særlig ungdommenes representant. Han slo ut med armene og sa: «Dette er vårt fristed.» Jeg husker det fordi han satte ord på det jeg tidligere hadde opplevd sammen med mange ungdommer i den gamle kirken. De kom hit på ettermiddagen og samlet seg i det gamle korpartiet. De satt på gulvet, noen i enkel stillhet, andre snakket sammen, noen spilte på sine instrumenter, de sang og de bad. De sa: «Her slipper vi presset og stresset på skolen og andre steder. Her kan vi være de vi er, og vi er sammen.»

Jeg tror også Martin Luther ville gledet seg om han hadde hørt ungdommens utsagn: «Dette er vårt fristed!» Da han i 1517 formulerte sine 95 teser i Wittenberg, protesterte han mot at Guds nåde og barmhjertighet er noe man kan kjøpe eller må gjøre seg fortjent til:

- Å være en kristen handler ikke om å prestere, men om å ta imot.
- Det handler ikke om å konkurrere, men om å dele,
- Det handler først om å være og hvile i Guds hånd og så i gjerning å følge i nådens og barmhjertighetens fotspor.
- Det handler om den barmhjertighet som Gud vil omslutte både mennesker og skaperverk med.

I møte med dagens prestasjonskultur er det min bønn for Ungdomsåret og vår reformasjonsmarkering:

- at unge og gamle får oppleve våre menigheter som fristeder;
  - at barmhjertigheten får rom i vårt samfunn;
  - og at vi på nytt gjenoppdager det radikale mysterium i Kristi nærvær og den nåde som stadig overrasker oss i våre liv og omgivelser:
- «Herrens barmhjertighet tar ikke slutt. Den er ny hver morgen.» Det gjelder også denne morgen for oss som medarbeidere i Oslo bispedømme.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige Ånd som var, er og blir én sann Gud fra evighet og til evighet. Amen.

Preken ved 5-årsmarkeringen etter 22. juli-hendelsene

OSLO DOMKIRKE, 22. JULI 2016

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

«Så blir de stående disse tre...tro, håp og kjærlighet»
Bibelens vakreste og mest brukte ord-trekløver bærer i seg et løfte for nåtid og fremtid. Samtidig er de en påminning om verdier som er det beste grunnlag for våre liv og vårt fellesskap. Det var disse verdiene som ble satt på prøve den vonde sommerdagen for fem år siden. Terror og vold utfordret vår tro, vårt håp og vår kjærlighet. Våre felles verdier ble forsøkt fortrent av frykt og løgn.

Fem år, mer enn 1800 dager har gått. For noen kan tiden synes lang, for andre forferdelig kort. Mange har hatt minnene og tankene om 22. juli i hodet hver eneste dag siden. For det som skjedde satte uutslettelige spor.

De mange fortellingene – de som er blitt fortalt og de som ikke er fortalt, men som lever i menneskers hjerter og sinn - vitner om at det oppleves ulikt å vandre i savnets og sorgens landskap. Livet til dere som mistet deres kjære, er merket for alltid. Livet til dere som opplevde angsten og frykten og kjempet for livet både i regjeringskvartalet og på Utøya, har fått arr og byrder som dere bærer med dere.

Vi vil dere skal vite: Vi vil ikke glemme. Over hele landet er der minnesmerker med navn på, slik det også er ved regjeringskvartalet og på Utøya. Erindringene om de dyrebare liv skal ikke hviskes bort. Vi bærer minnene med oss som vår felles sorg. Selv om det har gått fem år, forstår vi ikke helt hva som skjedde. Det kjennes fremdeles uvirkelig. Nå ser vi i et speil, i en gåte. Vi forstår bare stykkevis. Den store fortellingen om 22. juli er mer enn summen av alle fortellingene. Den er også forskjellig for hver enkelt av oss.

Troen på Gud som skapte oss i sitt bilde, rommer også tillit til at han ser alle og alt. Han er vitne til alles liv. Hans nærvær i en splittet verden gir håp om at kjærligheten forblir, også i mørket. Jesus, som er Guds ansikt i verden, ble værende, selv da det når livet kostet han alt.

Vår lengsel strekker seg etter kjærligheten: Etter den kjærligheten som farger savnet etter dem vi har vi elsket og har mistet. Etter den kjærligheten vi trenger når sorgen hyller oss inn i tomhet og ensomhet. Nærvær, menneskers nærvær og Guds nådige nærvær, er det som gir håp om fremtid.

Derfor er denne dagen en fornyet påminnelse: Hva kan hver og en av oss gjøre for å støtte den som fortsatt vandrer på sorgens krevende stier?

Den lange fredag for fem år siden ble vi vekket fra forestillingen om å være usårbare og trygge i vårt hjørne av verden. Med ett var Norge utsatt for angrep i hjertet av vårt demokrati: AUF-ere, unge politisk engasjerte på leir på sin vakre sommerøy. Medarbeidere i Regjeringskvartalet som tjente fellesskapet. Vår trygghet ble utfordret av redsel. Hatets kraft utløste handlinger som vi først møtte med vantro, så dypeste fortvilelse. Det var handlinger som så fundamentalt gikk på tvers av ordene om tro, håp og kjærlighet. Våre grunnverdier som menneskeverd, nestekjærlighet og rettferdighet ble utfordret av ondskapens makt.

Vårt svar den gangen var lys, roser og samhold, på tvers av skillelinjer. Sterke ord om mer demokrati, mer åpenhet og mer nestekjærlighet samlet oss og gav oss mot. Lederskap stod frem med troverdighet og medfølelse.

Hva har vi erfart siden?

Kampen mot terror og hatytringer er ikke blitt mindre nødvendig. Selv om det ikke er vår del av verden som er verst rammet, er hensynsløs planlagt vold rykket ganske nær oss. Og vi har lært at radikalisererte på ulike ytterfløyer tar i bruk vold for å spre frykt.

Likevel blir de stående disse tre...

Troens symbol er korset. Korset er et nådetegn, for Guds makt er kjærlighet. Gud kjemper mot ondskap og urett og står på de svakes side. Jesus viste forsoningens vei.

Tro er også overbevisning og troskap. Derfor er troen knyttet sammen med verdier vi vil kjempe for og samle oss om.

Vår tro på godhetens kraft er ikke naiv og virkelighetsfjern godtroenhet. Den kaller hver dag på vår klokskap og vår vilje til fortsatt å bygge et samfunn med likeverd og omsorg for den svake.

Håpets symbol er ankeret. Det sees ikke på overflaten, men det hjelper oss så vi ikke kommer i drift, bort fra det vi tror på. Det gjør at vi ikke gir etter for hevn og hat, selv når vi med

rette kjenner oss krenket og fratatt det mest dyrebare. Håpet gir krefter til å bære også de mørke dagene og nettene, i håp om at det er lyse morgener i vente.

Forankringen gjør at vi ikke overgir oss til den frykten som terroren vil plante i oss. Det gjør at vi ikke lar oss lede til å rigge et samfunn med kontroll, våpenbruk og trusler som kun kan gi oss falsk trygghet. Ankerfestet hjelper oss å holde fast i troen på at vi kan skape en fremtid som ikke er preget av mistenksomhet, men av tillit. Der det er rom for mangfold og rettferdighet. Håpet gir oss kraft til å verne om det som er umistelig.

Kjærlighetens symbol er hjertet. Livet utgår fra hjertet. Vår lengsel går utover oss selv og strekker seg mot vårt medmenneske. I gjensidighet bærer vi hverandres liv i våre hender. Vissheten om det hindrer oss i å bli fristet til å bli likegyldige overfor andre sin nød. Noen ganger blir det helt bokstavelig å holde og bære den andres liv, slik mange av dere gjorde den tunge julidagen. Siden har mange trøstet og blitt trøstet, og det trenges ennå. Slik har mange arbeidet for å gjøre godt i etterkant av det vonde. Men alle holdes vi også av hender som er sterkere enn våre – Guds hender som alltid rekkes mot oss - og åpner en fremtid med håp om fred og rettferdighet for alle. For det er hans løfte til oss:

Så blir de stående, disse tre, tro, håp og kjærlighet. Men størst blant dem er kjærligheten.

Det spesielle kall og de mange

SIGNINGSJUBILEET, NIDAROS DOMKIRKE, 23. JUNI 2016

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

JOH 1,1-5

«Du var eslet til en blinkende knapp på verdensvesten, men hempen glapp».

Jeg ser for meg knappestøperen i skumringen ved Gålåvannet. Han feller den nådeløse dommen over Peer Gynt. Nå skal han støpes om, miste seg selv og gå over i massen. For en forferdelig dom!

Men for Gud blir aldri noe menneske en del av en ansiktsløs masse:

Profeten Jesaja sier det slik:

«Så sier Herren som skapte deg: Vær ikke redd, jeg har kalt deg ved navn, du er min».

Skaperen er ikke en distansert og fraværende kraft som utfører sitt verk for så å forsvinne. Hvert menneske er kjent og villet av Gud og har sitt eget navn og kall hos ham. Hempen glipper ikke – for Gud slipper oss ikke.

Fra den storslåtte hymnen som åpner Johannesevangeliet stiger den frem, visjonen Gud fra begynnelsen av hadde for alt han skapte. Alt ble til ved hans storhet og vilje. Det omfavnes av liv og lys.

Sammen med alt det skapte trer mennesket frem. På underlig vis er vi skapt i Guds bilde; som kvinner og menn, som individer og som fellesskap. Vi har fått livet i gave. Vi blir vevet inn i hverandres liv og er avhengig av hverandre. Vi bærer alltid noe av Den Andre i våre hender. For alt liv er samliv, med hele skaperverket.

Enhver av oss har fått vårt kall. Der vi lever våre liv, er vi alle eslet til å være en blinkende knapp på verdensvesten. Med de evner og gaver vi er gitt, skal vi fylle vår plass. Vi er kalt til å bli den vi er, og ingen annen. Brytningen og spenningen mellom å være oss selv og å leve i ansvarlighet kjennetegner våre liv. Eventyreren Peer strever også med dette: Hvor var jeg, som meg selv, som den hele, den sanne? Hvor var jeg, med Guds stempel på min panne?

Gud har kalt oss ved navn. Ved sitt skaperord gir han liv og setter sitt stempel på hver enkelt. I dåpen blir vi stemplet på ny. Der markeres kallet med korstegnet. Det er et nådetegn.

I dag takker vi for og gleder oss over vår konge og dronning som for 25 år siden gikk inn under kallet som vårt kongepar: Det var en svært personlig utvelgelse der dere sa ja til å tjene fellesskapet.

Fra hele vårt folk stiger en stor takk som vi håper dere kjenner strømmer mot dere og varmer dere.

Deres gjerning har vært preget av den forpliktelsen som svarer til deres ansvar og kall. Dere har vist mot og oppfinnsomhet til å være i tiden og har gått veier ingen har gått før. Dere har fremstått med troverdighet: Slik dere har gjort det, slik skulle det være. Dere har latt oss se dere som ekte mennesker i rollen. Bare ved å være forankret i kallet er det mulig: Ved Guds nåde startet deres gjerning her for Guds ansikt – med bønn om velsignelse. Dere fikk et fornyet Guds stempel på deres panne, et nådetegn. Det lyser stadig gjennom deres gjerning.

Annerledes - og likevel likt - har vi alle vårt kall til å være menneske og medmenneske, med den verdighet og nåde Gud gir oss.

I ønsket om å finne vår plass, for å fylle vårt kall og tilfredsstillte andre sine forventninger kan det likevel bli borte for oss. Det kan kjennes som om hempen glipper – for vi kjenner at vi ikke mestrer å bli den vi ønsker å være. Strevet etter å bli annerledes gjør livet til stadige kamper og nederlag.

Det taper livsmot og tro på egen verdi. Det fører til innkrøket i seg selv, der vi taper Den andre av syne. Da står vi i fare for å miste vår menneskelighet.

Men ved nådetegnet reises vi opp hver gang vi vet vi har falt. Det gir mot og kraft til å være den vi er kalt til å være.

Vårt kongepar ble kalt - ved navn – for et kvart århundre siden - til å være det samlende symbol på kallet vi har til å leve sammen i dette landet vårt langt mot nord.

Så hvilket land er det vi ser nå stige frem?

Mye har endret seg på 25 år. Landet er blitt rikere på goder, og vi er beriket med ulike kulturer og livssyn. Det utfordrer oss på vårt kall til å være et åpent og gjestfritt samfunn. Verden er tettere på oss. Vi deler ansvar og bekymring for klodens fremtid.

Det kan vi ikke skyve fra oss.

Vi lever i dypeste avhengighet. Vi har alle del i oppdraget som gjør at lyset overvinner mørket, på ny og på ny, og ikke bare hos oss.

Da kan vi ikke være oss selv nok, men ved Guds nåde søke å fylle vårt felles kall.

Det er et mysterium at vi har fått et så stort ansvar fra Skaperen, men har han satt sitt stempel på vår panne.

Gud våget å veve sammen det menneskelige og guddommelige. Kristus, Guds sønn kom til jorden, han viste sann menneskelighet og gikk forsonings vei.

I Ham ser vi Guds ansikt. I alt det det vakre får vi glimt av Gud, han som skapte oss i sitt bilde. I naturens storhet, kunstens skjønnhet og menneskers kjærlighet. Nå kaller Han oss til å gjøre Guds gjerning i verden, der vi er.

Derfor er det vårt kall og vårt håp når vi sier: Lyset skinner i mørket, og mørket har ikke overvunnet det.

Det Norske Bibelselskap 200 år

PREKEN VED JUBILEUMSGUDSTJENESTE I NIDAROSDOMEN, OLSOK 2016

OVERFØRT I NRK 1, RADIO, 31. JULI 2016

AV BISKOP TOR SINGSAAS

JOH 8,31-36

Jesus sa da til de jødene som var kommet til tro på ham; «Hvis dere blir i mitt ord, er dere virkelig mine disipler. Da skal dere kjenne sannheten, og sannheten skal gjøre dere fri.» De sa da til ham; «Vi er Abrahams ætt og har aldri vært slaver for noen. Hvordan kan du da si at vi skal bli fri?» Jesus svarte; «Sannelig, sannelig, jeg sier dere; Den som gjør synd, er slave under synden. En slave blir ikke i huset for alltid, men en sønn blir der for alltid. Får Sønnen frigjort dere, da blir dere virkelig fri.

Det Norske Bibelselskap feirer 200 årsjubileum i år. Å få Bibelen oversatt til sitt eget språk, hjertespråket, er livsviktig for ethvert menneske. For der fortelles det hvem Gud er. Den tause og anonyme Gud fornemmer vi i det mangfoldige skaperverk. Men sterkest aner vi ham i møtet med hverandre. Det står En bak vårt medmenneskes øyne som vil oss noe. Bibelen forteller om det, - og om en alltid skapende Gud som ikke kan være alene.

Gud er fellesskap. Han skaper oss inn i fellesskap med seg, med hverandre og hele skaperverket. Og Han elsker menneskene over alt. Gud slår korsets tegn idet han begynner på sitt store uendelige skaperverk, -som ikke er avsluttet, - men som pågår enda, - uavbrutt!

En fortsatt skapende Gud!
Et stort mysterium!
Kristus var der alt fra før begynnelsen. Det forteller evangelisten Johannes.

Kristi kors er risset inn som et forsoningens tegn i alt som er skapt.

Jesus Kristus krones til seierherre i dette evangeliet da Kristus ropte fra korset i det han dør; «Det er fullbrakt.» Ved å miste livet, - vant han alt tilbake, er Johannes sitt budskap.

Krusifikset over korbuen inn til Oktogonen her i Nidarosdomen er inspirert av johanneisk teologi. Vi ser at engelen står med kronen over Kristus, - tornekronen er blitt til kongekrone. En ufravikelig sannhet hos Johannes;

Gud er her og har tatt et oppgjør med ondskapsen. Han vil ha sin skapning tilbake.

Gud er kropp i Jesus Kristus. Han kom som den minste og på jord, - en fattig Gud, en flyktning, husløs. Han ga avkall på sitt eget, tok på seg en tjenerskikkelse og ble mennesker lik slik Paulus uttrykker i sin store kristushymne i Filipperbrevet. Han kom ikke med makt og tvang slik vi forventer av en vi vil kalle for Gud. En som setter alt på plass og feier alle andre kontant unna. Han kom med kjærligheten.

Nok en sannhet for Johannes, kjærlighetens apostel. Kjærligheten bærer med seg tilgivelsen, frihetens tegn, med den alltid nye begynnelse.

Kjærligheten med sine to sider; - den ene; - nåde og barmhjerthet uten grenser til det menneske som trenger det, - og den

andre siden; – som reiser seg i voldsom vrede og intensitet og kraft når livet til mennesker og skaperverk er truet og i ferd med å bli ødelagt av ondskap og djevlskap som også mennesker kan bli revet med av. En kjærlighetens Gud som er rystet over hendelsene i Rouen, Nice, Apollo, Damaskus, - Og sorgtung over alle de som setter livet til for å søke friheten over Middelhavet. En annerledes Gud;

«Han hadde ingen herlig skikkelse vi kunne se på, ikke et utseende vi kunne glede oss over. Han var foraktet, forlatt av mennesker, en mann av smerte, kjent med sykdom, en de skjuler ansiktet for. Han var foraktet, vi regnet ham ikke for noe. Sannelig, vår sykdommer tok han, våre smerter bar han. Allerede profeten Jesaja i Det gamle testamente forberedte oss på dette. (Jes 53)

En Gud uten annen makt enn kjærlighetens makt på jord? Han har overlatt oss til det vibrerende store spørsmålet: Er det da slik at kjærligheten er den sterkeste makt i verden, i tilværelsen? Skal vi våge oss ut på den veien? For hva med de av oss som trodde at de skulle bli møtt med kjærlighet, men erfarte å bli krenket, forlatt, ledd av, - da vi henga oss til en annen? Kan vi tro at kjærligheten likevel er det sterkeste i tilværelsen? «Vi håper inderlig, - Jesus Kristus, - at den kjærlighet du uavbrutt bærer inn på jorden gjennomrisler alt til slutt? Den kjærlighet som tåler alt, tror alt, som drømmer, venter og gir rom, - ikke knuser, krenker, er oppfarende,- ikke gleder seg over urett, -men som venter, venter med uendelig tålmodighet på meg, - som ikke glemmer meg, - men som vet hvor jeg er – alltid!

Vi roper til deg, Herre Jesus Kristus!
Og er det slik at på den store Herrens dag vil kjærligheten være så sterk at all ondskap forsvinner, oppløses og slettes ut? For Guds kjærlighet vil gjennomrisle og gjenopprette alt ødelagt liv! Kan det være noe slikt, Herre?»
Denne sannhet om Gud som kjærlighet er frigjørende, sier Johannes.

Her ligger tilgivelsen gjemt.
For vi leter etter tilgivelse.

Presten Karsten Isachsen, den gudbenådede forkynner, som døde så altfor tidlig fra oss sist vinter, - han var en mester med ordbilder som ga oss større innsikt og forståelse, gjerne med en humoristisk snert; Han sa; Å leve skjult med sannheter om deg selv, som du frykter blir avslørt, er som å holde 20 korker under vann samtidig.

Det er nesten en umulig kunst. De vil sprette opp, og du må anstrenge deg maksimalt for å klare å holde dem samlet under vann. Den ene korken etter den andre vil sprette opp mellom fingrene på deg. For de vil opp og fram.

Slik også med dine skjulte sannheter. De vil ut i lyset. Vi kan bruke mange krefter for holde deler av livet skjult,- hendelser som nesten plager livet av oss, - timer, - dager og år som er blitt ødelagt. Livet går med til å holde kontroll over liv som er gått i stykker. - Slik hvis vi lever uten nåde og raushet omkring oss. Vi mister det nye livet med andre som kommer oss i møte hele tiden.

Underveis

PREKEN JAZZGUDSTJENESTE I ARENDALSUKA 17. AUGUST 2016
AV BISKOP STEIN REINERTSEN

Vi leter etter tilgivelse, og nåde.

Og hvis vi møtes med åpenhet, mildhet og livsrom, - og tilbys den nye begynnelse, - da kommer vi fram fra vårt skjulested. Sannheten er frigjørende når den møtes med forståelse og tilgivelse.

Evangelisten Johannes peker på den frigjørende sannhet i lys av at det er Gud som skaper som gjenoppretter alt ødelagt liv i mellom oss.

Gud skaper oss stadig til frihet ved å skjenke oss tilgivelse. Den kommer han med - til oss alle!

Slik ble han på jord den mest elendige av alle. Det er uendelig tungt å bære byrdene for alle mennesker gjennom alle tider og generasjoner, - og sorgen over et skaperverk som sukker og stønner over å bli stadig krenket og ødelagt.

En mager mann med tornekroner, - en smertens mann som går inn i all verdens lidelse og fortvilelse og som bærer sitt eget skaperverks synd på sin egen kropp. Som elsker seg selv til døde. Han gir sitt liv for at vi skal leve. Og ved det vant han livet, - den oppstandne Kristus!

Tornekronen er blitt til Kongekrone!

(NoS13; nr. 362);

En tåre renner fra

ikonet,

en mager mann med tornekroner.

Grepet ser jeg ned,

min tro, mitt håp min fred.

Jeg ser hva jeg har gjort,

jeg legger kronen bort,

straffen lå på deg,

skammen bærer jeg,

3. En mager mann som stille lider.

Evig Gud til alle tider,

i himmel og på jord,

min frelser og min bror.

Jeg ser hva du har gjort,

og legger kronen bort.

Straffen lå på deg,

nåden bærer meg.

Til ære for Faderen, Sønnen og Den hellige ånd som var og er og blir en sann Gud, fra evighet til evighet.
Amen.

Temaet for kvelden er Underveis. Den svenske dikteren og nobelprisvinneren Tranströmer har sagt: «Den som är framme har en lång väg att gå.» Det er kloke ord. Vi er nemlig alle underveis.

Vi er underveis mot en større erkjennelse. Det er så mange ting vi ennå ikke forstår. Vi skal derfor være varsomme med å trekke for raske og bastante konklusjoner enten det er hva vi sier om Gud eller om andre store temaer i livet. I kjærlighetens høysang står det derfor:

Nå ser vi som i et speil, en gåte,

Da skal vi se ansikt til ansikt.

Nå forstår jeg stykkevis,

Da skal jeg erkjenne fullt ut, slik Gud kjenner meg fullt ut.

(1. Kor 13,12f)

Vi er underveis mot en større erkjennelse. Det betyr ikke at vi ikke kan si noe om noe som helst om Gud. Når det gjelder Gud, har han åpenbart seg for oss, både i Jesus Kristus og i bibelen. Vi kan derfor si viktige ting om Gud, ikke minst om hans kjærlighet, hellighet og rettferdighet. Hvordan han gir alle mennesker samme verdi, ganske enkelt fordi vi alle er skapt unike i Hans bilde. Hvor høyt vi er elsket av Gud, vist oss av Jesus Kristus, Han som brøt dødens makt og er vår Herre. Vi kan si noe om forskjellen på rett og galt. Vi skal ikke være tause når det gjelder å påtale overgrep, forfølgelse, løgn, svik, drap, egoisme osv.

Selv om vi er underveis mot en større erkjennelse, betyr ikke det at vi ikke vet noe om de store spørsmålene. Vi skal stadig arbeide med hele vår sjel, kraft og forstand for å lære mer. Men vi tar med oss visdommen i et tysk ordtak: «Få vet hvor mye man må vite, for å vite hvor lite man vet.» (I. Eidsvåg Underveis s. 10)

Noen menn kom til Jesus med en kvinne som var tatt på fersk gjerning i å bryte ekteskapet. De stilte henne midt i ringen for å steine henne. Men Jesus sa: «Den av dere som er uten synd, kan kaste den første steinen på henne.» Da slapp de alle steinene de holdt i hånden. Det står noe interessant: «De gikk bort, én etter én, de eldste først (Joh 8,9).»

Vi endres stadig som mennesker fordi verden rundt oss er i konstant endring, og ikke minst fordi vi blir eldre og gjør nye erfaringer. Vi er underveis mot en større erkjennelse.

Vi er også underveis av en annen grunn. Vi er underveis fordi vi er på vei mot en bedre og enda større tilværelse. En umistelig kristen tanke er forskjellen på «nå og ennå ikke». Vi lever her på denne fantastiske flotte jorden, en jord som i sin skjønnhet kan ta pusten fra oss, og som peker på at det må finnes en skaper bak. En jord vi må ta vare på og ikke overlevere til neste generasjon i dårligere forfatning enn da vi kom til jorden. Samtidig er det noe tvetydig over denne verden. Slik naturen kan ta pusten fra oss i sin skjønnhet, kan den i sin voldsomhet bokstavelig ta pusten fra oss når tsunamien, bølgen, jordskredet og orkanene skyller inn over oss. Naturen tar også liv. Vi er underveis, derfor lyder både lovsangen og klagen, de glade tonene og bluesen.

Noen kristne mener vi kan ta himmelen på forskudd. Det er ikke sant. Troen er ingen garanti for et sorgløst liv. Et liv i motgang, ja, et liv som stort sett bare består av endeløse motbakker, er ikke tegn på at Gud har forlatt oss. For vi er fortsatt underveis. Det er forskjell på nå og ennå-ikke.

De første kristne innrettet livet sitt med evigheten som kompass. De visste at de var på vei mot noe større. Noen sier slike tanker er en flukt fra virkeligheten. Historien har vist at for noen ble det en flukt, men langt fra for alle kristne. Jeg tror det er det stikk motsatte som er hovedregelen. For det er den som bærer på et håp for fremtiden og mening med livet, som er best rustet til å møte dagens utfordringer. En rett himmelvendt holdning er samtidig den mest jordvendte som finnes. Det var håpet som bar mange av de svarte slavene i USA gjennom blodslitet og fornedrelsen.

Over døren inn til Dantes Inferno står det skrevet: «Her må alt håp vike.» I kirken heter det: Her lever håpet fordi Jesus Kristus har beseiret dødens makt da han stod opp fra de døde. Men vi er fortsatt underveis mot en enda bedre verden. Vi er ikke fremme ennå. Derfor synger vi at: «Sorgen og gleden de vandrer til hope.»

Temaet «underveis», er et spennende tema av en tredje grunn. De første kristne ble ikke kalt kristne før etter lang tid. I apostlenes gjerninger kalles de for «De som følger veien.» Å tro på Jesus er per definisjon å være på vandring. Ja, Jesus sa om seg selv at «Jeg er veien.» Vi er underveis sammen med han som er Veien.

Hva gjør vi så som mennesker som er underveis. Jeg tror Birgitta av Vadstena viser oss veien, når hun sammen med salmisten i salmenes bok ber denne bønnen: «Herre, vis meg din vei og gjør meg villig til å gå den.»

Her ligger det to viktige sannheter når det gjelder å være underveis. For det første handler det om å be Gud vise oss veien både som fellesskap og for den enkelte av oss. Salmenes bok er den kristne bønneboken fremfor noen. Der går ordene «Herre lær oss/Herre vis oss din vei» igjen som et refreng. Vi tror på en Gud som ønsker å gå med oss i hverdagen og som legger gjerninger foran oss. Enten det er som den barmhjertige samaritan som på sin vandring stod overfor en som lå forslått i veikanten og trengte hans omsorg. Eller det er andre som har fått et møte med livets tøffe hverdag. Eller det er i vårt daglige yrke, for også det er vårt kall. Eller det er som pensjonist eller på fritiden. Det handler om å være medmennesker for hverandre. Jesus sa: «Den som vil være stor blant dere, skal være alles tjener.»

Birgittas bønn inneholder et viktig poeng til. Hun ber ikke bare om at hun må bli vist hva som er Guds vei, hun ber om vilje til å gå den. Det er så utrolig mye enklere å identifisere ting, enn faktisk å handle. Det er en Peer Gynt i de fleste av oss: *Ja, tenke det; ønske det: ville det med; Men gjøre det! Nei det skjønner jeg ikke!*

Et liv underveis er et liv i vandring for vår neste og for Gud. Mor Theresa har sagt mye klokt, blant annet: «Man må ikke snakke så mye om kjærlighet, man må bare gjøre det.» Derfor ber vi: «Herre, vis meg din vei og gjør meg villig til å gå den.»

Visitagudstjeneste i Stranda kyrkje

17. SØNDAG ETTER PÅSKE, 11. SEPTEMBER 2016

AV BISKOP INGEBORG MIDTTØMME

MARK 5,35-43

La meg til slutt trekke frem to andre viktige perspektiver på å være underveis. For det første glemmer vi ikke et ord som er under hardt press i dag: Ordet Sammen. Vi må ikke glemme at vi ikke går alene underveis. Vi går sammen. Sammen synger vi:

Vi er et folk på vandring
Når veien blir slitsom og lang
Vi søker en eng og en kilde
Et fristed for bønn og sang.

Det er ikke bare min personlige identitet å være en vandrer og pilegrim, det er hele kirkens. Vi går sammen. Det gjør veien definitivt mye lettere, gir dypere mening og større glede.

Det andre er at vi gjør nettopp det vi gjør i kveld. Vi synger og gleder oss sammen over musikken og alt det vakre Gud har gitt oss.

Vi er underveis. Underveis mot en større erkjennelse. Underveis mot en større virkelighet og vi ber med Birgitta av Vadstena: «Herre, vis meg din vei og gjør meg villig til å gå den.»

Denne veien går vi sammen i glede og undring.

Mange salmer og jazzlåter har dette perspektivet med, blant annet den kjente sangen:

Precious Lord, Take my Hand
Lead me on, let me stand

Martin Luther King visste hva det vil si å være underveis. Han kjempet for en mer rettferdig verden for de svarte og for krigens ofre. I 1964 fikk han Nobels fredspris, 35 år gammel. Men han fortsatte kampen for rettferdighet, bl.a. mot Vietnamkrigen. Hans siste ord før James Earl Ray avfyrte det dødelige skuddet i 1967 fra et vindu rett overfor motellrommet, var rettet til musikeren Ben Branch:

«Ben, forviss deg om at du spiller Take My Hand, Precious Lord på møtet i kveld. Spill det vakkert.»

La oss nå lytte til denne vakre sangen!

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var er og blir én sann Gud fra evighet og til evighet. Amen.

Jesus sa da til de jødene som var kommet til tro på ham; «Hvis dere blir i mitt ord, er dere virkelig mine disipler. Da skal dere kjenne sannheten, og sannheten skal gjøre dere fri.» De sa da til ham; «Vi er Abrahams ætt og har aldri vært slaver for noen. Hvordan kan du da si at vi skal bli fri?» Jesus svarte; «Sannelig, sannelig, jeg sier dere; Den som gjør synd, er slave under synden. En slave blir ikke i huset for alltid, men en sønn blir der for alltid. Får Sønnen frigjort dere, da blir dere virkelig fri.

«Før han hadde tala ut, kom det folk frå huset til synagogeforstandaren og sa: «Dotter di er død. Kvifor bryr du meisteren lenger?» Jesus hørde det som vart sagt, og sa til synagogeforstandaren: «Ver ikkje redd, berre tru!» Han let ingen andre følgja med seg enn Peter, Jakob og Johannes, bror til Jakob. Då dei kom heim til synagogeforstandaren og han såg alt oppstyret og folket som gret og bar seg, gjekk han inn og sa til dei: «Kva er det de ståkar og gret for? Barnet er ikkje død; ho søv.» Dei berre lo av han. Men han dreiv dei ut, alle saman, og tok med seg far og mor til barnet og dei som var med han, og gjekk inn der barnet låg. Så tok han henne i handa og sa: «Talita kumi!» Det tyder: «Vesle jente, eg seier deg: Stå opp!» Og straks stod jenta opp og gjekk omkring; ho var tolv år. Då vart dei reint ifrå seg av undring. Men Jesus forbaud dei strengt å la nokon få vita det, og sa at dei skulle gje henne noko å eta.»

I dag handler det om liv eller død. Litt voldsomt, tenker du kanskje? Eller; gjør det ikke alltid det? Når vi møtes til gudstjeneste på søndag, møtes vi på oppstandelsesdagen. Vi møtes ene og alene fordi Jesus seiret over døden.

Hans oppstandelse rommer også oss; gir rom for håpet om at døden ikke skal være det siste. Det skal vi høre mer om i dag.

Når hørte du første gang i kirka om liv og død – om overgangen fra døden til livet? Jeg kan ikke huske det, men jeg vet at jeg var bare to måneder og ble båret til dåpen. Båret til Jesus av foreldrene mine.

I dag hører vi også om noen foreldre som vil at datteren deres skal få møte Jesus. For nå var Jesus på veg dit igjen, i båt. Vi vet ikke om hun har hørt om Jesus før, men faren hennes hadde det. Hadde det ikke vært fordi hun nå er veldig syk, hadde faren sikkert båret henne med seg. Denne faren var en av synagogeforstanderne. Jairus het han. Han var en betrodd mann som mange hadde tillit til og stor respekt for. Nå var han i en sårbar situasjon. Han gikk ned til sjøkanten, kastet seg ned for føttene til Jesus og «*ba inderleg: «Dotter mi held på å døy. Kom og legg hendene på henne så ho kan bli frisk og få leva.»*

Jesus gjekk med han.» Dette er starten på denne fortellingen. Vi har fått høre fortsettelsen hvor det kommer folk fra huset til Jairus og sier at det er for sent. Nå er datteren død.

Var han for sent ute? Jeg må innrømme at jeg første gang jeg ble klar over hva som skjedde i mellomtiden, måtte sjekke om det stemte? Ja, både Matteus og Lukas skriver det samme. Jesus tok seg tid til å stoppe opp da en kvinne rørte ved kappen hans i håp om å bli helbredet. Og det var mens Jesus snakket til henne at det kom noen fra huset til Jairus og sa til ham at det var for sent. For

sent for ham å få Jesus til å komme. «Før han hadde tala ut, kom det folk frå huset til synagogeforstandaren og sa: «Dotter di er død. Kvifor bryr du meisteren lenger?»

Jesus hørde det som vart sagt, og sa til synagogeforstandaren: «Ver ikkje redd, berre tru!» Jesus hørte det som ble sagt. Hvordan hadde Jairus det der og da? Han som hadde kastet seg ned for føttene til Jesus og bedt så inderlig. Bebreidet han seg selv for ikke å ha vert mer pågående? Bebreidet han Jesus som stoppet opp undervegs for å helbrede en annen kvinne på bekostning av hans datter? Han trodde jo at Jesus kunne ha helbredet henne! Tenkte han at han hadde tapt omtrent på målstreken? Vi vet ikke. Men vi vet at han nettopp hadde sett Jesu helbredende kraft i møte med denne kvinnens tro. Sett Jesu omsorg for henne.

Ordene fra Jesus må ha nådd inn til ham: «Ver ikkje redd, berre tru!» For han trodde. Han ga ikke opp håpet om at Jesus kunne gjøre noe. Han gjennomførte det han hadde startet; han tok Jesus med seg hjem. Hjem til alle som gråt. Hjem til henne som var mor til jenta; hun som nettopp hadde mistet sin eneste datter. Der stod han – midt i alt oppstyret. Da overtok Jesus.

Fra da av handler det først og fremst om Jesus. Det gjorde det for Jairus og datteren hans, og det gjør det for oss.

«Kva er det de ståkar og gret for? Barnet er ikkje død; ho søv.» Hvem var han som kunne si det? Han hadde jo nettopp kommet, og de hadde jo vært der. «Dei berre lo av han. Men han dreiv dei ut, alle saman,». Jesus lot seg ikke stanse. Han visste

hvorfor Jairus hadde hentet ham. Han visste hvorfor han hadde kommet. Om ikke lenge skulle Jesus en gang for alle overvinne døden og selv komme tilbake fra døden til livet. Da skulle alle få vite om det. Men ikke nå. Tiden var ennå ikke inne.

Nå «tok han med seg far og mor til barnet og dei som var med han, og gjekk inn der barnet låg. Så tok han henne i handa og sa: «Tali-ta kumi!» Det tyder: «Vesle jente, eg seier deg: Stå opp!» Foreldrene som så inderlig hadde ønsket at Jesus skulle komme og legge hendene på henne og trodde han kunne gjøre henne frisk - og tre av disiplene som senere skulle bli helt sentrale i å formidle troen på Jesus - fikk være med inn. Ingen andre. Men disse fikk være vitner til at Jesus tok henne i handa og ba henne stå opp. «Og straks stod jenta opp». De fikk være vitner til underet. De møtte Guds omsorg. De erfarte Guds makt over døden.

Jesus ga denne jenta livet tilbake.
Hvem var han som kunne gjøre det?
Hvem var han som hadde sagt at hun ikke var død, men bare sov?

Det er en enorm forskjell på å være død og å sove. Det er noe brutalt og endelig ved døden. Han som stod der og hadde sagt det, er han som snart skal vise alle at han har makt over døden. Og nå forbereder han dem som var der tett på ham – og oss – på at døden ikke er det endelige. Vi får et innblikk i Guds perspektiv. Jesus er den endelige. Livet er ikke lenger ugjenkallelig. En gang skal Jesus vekke oss opp og gi oss livet tilbake. Vi sier det sammen i trosbekjennelsen igjen og igjen, at vi tror på «forlating for syndene, oppstoda av lekamen og evig liv». Vi tror på

det. Vi forstår det ikke. Like lite som vi forstår det Jesus denne dagen gjorde med datteren til Jairus. Vi tror det. «Ver ikkje redd, berre tru!», sier Jesus. Vi tror.

Jesus ga denne jenta livet tilbake. I dag er det 11.september. En dato som de siste 15 årene er forbundet med terror og død. Vi har i Norge en annen smertefull dato i 22.juli, hvor mange ungdommer mistet livet. Daglig forteller media oss om barn som frarøves livet. På morgenen i dag, er det mange tiltalls barn som igjen er drept i bomberegnet i Aleppo. Vi ser bilder av fedre som står der med døde barn i sine armer. Vi er så sårbare. Vi lever i dødens verden. Og så – midt i denne brutale virkeligheten, er Jesus. Her hvor liv møter død, møter også døden ordene om håp og tro. Tro og liv.

Midt i alt oppstyret står Jesus. Han visste hvorfor han hadde kommet. Han som en gang for alle ville overvinne døden og selv komme tilbake fra døden til livet. Og her er vi. På oppstandelsesdagen. Fordi Jesus seiret over døden. Jesus lever. Han ga oss ikke håp om at vi skal vekkes opp til livet igjen og fortsette å være sammen med våre familier slik denne jenta fikk. Jesus ga oss håpet om evig liv sammen med ham.

«Fylt av beven foran ukjent fremtid», kommer foreldre med de sårbare, små barna sine og bærer dem inn i kirka. Bærer dem

til dåp. Legger barna i Jesu hender. Vi vet ikke hvor langt livet blir. Det eneste vi vet, er at vi hver dag får leve sammen med den Jesus som så menneskers nød, ba oss å elske hverandre og selv gikk i døden for oss for at ikke noe skal skille oss fra Guds kjærlighet. Verken her i livet hvor døden rammer så hardt, eller i det livet Jesus en dag vil vekke oss opp til og gi oss tilbake.

To måneder gammel ble jeg båret til dåpen. Til Jesus. Det bærer meg, min tro og min tjeneste her i denne verden hvor døden fortsatt rammer oss. Jesu død og oppstandelse ble min. Det løfter perspektivet ut over dette livet. Løftet om oppstandelse og evig liv gis oss ikke bare én gang, men hver gang vi tar imot ham i nattverdens brød og vin. Han Gud «sende til frelse for verda, for at vi ved hans død skulle få forlating for syndene og ved hans oppstode vinna det evige liv.»

Herfra handler det om Jesus – og om oss. Nattverdbønnen setter ord på det: «... Han levde under same kår som oss og enda sitt liv då han strekte hendene ut på krosstreet. Slik gjorde han døden til inkjes, braut vondskapens lekkjer og openberra for oss oppstoda av lekamen.»

Ære vere Faderen og Sonen og Den heilage ande, som var, er og vere skal, ein sann Gud frå æve og til æve. Amen.

Nordisk kirkelig pilegrimskonferanse

SARPSBORG KIRKE, 17. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN, 11. SEPTEMBER 2016

AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT

JES 25,6-9 / EF 1,3-10 / LUK 24,13-35

De to mennene på vei fra Jerusalem til Emmaus var sterkt preget av tre store tap de nettopp hadde lidd. På vandringen bar de hverandres sorg ved å fortelle hverandre om igjen og om igjen alt det de hadde opplevd.

De sørgde over tre tap:

Emmausvandrerne hadde mistet et menneske de satte høyt, var glad i og hadde tillit til. De hadde vært sammen med Jesus fra Nasaret i lengre tid – kanskje tre år - og levde med ham og de andre som en stor familie. Døden hadde revet ham vekk fra dem på brutalt vis. De hadde vært helt maktesløse uten mulighet til å hindre det. Tomheten og tausheten etter ham var intenst til stede hos dem.

De levde under vanskelige forhold, de to Emmausvandrerne. En fremmed makt okkuperte dem og en korrump hjemlig elite manipulerte, kontrollerte og utbytting sin egen befolkning. Alminnelige mennesker, fiskere, gjetere, dagarbeidere, håndverkere, kvinner, barn, syke, det store flertallet av befolkningen slet med å brødfø seg og mange levde i stor fattigdom. Men håpet om en annen verden var levende. Jevnlige oppsto det profeter og lederskikkelser som lovet at med deres bevegelse kom verden til å bli ny, sykdommene og angsten forsvinne og levekårene bli helt annerledes. De gamle visjonene om et land som fløt av melk og honning for alle, levde i et desperat folk på leting etter helbredelse og en annen virkelighet. Emmausvandrerne hadde satset på at Jesus var den som ville realisere håpet for dem og for hele folket. Det håpet døde på korset på Golgata da Jesus, av alle, ropte ut: «Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg».

Fellesskapet som var etablert mellom disiplene under vandringen var helt annerledes enn andre fellesskap de kjente i storfamilien, landsbyen og som Israels folk. Jesus-fellesskapet inkluderte alle slags mennesker der alle ble akseptert slik de var, kvinner og menn, jøder og samaritaner og selv «hedninger» ble inkludert, barn og gamle, syke og friske, tollere og rådsherre og sexarbeidere, rike og fattige. Jesus hadde gjort hver av dem på hvert sitt hvis til forbilder for hverandre og nødvendige for helheten, hver med sitt særpreg. Men i dagene frem til Jesu henrettelse hadde fellesskapet avslørt seg. De sov når Jesus ba dem våke, en av dem forrødte Jesus, og lederen blant dem fornektet ham. Det hjalp slett ikke at noen av kvinnene hevdet å ha møtt Jesus denne søndagen – hele byen visste jo at han var død på fredagen og at graven var strengt bevoktet. Fellesskapet mellom dem uten Jesus som sentrum, bar ikke lenger.

Vennen var død, håpet forsvunnet og fellesskapet sviktet. Tre grunnleggende tapsopplevelser som er velkjent for mennesker til alle tider og på alle steder.

Sorgens fellesskap er et kjennetegn ved mennesket. De fant det derfor helt ukomplisert å inkludere en tredje person de traff på veien i sine fortellinger om tap og sorg. Den nye medvandrer lyttet til fortellingene deres. Men så ble han ikke bare en lytter, men en deltager i forsøkene på å komme til rette med tapene og sorgen. Den nye ledsageren ga dem imidlertid en helt annen fortolkning av det de hadde erfart, enn det de hadde vært plaget med. Hans fortolkning av det de hadde opplevd åpnet for at døden kanskje ikke har det siste ordet, at håpet om en annen virkelighet kan gjenfinnes, men i andre former enn de hadde

forestilt seg - og dermed at det kunne finnes muligheter til et gjenreist fellesskap som gjenspeilte det fellesskapet de hadde opplevd da Jesus var dets sentrum.

Da de kom frem til vandrings mål, hjemmet deres i Emmaus, ba de sin nye venn: «Bli hos oss!»

De tre ordene ble til en av de mest brukte bønner i den kristne kirke da den dødssyke anglikanske presten Henry Francis Lyte på sitt dødsleie utviklet de tre ordene til bønnens salmen «Abide with me» – O, bli hos meg - der han i bønnens språk gir ord til Emmausvandrerne og vår alles grunnleggende sorg og redsel: «Å, ver hjå meg, for no er kvelden nær, og snart det mørkner, Herre, hjå meg ver! Når all min hjelp og trøyst har flytt sin veg, du hjelp for hjelpelause, ver hjå meg!»

Slik den lyder i Peter Hognestads oversettelse til nynorsk. (Intens og kort orgelparagraf over «O, bli hos meg») Medvandrer ble med dem inn i huset deres. Nå var fortellingene og fortolkningene ferdig, ordene avsluttet. Det som sto igjen var at ledsageren tok brødet, ba takkebønnen, delte brødet og ga dem biter som de kunne spise. I stillheten etter deres fortellinger og medvandrerens forklaringer ble det åpnet rom der mysteriets sannhet trådte inn og de kunne gjenkjenne den korsfestede som oppstanden.

De hadde allerede gått 11 km fra Jerusalem, men møtet med Jesus som oppstanden ga dem kraft slik at de umiddelbart gikk tilbake til Jerusalem, fant de andre, hørte at Simon også hadde sett Jesus og de kunne igjen fortelle om hva de hadde opplevd. Men nå var fortellingene helt nye.

Der det hadde vært fortellinger om tap av en venn, var det nå fortelling om at Jesus fortsatt ledsaget dem og veiledet dem. Der det tidligere var fortellinger om håpløshet, var det nå fortelling om håp en ny fremtid.

Der det tidligere var fortellinger om brutte og ødelagte fellesskap uten Jesus, gjenopprettet møtet med Jesus det annerledes fellesskapet de hadde erfart.

Emmausvandrerne erfaring av tap og dyptfølte bønn kan gjenkjennes vidt og bredt og dypt. «O bli hos meg» skaper gjenkjennelse og tilhørighet på mange ulike arenaer og brukes utover den kristne kirke. Mange i min generasjon fikk et nytt møte med salmen da Ole Paus gjorde den til sin bønn i angstens fangenskap og redselen for døden.

Nødvendigheten av å fortelle og utveksle erfaringer i et fellesskap når sorgens mørke fanger oss, gjenkjenner vi, enten det er sorgen over tapt liv, tapt håp eller tapt fellesskap. Den store utfordringen er om vi kan vandre sammen med Emmausvandrerne tilbake til Jerusalem og inn i forvandlingens og forløsningens håp og gjenkjenne livets lys når mørket herjer med oss.

«Lys meg til himlen når det mørkner mest; sjå, morgonroden skin alt på min veg. I liv og daude, Herre, ver hjå meg!» Emmausvandringen stanser ikke ved bønnen om Guds nærvær, den fortsetter inn til troens store mysterium når den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus også i vår virkelighet kommer til oss i brødet og vinen og blir sentrum i fellesskapet. Jesus fortsetter å skape et Guds folk av sårede mennesker som ikke gjenkjennes ved sine egne kvaliteter, men ved at de samles i tillit til Guds mysterium i den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus. Mysteriet gjenfinnes i slum og høyhus, på alle kontinenter og forener alle slags folk og folkeslag. Det nye Guds folk er bundet sammen av dåpens vann, feirer brødsbrytelsen under vandringen og ser sammen frem mot det store festmåltidet Herren gjør i stand for alle folkeslag. Det er dagen da Kristus er alt i alle og Herren Gud tørker tårene fra hvert ansikt.

Så la oss med frimodighet være hverandres ledsagere og fortelle hverandre fortellinger om sorgene og håpet, om tapene og om glimtene av himmel. La oss være et vandrende fellesskap der mangfoldet, rausheten og nestekjærligheten i det himmelske måltidsfellesskap kan anes blant oss.

Preken festgudstjeneste

OVERLEVERING AV CHRISTIAN IVS BIBEL,
20. SØNDAG I TREENIGHETSTIDEN, RØDENES KIRKE, 2. OKTOBER 2016
KRISTUS ER BIBELENS SENTRUM
AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT
1 SAM 3,1-9 / KOL 3,12-17 / LUK 4,16-22

Det må ha vært en utrolig revolusjon da menneskene på 1500-tallet i reformasjonens kirker fikk høre Bibelens fortellinger på sitt eget språk. I den katolske kirke måtte man den gangen bruke Vulgata i gudstjenestene, den latinske oversettelsen av Bibelen fra begynnelsen av 400-tallet. Ja, hele liturgien var på latin og slik var det i den katolske kirke helt til Det andre Vatikankonsil på 1960-tallet. Det betød at svært få forsto hva som ble lest og sunget i gudstjenestene den gangen, men de så og levde med i gudstjenesten drama og forsto hva som skjedde. Men at det var krevende er den folkelige versjonen av nattverdens innstiftelsesord – «Hokus pokus filiokus» - et uttrykk for.

For Martin Luther var det helt nødvendig å endre dette. Folk skulle delta i liturgi og salmesangen og forstå bibelordet fordi Gud kommer til menneskene der de er. Bibelen måtte oversettes til folks eget språk. Da Luther så tilbake på sitt liv, mente han derfor at oversettelsen av Bibelen direkte fra grunnspråkene til folkemålet var hans viktigste arbeid.

Kong Christian den andre besøkte Wittenberg i 1523 og overvar en gudstjeneste Luther feiret. Han ble begeistret. Allerede året etter utga han en oversettelse til dansk av Det nye testamentet. Christian den tredje hadde som ung mann overvært riksdagen i Worms i 1521 der Luther ble bannlyst av fyrsten. Han gjennomførte i 1536 reformasjonen og fikk oversatt hele Bibelen til dansk i 1550.

I 1633 utkom så en ny versjon av hele Bibelen. Den fikk navn etter kongen – Christian kvart (den fjerde). Det ble en praktbibel med mange illustrasjoner. Det er denne bibelutgaven vi nå har fått tilbake hit til Rødenes kirke.

Bibelen på folkets eget språk løftet alminnelige menneskers hverdagsliv inn i selve den kristne troens kjerne. Folkets språk kan favne de hellige tekstene og Guds mysterium like godt som presteskapets latin.

Bibelen er en omfattende bok med mange bøker og mangfoldig type stoff. Bibelen vi får overrakt i dag tydeliggjør dette langt bedre enn de moderne lommeutgavene som kan kommunisere at Bibelen er en liten og enkel pocketbok. Her er det slektstavler og historieberetninger, poesi og lyrisk prosa, grunnleggende verdier og hele lovsamlinger. Bildene av Gud er varierende og fortellingene om Jesus legger ulik vekt på hva han sa og hva han gjorde.

Bibelen består av ca. 740 000 ord og mer enn 35.000 vers fordelt på 66 bøker. Det er meget fort gjort å ikke se skogen for bare trær! Da blir det lett å lese det en mener er selvfølgelig sannheter inn i Bibelen, og gjøre dem til evige og guddommelige sannheter. Derfor er det ikke tilstrekkelig å ha boken i hendene.

Det er behov for en nøkkel som veileder oss som lesere og hørere inn i Bibelens hovedsak. Grunnlaget for Martin Luthers reformasjon var ikke at han leste og oversatte Bibelens bøker. Oversettelsen var konsekvensen av det som var og er reformasjonen og lutherdommens sentrale oppdagelse. Luther ga oss en ny nøkkel til å forstå og bli berørt av Skriften, han ga oss hovedsaken som alt i Bibelen skal leses ut fra.

Nøkkelen til å forstå Bibelens kjerne ligger i avslutningen av den talen Jesus holdt i synagogen i Nasaret. Jesus hadde lest

ordene fra de store skriftrullene om Guds frelse for menneskene slik profeten Jesaja hadde beskrevet det. Og så sier han: «I dag er dette skriftordet oppfylt». Guds løfte om Messias og frelse for Israel og alle folkeslag ble oppfylt i Jesus fra Nasaret.

Det er Jesus som er nøkkelen til å forstå hva Bibelen handler om og som alt peker mot. Jesus viste dem og oss at han er nøkkelen til å se hva som er Guds budskap til menneskene og som hele Bibelen handler om. Det er denne oppdagelsen Luther ville at hele folket skal få tilgang til. Derfor oversatte han Bibelen til folkespråket. Menneskene må få høre på sitt hjertespråk og tungemål hva Gud har gjort til og for menneskenes frelse.

Å oppfylle denne visjonen har gjort det nødvendig å oversette Bibelen på nytt og på nytt. Språket utvikler seg hele tiden - vi snakker ikke lenger gammelnorsk eller dansk i Norge. Skal reformasjonens anliggende om Bibelen på folkets språk oppfylles, må den oversettes til språk som menneskene faktisk bruker daglig.

Men folk kunne ikke selv lese på 1500-tallet. Det gikk to hundre år før hele befolkningen ble satt på skolebenken. Først da ble det mulig for dem selv å lese Bibelen, de var ikke lenger avhengig av presters lesning og fortolkning. Men fortsatt hadde ikke folk råd til selv å kjøpe en Bibel. Nesten hundre år til gikk det før Bibelselskapet ble opprettet med visjonen om å gjøre Bibelen tilgjengelig til en pris folk kunne betale. Og slik ble det - Bibelen ble boken i de tusen hjem. Folk har råd til å kjøpe en Bibel og i tillegg har lokalkirken råd til å dele ut tusenvis av bibler hvert år til konfirmanter, dåpsforeldre og brudepar.

Men hva er det Kristus viser oss er kjernen i Guds åpenbaring?

Martin Luther mente at bøker i Bibelen som fjernet fokus og kunne gi grunn for spekulasjoner måtte fjernes fra Bibelen, slik den da hadde vært i 1000 år. Derfor fjernet han de såkalte apokryfene fra Bibelen. Dette er sju bøker som ble skrevet de to siste århundrene før Jesu fødsel. Enda i dag er disse med i de offisielle katolske og ortodokse bibelutgavene. Luther mente derimot at apokryfene bidro til at det ble alt for mange trær i skogen som ikke tydelig nok viste hen til sentrum og beretningene om Kristus og det han gjorde for oss.

Men hva er så innholdet i Guds åpenbaring i Jesus?

Det første er den utrolige påstanden at Jesus fra Nasaret er Messias, Guds Sønn og er Den treenige Guds bilde i menneskenes og skaperverkets verden.

Gud er større og helt annerledes enn oss mennesker og befinner seg i en dimensjon vi ikke har tilgang til med vår fornuft eller våre følelser. Men Jesus har vist oss hvordan Gud er og hva Gud gjør med mennesker og skaperverk. Gud slo i Jesu fødsel opp sitt telt blant menneskene, slik Johannes skrev i sin innledning til Johannesevangeliet. Jesus gjør Gud, Den hellige, tilgjengelig for oss.

Men hvordan kan vi alminnelige mennesker 2000 år etter Jesus få tilgang til ham? Luthers store personlige og eksistensielle kamp var at han ikke så seg hellig nok eller verdig nok til å fortjene tilgang til Den hellige.

Guds navn er barmhjertighet

PREKEN VED BISPEMØTETS ÅPNINGSGUDSTJENESTE
I OSLO DOMKIRKE, 17. OKTOBER 2016
AV BISKOP ERLING J. PETERSEN
JAK 2,1-9

Så oppdaget Luther Bibelens innerste sannhet: Jesus blir ikke tilgjengelig for oss ved at vi strever og kjemper og ofrer for å bli verdig og hellig nok for Gud. Jesus blir tilgjengelig for oss ved at han tar imot oss slik vi er med alt vårt, helt gratis, av nåde.

Gud gir oss en åpen invitasjon til å være med på Jesu reise fra død til liv. Vi inviteres med alt vi har av lidelse og kunnskap om vår svikt og våre svik, til å være med Jesus til evighetens paradiset og få del i hans seier over død, ondskap og synd.

Dåpen er stedet for denne helt grunnleggende vandringen med Jesus. Vi dukkes ned i vannet og reises opp med Jesus. I dåpen fødes vi inn i et nytt Guds folk som ikke er begrenset av forskjeller mellom mennesker eller av dødens brutalitet.

Dernest inviterer Jesus oss til Guds store gjestebud så ofte vi ønsker det, et enkelt gjestebud med hverdagskost fra Midtøsten – brød og vin. Der Jesus, den korsfestede og oppstandene, igjen og igjen kommer til oss med åpne hender og tilbyr seg å bli hos oss i mørket og i lyset, i gleden og i sorgen, helt til tidens ende.

Det er tilliten til at disse Guds handlinger er tilstrekkelige for oss nå og i alle evighet som er kjernen i det Kristus viser oss, og som Gud i sin uendelige kjærlighet har gitt til hele skaperverket og til hver og en av oss. Dette er Bibelens budskap til oss og til alle tider. Vi kan uttrykke denne tilliten i stillhet eller lovsang, i forsiktige skritt eller i målbevisst gange, med tvil og med tro: Gud tar imot oss i Kristus slik som vi er.

Dette tillitsfellesskapet av mennesker er mangfoldig, ressurssterkt og med mange svakheter. Å leve med Jesus betyr at Jesus inviterer oss til å være i oppdraget han fikk og som han leste i synagogen i Nasaret. Guds nye folk, samlet i det kristne kirke her og på alle steder, er kalt til å gjøre Jesu oppdrag til vårt oppdrag:

Guds Ånd har salvet oss til å forkynne et god budskap for fattige. Han har sendt oss for å rope ut at fanger skal få frihet og blinde få synet igjen, for å sette undertrykte fri og rope ut et nådens år fra Herren. Dette er nøkkelen og kjernen i den tykke boken vi nå skal få overrakt, og som nettopp i sin elde og størrelse forteller oss at dette er grunnen generasjonene før oss har bygget sine liv på og som vi kan leve på og møte døden med.

Mine søsken! Dere kan ikke tro på vår Herre Jesus Kristus, herlighetens Herre, og samtidig gjøre forskjell på folk. Sett at det kommer to menn inn i forsamlingen deres, den ene i staselige klær og med gullring på fingeren, den andre fattig og i skitne klær. Så legger dere merke til ham med de staselige klærne og sier: «Vær så god, her er en god plass», men til den fattige: «Du kan stå der!» eller: «Sett deg her ved føttene mine!» Har dere ikke da skapt et skille blant dere? Er dere ikke blitt dommere med onde tanker? Hør, mine kjære søsken: Har ikke Gud utvalgt de fattige i verden til å være rike i troen og til å arve det riket han har lovet dem som elsker ham? Men dere har foraktet den fattige! Er det ikke de rike som undertrykker dere og drar dere fram for retten? Og er det ikke de som spotter det gode navnet som er nevnt over dere? Dersom dere oppfyller den kongelige lov i Skriften: Du skal elske din neste som deg selv, da gjør dere rett. Men gjør dere forskjell på folk, da synder dere, og loven anklager dere som lovbrytere.

En av de sterkeste og mest kjente grunnfortellingene i vår kultur var pretekst i landets kirker i går: Den barmhjertige samaritan.

Jeg har valgt en av gårsdagens lesetekster, fra Jakobs brev, som pretekst. Sammen med evangelieteksten fra Lukas og teksten fra 3. Mosebok 19 går den rett inn i vår politiske hverdag. Vi utfordres til å ta oppgjør med hevn og hat, og ordene «du skal elske din neste som deg selv,» som også binder de tre tekstene sammen, knyttes til Guds hellighet: «Dere skal være hellige for jeg, deres Gud er hellig.» Og hellighetens praksis er beskrevet med ord som utfordrer: «Når en innflytter bor i landet hos dere,

skal dere ikke gjøre urett mot ham. Innflytteren som bor hos dere, skal være som en av deres egne landsmenn. Du skal elske ham som deg selv (3. Mosebok 19,33). Og Jakobs brev spisser det til i advarselen mot å gjøre forskjell på folk og forakte den fattige: «Dersom dere oppfyller den kongelige lov i Skriften: Du skal elske din neste som deg selv, da gjør dere rett. Men gjør dere forskjell på folk, da synder dere, og loven anklager dere som lovbrytere» (Jakob 2,8-9).

Jeg tar dere med til Jæren, til strendene ved Oгна, ved Bore, ved Sola, til et møte mellom himmel og hav som gir ro i slitne kropp og sjel. Året er 1941. En ung, begavet jødisk jente, Ruth Maier, er beordret til arbeidstjeneste på Tau utenfor Stavanger. Hun skriver dagbok, og dikteren Jan Erik Vold har samlet hennes dagboknotater i en sterk og fortettet skildring også av det som skjedde da hun reiste langs Jæren. Ruth Maier skriver i sin dagbok 29. april 1941: «Jæren er meget egenartet. Særlig fargene, okerbrun strand, mørkeblått hav, lyseblå himmel. Vi ble helt stille. Bare noen få hadde mot til å rope: Vidunderlig!» Jeg tror Ruth Maier var en av dem som våget å rope: «Vidunderlig!» i møtet med Jærens skjønnhet, der i togkupéen. Hun skal videre til arbeidstjeneste. Men før hun kommer til Tau, beskriver hun møtet med Domkirken i Stavanger: «Domkirken: bare forpartiet er slik at jeg elsker den, innvendig gotisk, oppadstrebbende, glassvinduene forsiret med så fine buer at man tenker på musikk. Stavanger var som en billedbok.»

Billedboken lukkes 26. november året etter, i 1942. Da stues hun sammen med et halvt tusen andre jøder ombord på det tyske transportskipet Donau. I Oslos havneprotokoll står det at

skipet forlot kaia kl. 14:55 den 26. november 1942. I protokollen er det føyd til med liten løkkeskrift: «last jøder».

Noen dager senere ble hun et av fremmedhatets og jødehatets ofre i den tyske konsentrasjonsleiren Auschwitz.

La oss bli en stund til på Jæren. Der Ruth Maier skriver begeistret om okerbrun strand, mørkeblått hav og lyseblå himmel, der ligger i dag Hå mottakssenter, med syrere, afghanere og andre som har risikert livet på flukt fra krig og fattigdom. Menigheten på Nærbø stilte opp, og hele lokalsamfunnet mobiliserte til folkemøte på Motland skole under en visitas der i mars i år. Møtet med ondskapens ofre skapte sinne og fortvilelse hos folk. Én av dem som besøkte Hero flyktningemottak på Nærland er kunstneren Lise Bjørne Linnert. I to uker samtalte hun med våre nye landsmenn, de som ennå ikke har papir på at de er det, og de føyde sine historier om reisen over havet, om flykt og død, til de 83 sitatene som hun allerede hadde samlet – over lang tid – under overskriften «cruelty has a human heart».

Den 3. september i år var jeg invitert til å åpne utstillingen «Ondskapen har et menneskelig hjerte» på Hå gamle prestegård, et av Jærens kultursentra. Lise Bjørn Linnert har hatt et nært samarbeid med filosofen Lars Svendsen, som blant annet har skrevet boka «Ondskapens filosofi». Ordene om ondskapens grusomme makt er skrevet og brodert på fargede lerretsbitar i Linnerts utstilling. For meg var det de håndskrevne fortellingene, sammen med tegningene fra de syriske flyktningene jeg hadde møtt tidligere på Hå som gjorde sterkest inntrykk. Jærens egen dikter, Helge Torvund, som har bidratt med

diktene fra sin siste samling «Alt brenner» (Aschehoug 2016) i møte med utstillingen «Cruelty has a human heart», skriver i diktet Alvorlig frisk:

Finst det verkeleg
ei djevlsk kraft
ei diabolsk tyngd
som kan sige innover
sinnet og
landskapet som ei mørk sky
og plutselig kjøle alt ned
og få oss til å stivne
og lukke oss til?

I møtet med den rå virkeligheten vi hørte om når vi tør å utsette oss for fortellingene om «cruelty of the human heart», fra båtflyktningene som kommer til Jæren og våre andre mottak, så vet vi at det finnes ei djevlsk kraft, ei diabolsk tyngd.

Bildene fra årets filmfestival i Haugesund kom tilbake ettersom flyktningene på Hå fortalte om reisen fra Aleppo til Lampedusa. Filmen jeg ble så sterkt berørt av, er «Havet brenner», gullbjørnvinneren fra Berlin. Fire hundre tusen flyktninger fra Afrika har de siste 20 årene ankommet Lampedusa. I filmen møter vi Lampedusas barmhjertige samaritan, legen Pietro, som deltar i redningsaksjonene. Filmskaperen Gianfranco Rosi lar oss møte ansikter merket av tap, angst, sorg over venner og familie som mistet livet i bølgene og flammene i et hav som fremdeles brenner.

I en av de sterkeste scenene ser vi hjelpearbeidere ta seg av somaliere, nigerianere, syrere og afghanere som lukter diesel, gjennombløte av farlig diesel og bensin, mange med store brannskader.

Og Jakobs brev:

Sett at det kommer to menn inn i forsamlingen deres, den ene i staselige klær og med gullring på fingeren, den andre fattig og i skitne klær. Så legger dere merke til ham med de staselige klærne og sier: «Vær så god, her er en god plass», men til den fattige: «Du kan stå der.»

Da Pave Frans besøkte Lampedusa i 2013 var det en symbolhandling for å vekke verdens samvittighet overfor dem som risikerer sine liv for å komme til Europa. «Vi blir ufølsomme overfor andres lidelser», sa pave Frans under messen han feiret nær havnen der flyktningene ankommer i sine båter.

Hva svarer vi? Avisoverskriftene de siste dagene ga dette svaret: Norge har tvangssendt 37 asylbarn til Afghanistan hittil i år. Ingen andre land har returnert like mange barn til det krigsherjede landet.

Det er én tekst som har uroet meg siden flyktningene for alvor skapte det sterke engasjementet i fjor høst: 1 Johannes 3,17: «Men den som har mer enn nok å leve av og likevel lukker sitt hjerte, hvordan kan han ha Guds kjærlighet i seg?»

Pave Frans har gitt næring til min uro med sin nyeste bok. Tittelen er et program og en provokasjon inn i flyktningedebatten. Tittelen lyder: Guds navn er barmhjertighet.

Pave Frans sier det så enkelt: «For meg representerer barmhjertighet det viktigste i budskapet til Jesus. Misericordia – barmhjertighet betyr: å kunne åpne hjertet sitt for den som lider. Barmhjertighet er Gud som omfavner, Gud som bøyer seg ned, tilgir.»

Vi går tilbake til Jæren. Det var to kunstutstillinger jeg var bedt om å åpne denne septemberlørdagen på Hå gamle prestegård. «Cruelty has a human heart» var den ene. Den andre var en minneutstilling med Kjell Nupen sine verk med tittelen Drømmen og stillheten. Og igjen kunne jeg gå til jærdikteren Helge Torvund, som hadde skrevet ordene som traff så presist flyktningenes tegninger og fortellinger med ordne e om ei djevlsk kraft / ei diabolisk tyngd.

Stilt overfor Kjell Nupens bilder kunne jeg hente fortsettelsen:

Og finst det
på same måten
eit lys
ein flamme
ei levande glo
som varmar
og opnar oss?
Er det slik at me
ikkje er åleine?
At me står
i ein samanheng
der me kan
opna hjarta
og verta fylte av
fred, av tillit
av lys?

Kjell Nupens bilder tegner jorden omhyllt av mørke, men det gull-gule sollyset, som vi også ser i hans alterbilde i Geilo kulturkyrkje og i Søm kirke i Kristiansand, er svaret på Helge Torvunds spørsmål om det finnes eit lys / ein flamme / ei levande glo. Med penselen formidler Nupen Johannesevangeliets første kapittel, vers fem:

Lyset skinner i mørket,
og mørket
har ikke overvunnet det

Det er derfor vi kan våge å la Eyvind Skeis «Jeg tror på jordens forvandling» stå som vårt svar i møte med at «Cruelty has a human heart»:

«en fremtid hvor Guds
himmel til jorden senkes ned.»

og

«blant jordens minste små
der finner jeg den fremtid
som jeg vil vente på.»

Prekenens siste ord i dag har jeg hentet fra én som har et dypt åndelig slektskap med salmedikteren Eyvind Skeie og dikteren Helge Torvund. Siste bit i denne mosaikkprekenen som er satt sammen av mørke og lyse biter er det som gir meg mot til å leve og til å kjempe sammen med kristne verden over for at «jorden skal fornyes, og gode ting skal skje!»

Oskar Stein Bjørlykkes dikt Den oppstadne

I alt to gonger har vi sett ham, Den oppstadne
Ei gong kom han ridande på asenfolen.
Utenfor tid og stad
såg vi ham over mosaikkane
opp skipet
over døypefontane og nattverdborda kom HAN

Den andre gongen
rei han også på eit asen.
midt i tida
gråtande
opp frå rønner
opp frå krater og fangehol
spurde etter vatn, brød, omsorg, varme, fred.
To gonger har vi altså sett Ham.
Den Oppstadne

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var er og blir én sann Gud fra evighet og til evighet. Amen.

Preken ved trosopplæringskonferansen

NORGES VAREMESSE, LILLESTRØM, 19. OKTOBER 2016

AV BISKOP ANN-HELEN FJELDSTAD JUSNES

4. MOS 6,24-26

Det står skrevet i 4.Mosebok 6.24-26.

Herren velsigne deg
og bevare deg!

Herren la sitt ansikt lyse over deg
og være deg nådig!

Herren løfte sitt ansikt mot deg
og gi deg fred!

Hærrá buorrissjivnnjedus duv ja várjalus duv.
Hærrá tjuovggijus árudijás dunji ja lehkus dunji ármmogis.
Hærrá járggálus árudijás dunji ja vaddus dunji ráfev.

Denne preika her på trosopplæringskonferansen skal handle om gjenkjennelse. Jeg regner med at mange av dere allerede har erfart ved å være her at dere har truffet noen dere har gjenkjent, noen dere har sett tidligere. Kanskje har det vært overaskende gjenkjennelsesopplevelser, kanskje har dere sett noen dere har glemt at dere kjente.

Å bli gjenkjent som menneske er viktig. Noe av det såreste vi mennesker kan oppleve er når gamle venner synes å ha glemt oss, overser oss når vi treffes. Mange som kommer inn i sosiale settinger også i kirkelige miljøer kan oppleve det slik. Å ikke bli sett, ikke bli gjenkjent er en tung menneskelig erfaring. Og vi opplever den i alt vårt trosopplæringsarbeid.

I dag handler prekenteeksten om å bli gjenkjent av Gud. Det sterkeste bilde på gjenkjennelse er et ansikt som lyser opp i

glede når det oppdager sin venn, sitt barn, sin mor. Det er deilig å bli møtt av et ansikt som lyser mot deg, lyser i gjenkjennelse og glede.

I velsignelsen hører vi om at Gud ansikt lyser over oss. Jeg tenker meg at det er et godt bilde på at Gud gjenkjenner oss. Vi tror på en Gud som gjenkjenner og som ser. I så måte vil kanskje Bibelens bilde av Gud som en ammende mor være et av de sterkeste gjenkjennelsesbilder. En mor med et barn i sine armer er et bilde av sterk samhold og av sterk kjærlighet, ofte lyser morens ansikt over barnet, det er et vakkert syn på det beste i menneskelivet.

Et ansikt som lyser på oss er et ansikt som gjenkjenner med godhet. Dette uttrykkes enda mer eksplisitt teksten når det står «Herren løfte sitt ansikt på deg og gi deg fred.» Når Gud gjenkjenner oss er det med godhet og fred.

Så vil mange av oss tenke, er det virkelig mulig at Gud gjenkjenner alle mennesker med glede?

Det er jo ikke bare gode mennesker, det er sannelig nok av mennesker som det i våre øyne ikke er godt å se igjen eller bli gjenkjent av. Og noen ganger tar dette vonde også stor plass i vårt eget liv. Kan virkelig Gud gjenkjenne meg med glede? Alle gudsbilder er begrenset. Gud er alltid større enn de bilder vi lager av Gud, også større enn de bilder Bibelen har av Gud. Det er viktig å huske når Gudsbildene våre truer oss eller gjør oss redde.

Frosta kirke 150 år

FORTALE OG PREKEN VED JUBILEUMSGUDSTJENESTE, 23. OKTOBER 2016
AV BISKOP TOR SINGSAAS
LUK 2,41-52

Men bilde av en Gud som gjenkjenner i glede vil jeg knytte til Jesus. Når Gud ser oss ser han også sin sønn som deler vårt liv og går med oss i det som er preget av mørke og som bærer oss gjennom. Sagt på en annen måte: Gud ser på oss i nåde og med fred fordi vi er Guds skapninger, vi har guddommeligheten i oss, og Gud ser på oss med nåde og fred fordi Jesus dekker oss med sin miskunn. Og denne guddomligheten, at i er skapt i Guds bilde, det gjelder alle mennesker. Når jeg ser mitt medmenneske, uansett hvem det mennesket er ser jeg en søster og bror som har Guds bilde i seg, som er bærer av det guddommelige. I dette ligger det sterkeste argument for at kirken til tider må være politisk. Når menneskeverdet trues, når mennesker må lide fordi krig og urett og overgrep og vold råder, eller når naturgrunnlaget for liv ødelegges, da skal vi lete etter Guds bilde og gjenkjenne det i vår neste. Det er vår dypeste forpliktelse, den vi som mottar velsignelsen får del i.

Når Gud har elsket oss slik da skylder også vi å elske hverandre, står det i 1. Joh.brev 4.11. Det er den viktige sammenhengen velsignelsen fra Gud vil sette oss inn i: Vi som tar imot Guds velsignelse, vi som av nåde blir gjenkjent av Gud i Jesus, vi skal dele velsignelsen gaver fred og godhet videre. Dette betyr så enkle ting som å gjenkjenne vårt medmenneske slik Gud gjenkjenner det, som elsket og verdifull. Det gjelder de jeg er glad for å treffe her på trosopplæringskonferansen, det gjelder de som jeg møter i ungdomsarbeidet og konfirmantarbeidet, også de som etter mitt syn ikke i utgangspunktet er elskverdige og greie, og det gjelder tiggeren som enda en gang ubehagelig nok minner meg på de store forskjellene i verden eller barnet

fra Syria som jeg daglig ser forkommen redd og uten håp på bildet som blafrer forbi på TV skjermen.

Denne oppgaven, denne vekselvirkningen av velsignelsen kan vi ikke ofte nok minne hverandre på. Vi blir ikke gjenkjent av Gud for at vi skal holde velsignelsen for oss selv, vi skal ut i tjeneste for andre med det vi selv har fått. Og velsignelsen kan ikke telles i kroner og ører eller velstand eller helse, slik vi kan høre i enkeltes forkynnelse. Velsignelsens gave er at vi er gjenkjent av Gud, at vi er gjenkjent med glede, og at vi skal leve slik at andre også kan få oppleve seg gjenkjent og sett og verdsatt, ikke bare av Gud men også av medmennesker.

Ævfosodhåsvoeobesgfetea

Fortale

Gratulerer med 150-årsjubileet for Frosta kirke!

Frosta kom «tidleg ut av mørkret og inn i ljuset med sterke hendingar som høyrer norsk søge til». Slik kan vi poetisk gi uttrykk for Frosta sin viktige rolle i det norske samfunn gjennom århundrer. Frostating er selvsagt det mest kjente og betydningsfulle, som lagting i middelalderen for 12 «fylker» fra Romsdal i sør til Namdal i nord. Frosta var viktig i folks bevissthet. Der ble tvister løst, forsoning inngått, dommer felt. Manges skjebne i livet var knyttet til det som skjedde på Frosta når «tinget var satt».

Og Frostatinget ble satt på Logtun, - som også ble kirkestedet. Kristendommen kom tidlig til Frosta. En viktig kirkelige institusjon ble lagt hit. Cistercienserklosteret på Tautra var betydningsfullt og velstående. Flere av abbedene hadde høy anseelse, og to av dem ble erkebiskoper. Klosteret ble etablert tidlig på 1200-tallet med egen kirke. Og det gledelige nå er at cistercienserordenen igjen er her, fra 1999 med nonnene på Tautra Maria-klosteret, til stor berikelse og glede både for menighet og bygdesamfunn på Frosta.

På Logtun stod en trekirke. Først senere kom steinkirka som nå står der. Logtunkirka var soknekirke for Frosta fram til at den var blitt for liten til å romme soknets befolkning ifølge kirkelovens påbud.

For det var stor kirkesøkning. «Haugevekkelsen» på 1800-tallet hadde satt sine sterke spor i bygda. Bønn og flittig arbeid

preget folket. Vekkelsesbevegelsene har siden spilt en viktig og konstruktiv rolle i Frosta sitt rike kirke- og kristenliv. I stedet for utvidelse av Logtun kirke ble det vedtatt å bygge ny kirke. Presthus ble nå valgt som nytt kirkested. 24. oktober 1866 ble Frosta kirke vigslet av biskop Anders Grimelund.

Frosta kirke ligger høyt og fritt. Godt synlig for veifarende. Øynene søker dit opp som snarest når du farer forbi. Men folk fra bygda må helt opp og inn i kirka. For her blir vi fortalt at Gud rører ved våre liv. Han har skapt hver eneste en av oss. Han «har vevd oss» i mors liv.

I evangeliet om Jesus Kristus, i dåpen og i nattverdens brød og vin møter han oss.

Frosta kirke har betydd mye for mange i generasjoner. Kirka er et nådens og barmhjertighetens sted, «et hellig nærvær» en søker til ved livets mange korsveier. For vi tror at når vi samles om Ord og sakrament er Jesus Kristus midt i mellom oss med oppstandelsens krefter. Kristus kjemper mot mismot og likegyldighet. Det er livsviktig å ha en slik motkraft i bygda. Alt nå er oppstandelsens krefter virksom midt i mellom oss når vi møter hverandre som medmennesker i Jesu Kristi navn. Kirkehuset har gjennom alle tider vært et fristed hvor en kunne finne beskyttelse når livet stod i fare. Slik var det i gammel tid, - helt opp til nå. «Kirkeasylet» har vært brukt som «nødhavn» for enkeltmennesker og familier.

Det finnes en internasjonal, interreligiøs fredsbevegelse som arbeider for å få FN til å vedta en erklæring om beskyttelse av

«De hellige steder» i verden; kirker, moskeer, buddhisttempler og hindutempler. En skal respektere hverandres hellige steder. For vi opplever det som særdeles krenkende når ens hellige sted blir ødelagt. Vi vet og hvor umistelig kirka vår er. Når noe skjer med den, rystes vi langt inne i oss. Ødeleggelse av «hellige steder» skjer verden over. For dette er en grusom måte å ramme enkeltmennesker og folk på, som går løs på ens dypeste identitet og tilhørighet. Og akkurat nå skjer dette systematisk i Syria og Irak hvor både kirker og moskeer blir totalt tilintetgjort av brutal bombardement.

Vi oppfordres i dag, som en del av den verdensvide kirke, til forbønn og klokkeringing i solidaritet med Syrias og Iraks lidende folk. Vi skal be for dem nå i gudstjenesten. Og i etterkant av gudstjenesten vil det ble ett kvarters klokkeringing fra kl. 13.00 – 13.15. Klokkeringinga i Norge knytter oss opp mot # BellsForAleppo, der kirker verden over ringer med sine klokker for ofrene i Aleppo. Det hele startet sist uke i en kirke i Finland. Flere kirker ble med,- og ringingen har spredt seg til mange land på flere kontinenter, ifølge Kirkenes Verdensråd. Det er svært sjelden at norske kirker bruker kirkeklokkene utenom gudstjenester og kirkelige handlinger. Nå er situasjonen så desperat for mange av våre kristne søsken og medmennesker i Syria og Irak, at vi må gå i forbønn for dem. Vi må reise oss i protest mot de vanvittige og massive overgrep mennesker der blir utsatt for disse dagene.

Og vi utfordres til å ta del i NRK`s TV-aksjon i dag for å støtte Røde Kors sitt arbeid for å skaffe mat, vann og medisiner til millioner av nødlidende mennesker i Syria. «De hellige hus, - de hellige steder» minner oss om Guds nærvær.

Og Han er her.

I vårt kirkehus, -vårt helligsted.

Nå.

I ord og sakrament. Det er et løfte han står ved.

Derfor er det viktig for oss å være her, - når livet er fylt av glede, -og når livet er tynget av sorg.

Preken

La oss reise oss og høre dagens evangelium som står skrevet hos evangelisten Lukas kap. 2, v.41-52:

Hvert år pleide Jesu foreldrene å dra til Jerusalem for å feire påske.

Da han var blitt tolv år, dro de som vanlig opp til høytiden.

Men da høytidsdagene var over og de skulle hjem, ble gutten Jesus igjen i Jerusalem uten at foreldrene visste om det.

De trodde han var med i reisefølget, og gikk en dagsreise før de begynte å lete etter ham blant slektninger og venner.

Da de ikke fant ham, vendte de tilbake til Jerusalem for å lete etter ham der.

Først etter tre dager fant de ham i templet. Der satt han blant lærerne, lyttet til dem og stilte spørsmål.

Alle som hørte ham, undret seg over hvor forstandig han var og hvor godt han svarte.

Da foreldrene så ham, ble de slått av undring, og hans mor sa; «Barnet mitt, hvorfor har du gjort dette mot oss? Din far og jeg har lett etter deg og vært så redde.»

Men han svarte; «Hvorfor lette dere etter meg? Visste dere ikke at jeg må være i min Fars hus?»

Men de forstod ikke hva han mente med det han sa til dem.

Så ble han med hjem til Nasaret og var lydlig mot dem. Men hans mor tok vare på alt dette i sitt hjerte.

Og Jesus gikk fram i alder og visdom. Han var til glede for Gud og mennesker.

Jesus som tolvåring i templet er en av de få barndomsfortellingene om ham i de fire evangeliene. Det finnes mange i andre gamle skrifter som ligner på evangeliene. Vi kan skjønne at de hadde fortellinger om ham fra han var liten, - som ble fortalt og fortalt, og som gikk vidt omkring. Men vi vet vel ikke nøyaktig hvorfor ikke flere av dem ble med i de evangeliene som kirken har samlet seg om, og som vi leser fra i gudstjenesten.

Ja, hvem var han, og hvordan var han som gutt? I byen, - i gata, - som venn, - hjemme, - som bror, - sønn. Mye ble drømt og diktet om ham, - trolig farget av hvordan han var som voksen. Slik har fortellingene om ham blitt skapt og fortalt, - frodig, - mangfoldig, - mystiske - alle undrene som fulgte ham helt fra han var liten.

Guds Sønn på jord!

Hvilket under!

Ryktene om ham, fortellingene om ham er håpsfortellinger.

Han gir oss en framtid som strekker seg ut over døden.

Han er stått opp fra døde, og kommer mot oss fra framtida.

Han har alt vært der.

Familien har feiret påske i Jerusalem. Jesus blir igjen i templet uten at de vet det. Vi kan levende forstille oss frykten og angsten som krøp inn i foreldrene som på 1000 bein da de oppdaget at Jesus ikke var med i følget hjem igjen. De trodde han holdt seg sammen med noen gode venner, - hos storfamilien. Storfamilien var annerledes enn hos oss. Mor og far hadde ikke nødvendigvis den tette oppfølging av barna som vi er vant med. De «fotfulgte» ikke barna slik vi gjør med mobiltelefon og SMS som beskyttelse, - for å si det noe banalt. Mange voksne øyne i storfamilien holdt øye med barna. «Det må en hel stamme til for å oppdra et barn,» blir det sagt. Alle i den store familien tok ansvar for liten som for stor, gammel som ung. Så det gikk en dagsreise gikk før de savnet ham og begynte å lete etter ham. De trodde han var sammen med andre underveis, - med

vennene sine. Å være på reise var jo en stor opplevelse. Så mye å finne på underveis- latter og lek, - gjemsel og spill, - kappløp, - og sitte stille ned. Å få spise hos en venn hvor brødet har en annerledes deilig smak? De var på en festreise, - opp til Jerusalem, -men også på veien hjem, - tilbake til Nasaret. Å, -som de gledet seg til denne reisen!!!! Og de så også fram til å komme hjem igjen,- til hverdagslivet. For fellesskapet underveis, - og møtet med templet og den store hellige festen i Jerusalem, ga opplevelser en kunne leve lenge på.

Tre dager gikk før de fant ham. Tre dager var han borte. De tre dagene går igjen i fortellingene om Jesus. Han var også borte tre dager i graven før han stod opp fra de døde. Ingen hadde håp om å møte ham igjen etter at han var lagt i grav.

Og så viste han seg for Maria Magdalena, - som den første,- livredde lille Maria som ikke visste hvor hun skulle gjøre av seg etter at han var gravlagt. Men den tredje dagen..... Vi vet om den jublende fortsettelsen!!

Så finner de ham i templet. Så fortvilte de måtte være, - så full av selvbepreidelse over at de ikke hadde passet bedre på? - De løp febrilsk rundt i gater og smug, inn og ut av hus, fram og tilbake, og inn og ut på torgene, - søkte foran og bak boder og staller og markedsplasser. Inn og ut hos kjente hvor de andpusten spurte om de hadde sett ham. Venner og kjenninger ble med og lette videre, - flere og flere etter hvert som tiden gikk og de ikke fant ham.

Så finner de ham i templet, - i ivrig samtale med de lærde der, - som undrer seg over hvor forstandig han var, og hvor godt han svarte.

Dette er kanskje første gang han møtte de lærde i templet? Det skulle ikke bli den siste. Vi bærer med oss de samtaler han førte med de lærde, hvor han alltid tok den minste i forsvar, den som var satt utenfor det sosiale og religiøse fellesskapet.

Visitagudstjeneste

VALDERØY KYRKJE, BOTS - OG BØNEDAG, 30. OKTOBER 2016

AV BISKOP INGEBORG MIDTTØMME

LUK 15,11-32

Og så kommer foreldrene. Og når de finner ham der, kan vi jo levende forestille oss hvordan det var, - for en lettelse, - jublende glede og takknemlighet. Men så kom bebreidelsene fra Maria; «Hvorfor Jesus? Far og jeg har lett etter deg og vært så redde!!!» Vi ville sagt akkurat det samme når vi endelig fant igjen den vi var så fryktelig redd for.

Jesus svarer forundret; «Hvorfor lette dere etter meg? Visste dere ikke at jeg må være i min Fars hus?» Jesus Kristus er Sønnen i Treenigheten, - Fader, Sønn og Hellig ånd.

Gud er relasjon,- han gir ustoppelig av seg selv. I Treenigheten foregår en ustanselig samtale mellom Faderen, Sønnen og Den hellige ånd. De gir seg selv til hverandre i et dypt samkvem, - et fellesskap fylt av kjærlighet som gir seg selv for den andre. Og Jesus var i denne intime relasjon i guddommen, - også som barn.

Et stort mysterium. Jesus Kristus viste i templet hvor viktig det er å være i denne samtalen, - hvilken gave det er å være i den.

For med Jesus Kristus åpner treenigheten sitt liv mot oss, slik at vi og blir en del av den store samtalen. Verden er en del av Guds kjærlighet som ustanselig gir liv av seg selv til sin skapning. Treenigheten er fylt av en kjærlighet til alt det skapte. For vi som er skapt, tilhører den treenige Gud. Jesus var i denne samtalen, - også som barn. Slik må vi forstå dette.

Gud har skapt oss, og han har lagt bønneropet inn i oss alle som er til, som sier «Her er jeg, Herre». Det hviskes inne i oss. Gud gir oss livspusten. Den hellige ånd strømmer igjennom oss, - ut og inn,- ut og inn. Han er inni oss og påminner oss alltid om Jesus Kristus,- at vi tilhører ham, - han som er vårt medmenneske i Gud.

Inn i det alminnelige har Gud lagt ned dette hellige, bønneropet i oss, - det «hellige ropet» som sier; «Jeg tilhører deg.» Det var viktig for Jesus å være i templet, - «helligstedet», som bekrefter det hellige i mennesket. Så og for oss.

Å være her med alt vårt på «helligstedet», Frosta kirke. - i Ska-perens, Frelserens og Frigjørersens hus. Vi vet at Jesus Kristus er tilstede her, - som den levende, - som gir seg selv til oss. Han tar oss med inn i den store samtalen i Treenigheten. Han løfter oss inn i livsfellesskapet med seg i dåpens bad, - er tilstede i Ordet slik at våre hjerter begynner å brenne når vi hører det, -gir seg selv til oss i brødet og vinen i nattverden. Den hellige ånd er alltid omkring oss og rører ved oss. Han kommer sammen med Ordet, vannet, brødet og vinen. Det hellige er skjult i det alminnelige.

Vi må hit, -
-til ære for Faderen og Sønnen og Den hellige ånd som var, er og blir en sann Gud fra evighet til evighet.
Amen.

SONEN SOM KOM HEIM

Jesus sa: «Ein mann hadde to søner. Den yngste sa til far sin: 'Far, lat meg få den delen av formuen som fell på meg.' Så skifte han eigedomen sin mellom dei. Ikkje mange dagane etter selde den yngste sonen alt det han eigde, og drog til eit land langt borte. Der levde han eit vilt liv og sløste bort formuen sin. Då han hadde sett alt over styr, vart det uår og svolt i landet, og han tok til å lida naud. Han gjekk då til ein av mennene der i landet og bad om arbeid, og mannen sende han ut på markene sine for å gjeta grisene. Han ønskte berre å få metta seg med dei belgfruktene som grisene åt, men ingen gav han noko.

Då gjekk han i seg sjølv og sa: 'Kor mange leigekarar heime hos far min har ikkje fullt opp av mat, og her går eg og svelt i hel! Eg vil bryta opp og gå heim til far min og seia: Far, eg har synda mot Himmelen og mot deg. Eg er ikkje verd å kallast son din lenger. Men lat meg få vera som ein av leigekarane dine.' Så braut han opp og gjekk heim til far sin.

Medan han endå var langt borte, fekk faren sjå han, og han fekk inderleg medkjensle med han. Han sprang imot han, kasta seg om halsen på han og kyste han. Då sa sonen: 'Far, eg har synda mot Himmelen og mot deg. Eg er ikkje verd å kallast son din lenger.' Men faren sa til tenarane: 'Skund dykk! Finn fram dei beste kleda og ha dei på han, og lat han få ring på fingeren og skor på føtene. Hent så gjøkalven og slakt han, og lat oss halda måltid og feira. For denne sonen min var død og har vorte levande, han var bortkomen og er attfunnen.' Og så tok festen og gleda til.

Den eldste sonen var ute på marka. Då han gjekk heimover og nærma seg garden, hørde han spel og dans. Han ropa på ein av karane og spurde kva som stod på. 'Bror din er komen', svara han, 'og far din har slakta gjøkalven fordi han fekk han velberga heim att.' Då vart han sint og ville ikkje gå inn. Far hans kom ut og prøvde å overtala han. Men han svara attende: 'No har eg tent deg i alle år og aldri sett meg opp mot dine bod. Men meg har du ikkje gjeve så mykje som eit kje, så eg kunne halda fest saman med venene mine. Men når han kjem heim, denne son din som har sløst bort pengane dine i lag med horer, då slaktar du gjøkalven for han!' Då sa far hans: 'Du er alltid hos meg, barnet mitt, og alt mitt er ditt. Men no må vi halda fest og vera glade. For denne bror din var død og har vorte levande, han var bortkomen og er attfunnen.'»

På denne bots- og bønnedagen tegnes det for oss et fantastisk bilde av nåden; av hva nåden er! For hvem er det vi hører om i dag?

Jeg tror svaret blir forskjellig ut fra hvilken aldersgruppe som svarer. Barna får ofte høre mye om den yngste sønnen, om grisene og hvor ille han hadde det. Å mate griser var omtrent så dypt som en jøde kunne komme. Så vet vi hvordan bibelen legger vekt på fellesskap rundt måltider. Å spise grisenes mat, dele mat med dem er nesten ubeskrivelig lavmål. Han hadde falt så langt i sosial anseelse som det var mulig.

Den yngste sønnens liv var på ingen måte unikt. Det er når han har brukt opp alle pengene sine at livets realiteter slår tilbake på ham. Hvilke venner han enn hadde hatt i sine pengesterke dager, så var disse nå forsvunnet. Han husker hvordan det

var hjemme hos Far. Han erkjenner hvordan han har det og bestemmer seg for å bryte opp. Gå hjem og si det som det er: Far, eg har synda mot Himmelen og mot deg. Eg er ikkje verd å kallast son din lenger.

Så går han. Og hva skjer? Far springer mot ham. Hvordan kan det skje? Vi får et sterkt bilde av Guds kjærlighet til alle sine barn, til alle hans bortkomne barn. Et bilde av ham som alltid venter. Han som aldri gir opp å håpe.

Sønnen ønskes velkommen hjem av far. Så sier sønnen det han har bestemt seg for å si. Han bekjenner. Måten far møter ham på, er synlige tegn på tilgivelse og på gjenopprettelse av en ødelagt relasjon. Initiativet kom fra far. Før den yngste sønnen fikk sagt det han har forberedt seg på å si.

Liknelsen har fått overskriften; Sonen som kom heim. Tidligere hadde den overskriften «Den bortkomne sønen». Det er stor forskjell på å være bortkommen / være fortlapt og å komme hjem. Hva innebærer det? Hva var det som førte til at den bortkomne, kom heim?

Han hadde en erfaring av hvem far er. Hva han står for. Hva han gjør. Det handler i dag om Guds tilgivende kjærlighet. Gud som bryr seg om de bortkomne, de utstøtte.

Relasjonen blir gjenopprettet. Far er den sentrale. Han avgjør. Han gjør. Far uttrykker gleden sin med en sammenligning som er helt ekstrem; fra død til liv. Større kontraster finnes ikke. Sønnens hjemkomst fører til en enorm glede.

Og så kunne teksten ha stoppet der, og vi hadde fått med oss et sterkt bilde av nåden. Men nå er vi bare halvveis.

Det er en sønn til. Den eldste broren. Han var ute på arbeid da den yngste kom hjem. Er det litt rart at ingen gikk for å fortelle ham det; at han måtte finne det ut selv? Kjente han matlukten da han var på hjemveg? Hørte han musikken og den høylytte stemningen? Ja, han måtte spørre en av tjenerne for å finne ut hva som var årsaken til festen, musikken og gleden. Hva tenkte han? Han ble sint og ville ikke gå inn.

Igjen er initiativet hos far. Han kommer ut – kommer ham i møte – akkurat som til den yngste sønnen. Far prøver å overtale ham. Den eldste sønnen kjenner på at han har samme posisjon som en tjener. Uansett hvor mye han har jobbet og slitt kjenner han seg ikke verdsatt. Han klarer ikke å identifisere seg med sin bror. Vil ikke kalle ham det, men omtaler han som «denne son din». Han viser virkelig avstand.

Hva gjør far? Han bekrefter sin eldste sønn med hengivenhet. «Du er alltid hos meg, barnet mitt, og alt mitt er ditt.» Det står fast. Hvis han ikke har skjønt at han har tilgang til alt, er det ikke fordi far ikke er villig til å gi. Da er det fordi han ikke har etterspurt det. Hvordan er det for oss? Nøyer vi oss med for lite av alt det Gud har å gi oss? Har vi satt oss selv på avstand fra Guds kontinuerlige velsignelse? Stenger vi oss selv ute fra Guds kontinuerlige gaver?

Når vi syndere ønskes velkommen inn og mottas med tilgivelsens fellesskap hos Jesus, har vi kommet hjem til fars hus. Også vi blir tatt imot i ren nåde. Det er kjernen i vår kristne

tro, i kirkens tro. Jesus viser oss far. Jesus viser oss den Gud som gir oss mennesker et møte med nåde, kjærlighet og rettferdighet. Også i møte med alle oss som har gjort urett. Det finnes mulighet for oppgjør og tilgivelse for Jesu skyld.

Den eldste sønnen representerer en tro som stoler på sin egen evne og sin egen verdighet. Han stiller krav til far i stedet for å se, i stedet for å erkjenne sin avhengighet av fars kjærlighet. Er det ikke det som ligger i hans harde ord om sin egen bror? Det at han selv mener han har gjort seg fortjent til å være sønn i huset?

Den yngste sønnen har ikke noe å vise til annet enn erkjennelsen og bekjennelsen: Far, eg har synda mot Himmelen og mot deg. Eg er ikkje verd å kallast son din lenger. Den erkjennelsen, den bekjennelsen gir ham livet tilbake.

Far sier det: «men no må vi halda fest vera glade. For denne bror din var død og har vorte levande, han var bortkommen og er attfunnen.» stanser denne lignelsen. Men stanser det egentlig der?

Den lar oss sitte igjen med spørsmålet; vil den eldste sønnen gå inn? Det store ubesvarte spørsmålet – det vi må besvare – er om den eldste broren, han som alltid var hjemme vil dele fars glede over at den yngste broren fant veien hjem igjen? Vil han vise broren sin nåde?

Hvordan blir dette som et speil for oss i dag på Bots- og bønnedag?

Hvordan ser vi på grunnlaget for vår egen frelse? På vår egen status som Guds barn? Som den eldste broren? Vi har fortjent det. Som den yngste broren? Vi er ikke verdige.

På denne bots- og bønnedagen tegnes det for oss et fantastisk bilde av nåden; av Gud. Av hva det vil si å ha en nådig Gud. Av hva nåden er!

Ære vere Faderen og Sonen og Den heilage ande, som var er og vere skal, ein sann Gud frå æve og til æve. Amen.

Preken ved prestemøte for Tunsberg

HAUG MENIGHETSHUS OKTOBER 2016
AV BISKOP PER ARNE DAHL

Kjære gode medarbeidere! Nå kommer vi fra ulike hverdager som er fylt av både planlagte og uforutsette oppgaver. Mange av oss kommer fra begravelser, konfirmanter, flotte erfaringer, men kanskje også triste eller krevende opplevelser. Vi er inne i en krevende tid med uro omkring flere forhold som påvirker prestetjenesten: Opphevelsen av boplikten, innføring av nye arbeidstidsbestemmelser og summen av alt arbeid rundt virksomhets-overdragelsen av kirken fra staten til selvstendighet har ført til et nødvendig behov for nedskjæringer hvor dere og øvrige kirkelige medarbeidere dessverre i altfor stor grad er påført belastninger og bekymringer. Det beklager jeg. Dere fortjener noe mer frigjørende, motiverende og håpefullt.

Det var kanskje noe av dette jeg merket meg da jeg oppdaget følgende lystige notis i et dansk menighetsblad: «Loppemarked neste lørdag kl 10 i kirkesenteret. Dette er en fin mulighet til å bli kvitt det du ikke trenger. Kom og ta med din ektefelle!» Vel, i disse tider trenger vi i alle fall hverandre. Men det er kanskje tiden for å forenkle tilværelsen så mye som mulig, og er det noe som fortjener gjenbruk er det i alle fall gode preken og folk vi har rundt oss.

Den svenske forfatteren og presten Tomas Sjødin fortalte nylig om sitt første besøk på retreat i et kloster i Italia. Der fikk han høre fra den tyske nonnen som ledet retretten, og det ble en overraskende melding til en samvittighetsfull svensk prest som alltid har forsøkt å dekke alle andres behov uansett knapphet på ressurser i kirken: «Hvis du denne uken på retrett kommer på noe du trenger, så si i fra til oss. Så skal vi hjelpe deg å klare deg uten».

Hva kan VI ikke klare oss foruten? Mismot og resignasjon kan vi klare oss uten. Overfladiskhet og uforberedte selvfølgeligheter kan vi klare oss uten. Men vi klarer oss ikke uten den treenige Gud; skapelsens opphav og mulighetens kilde i en begrenset virkelighet, også for presten. Vi klarer oss ikke uten Jesus; «det er i ham vi lever, beveger oss og er til, og vi klarer oss ikke uten Den hellige ånd, slik Paulus minner Timoteus på det; «Tenn på ny den nådegave fra Gud som er i deg, den du har mottatt ved min håndspåleggelse. Gud gav oss ikke en ånd som gjør motløs, men en ånd som gir kraft, kjærlighet og sindighet».

Vi står foran Alle Helgenstider, adventstid og Jul. Krevende, men spennende tider for oss prester. Hva kan være vårt mulige utgangspunkt i noe karrige og anstrengte tider? I en dansk avis leste jeg følgende sist helg: «I desember går kirke og folk hånd i hånd. Ikke fordi danskene blir mer troende på denne tiden av året, men fordi kirken tilbyr det som hører julemåneden til: hygge, varme og tradisjon». Og ved nærmere lesning av artikkelen støter jeg raskt på følgende overveielse levert av en av Danmarks ledende sosiologer, professor Peter Gundelach: «I desember skal kirken levere varen i form av det gode, varme og tradisjonelle, og mange vet at kirken kan levere nettopp dette!»

Er dette sant? Er folk flest opptatt av grunnverdiene som er i ferd med å bli borte? Er det ikke sånn at folk flest er opptatt av det som er trendy og absolutt siste skrik i form og farge, smak og behag? Den danske sosiologen påstår at det moderne menneske er i ferd med å bli overmett på det som er så ufattelig trendy og fanget av moderniteten. «Scenesetnelsen er blevet vår tids Gud». Da er i virkeligheten religion blitt parret med forbruker-logikk og forført av designhysteri og sekulær estetikk.

I denne tiden kan vi gjerne låne øre til den hellige Augustin som skal ha sagt: «Herre, lær meg forsakelsens kunst, men ikke riktig enda!» Vi trenger å øve oss på å si nei til et primært behov for ytre forandring. Vi trenger å gjenoppdage at julen og de kristne høytidene først og fremst er innhold, fylde, tradisjon og fellesskap og at kirken som et hellige rom er en sterk påminnelse om vår dypeste identitet som mennesker og kulturbærere. La oss derfor ta høytidene tilbake, og øveoss på proaktiv formidling lokalt og nasjonalt.

Med andre ord. Back to the basic! Denne utfordringen bør minne oss i kirken på at det ikke primært er innpakningen som kan fornye oss og forbedre oss, men fornyelsen ovenfra, innenfra og nedenfra. Jeg tror ikke at folk flest ønsker å få servert evangeliet med stadig nye smaker. Vi vil snarere ha en høyere himmel over livet, et større dyp i vår erkjennelse og en frigjøring innenfra som kan gi oss erfaringer og gjøre oss mer i stand til å leve. Det er på dypet den store fisken finnes! I en verden med høyt tempo, stor forandringstrang og umettelige behov søker flere enn vi aner en ny stabilitet, en dypere ro og en stødligere forankring i noe eller noen som er større enn oss selv. Kirken skal være borgen der mennesker kan gjemme seg på sitt livs onde og gode dager i visshet om at Gud er den samme i går og i dag, ja til evig tid. Kirken skal anstrenge seg for å styrke evnen til forundring over Guds ufattelige nåde, hjelpe oss til å bli mer bevisste på å leve oss inn i mysteriet og dermed forløse en ny vitalitet ovenfra, nedenfra og innenfra.

Vi trenger med andre ord noe som kan gjøre en forskjell. Kanskje vi da skulle orientere oss ut ifra det første underet Jesus gjorde i Kana i Galilea, et sted som ikke er helt ulikt Eikerbygdene, og ta oss tid til å lese den teksten i Johannes 2, 1-11 som faktisk viser at den eneste vi ikke kan klare oss uten når det røyner på er Jesus.

«Den tredje dagen var det et bryllup i Kana i Galilea. Jesu mor var der. Også Jesus og disiplene hans var innbudt. Da vinen tok slutt, sa Jesu mor til ham: «De har ikke mer vin.» «Kvinne, hva vil du meg?» sa Jesus. «Min time er ennå ikke kommet.» Men moren hans sa til tjenerne: «Det han sier til dere, skal dere gjøre.» Det sto seks vannkar av stein der, slike som brukes i jødernes rensesskikker. Hvert av dem rommet to eller tre

anker. «Fyll karene med vann», sa Jesus til tjenerne. De fylte dem til randen. «Øs nå opp og bær det til kjøkemesteren», sa han. Det gjorde de. Kjøkemesteren smakte på vannet. Det var blitt til vin. Han visste ikke hvor den var kommet fra, men tjenerne som hadde øst opp vannet, visste det. Da ropte han på brudgommen og sa: «Alle andre setter først fram den gode vinen, og når gjestene blir beruset, kommer de med den dårlige. Men du har spart den gode vinen til nå.» Dette var det første tegnet Jesus gjorde, det var i Kana i Galilea. Han åpenbarte sin herlighet, og disiplene hans trodde på ham.»

Teksten viser oss at troen på Jesus gjør en forskjell, hvis vi åpner oss for den og lever den ut. En utfordring som ikke går av seg selv, vi som er gjenstridige og som professor Jacob Jervell som døde for to år siden beskrev slik: «vi er alle uregelmessige verb som sådan er vanskelige å bøye.»

Jeg har fortalt noen av dere om en god venn, tegneren Ulf Aas i Aftenposten som jeg hadde samarbeidet med om en ukentlig spalte hver søndag i 25 år, og som døde for fire år siden. Da han fylte 90 år inviterte han alle barna under ti år i nabolaget sitt på Makrellbekken, til en dags gratis tegneskole. Og gjett om det var tegnelede blant de ti ungene under ti. En av dem, Marius, var særlig ivrig, og tegnet fargerikt med store bevegelser og frodige farger. Ulf gikk bort til han og spurte: «Hva tegner du a gutten min?» Den kvikke Marius repliserte kjapt: «Jeg tegner Gud!» Ulf sto litt stille, og gjorde sine overveielser: «Det er vel ingen som har sett Gud?» hvoretter Marius kontant avblåste diskusjonen: «Nå skal dem i alle fall få se'n!»

Nesten så vi hører Johannes, kunstneren blant evangelistene, komme med sin tilbakemelding i sin prolog: « Nå skal dere i alle fall få se ham!» eller som han han sier; «Ingen har noen gang sett Gud, men den enbårne, som er Gud, og som er i fars favn, han har vist oss hvem han er». (Joh 1,18) For Johannes var barnet i krybben noe mye mer enn et lite hjelpeløst barn. Han var englenes konge, sann Gud og sant menneske. For Johannes begynte dette evangeliet som en selvfølgelig bekjennelse av at «Ordet ble menneske og har tatt bolig iblant oss, så vi så hans herlighet, den herlighet som den enbårne Sønn har fra sin Far, full av nåde og sannhet». Det var ikke tilfeldig at Johannes rett og slett ble kalt teologen i Østkirken. For det var en gang at

inkarnasjonens mysterium, ordet som ble menneske, var selve orienteringspunktet som alt dreide seg omkring. «I ham var liv og livet var menneskenes lys».

Men det som var selvsagt den gang; at man så Kristi herlighet, smakte resultatet av Guds under, fikk rikelig med vin, og gav seg hen til festen skulle vise seg å ikke bli en selvfølge for den kristne kirke etter hvert. Det utviklet seg spenninger og ulik vektlegging når det gjaldt den sansbare Gudserfaring både innen og mellom den østlige og vestlige tradisjon.

Den østlige tradisjon sa: «Løft blikket og se!» med vekt på bilder, sanser, smak og tilbedelse. Den vestlige tradisjon sa i større grad : «Ta og les!» med vekt på ordet, forståelsen og erkjennelsen. Og frem mot middelalderen var disse to tradisjoner spennende, kompletterende tradisjoner som beriket kirkens teologi og kirkens tro og tilbedelse. Å se Guds ansikt og å være sett av Gud var et alen av det samme stykke som å høre Guds stemme og lese Guds ord. Sånn var det fram mot slutten av middelalderen. Da økte spenningen mellom mystikken og skoletradisjonen, ikke bare til det spenningsfylte, men til henimot det splittende. Det var da også på denne tiden at den teologiske utdannelsen ble flyttet fra klostrene til universitetene. Fagteologene mistet i stor grad forpliktelsen overfor kommunittets og fromhetslivet i klostrene, og dermed ble de åndelige erfaringene og gudstilbedelsen som var knyttet til tidebønnene, gudstjenestefeiringen, meditasjonene, bønnene og skriftemålet, om ikke borte, så, sterkt fraværende i det daglige livet og i det teologiske arbeidet. Den som besøker teologiske læresteder rundt omkring i verden vil fortsatt se hvordan bibliotekene har est ut og samtidig hvordan kirkerom og kapell på mange steder er krympet til ubetydelige sidebygninger eller blitt salderingsposten i romdisposisjonen på lærestedet.

Derfor sa den sveitsiske teologen Hans Urs von Balthasar : «Den sittende teologi må igjen bli en knelende teologi». Og forrige århundrets kanskje største teolog, Karl Barth ropte ut i sin «Evangelische Theologi- bind 1: «Det avgjørende utgangspunkt for alt teologisk arbeid er bønn. Den som ber åpner seg for Guds gaver. Den som ber vender seg mot evigheten med alt som er forgjengelig».

Og dermed er vi midt i sentrum av den utfordringen Jacob

Jervell gav oss innledningsvis når han kaller oss «uregelmessige verb som er vanskelige å bøye.» Salme 34 inviterer oss til »å smake og se at Herren er god» og ordene i Johannes 2 med fortellingen om vinunderet i Kana der Jesus viser en makt og omsorg av en annen verden, er utfordringer til oss alle om å la den sittende teologi også bli en knelende og levende teologi. Forutsetningen i Johannes sin forståelse av at Jesus er den som viser oss Gud er klokkeetroen på at han som kom var sann Gud og sant menneske, ja full av nåde og sannhet. Det er dette perspektivet en av kirkens skarpeste og dype teologer etter Johannes, ørkenfaderen Efraim Syreren på tre hundretallet sa slik, med forankring, nettopp i Jesu første under i Kana i Galilea som er pretekst i dag:

«Om han ikke var et menneske, hvem var det da som lå i krybben? Om han ikke var Gud, til hvem var det englene sang lovsanger? Om han ikke var et menneske, hvem var det som ble innbudt til bryllup i Kana? Om han ikke var Gud, hvem forvandlet vann til vin? Om han ikke var et menneske, hvem var det som gråt ved Lasarus sin grav? Om han ikke var Gud, hvem var det som befalte og kalte ut han som hadde vært død i fire dager?»

Derfor synger vi i vår kirke salmen «Der Jesus er der møtes jord og himmel» og vi synger om Jesus som den «dype sammenheng». Derfor var det heller ikke tilfeldig at Jesus gjorde sitt første under i et bryllup i Kana i Galilea. Slik han møtte Martha og Maria i sorg som sann Gud og sant menneske møtte han bryllupsgjestene og sikret dem glede og vin. Jeg glemmer ikke en av de frodige diakonissene på Lovisenberg, søster Karla, som leste denne teksten før jeg skulle preke i Lovisenberg kirke. Hun leste med begeistring, glød og glede om Jesus som hadde makt og viste omsorg av en annen verden, men var åpenbart blandet på at Jesus knyttet dette til et vinunder i en bryllupsfest og særlig at det ble så store mengder av denne vinen. Derfor kunne hun ikke dy seg og leste med sin dialekt og neppe med med tilfeldig trykk på stavelsene slik at det lød til hele menighetens humring: «Fyll ka' rene med vann», sa Jesus. Ja, er det noe som er sikkert er det at Jesus i dag ønsker å fylle oss alle, både kvinner og menn, med sine gode gaver så vi kan erfare hans godhet og omsorg både i fast og flytende form. «Dette er Jesu legeme. Så spis da!» Dette er Kristi blod. Så drikk da!» Og det beste av alt: Alt er på huset! Av nåde. Nattverdinvasjonen lyder ikke:

Kom alle dere som er verdige, men kom, for alt er gjort ferdig! Den sittende teologi er selvsagt nødvendig. Vi må gjøre nødvendig kontorarbeid og være med på planleggingsmøter. Sitte ,slite og jobbe. Men den sittende teologi blir utarmende og åndsfattig om vi ikke øver oss på å praktisere den knelende teologi som gir som frukt levende teologi.

Kjære gode medarbeidere! Det er noe vi ikke kan klare oss uten! Det er tid for å praktisere! Det er tid for å ha et ikon eller krusifiks på kontoret. Det er tid for å la tidebønnene få plass i kroppen vår. Det er tid for stillhet og bønn, og det er tid for å gjenerobre skriftemålet som en enestående kraftkilde i et krevende liv. Det er tid for å praktisere, slik vår ordinasjonssliturgi forplikter oss på: «...at du i studium og bønn trenger dypere inn i de hellige skrifter og den kristne tros sannheter». Og jeg føyer alltid til: «også i arbeidstiden!» Sånn sett er hele vår tjenestetid et nødvendig praktikum.

I salme 34 er det som om David sier: «Smak og se at Herren er god» selv om du vasser til knes i gjørme og livsslitasje. Ja, han avslutter salmen sin med å si: «Herren er nær hos dem som har et nedbrutt hjerte, og han frelser dem som har en knust ånd». Sånn er det bare. Og i Johannes 2 garanterer Jesus sitt nærvær i gleden og fellesskapet, så tydelig at Johannes konkluderer fortellingen med følgende ord: »Dette sitt første tegn gjorde Jesus i Kana i Galilea. Han åpenbarte sin herlighet, og hans disipler trodde på ham».

Denne talens tema er derfor at Jesus gjør en forskjell, når vi tar imot ham og tar han på ordet i vår virkelighet. En dimensjon som den danske dikterpresten Johannes Møllehave sterkt uttrykte i et portrettintervju før Allehelgensdag i fjor. Til journalisten Gitte, som åpenbart var fremmed for teologi og kirke, snakket Møllehave om hvor viktig det var å følge etter Jesus og gå mot døden og dødskreftene. Journalisten susset, og Møllehave sa: «Å følge etter Jesus er hver eneste dag å gjøre det motsatte av døden. Siden døden er kald, skal vi øve oss på å være varme. Siden døden er følelsesløs skal vi øve oss på å vise følelser. Siden døden er stum skal vi øve oss på å tale.» Journalisten ble rørt, og trakk seg diskret tilbake mens hun hørte Møllehaves stemme: «Husk at det haster! Det haster med de

gode ord og de varme kjærtegn.»

Kristi kall var å gå mot døden og dødskreftene. Det gjorde en forskjell for alle han møtte. Han gav kvinner og menn ny verdighet, gjorde dem til mer mennesker slik at de kunne bli medmennesker. Vårt kall er også å følge Jesus etter. Hans kall er ikke å love oss fravær av tristesse, men nærvær i alt, alle slags dager.

Og dermed er vi kommet til selve bevegelsen i dagens tema. Vi ønsker oss selvsagt fullt hus. Men i møte med reformasjonsjubileum og fordypningsår ønsker vi for oss selv og hverandre fylde i huset, fylde i kroppene våre og et nytt mot for kirken, det Jurgen Moltmann kaller «Håpets kirke», så håpet kan overvinne frost og kulde.

Hvordan kan det skje?

La oss håpe på fullt hus, men også tenke igjennom hva huset skal fylles med. Derfor beveger vi oss fra fullt hus i Kana til fylden, ja mer enn det: overfloden i Johannes evangeliets avslutte midtpunkt i kapitel 10: Da sa Jesus: «Tyven kommer bare for å stjele, drepe og ødelegge. Jeg er kommet for at dere skal ha liv og overflod». Eller som Arnold Eidslott sier det i sitt sukk :»En tyv har tatt det beste fra meg og båret det langt bort. Og at det er det beste vet jeg fordi mine fylte hender ikke lenger gir meg glede.»

Vi trues også av tyveri med fare for at vi mister det vi ikke kan leve foruten. Derfor presenterer Jesus seg på nytt som den livskilden som allerede loves i Johannes 1: «I ham er liv og livet er menneskenes lys». På gresk handler overflod rett og slett om det som flyter over når karet er fullt. Ikke toppen på kransekaka. Ikke sjokoladen på softisen. Ikke krydderet og snadderet. Det som renner over, blir merkbart for andre enn oss selv, slik den katolske teologen Willi Lambert sier det i sin bok om Ignatiansk spiritualitet: «Der hvor vi tror vi står foran noe umulig og altfor krevende, kan vi ved Guds Ånds virke oppleve at det tilflyter oss nye muligheter».

To tekster og en salme gir oss gode orienteringspunkt for å bli med på bevegelsen fra fullt hus, suksess og å lykkes, det Henri

Nouwen kaller bevegelsen fra «successfullness towards fruitfullness»:

Dermed er vi ved denne reisens slutt. Det gjenstår kun ett spørsmål og ett møte med en sjelden kollega: Er det, tross alt, fortsatt rom for å være en landsbyprest?

Nesten hver gang jeg møter dere, gode medarbeidere, prester og proster vender jeg tilbake til Torcypresten i George Bernanos sin roman: «En landsbyprests dagbok» eller også kjent som «Underet i de tomme hender».

En alminnelig landsbyprest i et sogn preget av åndelig armod og slitsom ensformighet. Selv opplever han motstand, er plaget av sykdom og kjenner seg mislykket. Men i sine daglige kamper lever han nær Guds hjerte og nær menneskets sjel. Han forsøker å være lydlig mot Gud og lydhør overfor mennesket. Ja han strir den gode og vanskelige strid inntil han sovner inn med ordene på sine lepper: «Alt er nåde!»

Men før det, lenge før det opplever han sin menighets situasjon som noe han må øve seg på å elske:

«Min menighet fortæres av kjedsomhet og selvtilfredshet. Kjedsomheten er som et slags støv som legger seg over menneskenes ansikt og hender. Man må ustanselig være i bevegelse for å ryste støvet av seg. Stanser man blir det for plagsomt. Det er derfor vi er så rastløse. Skal vi nå inn til hjertene må vi elske og ta imot skriftemål». Og han fortsetter: «Å preke, skal jeg si deg er ikke morsomt. Jeg snakker ikke om den som klarer seg med fraser og talemåter. Dem vil du få se nok av i ditt liv. Trøsterike sannheter som de selv kaller det. Nei, Guds ord er som rødglødende jern.

Og vi som forkynner det skulle ta i det med tang og være redde for å gripe om det med begge hender.»

«Samtidig», sier Torcypresten trøstefult, «vil ikke den dummeste og mest likegyldige kunne stå ufølsom overfor den mildheten og ømheden vi møter i selve ORDET, evangeliets ord, nådens ord.

I det presten går inn for hvilen tenker han på det å tilhøre, ikke bare nådens kirke, men håpets kirke og erkjenner: «Synden mot håpet er den største av alle synder, den som lettest smyger seg innpå oss». Derfor :»Tenn på ny den nådegave du fikk ved håndspåleggelsen. La din ordinasjon skje på nytt i dag. For Gud gav oss ikke motløshets ånd, men krafts, kjærlighets og sindighets ånd.» Alt er nåde!

Preken i forbindelse med markering av Karasjok kommunes 150-årsjubileum

26. S. I TREENIGHETSTIDEN, KARASJOK 13. NOVEMBER 2016

AV BISKOP OLAV ØYGARD

LUK 13,10-17

Slik lyder det hellige evangelium

Først: det er en ære og glede for meg å få være med å feire Karasjok kommune sitt 150-årsjubileum. Dessuten er det stort for meg å feire gudstjeneste i den kirka jeg ble vigslat til prestetjeneste, for 35 år siden. Hvis jeg har lest historien riktig, hørte Karasjok og Kautokeino til Sverige helt til Strømstadtraktaten i 1751, så ble både Karasjok/Avjovarre og Kautokeino en del av Kistrand kommune – og prestegjeld. I 1851 ble Kautokeino skilt ut, mens Karasjok ble egen kommune i 1866, og først 7 år senere, i 1873, ble Karasjok eget prestegjeld.

Når man nå feirer jubileum, er vi midt oppe i diskusjoner om hvordan kommunegrensene skal være i tiden fremover. De kirkelige grensene har også endret seg. Karasjok er fortsatt eget sokn (vi bruker ikke ordet prestegjeld lenger), og vi har fra 1991 hatt et eget prosti i Indre Finnmark. Så det betyr at samtidig som vi feirer kommunens 150-årsjubileum, kan vi også minne hverandre om at prostiet er 25 år i år – med Karasjok som det naturlige midtpunkt og prostesete.

Vi er vant til at kirken og kristne tradisjoner står sterkt her i Indre Finnmark og jeg er veldig glad for at kommunejubileet også markeres her i kirken.

Jesus var i synagogen og underviste. På sabbaten, lørdagen. Så kom de altså inn med ei ung dame som hadde vært syk i 18 år. Jesus la hendene på henne, og hun ble frisk. Et fantastisk under. Vi hører fortsatt, av og til, om at det skjer under – uforklarlige hendelser der mennesker som er syke blir friske uten at noen skjønner hva som har skjedd. Det er flott hver gang det skjer, vi

skal glede oss stort over det. Men det blir helt feil når man ikke går til lege eller helsevesenet fordi man har oppsøkt en «helbredet». Jeg tror at når vi får hjelp i helsevesenet, utfører Gud sin gode gjerning gjennom de som arbeider der. Gud er ikke bare til stede i det som vi tenker er overnaturlig – men han er også tilstede i vårt daglige liv. Jeg har flere ganger vært på besøk både i hus og på forskjellige institusjoner, der man har ønsket at vi skulle be om Guds velsignelse over stedet. Noen ganger fordi man har opplevd uforklarlige ting, som kanskje har vært skremmende. Eller rett og slett fordi man har ønsket Guds velsignelse.

Tør vi å tro og regne med at Gud er og vil være en del av våre liv? At han er med oss, både når alt kjennes greit og fint, og når livet blir vanskelig og kanskje også smertefullt? Tør vi å regne med at det er en himmel over livene våre? At vi står i en sammenheng som er større enn det vi selv klarer å fatte og ta inn over oss? At han vil være med oss i alt som skjer – og at han har stelt i stand en evighet for alle som tror.

Man skulle vel tro at alle ble glade når Jesus helbredet denne kvinnen. Men slik var det slett ikke. Synagogeforstanderen ble forarget. Tenke seg til å arbeide på lørdagen, sabbaten. Da skal det ikke arbeides – i alle fall ikke helbredes.

Vet dere hva slags syn denne synagogeforstanderen har? Jeg tror han er en velmenende mann som vil det beste, og er så bundet til Skriften at han ser bort fra den gode hensikt. Jesus kom for å gi oss mennesker frihet. Det hadde kanskje ikke synagogeforstanderen forstått. Det som er verre er, er at fortsatt er det mange som ikke har forstått hva det betyr med den frihet som Jesus gir oss.

I Jesus Kristus har vi en frihet fra alt som binder oss. Jesus gir synagogeforstanderen klar beskjed: her er en Abrahams datter som Satan har holdt bundet i hele atten år. Skulle ikke hun bli løst fra denne lenken på en sabbat.

Selvfølgelig skal hun løses fra sin sykdom selv om det er sabbat, og loven er å forstå slik at man ikke skal arbeide da. Jesus vil fri henne fra sykdommen som binder henne.

Så kan vi fundere på hva det er som binder oss. Det kan vel være forskjellige saker.

Det som kanskje binder oss mest er «menneskefrykt» - vi er redde for hva andre skal si. Er det akseptert å kle seg slik, å dra dit, å gjøre sånn, å være sammen med disse menneskene. Hva vil de andre si?

Noen ganger kan vi bli bundet av våre egne tradisjoner. Tradisjoner er fint og verdifullt. Men ikke hvis de binder oss slik at det blir ødeleggende. Tradisjoner er ikke gode hvis de hindrer oss i å gjøre det som er godt og riktig. Hvis tradisjonene blir til menneskebud, blir det feil.

Vi opplever ganske ofte at vi bruker Bibelen til å binde hverandre. Jo visst er vi som kirke og som kristne forpliktet på Bibelen og Guds ord, og på vår kirkes bekjennelse. Men vi må aldri glemme det Paulus sier i 1. Kor 10, 23: Jeg har lov til alt, men ikke alt tjener til det gode. Jeg har lov til alt, men ikke alt bygger opp.

Gud gir oss, i Kristus, en enestående frihet i forhold til det som kan binde og bryte ned, og samtidig en avhengighet til ham, som er vår frelser og befrier.

Karasjok-samfunnet er på mange måter preget av kristne tradisjoner. I vår moderne tid utfordres disse tradisjonene. Det har vi kanskje bare godt av, vi må i alle fall tenke på, hva er det som er viktig for oss?

Vi utfordres på hva et menneske er verd. Er enkeltmennesket uendelig mye verd, uansett hvem det er? Det kunne jo se ut som om synagogeforstanderen i vår bibeltekst ikke syntes den unge syke kvinnen var så mye verd, siden Jesus ikke skulle bry seg om henne på en sabbat. Nå utfordres vi på om alle er like mye verd, uansett hvor de er fra, hvilket folkeslag de er – og også hvilken legning de har – og hvilke sykdommer eller funksjonshemninger de måtte ha.

Dette er grunnleggende idealer, som også er nedfeldt i menneskerettighetene, og likevel har vi så lett for å gi noen mennesker større verdi enn andre.

Jeg ønsker at vi fortsatt skal være med å bære solide kristne tradisjoner, og at vi skal være stolte av dem, og ikke skjemmes av dem.

Og jeg håper og tror at det fortsatt skal være slik at folk i og fra Karasjok skal være stolte av bygda si, av lokalsamfunnet sitt. At man skal kunne si om Karasjok at her er det godt å være, her er det godt å leve, her er det godt å høre til.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var er og blir én sann Gud fra evighet og til evighet. Amen.

Ta imot velsignelsen:
Vår Herre Jesu Kristi nåde, Guds kjærlighet og Den hellige Ånds samfunn være med dere alle. Amen.

Tekstmeditasjon på stiftsdag

HAMAR BISPEDØMME, BIRI KIRKE 16. NOVEMBER 2016

AV BISKOP SOLEVIG FISKE

JOH 1,16-17

Av hans fylde har vi alle fått,
nåde over nåde.
For loven ble gitt ved Moses,
nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus.

Kjære alle sammen!

Nåde være med dere og fred fra Gud vår Far og Herren Jesus Kristus

Nåde. Hva er nåde?

I boken «Les Misérables» av Victor Hugo møter den utslitte og sultne Jean Valjean biskopen av Digne – som gir han mat og et sted å sove. Valjean gjengjelder derimot biskopen med å stjele kirkens sølvkors og stikke av. På sin flukt blir han tatt av politiet, men biskopen lyver og sier at sølvkoret var en gave til Valjean, og at han til og med glemte å gi han de tilhørende lysestakene. Valjean opplevde et nådens øyeblikk – helt ufortjent - og fra da av ønsket han å forandre sitt liv.

Nåde. Hva er nåde?

En mann blir overfalt på veien. Han blir hardt skadet og trenger hjelp. Flere ser mannen ligge der, men går forbi og slår blikket bort. En ukjent kommer. En som tilhører en gruppe som er utstøtt både etnisk og religiøst. Han ser den skadde. Løfter han opp, og bærer han med seg til en seng og pleie. Ja, attpåtil betaler han for oppholdet. Den skadde mannen, helt avhengig av andres hjelp, opplevde et nådens øyeblikk.

Nåde. Hva er egentlig nåde?

Bjørn Eidsvåg skriver i sin sang «Til alle tider»:

En mager mann som stille lider
evig Gud til alle tider
I himmel og på jord
min frelser og min bror
Jeg ser hva du har gjort
og legger kronen bort
Straffen lå på deg
Nåden bærer meg

Helt fra julens øyeblikk. Da Gud ble menneske, var nåden present.

Gud, er som faren som ønsket den bortkomne Sønnen velkommen hjem. Gud er som en mor som alltid har rom i sin nådefulle favn. Det er nåden som bærer oss – det er ikke noe vi kan gjøre oss fortjente til.

Frukten av reformasjonen var erkjennelsen av at mennesket blir rettferdige for Gud ene alene av nåde.

Pave Frans sa det på sitt besøk i Sverige nå i oktober at «Luther gjenoppdaget nåden»!

Med disse ordene brakte paven oss et langt steg videre. I «Felle-serklæringen av rettferdiggjørelseslæren» som representanter for den katolske kirke og de lutherske kirkene utarbeidet i løpet av 1990-årene og underskrev i Augsburg 31. oktober 1999 heter det:

Ene og alene av nåde og ved troen på Kristi frelsesverk og ikke på grunn av noen fortjeneste i oss selv blir vi godtatt av Gud og mottar Den hellige ånd som fornyer hjertene, kaller og setter oss i stand til å gjøre gode gjerninger.

Nåde. Behovet for nåde er helt reell – fra flykningene som trosser de urolige hav, til moren som ikke har penger til å sende barnet sitt med på skoletur.

Nåden er ikke til salgs! Reformasjonsjubileet utfordrer oss til å sette nye ord på nåde. Til å fremheve betydningen inn i en ny tid. Et jubileum gir oss anledning til å stoppe opp – reflektere over det som har vært, og se fremover. Vårt felles studieprosjekt gir en slik mulighet. Målet er hele tiden å gi mennesker en opplevelse av Guds nærvær og nåde.

Nåde. Hva er nåde?

Nåde over nåde. For loven ble gitt ved Moses.
Nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus.

Det er mange fortellinger om nåde. Jesus formidlet nåde gjennom sine lignelser og i møte med mennesker. Jesus møtte folk med et nådens blikk. Ja blikket, som er et så viktig nådeuttrykk. Ved å se et menneske kan vi uttrykke et

nådens øyeblikk – og i dette møtet kan det oppstå verdighet og respekt. Som fortellingen om Samaritanen; han som så den skadde. Gjennom slike fortellinger har Jesus vist oss dette, i kallet og i oppdraget med «å rope ut et nådens år» i navnet til den treenige Gud, vår skaper, frigjører og livgiver.

Nåde. Hva er nåde?

Nådebegrepet tar vi med oss inn i studier og reformasjonsjubileet. Det er avgjørende at vi som kirke klarer å formidle nåde på en måte som berører oss selv og andre.

Det er behov for så mye nåde i vår tid, og vi må kunne gi språk og adressat. Det er vår oppgave – for av hans fylde har vi alle fått, nåde over nåde. For loven ble gitt ved Moses, nåden og sannheten kom ved Jesus Kristus.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var er og være skal, en sann Gud fra evighet til evighet. Amen.

Ein avgrensa Gud

PREKEN FRA BERGEN DOMKIRKE, DESEMBER 2016
AV BISKOP HALVOR NORDHAUG

Kyrkja St. Maria im Kapitol i Köln har ei berømt dør i tre frå midt på 1000-talet. Ho viser i alt 22 vakre motiv frå Jesu liv. Det biletet som vi ser her, syner Jesusbarnet i krybba. I bakgrunnen er oksen og eselet og over det heile Betlehemsstjerna. På kvar side av krybba sit Maria og Josef. Dette motivet er sær vanleg og finst i ulike versjonar nærast over heile jorda.

Noko er likevel spesielt ved akkurat dette kunstverket. I ramma på døra over biletet er det rissa inn ei innskrift: HIC ARTATUR DEUS. Direkte omsett tyder det: Her blir Gud avgrensa. Allereie første gongen eg fekk sjå dette biletet og denne innskrifta, vart eg djupt fascinert. Kan Gud avgrensast? Om det verkeleg finst ein Gud, skulle vi vel tru at han i det minste måtte vere uendeleg stor, ja grenselaus. Ein Gud må da vere noko stort, i alle fall større enn oss og det kvardagslege vi puslar med, slikt som husdyr og ungestell?

Jo, Gud er stor. Også ein kristen kan seie: «Allahu akbar.» Bibelen er full av skildringar av Guds velde og herlegdom. Ei av dei mest kjende fortel om profeten Jesaja som skildrar ein visjon han fekk av Herren:

I det året då kong Ussia døydde, såg eg Herren sitja på ei høg og opphøgd trone, og kanten på kappa hans fylte tempelet. Serafar stod andsynes han. Kvar av dei hadde seks venger. Med to dekte dei andletet, med to dekte dei føtene, og med to flaug dei. Dei ropa til kvarandre: «Heilag, heilag, heilag er Herren Sebaot. Heile jorda er full av hans herlegdom.» Røysta som ropa, fekk boltane i dørtersklane til å rista, og huset vart fylt av røyk.

Men her på strå i krybba ligg altså ein liten krabat. Stort enklare kan ein ikkje starte her i verda. Serafane med vengene er ikkje å sjå, berre ein okse og eit esel.

Den kristne kyrkja feirar jul fordi vi trur at denne vetle kroppen rommar all den guddommelege fylten som Jesaja fekk sjå i tempelet. Denne guten har heile himmelen med seg. Ikkje berre det, men meir: Guten er Gud.

Eg merkar det når eg skriv desse orda, dette er ikkje til å tru. Så store ting kan ikkje pressast inn i ein så liten kropp.

Eller er det kanskje slik at nett fordi Gud er så stor, større enn alt vi kan romme med våre tankar, så kan han avgrense seg til eit ørlite foster som veks til eit barn?

Var ikkje Gud liten om han heile tida måtte vere stor? Om han ikkje kunne leggje av seg alt det store og herlege og late seg fange i ein kropp, bli sveipt av si mør, overgitt til andre menneske og deira omsut?

Gud er så stor og så høg at for han går det berre ein veg: nedover. Jesus, som kom frå Gud og sjølv var Gud, søkte seg ned til ei krybbe i småbyen Betlehem. Martin Luther seier det slik: «Han som all verden er for trang, Her ligger Han på moders fang.»

Ingen kan avgrense sin kunst slik som Gud, for ingen har så mykje å miste.

Verda hadde sett annleis ut om dei store mellom oss visste meir om å sette grenser for seg sjølve. Gud er ei stormakt som ikkje lèt seg styre av sine egne interesser.

Her blir Gud avgrensa. Det er underleg, i alle tydingar av ordet. Ikkje rart da at dette biletet har eit anna særmerke: Maria og Josef sit med hovudet i handa og grundar over mysteriet mellom dei.

Det er òg ein måte å feire jul på: sitte med hovudet i handa og bli stille. Ikkje begripe, men la seg gripe, bli stille og spørje: Kan det vere at ein Gud som lèt seg avgrense på dette viset, er annleis enn eg trudde? Kan det vere at nett det å sette grenser opnar for livet?

Taler og innlegg

Samefolkets dag

FEIRING AV SAMEFOLKETS DAG I BODØ RÅDHUS, 6. FEBRUAR 2016
AV BISKOP ANN-HELEN FJELDSTAD JUSNES

Det er en stor glede å få være med og feire Samefolkets dag her i Bodø i dag. Hele denne uken har stått i feiringens tegn, - og mange av byens beboere har fått se, smake og oppleve noe av den samiske kulturen.

Neste år det 100 år siden det første samiske landsmøte ble holdt i Metodistkirken i Trondheim. Det var første gang i historien at nordsamer og sørsamer fra forskjellige land kom sammen til et stort møte for å drøfte felles saker.

Det er spesielt å tenke på at det var en samisk kvinne, Else Laula Renberg som var den som fikk dette møtet i stand, - og de som inviterte til møtet var bare kvinner. Else Laula var virkelig den første samiske aktivist og politiker. Jeg regner med at hun blir behørig markert og hyllet på samefolkets dag 06.02.2017.

I 1992 ble 06. februar vedtatt som samenes folkedag eller nasjonaldag. I FN's urbefolkningsår 1993 ble den feiret for første gang.

Naturligvis er denne dagen viktig for den samiske befolkning, - og det er gledelig å se den utvikling og oppmerksomhet dagen etter hvert har fått.

Men jeg har også lyst til å påpeke hvor viktig denne dagen også er for hele Norges folk. I mitt arbeid som prest har jeg i flere år vært med og arrangert gudstjenesten på samefolkets dag. Jeg har sett hvor viktig disse gudstjenestene har vært for de som kanskje

for første gang fikk høre sitt eget språk i kirka, eller synges salmer med bilder, tekst og melodi fra samisk kultur. Det har også vært viktig for oss som ikke er samer. Vi har blitt beriket av å oppleve fellesskap på tvers av etnisitet og også ved å plutselig være de som er en minoritet, de som ikke forstår.

Jeg tror samefolkets dag kan gi oss noe av et fellesskap på tvers, - røske litt opp i de ofte homogene fellesskap vi tilhører, og kan lære oss å se at forskjeller beriker.

De siste 20-30 årene har vi i kirka jobbet mye med å synliggjøre det samiske, - også der hvor det ikke er noe åpent samisk miljø.

Dette tror jeg er svært viktig – også for samfunnet. For det er når storsamfunnet har som politisk målsetting at en minoritet skal synes og legger til rette for det, - AT minoritetet BLIR synlig. Når samisk språk og kultur bare lever i de samiske miljøene mister den noe av kraften den kan representere i storsamfunnet.

Særlig tror jeg at samenes historie som primærnæringsfolk er viktig for hele samfunnet. I samfunn som blir mer og mer tekniske og profesjonelle, - og fjerner seg fra naturen, - er det lett å tro at vi mennesker skal forbruke naturens gaver og ikke forvalte den. Her vil samefolkets forhold til fjell, hav og dyr være en viktig premissleverandør til å tenke annerledes.

Jeg har valgt meg mottoet «nåde, - nærvær og nordavind» for min tjeneste som biskop.

Nåde betyr blant annet at vi ser på hverandre med nådige blikk, ser på hverandre som verdifulle og viktige slik vi er. Her har storsamfunnet et særlig anliggende og ansvar for minoritetene.

Nærvær betyr blant annet at vi må skape fellesskap der vi kan nå hverandre som mennesker, - skape gode nærmiljø sammen, skape arenaer for samvær, dugnad og opplevelser på tvers av etnisitet.

Nordavind betyr at vi alle har et hjem her nord, - og at vi må stå midt i nordavinden for å kjempe for landsdelen vår og ikke gi opp.

Samefolket er en minoritet i vårt land. Som minoritet tenker jeg at dere også til enhver tid er et varsko til majoritetssamfunnet – et varsko om hvordan vi behandler andre minoriteter.

I dag er det naturlig å nevne flyktninger og asylsøkere som en annen minoritet.

Å feire samefolkets dag er viktig for oss alle. Denne dagen hjelper oss rett og slett til å ha målet om et inkluderende samfunn klart for oss.

Gratulerer med dagen!

Samefolkets dag

KIRKENES SAMFUNDSSHUS, 6. FEBRUAR 2016
AV BISKOP OLAV ØYGARD

Buorre beaivi buohkaide, ja lihkku beiviin.

Lea hui sturorra ilu munnje ahte satan duollat dan sàrdni dappe Kirkonjargas.

God dag alle sammen, og til lykke med dagen!

Det er en stor gled for meg at jeg får holde denne talen her i Kirkenes

Denne uka har jeg vært på bispevisitas i Sør-Varanger. Det har vært noen fantastiske dager, og jeg har møtt mange kjente fra den tida jeg bodde her og var prest, fra 1985-91.

Mye er som før, det er bare det at vi har blitt 25 år eldre. Og mye er veldig annerledes. Som f.eks det at 6. februar var en ganske alminnelig vinterdag de årene jeg bodde her.

I 1826 – det nærmer seg altså for 200 år siden, ble nåværende grenser trukket opp mellom Norge og Russland. Fram til da ble områdene Petsjenga, Pasvik og Neiden regnet som felles norsk-russisk skatteland. Fram til da var nok samene i stor grad nomader, og grensene fantes ikke. Senere ble de mer fastboende, og nå bor det samer i alle 3 landene.

Midt på 1800-tallet var samene i klar majoritet i Sør-Varanger, nordmennene var i mindretall. De fleste samene var sjøsamere, men her var også østsamer, og dessuten reindriftssamer som var nomader. Den første læreren i Sør-Varanger var trolig Poul Poulsen – kalt skole-Pål. Han var same, og reiste rundt i Sør-Varanger og underviste.

Nordmenn og finnlendere (eller skal vi si kvæner) kom etter hvert til kommunen, og dermed kom både norskspråklige og finskspråklige skoletilbud. Den første læreren for norsktalende skolebarn ble ansatt i 1849. På slutten av 1860-tallet ble det også gitt skoleundervisning på kvensk (finsk). (kilde: Siv Rasmussen: Fra Sør-Varangers samiske skolehistorie)

Vi er i et samisk område. De samiske tradisjonene er sterke og dype.

Vi kan likevel ikke komme unna at enkelte politiske prosjekter er mer vellykkede enn andre. Fornorskingen på 1800- og 1900-tallet må vi kunne se på som et svært vellykka prosjekt.

Kirkelivet har, som samfunnslivet ellers, blitt påvirket av fornorskingen. Noen prester og biskoper prøvde å kjempe mot, men for en stor del har kirka vært lydige mot staten i dette.

Det hører jo også med at kirkene både i Grense Jakobselv, Neiden og Svanvik er bygd for å fortelle både de som bor her og alle andre at dette er Norge, og norsk!

Jeg er dādja (norsk) – med foreldre fra vestlandet – men med det meste av oppveksten i Finnmark. Som liten i Kautokeino hendte det at jeg kom hjem med noen samiske ord. Mor og far syntes det var flott, helt til noen som kunne språket hørte hva det var jeg serverte, og det var klar beskjed om at det passet ikke. Det er kanskje slik at de første ordene jeg lærte på samisk var bannskap. Det har blitt andre ord etter hvert!

Jeg stifta etter hvert familie, og ikke sjelden kom det brev fra foreldrene mine. Far innledet alltid brevene med å skrive – på nynorsk – «Kjære alle saman». Han sendte likelydende brev til meg og mine søsken med familier. En gang skrev jeg tilbake til far at jeg syntes det var dårlig gjort av ham å sende brev som var til både kona mi, og barna mine, men ikke til meg, som var den eneste i familien som ikke var same. I neste brev sto det: «Kjære dykk alle.»

Jeg kom til Sør-Varanger som prest i 1985 – det nærmer seg faktisk 31 år siden. Jeg møtte et samfunn som var norsk, men med god aksept på å snakke finsk – noen steder hadde det faktisk en viss status.

Men samisk, nei, det brukte man ikke i Sør-Varanger. Men jeg var jo litt nysgjerrig. Er gift med en same, hadde jobba som prest et år i Kautokeino, og kunne litt av språket.

Samme hvem jeg spurte, fikk jeg som svar at det var ikke behov for å gjøre noe på samisk her. Her var det norsk og finsk som var språkene. Dette var før jernteppet hadde begynt å åpnes på Storskog.

Men jeg hørte en annen røst. Det var sjefen min, prost Anton Kåre Kvammen i Vadsø. Vokst opp i Sør-Varanger, og tidligere prest her. Han sa til meg at når du bare får kontakt, finner du mange som snakker samisk i Sør-Varanger. Og jammen fikk Kåre rett! Kåre er en av pionerene i å åpne våre samfunn, og ikke minst kirka for aktiv bruk av samisk, også utenfor det som noen kaller det samiske kjerneområdet. Jeg tror hans betydning for dette er sterkt undervurdert.

I går kveld, 5. februar 2016, åndet Anton Kåre Kvammen stille og rolig ut. Han er nå gått ut av tiden – og inn i evigheten. Takk for alt han har betydd for så mange. Fred over hans gode minne!

På Wesselborgen (aldershjemmet) fant jeg det jeg lette etter. Her kunne jeg si «buorre beavi» (god dag), og fikk svar: «Ipmil atti» (Gud gi)! Jeg var en forsiktig mann, andaktene og alt der skjedde på norsk, men det ble litt samisk i noen samtaler. Og: jeg husker særlig en gang at vi feiret nattverd på samisk inne på et rom. Det var en person som var svært så språkmektig, men når livet gikk mot slutten var det bare et språk som gjaldt, og det var morsmålet. Samegiella lea viamogiella: samisk er hjertespråket.

Jeg inviterte noen venner fra min fortid i Samemisjonen. Vi hadde samisk/norsk gudstjeneste, jeg tror det var i Jarfjord og Neiden (turte ikke her i byen). Prosjektet ble dømt nord og ned på forhånd. Men det kom jo folk, og du så takknemlige de var! For vi leste i Bibelen på samisk, vi sang på samisk, vi bad på samisk!

Jeg har hørt en del av historien senere. Samisk salmesang-gruppe. Samiske gudstjenester. Samtidig som hele samfunnet her har fått mer kontakt med sine egne samiske røtter. Og tenkt å kunne ha en så stor feiring av samefolkets dag. Fantastisk. Og neste år: da er det 100-årsjubileum for det første samlende samiske samlende møte: 6. februar 1907 i Trondheim!

Bibelen som misjonens hjerte

FOREDRAG I MISSIOLOGISK FORUM, NORSK RÅD FOR MISJON OG EVANGELISERING,
MENIGHETSEFAKULTETET, 10. MARS 2016
AV BISKOP OLE CHR. M. KVARME

Tenk å være stolt av sin bakgrunn, i stedet for å skjemmes? En viktig ting må jeg føye til: det er feil, og altfor enkelt, å si at hvis noe er samisk, er det knyttet til samisk språk og til rein-drift. Det er et mindretall av samene som driver med reindrift.

Mange samer i Norge i dag er «språkløse» - de er vokst opp i norsk miljø, og om foreldre eller besteforeldre har kunnet samisk, har de ikke lært det videre, for det har jo vært betegnet som en ulempe, en byrde i en god og naturlig utvikling. Men man er jo like god same likevel, uansett hvilket språk man har, og uansett hvilket yrke man har.

Men nå da. Hvordan er det i dag? Har det snudd seg, slik at samer er på topp i den lokale sosiale rangstigen – og flyktninger som har syklet hit er nederst?

Alle mennesker er nøyaktig like mye verd. Alle har like stor rett på et godt liv. Jeg har sett litt i media, og har hørt litt nå om hvordan det var her i Kirkenes og Sør-Varanger i høst når tusenvis av flyktninger kom over grensa. Jeg har hørt om velorganisert god mottakelse, og ikke minst har jeg hørt masse om positive mennesker som hjalp til på alle mulige måter slik at det skulle gå så knirkefritt som mulig. Jeg er imponert over den store innsatsen dere gjorde her i Sør-Varanger, og at dere fortsatt er godt vertskap for flyktninger og asylsøkere.

Jeg skal ikke bruke 6. februar-talen til å si hvordan Norges flyktningepolitikk skal være, men menneskeverdet og menneskerettighetene får vi ikke lov til å sette i spill. I støytan har jeg vært bekymret for at det har skjedd i vårt gode land.

Som nasjon har vi spesielle forpliktelser i forhold til samisk språk og kultur. Fordi samene er et urfolk. Hvis ikke vi veldig bevisst tar vare på dette, vil det dø ut.

Samisk språk er utrolig viktig. Men ikke slik at du er en mind-reverdig same hvis du ikke kan språket. Ikke slik at det kreves av hver enkelt av oss at vi gjør så og så mye samisk. Men språk, duoddji(samisk håndverk), musikk, joik, alle disse kulturelementene – når vi tar dem i bruk, er vi med å viderefører flotte, verdifulle tradisjoner inn i ei ny tid. Det er som med oss mennesker, og som alt annet i samfunnet: det må slipes, tilpasses og fornyes – men også tas vare på med sin uendelige verdi.

I morgen er det visitasgudstjeneste kl. 11 i Kirkenes kirke. Denne dagen vil det bli en del samisk i kirka, fordi det er 6. februar i dag, og rett og slett fordi vi er avhengige av at det religiøse språket klinger sammen med språk, tanker og følelser som er hos oss.

Å ta vare på og bruke samisk kultur skal ikke bare gjøres av museumsvoktere. For det er snakk om framtida. Tenk så mye flott og verdifullt som finnes i den samiske kulturen. La det få blomstre og utvikle seg, i godt samspill med den rike kulturen som ellers lever her, og se at det vil bli til vekst og utvikling i denne flotte grensekommunen.

Med vår reformatoriske arv og dens fokus på Den hellige skrift som vår hovedkilde til kristen tro, er det neppe overraskende for oss at også Bibel og misjon hører sammen. Uten Bibelen ingen kirke og ingen misjon. Men forholdet mellom Bibelen, misjonen og kirken er ikke statisk, tvert imot dynamisk og hele tiden i utvikling.

De siste 200 år har bibeloversettelse og spredning av bibeldeler, nytestamenter og hele bibler gitt både vekst og stolthet til stede-gne kirker på alle kontinenter. Gjennom Det norske bibelselskap og De forente bibelselskaper har jeg i snart femti år fått oppleve noe av rikdommen i denne vekst. Den verdensvide kristne kirke har fått mange farger og et tyngdepunkt på den sørlige halvkule og i Orienten, og i dag er det søsterkirker og medkristne der som utfordrer oss på den nordlige halvkule i vårt felles misjonsoppdrag.

Parallelt med dette har det skjedd endringer i misjonsforståelse og praksis. Grunnleggende handler det om at misjonen ikke er vår, verken kirkenes eller organisasjonenes, men Guds misjon – missio dei. Det er Gud selv som sender og handler i vår verden og i menneskers liv. Han sendte sin Sønn, han sender stadig sin Ånd, og han sender oss. Det utvider perspektivet. Det den treenige Gud har på gang, involverer oss både i evangelisering og dialog, i diakoni og tjeneste for fred, rettferd og skaperverk. Denne forståelse har vokst frem på bakgrunn av veksten i den globale kirke og i møte med det bibelske vitnebyrd. Den har igjen satt Bibelen i sentrum for kirkens liv og misjonsoppdrag.

Med dette utgangspunkt vender jeg meg til «Bibelen som misjonens hjerte». Metaforen hjerte har fått ny betydning for

meg etter en hjerteoperasjon for to år siden. Det vil si, det var ikke noe galt med selve hjertet, men flere av årene inn til hjertet var blitt for trange og måtte skiftes. Med bibelske eksempler og noen teologiske og pastorale refleksjoner vil jeg her søke å fornye noen av årene inn i våre liv fra Bibelen som misjonens hjerte, i fem avsnitt:

- Bibelen som kanon: Gud som skaper og frelser;
- Bibelens mangfold: en universell kulturarv;
- Bibelens vanskelige tekster og dens midte;
- Guds misjon i Bibelen: veien nedover;
- Guds misjon i Bibelen: veien utover og fremover.

Den bibelske kanon: Gud som skaper og frelser
Vi sier av og til at kristendom ikke er tro på en bok, men på personen Jesus Kristus. Å være kristen er å bli lukket inn i det større fellesskap med Faderen, Sønnen og Den hellige ånd. Men denne tro og dette fellesskap har for oss sin forutsetning og forankring i den bibelske åpenbaring i Det nye og Det gamle testamente.

I vår kirke kan jeg av og til merke en viss reservasjon i forhold til Det gamle testamente. Ja, det finnes vanskelige og problematiske fortellinger og tekster der, og jeg skal komme tilbake til dem. Men hvorfor er så GT viktig? Hva er det som står på spill i vårt forhold til hele den bibelske kanon som det grunnleggende vitnesbyrd om hvem Gud er, og hva kristen tro innebærer? Eksemplet Marcion i det andre århundre setter oss på sporet.

For den tidlige kirke var den hebraiske bibel deres Hellige Skrift. Det skulle gå noen generasjoner før den nytestamentlige kanon forelå. Men Marcion avviste GT og etablerte sin egen kanon med kun Lukas-evangeliet og ti paulinske brev. Han var preget av Gnostisismens dualisme med dens skille mellom den materielle og den åndelige verden. Han så på GTs Gud som skaper av den materielle verden, opptatt av rettferd og straff. Jesu himmelske Far er full av nåde og hører hjemme i den åndelige verden. Jesu sanne identitet er den guddommelige, at han var menneske er kun tilsynelatende. Marcion er opptatt av «sjelens frelse».

Oldkirkens oppgjør med Marcion er retningsgivende for vår gudstro og delaktighet i Guds misjon. Det bibelske vitnesbyrd i begge testamenter handler om Gud som skaper og som frelser. Inkarnasjonen er en bro for Guds handling inn i vår verden og våre liv, og det er sammenheng mellom hans skapende og frelsende gjerning. Guds misjon handler om hans gjerning i den verden og blant de mennesker han har skapt, og som Jesus kaller oss til å gå inn i med Den hellige ånds veiledning og utrustning.

I senere år har det kommet en reaksjon mot en snever kristosentrisme med vekt på «sjelens frelse» og en tilsvarende fornyelse av skapelsesteologi med engasjement for skaperverket og miljøet rundt oss. Det ønsker vi velkommen, og til det trenger vi ikke minst GTs skapelsestekster, salmenes lovsang til Gud som skaper og profetenes ord om rettferd og fred. Men også her ligger det en fare for å miste sammenhengen mellom skapelsens orden og frelsen i Jesus Kristus. Det skjer blant annet når vekten legges på Jesus som morallærer, og profetenes budskap og evangeliet reduseres til horisontale relasjoner. Guds skapergjerning omfavner våre konkrete liv her og nå med det mål å gi oss del i frelsen og nytt liv i Kristus.

Bibelens mangfold: en universell kulturarv
Bibelen er en omfattende og kompleks bok. Den begynner med skapelsen og ender med nyskapelsen av himmel og jord. Mellom disse to ytterpunkter utgjør den en samling med historiebøker og profetfortellinger, lovmaterialer og poesi, salmer og bønner, kjærlighetssanger og visdomslitteratur, evangelier og brev. Dette mangfold er viktig i vårt misjonsoppdrag.

Kristendom har ofte blitt sett på som et vestlig fenomen. Men den bibelske litteratur har sitt opphav i Midtøsten i kontakt med både Asia, Afrika og Europa: fra Ur i Kaldea til Egypt, fra Jerusalem til Babylon og Roma. Abraham er ørkennomade, slik israelittene blir etter utfrielsen fra Egypt. David hører hjemme i Juda bergland, Jona er i en båt på Middelhavet. Jesus er tømmermannssønn i Galilea og hans disipler fiskere og jegere. Her er fortellinger om konger og dronninger, om tempelkult og visdomskretser, om bønder og håndverkere, om fattige og undertrykte, enker, farløse og spedalske.

Kanskje er det ikke rart at folk på den sørlige halvkule kan kjenne seg mer hjemme i mange bibelske fortellinger enn vi her i nord. Da den afrikanske biskop Festo Kivengere åpnet Bibel-selskapets aksjon «Bibelen åpen for alle» i 1986, fortalte han at han som gjetergutt i Ugandas bergland kjente nærhet til «den gode hyrde». Fortellingen om «den barmhjertige samaritan» eller om kong Ahab som lar Nabot drepe for å ta vingården hans, krysser kulturelle grenser. Mer overraskende er det kanskje når stammebevisste afrikanere kommer til tro på Jesus og verdsetter slektstavlene i Bibelen, fordi disse gir dem identitet og tilhørighet til et nytt og større fellesskap.

Dette bibelske mangfold er vesentlig i kulturer som har mer til felles med dens fortellinger enn vi har, og samtidig en utfordring for oss der den kulturelle distanse er påtakelig. Ikke desto mindre er beskrivelsen av menneskers liv preget av en

realisme som vekker gjenklang på alle kontinenter. Da Helen B. Montgomery for hundre år siden utgav boken «The Bible and Missions», kalte hun Bibelen «The Book of Man – a picture gallery of essential humanity». Og en hinduleder har uttalt: «As I read the Bible, I find in it a quite unique interpretation of universal history and, therefore, a unique interpretation of the human person as a responsible actor in history.»

I de bibelske bøker utfoldes menneskets liv med glede og sorg, i lidelse og strev, med undertrykkelse og frihet, med krig og visjon om fred, med synd og tilgivelse, med lengsel og håp. Tenk bare på Salmenes klage og lovsang, fortvilelse og takk, kamp med Gud og tillit til Gud. Det er denne realisme som sammen med håpet har gjort at Bibelen i dag leses som en unik bok i verdens kulturarv, ikke bare i nord og vest, men også i sør og i land som India, Kina og Japan. Denne situasjon har en forløper i den tidlige kirkes tid. Da hadde ikke-jøder begynt å lese og lytte til GT. Det var oversatt til gresk, ikke-jøder var tiltrukket av synagogen, og det var i dette forberedte og fruktbare jordsmonn den tidlige kirke vokste og utviklet seg. Skulle vi så ikke i dag også verdsette denne lesing av Bibelen som en del av vår kulturarv og Guds misjon? Er ikke det også en invitasjon til dialog på tvers av tro og livssyn?

Bibelens vanskelige tekster og midte

I en tid da religion blir misbrukt til å fremme vold og konflikt, kommer vi ikke utenom de vanskelige fortellingene, særlig om kriger og massakrer. Marcion er ikke den eneste som har reagert mot voldelige og vanskelige tekster i GT. Motforestillingene mot Bibelen som hellig skrift og kulturarv henviser gjerne til disse fortellingene, og vi reagerer også med rette på dem. I dag må vi også erkjenne at de i tidligere århundre er blitt misbrukt av kristne i krigføring i Europa og av europeiske nasjoner på andre kontinent. Hvordan skal vi så forholde oss til dem, ikke minst med tanke på vårt misjonsoppdrag? Mye kunne her utfoldes, jeg nøyer meg med to enkle perspektiv.

De vanskelige fortellingene i GT er en del av Bibelens radikale realisme. Men de står også i en større sammenheng. Samtidig med at disse beretninger ble fortalt, stod profetene frem og «utfordret enhver form for urett og vold, både kollektivt og individuelt». Profetene formidlet også en visjon om fred mellom folkene og forsoning i enkeltmenneskers liv (Jes 2; 53). Deres ramsalte sosialkritikk og deres håp var rotfestet i Israels bekjennelse, slik den blant annet gjengis i salme 145: «Herren er barmhjertig mot alt han har skapt.» Det er denne helbibelske sammenheng som setter oss på sporet i misjonsoppdraget i en tid der alt for mange lider under krig og terror.

Den helbibelske kontekst handler dermed også om å lese disse fortellingene i lys av Jesus Kristus. Det er felles kristen tro at Bibelens mangfold av fortellinger og visdom har en midte: Jesus Kristus. Han er tolkningsnøkkel og lyskaster også for de vanskelige fortellingene. Med inkarnasjonen og Kristi kors tar Gud bolig i menneskers lidelse og oppgjør med syndens makt, og han åpner en vei til forsoning, oppreisning og håp. Korset tar på alvor det opprivende i overgrep, sykdom og synd i våre liv. Samtidig gir det retning og mening til bekjennelse og oppgjør, til arbeid for fred og rettferdighet i vårt oppdrag i Guds misjon. Men denne vei er annerledes enn hva vår naturlige tanke og forventning tilsier.

Guds misjon i Bibelen: veien nedover

Den jødiske forfatter Abraham Joshua Heschel utgav i sin tid boken «God in Search of Man». Mens folket i Babel ville bygge et tårn for å nå opp til himmelen, er Bibelens Gud hele tiden underveis for å komme mennesker i møte – i en bevegelse nedover, fra himmelen til jorden. I Edens hage roper han til Adam: «Hvor er du?» Senere kaller han Abraham og velger ut det minste folk til å bli til velsignelse for jordens folkeslag. I en drøm får Jakob se en stige som når opp til himmelen, men plutselig er Gud kommet ned og står foran ham. Gud møter Moses i en brennende tornebusk, og han stiger ned på Sinai-

fjellet for å tale med ham. På folkets vandring gjennom ørkenen fyller Guds herlighet telthelligdommen og følger dem som en sky om dagen og ild om natten. I Jerusalem kommer han og tar bolig i templet.

Dybdepunktet i denne bevegelsen nedover kommer når Gud sender sin Sønn og lar ham dø på korset. Det er en radikalt ny handling og samtidig forberedt gjennom hele GT. I begge testamenter er Gud én som feller dom, men hele tiden med tanke på rettferd og oppreisning: «Han som troner i det høye og ser i det dype... Han reiser den svake opp av støvet og løfter den fattige fra dyngen,» heter det i salme 113 som den gravide Maria senere gjentar i sin lovsang. Eller i salme 103: «Herren skaper rettferd, han lar undertrykte få sin rett.»

Det radikalt nye som skjer med Jesus, settes det ord på i den tidligkristne hymnen som Paulus gjengir i Fil.2: «Han var i Guds skikkelse... men gav avkall på sitt eget, tok på seg tjenerskikkelse og ble mennesker lik... Han fornedret seg selv og ble lydig til døden, ja, døden på korset.» På korset blir Guds vrede til barmhjertighet, til «compassion». Med ordene fra pave Frans' siste bok: Her møter vi den «Gud som omfavner, som ofrer seg selv, som tar imot, som bøyer seg og tilgir. Jesus sa at han kom ikke for de rettferdige, men for synderne, ikke for de friske som ikke har behov for lege, men for de syke.»

Når Paulus innleder den siterte Filipperhymnen, kommer han med en oppfordring: «La samme sinnelag være i dere som også var i Kristus Jesus.» Mitt poeng er derfor ikke bare det bilde av Gud og Guds Sønn som her tegnes, men at det å være med i Guds misjon, handler om å gå inn i samme bevegelse nedover og nedenfra. Det gjelder allment våre liv og møtet med omgivelsene, men har også en mer spesifikk implikasjon. Israels Gud i GT og Jesus er særlig opptatt av fattige og fremmede, av fanger og syke, av sultne og tørste.

I Messias-salmen 72 heter det: «Gud bryr seg om fattige og svake, han berger de fattiges liv. Han løser dem fra tvang og vold, deres liv er dyrebart i hans øyne.» Det er identifikasjonen med disse Jesus setter ord på i sin første tale i synagogen i Nasaret og i hans siste tale om dommen og Menneskesønnens gjenkomst: «Jeg var sulten, og dere gav meg mat; jeg var fremmed, og dere tok imot meg.» Det er denne identifikasjon og bevegelse – nedover og nedenfra – som gir retning til vår deltakelse i Guds misjon, med de innlysende konsekvenser det har i dag både lokalt og globalt.

Guds misjon i Bibelen: veien utover og fremover
Det fascinerende med Guds bevegelse nedover for å ta bolig blant mennesker, er at den stopper ikke med Jesu komme. Etter Jesu oppstandelse og himmelfart, kommer Den hellige ånd, utrunder disiplene og nyskaper Guds folk i Jesu navn. Og den endelige nyskaping skal skje ved at det nye Jerusalem kommer ned fra himmelen, jorden blir ny og Guds bolig er hos menneskene: «Han skal bo hos dem, og de skal være hans folk» (Åp 21,3). Åndens komme innebærer en ny bevegelse utover, håpet om det nye Jerusalem en bevegelse fremover. Dermed er jeg fremme ved de klassiske misjonstekster i Bibelen. Men også de står i en større sammenheng.

Mellom den første skapelse og nyskapingen av himmel og jord handler Bibelens fortellinger særlig om ett folk, Israel i GT og den tidlige menighet av jøder og ikke-jøder i NT. Men denne partikularisme – utvelgelsen av det ene folk - har i begge testamenter et utblikk til folkeslagene. GT taler om at «alle folk skal prise ham... og hele jorden fylles med hans herlighet» (Sal 72). Både i GT og NT innebærer det partikulære et kall til oppbrudd. Abraham får beskjed: «Gå!» for at jordens folkeslag skal bli velsignet. Jona får beskjed om å gå til assyrerne i Ninive. Jesus sier: «Gå og gjør alle folkeslag til disipler.»

Men denne balanse mellom det partikulære og det universelle i Guds misjon var ikke alltid like enkel og selvsagt, verken i GT eller i NT. I den første menighet i Jerusalem går det noen år før apostlene bekrefter at menigheten skal være åpen for ikke-jøder, og Paulus krysser kulturelle, religiøse og geografiske grenser i Romerriket. Dette har også implikasjoner for oss når vi omtaler vår kirke som «folkekirke». Det innebærer et naturlig fokus på norsk tradisjon, men skal samtidig gi rom for kulturelt og etnisk mangfold. I dag har det konsekvenser for oss i vårt misjonsoppdrag, både lokalt med et voksende antall migranter i våre lokalmiljø og globalt.

I synet av det nye Jerusalem, ser Johannes et folk av alle nasjoner, stammer og tungemål, og han forteller: «Folkene skal vandre i lyset fra byen... Alt det dyrebare og verdifulle folkene eier, skal de føre inn i den» (Åp 21,24.26). Det sies ikke hva det dyrebare er, men jeg tenker det også innebærer deres kulturskatter – musikk, sang og folkløse. Der hører også det norske med, sammen med skatter fra andre folk og kulturer. Ja, der hører også det jødiske med. Johannes ser ikke bare en skare av alle folk og stammer, han ser først stammene i Israels folk. Guds misjon, vårt oppdrag og håp gjelder fortsatt både Israels folk og folkeslagene, både her hjemme og globalt.

Så slutter jeg der jeg begynte. I bildet av det nye Jerusalem får også bibeloversettelse til nye språk og veksten av stedegne kirker rundt om i verden perspektiv. Med Guds ord og bekjennelsen av den treenige Gud blir de ett med Guds folk på jord, og de får bringe sine egne fortellinger og kulturskatter inn i det større fellesskap, slik de én dag skal gjøre når det nye Jerusalem har kommet ned fra himmelen og jorden er blitt ny.

«Bibelen som misjonens hjerte» handler altså ikke om å bli introvert, men om å få ny kraft og bli satt i bevegelse – i Guds misjon. Årene fra hjertet må være åpne så blodet får komme ut i kroppen og sette oss i bevegelse – nedover, utover og fremover. Richard Bauckham har skrevet om Guds misjon og vår deltakelse i den som denne trefoldige bevegelse – i sosiale relasjoner, i rom og tid:

- med sosial åpenhet i en bevegelse som alltid nye slutter seg til;
- geografisk i en bevegelse med stadig nye horisonter;
- og i tid med en stadig bevegelse inn i Guds fremtid.

Gud sier: «Jeg øser ut min Ånd over alle mennesker!»

PINSEHILSEN FRA BORG BISKOP TIL FRIVILLIGE OG MEDARBEIDERE I BORG BISPEDØMME
AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT
APG 2,17

Hilsen til menighetene i Borg fra Patriark Ignatius Aphrem II i Damaskus: Det er med stor glede jeg hilser dere alle fra kirkene i Syria denne pinsen.

På invitasjon fra patriark Ignatius Aphrem II av Antiokia i Den syrisk-ortodokse kirke med sete i Damaskus hadde jeg den store glede å feire deres påskehøytid 30. april til 2. mai i Damaskus. Patriarken hilser til menighetene i Borg bispedømme og inviterer oss til å be sammen med dem og for oss selv slik at vi ikke glemmer de lidelser det syriske folket nå går igjennom på femte året.

Pinse– et nytt Guds folk blir født når Gud øser ut sin Ånd til alle mennesker

Pinse handler om at det nye Guds folk bryter igjennom og blir en del av menneskenes historie. På den første pinsedagen er hele den da kjente verden tilstede og hører Guds storverk forkynt på sitt eget tungemål. Det nye Gudsfolket ble født som et mangfoldets fellesskap som ikke var bundet til en bestemt kultur eller etnisk gruppe.

Den syrisk-ortodokse kirke – verdens eldste nålevende kirke

Den første kristne menigheten utenfor Israel, ble dannet i Antiokia i år 37 (Apgj 11,19ff). Peter og Paulus etablerte menigheten der, med Peter som den første leder. Den syrisk ortodokse kirken regner sine røtter tilbake til denne første menigheten og Patriark Ignatius Aphrem II er den 129 patriarken med Peter som den første. Det gjør denne kirken til verdens eldste kirke som fortsatt feirer Den korsfestede og oppstandne Jesus Kristus og har gjort dette sammenhengene siden år 37. Å

feire gudstjeneste med dem er å bli bragt i kontakt med kirkens første år. Det forsterkes av at Den syrisk-ortodokse kirken forretter sin liturgi hovedsakelig på arameisk, det språket Jesus og de fleste i Midt-Østen snakket rundt vår tidsregning. I dag snakkes det av den assyriske befolkningen og er derfor fortsatt et levende språk. Folk forstår liturgiens arameisk.

Borg bispedømme – en del av det universelle og globale kirkefellesskapet

Besøket i Damaskus, som også inkluderte Den gresk-ortodokse kirken i Damaskus og Den assyriske kirken i Beirut, ga en sterk opplevelse av at vi i Borg bispedømme er en del av et globalt fellesskap med felles røtter, først Jerusalem og så i Antiokia. Å synge Fader Vår på arameisk ga en særlig opplevelse av denne kontinuiteten med muligheten til å høre lyden av Jesu egen røst i de arameiske ordene.

Feiringen var også en opplevelse av kirkens kulturelle og språklige mangfold. Mitt bønnespråk er jo norsk, deler av liturgien ble forrettet på arabisk og i Den gresk-ortodokse kirken et kvartal ned i veien i gamlebyen i Damaskus, var gresk et hovedspråk i liturgien. Rundt om i hele verden synges og bes det på alle slags tungemål og i alle slags folkegrupper slik pinsedagen i Jerusalem i år 33 varslet. Da ble Guds storverk forkynt på et språk folk forsto. I tiårene etter pinsedag ble det dannet flere og flere menigheter der de ulike folkegruppene ble døpt i den treenige Guds navn og feiret Jesu oppstandelse på den første dag i uken. Slik vi fortsatt gjør.

Nestekjærlighetens konkrete handlinger er Åndens frukt
Møtene med mennesker i Damaskus og assyriske flyktninger i Libanon brakte også nær at fellesskapet i Den hellige ånd er et forpliktende handlingsfellesskap der vi skal glede oss over hverandre og bære hverandres byrder. Menighetene i Borg bispedømme har de siste årene gitt betydelig beløp til de krigsrammede syriske flyktningene i Syria og i nabolandene, særlig gjennom Kirkens Nødhjelps ulike innsamlinger. Jeg rakk å besøke to av programmene vi har støttet. Det ene var i en forstad til Damaskus der innbyggertallet var økt fra 50.000 til 120.000. Kirkens Nødhjelps 7 brønner forsterket det kommunale vannnettverket slik at også disse 70.000 kunne ha tilgang til vann.

I Anjar-landsbyen i Bekaardalen var det omkring 15.000 flyktninger i uformelle bosetninger. Kirkens Nødhjelps solcellebaserte vannanlegg sørget for at det nå var nok vann i en landsby som vanligvis har 3.500 innbyggere. Kirkene i Norge er endel av et massivt hjelpearbeid i nærområdene og i Syria. Det har vi vært med på siden krigen startet og flyktningene begynte å søke beskyttelse i Syria og i nabolandene. De to kirkene gjør et stort humanitært arbeid inne i Syria med støtte fra Kirkens Nødhjelp og andre. De synliggjør Guds kraft og kirkens tilstedeværelse der folk er og møter de behovene de har. Den syrisk-ortodokse kirkens visjon sier det slik: We make compassion to action! Vi gjør medfølelse om til konkrete handlinger!

«De taler om Gud, men deres handlinger er av djevelen»
Muslimer og kristne har levd sammen i Damaskus helt siden araberne erobret byen i 661 og ble sentrum i den muslimske verden i et drøyt hundre år. Relasjonen har hatt mange faser. Da de kristne etter hvert ble i mindretall, har det vært vanskelige perioder. Assyrerne, som utgjør Den syrisk-ortodokse kirkes medlemmer, har jevnlig opplevd massakrer og var en del av det armenske folkemordet i Tyrkia i 1915 der opp mot 500.000 assyrere ble drept på bestialsk måte. De vet hva forfølgelse er. Men alle understreker at den pågående krigen i Syria ikke er en kamp mellom islam og kristendom. De legger langt mer vekt

på at en gruppe innenfor islam, med liten støtte i det etablerte islam i Syria, med vold og terror forsøker å tilrive seg makten i Syria og monopolisere sin tolkning av islam. De vil påføre alle, muslimer og kristne og andre minoriteter, denne tolkningen av islam. Den muslimske resepsjonisten på hotellet jeg bodde i Damaskus, Marie, formulerte det under en frokostsamtale slik: «De taler om Gud, men deres handlinger er av djevelen». Det er liten grunn til at vi i Norge, med en liten muslimsk minoritet, skal demonisere islam og alle dens tilhengere når mennesker som lever i terrorens skygge hver eneste dag ikke gjør det.

Den oppstandne lever som korsfestet

Å feire påske i Damaskus i år var å feire gudstjeneste i korsets virkelighet med oppstandelsens lys som et håp i fremtiden. Sjelden har jeg levd påskeliturgiens dype innhold så intenst som når vi i trass og håp gikk korsvandringen i kirkerommet og menigheten lovpriste og jublet. Festen og jubelen fortsatte etter liturgien når vi spiste dekorerte påskeegg og speiderne gikk i gatene og proklamerte at Jesus er oppstått fra de døde. Midt i krigens Syria. Den viste med all tydelighet at all kristen lovsang til den oppstandne Kristus bærer den korsfestedes sårmerker og menneskenes lidelser som klangbunn og virkelighet.

Også over oss!

Møtet med verdens eldste kirke i verdens eldste by utløser en stor takknemlighet til denne kirken og deres svært imponerende historie og deres trofasthet i trengselstider. Det er en takknemlighet for at også vi i Borg bispedømme her oppe i nord langt utenfor sivilisasjonens grenser da kirken i Antiokia ble etablert, også har fått Guds Ånd øst over oss i snart 1000 år. Det gir et storslått perspektiv på våre dåpshandlinger der Guds Ånd gis til mennesker også hos oss og der vannet forbinder oss med alle kristne og alle mennesker i hele Guds skaperverk. Stort er troens mysterium – og glede!

God pinsefeiring!

Sjelesorgsymposiet 2016 – Sjelesorg på vei

ÅPNING AV SJELESORGSYMPOSIET 2016, HAMAR, 23. MAI 2016
AV BISKOP SOLVEIG FISKE

Det er med glede jeg ønsker dere velkommen til stiftsbyen
Hamar og til sjelesorgsymposiet.

I går møtte jeg en meget anerkjent og omtalt sjelesørger, Joralf Gjerstad, oftest omtalt som Snåsamannen. Noe av det han i sin gjerning gjør og som folk opplever som godt, kan vi alle praktisere; å møte mennesker med oppmerksomhet og tydelig nærvær. De fleste av oss har nok ikke de samme forventningene knyttet til våre samtaler som han har. Min mor sa da jeg fortalte om møtet med Joralf Gjerstad at «du bad han vel legge hendene på hofta di slik at den holder nå etter operasjonen?» Det hadde jeg ikke gjort - og slike forventninger som hennes spørsmål gir uttrykk for, ligger nok heller ikke i forventningene til de menneskene vi møter i samtale. Men forventning om tydelig tilstedeværelse og oppmerksomhet møtes vi med - og det kan vi alle øve oss opp i.

De senere årene har det vært arbeidet mye med reformer i Den norske kirke, med gudstjenestereformen, med implementering av trosopplæringsreformen, med utredning og forberedelse av forvaltningsreformen med et tydelig skille mellom stat og kirke og med den fremtidige kirkeordningen. Det er ikke å overdrive å si at kirken slik har stått og står i en krevende endringstid.

Det er viktig å være en kirke som er i kontinuerlig selvransakelse og endring. For folks skyld og for evangeliets skyld er dette viktig. Kirken må alltid være villig til endring. Og samtidig i stand til å holde fast ved oppdraget.

I Grunnlovens nye § 16, som ble vedtatt i mai 2012 heter det at «Den norske kirke forbliver Norges Folkekirke».

Alle er nå for «folkekirken» – men en legger vekt på ulike sider ved den. Jeg skal ikke gå utfyllende inn på de ulike definisjonene historisk og teologisk av folkekirkebegrepet, men vil peke på at det å være folkekirke fordrer at

- kirken må være gjenkjennelig som den kirke folk kjenner tilhørighet til
- kirken må også i fortsettelsen få være en størrelse som lever med et langsiktig perspektiv der bevissthet og fokus på berøringspunkt med folks liv vektlegges
- kirken må gi folk mulighet til å bruke kirka si

Inn mot sjelesorgsymposiet vil jeg derfor understreke betydningen av at kirken som folkekirke tar utgangspunkt i folks alminnelige liv og erfaringer, og inviterer folk til å forstå og tolke sine liv i lys av evangeliet slik jeg har sett det praktisert av blant annet to formødre her på Hamar. Residerende kapellan Svanau Lindman (tidligere Ljødal) formidlet dette i all sin tjeneste og la slik til rette for samtaler og sjelesorg som rommet livet. Det samme gjorde biskop Rosemarie Köhn gjennom forkynnelsen og de mange møter som var offentlig sjelesorg knyttet til dypt eksistensielle spørsmål.

Å ta utgangspunkt i menneskers lengsler og behov er en programklæring; midt i folks liv skal kirken være og vise at Gud er der også. Det er ikke et taktisk grep for å tekkes folk. Det

er uttrykk for at Gud er i våre liv og at kirkens oppgave er å synliggjøre Guds kjærlighet i Jesus Kristus.

Særlig tydelig blir dette i forbindelse med de kirkelige handlingene: dåp, konfirmasjon, vigsel, gravferd. Og i de samtaler som er knyttet til disse.

Nettopp når kirken er tilstede og hjelper folk med å forstå sine liv i det som er deres sterkeste og viktigste stunder – så er kirken folkekirke! Ikke i kraft av at en mener det ene eller det andre i omstridte spørsmål og ikke avhengig av om en er på linje med storsamfunnet eller ikke: en er en folkekirke når en med utgangspunkt i folks liv viser at der er også Gud!

I møte med alle reformene har jeg vært urolig for at sjelesorgen har vært undervurdert og undersett som viktig i kirken. Det er jo en gang slik at det en gir tid og oppmerksomhet, det blir vurdert som viktig å investere i. På bakgrunn av dette har jeg derfor tatt opp temaet med samtalen og sjelesorgens betydning i ulike sammenhenger og som må gis plass i arbeidsplanene også etter ny arbeidstidsavtale. Samtale og sjelesorg en uløselig del av den kirkelige tjeneste som henger sammen med det å være folkekirke med fokus på den tilbudte nåde som gjenspeiles i Jesu spørsmål: - Hva vil du jeg skal gjøre for deg?

Da jeg begynte som prest tidlig på 1980-tallet så var dette med å skulle utøve sjelesorg noe som satt i ryggraden. I tillegg førte vi dagsregister der det skulle skrives hvor mange husbesøk, samtaler og ulike tjenester en hadde og hvor. Jeg tror at de møtene folk har med kirken på veien gjennom livet styrker tilliten til kirkelig ansatte som samtalepartnere; sjelesørgere. Jeg fikk i min tjeneste god hjelp av avisen Østlendingen som i et intervju spurte:
Er du veldig ortodoks? (Forstått som rettroende)

Jeg svarte forsiktig at det var jeg nok i de sentrale trosspørsmål, men når det gjaldt sosialetiske spørsmål knyttet til abortprob-

lematikk, samlivsspørsmål og lignende så var det annerledes. Dette førte til at kvinner som hadde levd i taushetens landskap med tema knyttet til utført abort, kom til samtale. Og etter hvert mange flere. Også menn.

Dette var min historie. Lignende fortellinger har jeg hørt fra prester og diakoner rundt om i bispedømmet. Det sier noe om betydningen av profilering av den enkelte ansatte og den kirkelige tjeneste innbefattet sjelesorgen. Profilering i offentligheten er viktig og åpnende inn mot tillit til hva kirken har å tilby.

Kirkens innhold er det samme, men det må jobbes på nye måter. Ikke minst fordres gode rutiner inn mot profilering av kirken og dens tjenester. Internettsida til Frogner menighet er i så måte forbilledlig. Under overskrifta «Samtale, sjelesorg» spørres det:

Har du behov for å snakke med noen?

Ta gjerne kontakt med menighetens prester eller diakon, som er tilgjengelige for samtaler og sjelesorg. Det er best å ringe og avtale et tidspunkt på forhånd.

I fortsettelsen understrekes det at en ikke behøver å si hva en ønsker å ta opp når en bestiller tid, men bare at en ønsker en samtale på kontoret, eller hjemme. Det er også opplyst om at samtalen er gratis.

Videre sies det at:

Sjelesorgsamtalen er en fortrolig samtale hvor man kan betro seg om noe man ikke ønsker å fortelle til alle, men til en nøytral person som har full taushetsplikt. Det kan være et konkret eksistensielt, etisk eller religiøst problem eller dilemma som har oppstått, som du ønsker å rede ut og klargjøre ved å drøfte problemet.

Menigheten i møte med den fremmede

FOREDRAG DIAKONHJEMMET, 1. JUNI 2016
AV BISKOP STEIN REINERTSEN

Eller det kan være noe mer innfløkt, som har å gjøre med aktuelle veivalg i livet, eller som dreier seg om mellom-menneskelige relasjoner som du gjerne vil luften.

Da jeg i sin tid gikk på praktikum, var sjelesorglitteraturen opp-tatt av å avgrense seg mot psykologi og psykiatri. I ettertid kan det virke som om det var en utbredt redsel for at sjelesorgens egenart skulle tapes i møte med psykologi og psykiatri. Disse problemstillingene virker ikke aktuelle lenger. Sjelesorgen har andre utkikkspunkt i dag enn for 35 år siden. Sjelesorg som fag har kontakt ikke bare med psykologi og religionspsykologi, men kanskje like mye med filosofi og skjønnlitteratur. Tenker vi på litteratur, ikke minst skjønnlitteratur, så kan det se ut som om religiøse og eksistensielle problemstillinger er høyst nærværende.

I 2013 skreiv Alf Kjetil Walgermo i en kronikk i Vårt Land at «... flere av dei sterkaste forfatterstemmene i Noreg i dag er opptekne av det metafysiske.» Walgermo nevner mellom anna den sterke interessen for Søren Kierkegaard. Han konkluderte med at «det er uråd å komme utanom Gud når ein les det beste av den nye norske skjønnlitteraturen».

Interessen for Søren Kierkegaard er nevnt. I sin kronikk nevner Walgermo vidare skjønnlitterære forfattere som Dag Solstad, Vigdis Hjorth, Edvard Hoem, Jon Fosse med flere og min svigerfar Arnold Eidslott. Dette betyr ikke at disse forfatterne skal tas til inntekt for at det er sjelesorg de egentlig bedriver.

At de skal måles og veies som sjelesørgere. Det er mer et tegn på hva som rører seg i tiden. Dermed kan det for sjelesørgeren handle om å skaffe seg innsikt og forståelse. Å kjenne sin tid. Filosofen Hans Skjervheim brukte uttrykket «Å være venn av den annens tanke».

Dette åpner ikke for misjonering, men innlevelse, forståelse og dialog i tråd med det jeg over understreket om at kirken som folkekirke tar utgangspunkt i folks alminnelige liv og erfaringer og inviterer folk til å forstå og tolke sine liv i lys av evangeliet.

En av de mest profilerte folkekirkeprestene i Norge, Øystein Hovden, var blant annet prest i Vang i Hedmark. Da han var blitt gammel og syk og var i ferd med å si farvel til livet, hadde han besøk av biskop Georg Hille, og sa noe om at nok ikke alt i tjenesten hadde vært perfekt, men som han sa: «Jeg har søkt å holde råka åpen!»

Dette er viktig for ei kirke som vil være folkekirke; å holde råka åpen. Og derfor er det viktig med et symposium som dette som er kunnskaps- og erfaringsbasert og som slik understøtter kvalitet og relevans i måten å utøve sjelesorgen på.

Lykke til med vidare arbeid og utvikling av sjelesorgen til beste for mennesker. Lykke til med å holde råka åpen!

I. Innledning

Hvem har ansvaret for flyktningstrømmen

Europa står overfor store utfordringer i møte med den enorme flyktningstrømmen vi har vært vitne til den siste tiden. Utfordringen gjelder oss her i Norge. I forbindelse med en visitas ikke langt tilbake, møtte vi ledelsen i en kommune. Temaet var flyktningstrømmen. Da sier ordføreren. «Her har vi bare en mulighet, det er å lykkes.»

Men hvem skal ta ansvaret ikke bare for å ta imot flyktningene når de kommer, men være med på inkluderingen eller integreringen inn i samfunnet?

Forfatteren Kadafi Zaman skriver i boken *Norge i svart, hvitt og brunt* om den broen som eksisterer mellom etniske nordmenn og innvandrere. Hvem skal starte brobyggingen? spør han.

Svaret hans er:

«Nei, det er de lærde, skribentene, politikerne, kunstnerne, musikerne og artistene som må starte brobyggingen. Frykten har nå blitt til hat, selv blant de som fører og legger premissene for samfunnsdebatten. Derfor må vi begynne med denne eliten, det er kun da vi får en anstendig dialog, en kommunikasjon basert på kunnskap, ikke rykter og løgn.»

Det mest interessante i dette sitatet er ikke hva som blir sagt, men hva som ikke blir sagt. Vi merker oss at han har ingen forventning til kirken som brobyggende aktør.

Er menighetene klar for å ta sitt ansvar?

Hvordan står det så til i menighetene rundt om i landet vårt. At det er mange som driver et godt arbeid og gjør en formidabel innsats, er det ingen tvil om. Kia og enkeltpersoner. Men i det store og hele, tror jeg vi må erkjenne at norske menigheter i stor grad ikke har fått med seg de store endringene som har skjedd i samfunnet de siste 20 årene. På tross av mange gode enkeltteksempler har vi en lang vei å gå. Menighetene er mer etnisk hvite enn befolkningssammensetningen skulle tilsi.

Vi som kirke burde etter min mening både ut fra vårt oppdrag og vårt vesen, være de fremste på å møte den fremmede. Vi bekjenner at kirken er allmenn, dvs at den er for alle. Og vi skal dekke alle faser i livet: Barn, unge, voksne, eldre, funksjonsfriske og de med nedsatt funksjonsevne, arbeidsnarkomane og narkomane. Det er knapt noen institusjon som har den samme bredden som en menighet.

Opplegget

Litt om opplegget. Jeg vil kort med utgangspunkt i det bibelske materialet si litt om det teologiske grunnlaget for hvorfor vi som kirke og enkeltmennesker er kalt til å arbeide med fremmedkulturelle. Jeg vil konsentrere meg om følgende tre punkter:

- Nestekjærlighetsbudet og ordene om innflytterne i GT
- Synet på den fremmede i GT
- Bibelens tale om gjestfrihet

II Den fremmed og gjestfriheten

Den fremmede

Den fremmede omtales flere steder i GT. Et hovedsted er 5. Mosebok 10,17-19.

For Herren deres Gud er Gud over alle guder og Herre over alle herrer, den store, mektige og fryktinngytende Gud, som ikke gjør forskjell på folk og ikke tar imot bestikkelser. Han hjelper farløse og enker til deres rett og elsker innflytterne, så han gir dem mat og klær. Derfor skal også dere elske innflytterne, for dere var selv innflyttere i Egypt. 5 Mos 10,17-19.

Et klart bud, med treleddet begrunnelse (fra foregående vers). De to første handler om vårt Guds-bilde:

- Gud gjør ikke forskjell på folk. (Om du er innflytter eller landsmann spiller ingen rolle for Gud).
  - Gud elsker innflytterne. (Om du er innflytter eller landsmann, er de like omsluttet av Guds kjærlighet).
- Det tredje handler om vår historie:
- Dere var selv innflyttere i Egypt. (Gjaldt israelittene, men også oss som folk).

«Dere skal elske innflytterne». Dette budet er egentlig en konkretisering av nestekjærlighetsbudet i 3. Mos 19,18: Du skal ikke ta hevng og ikke bære nag til dine landsmenn, men du skal elske din neste (re´a) som deg selv. Jeg er Herren.

OBS: her står re´a (neste) som parallell til landsmann. Med andre ord skulle en tro at nestekjærlighetsbudet begrenses til å være rettet mot landsmenn. Leser en videre i kap 19: blir imidlertid nestekjærligheten utdypet i v.33 til også å omfatte innflytterne.

Når en innflytter bor i landet hos dere, skal dere ikke undertrykke ham. Dere skal behandle ham som en landsmann. Du skal elske ham som deg selv. For dere har selv vært innflyttere i Egypt. Jeg er Herren deres Gud. 3.Mos 19,33f

Med andre ord: Innflytterne settes på linje med israelittene.

Et annet viktig poeng er at ikke bare vi som folk har vært flyktninger, men også Jesus opplevde selv noen år i sin barndom å være flyktning på grunn av en gal despot.

Forholdet til den fremmede, svarer med gjestfrihet Betydningen av ord kan gi oss verdifull informasjon. På både gresk og latin brukes ordene fremmed og fiende (latin: hostis og gresk: xenos) om hverandre. Med andre ord; Den fremmede ble ofte sett på som en fiende. Poenget er: Vi frykter det som er fremmed. Fremmedhet kombinert med avstand, blir fiendskap.

Hvordan overvinner vi fiendskap? Det må jo være ved å skape nærhet.

Det er veldig interessant at: Gjstfrihet på gresk (filoxenia) kan like godt oversettes med kjærlighet til den fremmede. Det meste som sies i NT om fremmede sies i forbindelse med gjestfrihet. Gjstfrihet burde derfor ikke være mindre aktuelt i dag enn det var i det første århundret. Gjstfrihet gjør noe med relasjonen mellom oss og ikke minst hvordan vi ser på hverandre og behandler hverandre. Den overvinner ofte frykten for andre. Gjstfrihet er nøkkelen til inkludering.

Fremmedhet kombinert med avstand, blir fiendskap
Fremmedhet kombinert med nærhet, blir gjestfrihet

Det er ingen tvil om at gjstfrihet var et svært viktig tema for de første kristne og for den tiden de levde. Gjstfrihet var faktisk en av de viktigste dydene. Den hadde sin egen gud, og det var ingen ringere enn Zevs. Biskop Meliton av Sardes i Lilleasia skrev en egen bok om gjstfrihet. Boken er dessverre gått tapt. Herberger kunne være utrygge. De omreisende apostlene og misjonærene tok derfor inn hos andre kristne. Uten gjstfriheten ville ikke den kristne troen ha spredt seg slik den gjorde i de første århundrene.

Teologiske debatter og uenighet er ikke noe nytt i kirkens historie. Foranledningen til at de fleste brevene i Det nye testamentet ble skrevet, var en konflikt enten med hensyn til læren, etikken eller begge deler. Synet på gjstfriheten har også ført til at et brev ble sendt. Når Johannes skriver sitt tredje brev, er foranledningen at en av menighetens ledere ikke ville ta imot omreisende predikanter. Nå blir Diotrefes bedt om å endre sin praksis slik at den blir i overensstemmelse med det kristne synet på gjstfrihet.

Som et siste eksempel på hvor grunnleggende gjstfriheten var, kan nevnes kriteriene for å bli biskop eller tilsynsmann. De skulle være gjstfrie. Det er sjeldent at denne egenskapen ved kandidatene blir diskutert i media når en ny biskop skal ansettes.

Et par ting om gjstfrihet. For det første: Gjstfriheten skal særlig være rettet mot de fremmede. Gjstfrihet og den fremmede henger sammen. Jesus sa en gang til verten i et selskap: «Når du skal ha gjester til middag eller kveldsmåltid, skal du ikke be venner eller søsken eller slektninger eller rike naboer. For de kommer til å be deg igjen, og dermed får du gjengjeld. Nei, når du skal holde selskap, så innby fattige og uføre, lamme og blinde. Luk: 14,12-13

Selvfølgelig skal vi være gjstfri mot venner og familien. Nære relasjoner skal pleies med omhu. Gode venner og familie er en gave fra Gud. Hvis vi ikke pleier vennskap, mister vi vennene. Cicero har rett når han sier; «uten vennskap, intet liv». Men gjstfriheten må ha en videre horisont enn de vi kjenner. Primært handler gjstfrihet (filoxenia = kjærlighet til den fremmede) om den fremmede. Det handler om å utvide våre sirkler når vi innbyr mennesker til våre hjem.

For det andre: Romerbrevet kapittel 12 har i vår bibeloversettelse fått overskriften: «Det kristne livet.» Vers 13 lyder slik: «Vær med og hjelp de hellige som lider nød, og legg vinn på gjstfrihet.» Rom 12,13

Gjestfrihet er en aktiv holdning. Skulle man oversette ordet direkte, står det: Forfølg gjstfriheten. I kirkefader Origenes sin kommentar til dette bibelverset står det:

«Ved å si at gjstfriheten skal forfølges, viser han at vi ikke bare skal motta den fremmede som kommer til oss. Vi skal i virkeligheten søke etter, lete etter fremmede, jakte på dem overalt for at de ikke skal bli sittende et eller annet sted på gatene eller ligge uten tak over hodet. Tenk på Lot, og du vil huske at det ikke var de fremmede som søkte ham, men han som søkte de fremmede; og det var å jakte på gjstfriheten.

Men gjstfrihet gjør også noe mer. Det er mye omsorg og diakoni i gjstfriheten, og gode ting kan skje. Kirkefader Klemens sier at gjstfrihet er forbilder på lydighet og tro. Han bruker flere eksempler på hvorfor gjstfrihet var viktig. Det var på grunn av tro og gjstfrihet at Abraham fikk en sønn, at Lot ble reddet fra Sodoma og Rahab fra Jeriko. Det er ikke uten grunn at Jesus så ofte var samlet i gjstebud. Gode ting skjer når vi er samlet.

Det er også et annet spennende perspektiv på gjstfriheten: I Hebreerbrevet står det: «Glem ikke å være gjstfrie, for på den måten har noen hatt engler som gjester, uten å vite det.» (Heb 12,2)

Vårt kall som mennesker er å leve livet i to retninger; Vi skal elske vår neste, og vi skal elske Gud. De to retningene kombineres i gjstfriheten. «Jeg var fremmed og du så til meg,» sier Jesus. Han identifiserer seg med den fremmede. Kjærligheten til Gud kan ikke skilles fra kjærligheten til mennesker. Enda mer radikalt blir den kristne tanken om at en gjerning gjort mot en av Jesu minste, er en gjerning gjort mot Jesus. Med andre ord at Jesus selv er til stede i møte med den fremmede. Det er det virkelige grensesprengende perspektivet på gjstfriheten. Hvem skal bygge broen? Det må være menigheten. En viktig nøkkelen er gjstfrihet.

III Menighetens møte med den fremmede

Menighetenes tre ansvarsområder

Vi som menigheter og enkeltpersoner har et ansvar på tre forskjellige områder:

For det første har vi et ansvar for å ta imot alle innflyttere på tvers av religion. «Du skal elske innflytterne» uten tanke på bakgrunn og religion. Her gjøres det mye bra:

- Velkomstsentere Refugee Welcome har blitt opprettet i mange menigheter, eller folk fra menigheter har vært med i lokale sentere
- Enkeltmenigheter i møte med mottak
- Vennskapsfamilier, (OBS; Særlig i forhold til mindreårige asylsøkere er det et svært stort behov som det er viktig at noen tar på seg)

For det andre har vi som menigheter et ansvar for gode dialoger religioner imellom. Det er opprettet Samarbeidsråd for Tros og livssynssamfunn (STL) mange steder. Her har vi et viktig bidrag som lokalmenigheter å komme med. Vi bør være aktive i religionssamtalene og arbeide for å forstå hverandre. Dette arbeidet er helt nødvendig for å bygge ned murene og for å bekjempe fordommer. Det er nok av krefter som ønsker å slå splid mellom religionene.

For det tredje har vi et ansvar for å inkludere de kristne flyktningene som kommer til landet inn i våre menigheter. Dette er en stor gruppe. Mange av de som flykter har vært kristne i generasjoner. En del søkere (særlig fra Iran og Afghanistan) har begynt å søke kristen tro i hjemlandet og kommer derfor til våre menigheter. En tredje gruppe er de som etter møte med kristen nestekjærlighet, ønsker å lære mer om kristendommen. Det er vårt ansvar som menigheter å møte disse menneskene.

Det er en dobbelt begrunnelse til vårt ansvar:

For det første: Hvis ikke vi gjør det, hvem skal da ta imot de som kommer til oss? For det andre: Paulus oppfordrer oss: «Så la oss gjøre godt mot alle så lenge det er tid, og mest mot dem som er vår familie i troen.» Gal 6,10

Det kan høres eksklusivt ut. Skal ikke vår kjærlighet nettopp være lik mot alle. Jo, mot alle, men vi har et særlig ansvar for de kristne. Hvis vi snur på det og ser det fra flyktningenes side er perspektivet et annet. De tror de kommer til sine egne søsken når de kommer til oss, noe de også gjør. Hvis ikke vi er der, da gjør det ekstra vondt.

Inkludere i menigheten

Jeg vil bruke resten av min tid til å snakke om dette temaet, fordi jeg tror det gjenstår mye her rundt om i menighetene. La meg igjen trekke inn noen bibelske perspektiver. Denne gangen i form av

- Jesu siste bønn før han skal lide og dø
- En viktig understrekning av Paulus
- Et bilde fra den første menigheten i Apostlenes gjerninger
- En undersøkelse av de første kristne menighetene
- Et lite blikk på bekjennelsen

Jeg vil til slutt si litt om hva inkludering av flyktninger i den menigheten jeg tilhørte har betydd for mitt liv og hva det har gjort med menigheten. Det har nemlig gjort min prestedtjeneste og menigheten mye rikere.

Jesu bønneliv

Vi har alle ting vi synes er vanskelig i livet og gruer litt for å gjøre. Her kommer noe av det vanskeligste jeg kan gjøre of-fentlig. Det er ikke TV-debatter og pågående journalister. Det er ikke å stå foran en forsamling. Det vanskeligste er å be høyt på et fremmed språk når andre er tilstede.

Hvorfor er det så vanskelig? Fordi når vi ber bruker vi hjertespråket. Det blir så personlig og det gjelder å finne de rette ordene, ikke formlene. Når vi lytter til andres bønner, kommer vi helt inn på dem.

Derfor er det også så viktig å lytte når Jesus ber. I kap 17 i Johannesevangeliet kommer vi helt inn på Jesus sitt eget bønneliv. Kapitlet er en eneste lang bønn som Jesus ber før han skal lide

og dø. Der er det et refreng som går igjen gang på gang, med andre ord at det virkelig har ligget Jesus på hjertet. «Jeg ber om at dere alle må være ett.»

Hva betyr det? Det må jo bety at vi skal være sammen.

Et ord av Paulus

I Jesus Kristus er de skillelinjer som ofte skiller oss mennesker opphevet:

«Her er ikke jøde eller greker, her er ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne, Dere er alle én i Kristus Jesus.» Gal 3,28

Det må bety at Jesus ber om at den enheten vi har i han, blir virkelig. Jøde og greker. Nordmenn og eritreere, burmesere, somaliere, iranere, afghanere osv. Vi er ett i Kristus Jesus. Det som har skjedd i Kristus, skal synliggjøres i virkeligheten.

Et bilde fra Apostlenes gjerninger

La meg ta to eksempler fra de første kristne. Det første er fra Apostlenes gjerninger, urmenigheten i Jerusalem. Det står at det brøt ut en uenighet mellom de gresktalene og hebraisktalende i menigheten. Gresk og hebraisk er svært forskjellige. Men på tross av utfordringene med språk, er ikke løsningen å lage to menigheter, men å stå sammen. Dette var utgangspunktet for utpekningen av de første diakonene.

Legg merke til hvor langt de er villige til å gå for å bevare enheten.

Et bilde fra de første menighetene

Det andre er fra sosiologen Meeks som har undersøkt de første kristne menighetene og sammenlignet dem med romerske forsamlinger på Jesu tid. På den tiden var det ikke uvanlig med foreninger og klubber. Det som skiller dem, var at de romerske klubbene var homogene. De bestod av likesinnede, mens de kristne bestod av alle slags mennesker. Rike, fattige, ledere i samfunnet, slaver, gresktalende, hebraisktalende. De var såkalt heterogene.

Dette taler sitt tydelige språk for hvorfor vi skal inkludere våre nye landsmenn.

Bekjennelsen

Den apostoliske trosbekjennelsen er svært knapp, men viktig i vår sammenheng i beskrivelsen av kirken. To ord beskriver den: «hellig» og «allmenn». At kirken er allmenn betyr at den er for alle. En kirke kan ikke isolere seg. Vi bekjenner det hver søndag.

Hvorfor Dnk?

Er det ikke mer naturlig at andre tar seg av inkluderingen? For det første er de færreste lutheranere. Det er for eksempel naturlig at burmesere går til baptistene. Kaldeere fra Irak til den katolske kirke osv. I tillegg har vi alle migrantkirkene. Det er klart at for mange er det helt naturlig og riktig.

Samtidig er det for meg tre grunner til at vi i Dnk ikke kan avskrive oss dette ansvaret.

For det første er det mange steder hvor det hverken finnes migrantkirker eller andre kirkesamfunn. Svært mange av flyktningene bor i distriktene.

For det andre er det en del migranter som av forskjellige årsaker helt bevisst ikke ønsker å være med i en migrantkirke. Det kan være spenninger innad i migrantmenigheten, eller et ønske om å bli inkludert i det norske samfunnet. De må ha et sted hvor de kan gå.

For det tredje og kanskje det viktigste: Hensynet til barna og ikke minst andre generasjon. De må få tilbudet om å være med på trosopplæringen. Dette må selvfølgelig avklares med migrantmenigheten. Flere av migrantkirkene har også et kirkespråk som ikke andre generasjon forstår. Ortodokse, eritreiske og etiopiske kirker kan f.eks. bruke «gize».

Det er interessant å lese Kari Fures bok «Flukten fra Syria og Irak». Hun besøker den assyriske kirken i Sverige. Her har mange assyrere fra Irak har slått seg ned. Syriske barn kommer til kirken på kveldene: I et intervju svarer en sentral person i kirken:

«Mange syrianere orker ikke lære språket. Det er dumt. Til slutt er det ingen som snakker det», sier hun (s. 243).

Poenget er at andre generasjon ikke får den opplæringen i den kristne tro de trenger fordi ikke forstår hva som foregår i kirken. Derfor er det så viktig at andre generasjon blir nådd.

Hvordan inkludere: Egne erfaringer

Det finnes ingen fasit. Veien blir til mens vi går den. Nøkkelen til å lykkes er ønsket og viljen til å inkludere. La meg kort og stikkordsmessig dele noen av mine erfaringer.

For det første er det vi som må ta initiativet. Vi må ikke sitte og vente på at våre nye landsmenn skal komme til oss. Vi møtes som likeverdige brødre og søstre, men det er vi som har vokst opp her i landet som har ansvaret for å opprette kontakt.

For det andre: Vi kommer ikke utenom at språkopplæring er en nøkkel både i integreringen og også en meningsfull oppgave.

For det tredje: Viktig å være flere som kan dele på det. Det kan bli veldig slitsomt hvis vi skal stå alene. I den menigheten jeg var, hadde vi gode erfaringer med å lage støttegrupper rundt den enkelte flyktning/familie.

For det fjerde: Det handler om å gi dem verdighet og følelse av å mestre. Det er svært krevende å være flyktning. De går fra å være velfungerende til nærmest å bli hjelpeløs og spørre om den miste detalj. Ofte er det lettere å gjøre noe sammen. Idrett, tur etc. Jeg har gode erfaringer med å utfordre dem til å lage mat til kirkekaffen (mot at menigheten dekker utgiftene til maten). Utrolig hvordan de endrer seg fra å sitte nesten usynlige på bakerste benk på gudstjenesten til å stå med rak rygg å servere mat på kirkekaffen.

For det femte: Målet må være å få dem inn i vår vennekrets. Når vi feirer 40, 50 og 60 års dager så er de med på festen. 17. mai tilstelninger og nyttårsaften.

For det sjette: De må bli en del av den gudstjenestefeirende menigheten. Først da er de inkludert i menigheten.

Inkludering i gudstjenestefelleskapet

Vi kan ikke begrunne hvorfor vi skal gjøre noe ut i fra hva som tjener oss selv best. Men jeg har likevel lyst til trekke frem noen perspektiver fra eget liv og møtet med den fremmede, som har endret mitt fokus på dette feltet.

En rikere gudstjenestefeirende menighet
Det merket vi ikke minst på første pinsedagsgudstjenestene.

I Kor 12,3 står det: «Ingen kan si Jesus er Herre, uten i den hellige ånd.» Vi fikk derfor frem en representant fra hvert språk som er tilstede i gudstjenesten pinsedag til å komme opp i koret. Vanligvis har det vært ca 15 forskjellige språk, (da er det medregnet noen europeiske språk). Så har alle sagt denne setningen: «Jesus er Herre!», på sitt eget språk. Det gjør inntrykk på oss. Vi ser at vi tilhører en verdensvid familie. På en måte er det som om språkunderet pinsedag gjentas. Troen bekjennes på mange språk. På tross av alle de forskjellige språk, skaper det ikke forvirring og avstand, men enhet. Det blir tydelig for oss at vi tilhører en universell kirke

Bibeltekstene blir rikere.

En enkel måte å inkludere på, er å la dagens tekst bli lest på forskjellige språk. Det gir mange signaler. Blant annet at her er alle velkommen. Lesningen gir også nye perspektiver. Når det blir lest på farsi (språket i dagens Iran) fra profeten Jesajas om kong Kyros, er vi med en gang satt til Persia der denne kongen Kyros levde, eller som de sier på فارسis: Korosj.

En av menighetens trofaste var Olita fra Irak. I flere år var hun trofast på gudstjenestene. Hun var assyrisk kristen. Når hun bad Fadervår, bad hun på gammel assyrisk, det nærmeste språket vi kan komme språket Jesus brukte, arameisk. Slik lød det da Jesus lærte disiplene å be.

For meg er det blitt en vekker hvor internasjonal liturgien er. Leddet Kyrie forstås av alle ortodokse og katolikker. Selv om de kan svært lite norsk, forstår de det leddet.

Paulus skriver: «Her er ikke jøde eller greker, her er ikke slave eller fri, her er ikke mann og kvinne. Dere er alle én i Kristus Jesus.» (Gal 3,28) Det blir ikke bare et teologisk utsagn om den verdensvide kirke, men noe vi opplever i gudstjenesten.

En rikere menighet fordi den er økumenisk
Flyktningene kommer fra mange kirkesamfunn. Det gjør oss rikere når baptister, katolikker, ortodokse, lutheranere, pinsevenner...kommer til samme gudstjeneste for å tilbe, be og lovsynge.

En rikere menighet fordi vi opplever at kirken vokser
Noen av de rikeste stundene jeg har hatt som prest, har vært når jeg har hatt dåpsundervisning med fremmedspråklige. Jeg tenker på en kvinne fra et tidligere Sovjetland. Hennes mann var kristen, men hun var født muslim. I lang tid hadde hun ønsket å bli en kristen. Aldri har jeg hatt en så lærevillig elev. I ett år var jeg nesten hver uke hjemme hos henne og leste i bibelen og hadde Alfakurs for henne. Mannen var svært traumatisert på grunn av krigshandlinger. Han orket ikke å gå ut av rommet. Bare en gang var jeg inne hos ham og lyste velsignelsen. Denne kvinnen som bar på så mye smerte imponerte meg. Alltid var hun godt forberedt til timene, med tre bibler oppslått, norsk, russisk og på hennes morsmål, for at hun skulle være sikker på at hun forstod det som stod der.

En søndag ble hun døpt på en vanlig høymesse, det vil si en vanlig høymesse ble den ikke for oss. Iført en hvit konfirmantkappe blir hun spurt etter at jeg har sagt navnet hennes: «Vil du sammen med den kristne menighet bekjenne forsakelsen og troen som du døpes til?» Det kommer tydelig «Ja». Litt senere: «Vil du bli døpt til Faderens og Sønnens og Den Hellige Ånds navn?» Med strålende øyne svarer hun nok en gang «Ja». Da er det mange blanke øyne i menigheten.

Dermed er vi over i det neste punktet.

En rikere menighet fordi vi møter den forfulgte kirke
Våre søsken fra andre kulturer har gjort oss rikere fordi det er et møte med den forfulgte kirke. Vi må alltid snakke varsomt om lidelsen. Forfølgelse og å gjøre menigheten rikere kan virke som motsetninger. Poenget er ikke at vi er blitt rikere på andres lidelse, men perspektivene blir annerledes.

Når vi feirer de forfulgtes søndag er ikke den forfulgte langt borte. Når jeg talte sa jeg ikke: «De som blir forfulgt», men «dere som har kjent forfølgelsen på kroppen.»

Møtet med den forfulgte kirke gjør noe med oss. De forfulgte er levende vitnesbyrd om hva som virkelig betyr noe. Hvor verdifull troen på Jesus er. I valget mellom å fornekte troen og beholde alt; Hus, jobb, venner, sitt eget hjemland, maten de er glad, velger de troen. De velger å starte helt ribbet og på bar bakke i et fremmed land hvor de settes nederst på rangstigen. De har mye å si til oss nordmenn som sliter med å velge de viktigste tingene i livet. De hjelper oss med perspektivene.

Ikke alle kristne flyktninger som kommer til Norge er blitt forfulgt for sin kristne tro. Men de finnes, og det er vårt ansvar å se dem og støtte dem.

Avslutning:

Jeg begynte med å spørre: hvem skal bygge broen? Svaret må være at det må vi alle; hele samfunnet, og ikke minst: Det er vårt ansvar som menighet. Mye av nøkkelen er gjestfriheten. Fremmedhet kombinert med avstand, blir fiendskap. Fremmedhet kombinert med nærhet, blir gjestfrihet

Med gjestfriheten som nøkkel er det ikke den fremmede vi står overfor, men våre søsken.

opp. Vær ikke redd for å seile. Enten dere seiler i medvind eller motvind. Den som seiler i mitt navn, må være forberedt på alle vindstyrker fra alle retninger. Frykt likevel ikke for å seile. Jeg skal gi dere den kraft dere trenger, men da må dere la dere fylle av min Ånd. Ånd betyr både pust og vind. Regn med meg under seilasen. Jeg er med om bord. La dere ikke skremme hvis dere føler at jeg har sovnet. Jeg er der likevel. Jeg har kontrollen. Vær ikke redd for å leve.»

I Bergprekenen taler Jesus svært mye om etikk. Han underviser sine disipler i hvordan vi skal leve i forhold til hverandre. Jesu tale i Grimstad havn i 1816 ville kanskje innledet etikkdelen på denne måten: «Ta ikke luven fra din neste.» Å ta luven fra noen visste enhver sjømann hva var. Det betyr ikke å overgå andre, å imponere, men å ta vinden fra dem. Ta fra dem det som driver dem frem i livet.

«Ta ikke luven fra din neste. Still deg ikke slik i forhold til andre mennesker at din egoisme ødelegger for din neste. Ta ikke livskraften og livsmotet fra dem. Dere kjenner de ti bud. Du skal ikke frata din neste det som driver dem frem. Ta derfor ikke deres gode navn og rykte ved å bringe videre falske rykter om dem, men ta alt opp i beste mening. Ta ikke fra dem det som er kjær og umistelig for dem og som ikke er ditt. Legg vekk misunnelsen og grådigheten.

Jesus ville helt sikkert utdypet mer hva det vil si å ta luven fra andre, men alle talene i Bibelen er bare utsnitt, så også denne.

Når Jesus talte, stakk ordene folk i hjertet. Kanskje ville han avsluttet avsnittet om etikk slik: «Den av dere som er uten synd, trenger ikke lytte lenger til meg her om bord i skuta i dag. Det jeg nå skal si gir nemlig bare mening til den som har noe den angre på.»

Hvor mange ville blitt igjen for å høre resten av talen? Jeg tror ingen ville forlatt skuta. En gang stilte Jesus det samme spørsmål med motsatt fortegn. Den gangen var det en flokk menn som ville steine en kvinne som var grepet i ekteskapsbrudd: «Den av dere som er uten synd, kan kaste den første steinen på henne,» sa Jesus. Da var det ingen som kastet steinene de holdt klare i hendene. De slapp dem ned slik at alle steinene lå igjen på bakken.

De ville nok alle som en fortsatt sittet på dekket og ventet spent på fortsettelsen. Kanskje Jesus ville spurt de som satt der: «Hvordan kommer dere ut av denne situasjonen når dere har tatt luven fra hverandre og sitter med forferdelige anger som borrer seg inn og ikke slipper taket?» «Vi må skvære opp med hverandre,» ville være det nærliggende å svare for en vell befaren sjømann. «Skvær opp» «Nei,» ville Jesus protestert. «Veien er ikke å skvære opp, vi må gå enda dypere enn det som synes.»

Her er det på sin plass å skyte inn litt oppdatering på menneske-er anno 2016. Å skvære opp handlet om hvordan skuta skulle ta seg ut fra utsiden. Når den lå i havn og alle seilene var tatt ned, ble de skutene som hadde skværrigg, det vil si slik som en fullrigger har, skværet opp. Da ble riggen stilt slik at skværene (stengene hvor seilet ble festet) var stilt pinlig nøyaktig på tvers av skipet, slik at skuta skulle ta seg flott ut i havn.

«Nei, det holder ikke å skvære opp, bare å se på det ytre,» ville Jesus helt sikkert protestert. «Oppryddingen må gå dypere. Dere må se inni dere. Se bort på alt tauverket som ligger langs rekka for at dere skal forstå hva jeg mener. Dere må gjøre opp med hverandre.» Det var kjent språkbruk for mannskapet. Sjøfolkene visste at «å gjøre opp» betydde å rydde i tauverket. Sørge for at flokene løses, knuter knyttes opp og ting kommer dit det hører hjemme. Jesus kunne fortsatt slik: «Lær dere ver-

dens viktigste setning: Kan du tilgi meg. Gjør opp med hverandre. Be hverandre om tilgivelse. Løs opp knutene mellom dere.»

Grimstad fikk bystatus ikke lenge etter at Napoleonskrigen var over. Henrik Ibsens kjente dikt Terje Vigen er fra den tiden. Handelsblokader gjorde at mennesker i desperasjon rodde til Danmark for å skaffe korn til familien. Terje Vigen var nesten kommet hjem med kornlasten da en engelsk korvett med en ung offiser oppdaget han. Offiseren kjører en åre gjennom båten slik at lasten synker. Terje Vigen føres til England i fangenskap hvor han siter i fem år. Da han kom hjem, finner han at kone og barn har omkommet i fattigdom. Flere år senere treffer Terje Vigen den engelske offiseren, men nå er rollene byttet. Nå er det Terje Vigen som har makten. Fristelsen til slå tilbake ligger der. Hevnens time. Men Terje Vigen avstår fra hevn.

«Kjernen i mitt budskap er ikke hevn, men tilgivelse og forsoning,» ville Jesus sagt. «Det er veien til livet.»

Sagt med Terje Vigenes siste ord.

*Stort har jeg mistet, men stort jeg fik.
Bedst var det, kan hende, det gik som det gik, --
og så får du ha`e tak da, Gud!»*

«Slik jeg har gjort opp for dere, må dere gjøre opp med hverandre, ville Jesus minnet dem om. En ivrig førstereis gutt kunne ikke dy seg: «Mester hvordan er det du har gjort opp for oss.» Jesus ville kanskje svart: «Du kjenner til et skippertak.» «Ja, mester, det kjenner jeg godt til. Det er når vi virkelig er ute i hardt vær, når oppgavene på dekk er så tøffe at selv skipperen, den opphøyde lederen om bord, gir slipp på sin verdighet. Han går ned fra skansedekket eller poopen og kaster seg på tauet og er med å dra slik at seil og skute blir berget.»

«Ja, jeg vil gjøre et skippertak for dere, men ikke helt slik deres skippertak er, hvor dere alle sammen trår til for å berge skuta ut av situasjonen uavhengig av stand og verdighet. Jeg steg også ned, ned til jorden fra min opphøyde posisjon hos min Far i himmelen. Jeg gav avkall på min verdighet og ble som en av dere da jeg ble født julenatt. Men jeg skal snart foreta skippertaket helt alene når jeg frivillig skal gi mitt liv for dere. De skal korsfeste meg som en forbryter på tross av min uskyld. Forlatt av alle vil jeg sone opp for all verdens synd. Jeg vil ta den på mine skuldre for at dere skal gå fri og forholdet mellom dere og vår himmelske far igjen skal bli gjenopprettet slik det en gang var i paradiset.

«Ta en titt igjen på naboens tatovering. Ser dere korset sammen med ankeret? Korset er deres eneste håp. Legg merke til det tredje symbolet, hjertet. Aldri vil Guds kjærlighet, den reneste kjærlighet som finnes, bli tydeligere vist enn når jeg gir mitt liv for dere. Så høyt er dere elsket av vår Far i himmelen. Derfor skylder også dere å elske hverandre som jeg har elsket dere.»

Slik kunne talen ha sluttet. Men hvor er det blitt av dagens tekst. Fortellingen om Jesus og de små barna. Det er fortellingen som leses i hver dåp. Skal den kristne tro overleve, må den overleveres. Det har den gjort ved at vi har båret våre barn og hverandre til Jesus. Det er fortsatt vårt ansvar både som enkeltmennesker og som kirke, for at Jesus skal handle med oss og velsigne oss slik han gjorde med barna for 2000 år siden.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var er og blir én sann Gud fra evighet og til evighet. Amen.

Et nådens år!

ÅPNING AV STIFTS DAGENE, HOTEL ALEXANDRA, 8. JUNI 2016
AV BISKOP INGEBORG MIDTTØMME

Stiftsdagene 2016 hadde NÅDE som overskrift. Dagene ble åpnet ved at vi sang oss gjennom enkelte vers i 18 av de mange salmene som har nåden som tema. Alle fikk et sanghefte. På storskjerm ble det vist bilder som på ulikt vis ble assosiert med NÅDE og med det enkelte salmevers.

Jeg hadde lest gjennom hele salmeboka og i dialog med to av rådgiverne til slutt valgt ut de få salmene vi sang. Hver salme fikk sin muntlige innledning. Noe skriftlig foredrag foreligger ikke bortsett fra mine håndskrevne notater inn i sangheftet. Hvorfor gjorde vi dette?

I Møre bispedømme skal vi markere reformasjonen med et utvalg kjernesalmer som skal brukes i alle menigheter gjennom året, kan synges av barnehagebarn, på skolene, på sykehjem, fremføres av bygdekor, profesjonelle sangere, brukes på salmekvelder, ja, bare fantasien setter grenser. Vi vil i Møre synges nåden inn på alle steder. Luther ga folk evangeliet på et språk de selv snakket og kunne forstå, og han ga folket salmer hvor de kunne gi sitt tilsvar.

Vi vet av erfaring hvordan salmeskatten lever og gir troen uttrykk der hvor det ellers er vanskelig å finne ord. Vi vet hvordan salmetekster vi lærer i barndommen følger oss gjennom livet. Hvordan tekster vi ikke umiddelbart fatter dybden av eller forstår, vokser med oss og åpner nye horisonter. Vi ser hvordan de salmer som en gang ble lært følger mennesker inn i alderdommen og gir gjenkjennelse, trøst og tilhørighet når språket ellers har blitt borte.

Vi startet stiftsdagene med å rope ut et nådens år. Vi vil som kirke gjøre alt vi kan for at folket her i Møre skal erfare at nåden gjelder dem. Vi brukte muligheten på stiftsdagene til å la alle erfare fellesskapet og gleden i salmesangen. Samtidig ga vi rom for refleksjon over bibelord og ord fra vår augsburgske bekjennelse som bandt disse utvalgte salmene sammen.

Vi startet med dåpens nåde. Den som bærer oss gjennom hele livet. Vi sang oss gjennom sangarven fra «stille morgonstunder» til vår egen tid: «Noe stig vår song, vår takk til Gud, for Han, som er vår fred. Når Kristus sprenger dødens rom, fell siste stengsel ned. Da stig vår song, vår takk til Gud for spor på strand, for bølgers slag: Kom natt, kom søvn, kom morgongry, kom evig sommars lyse dag.» Og vi endte med Jesu gjenkomst. «Nå er det nådens tid. Hvert kne seg bøye! All ære til vår Frelser i det høye!»

Jeg deler dette for å inspirere den som leser det til å finne sin måte å gjøre noe lignende på. Kildene vi har å øse av er lett tilgjengelige. Målet vårt er at enda mange flere enn dem som deltok i kor eller foran TV-skjermen under «Salmeboka minutt for minutt» gjennom egen salmesang nå skal oppdage tilhørigheten til Jesus Kristus og som Luther selv; gjenoppdage nåden.

I møte med 2017 synger vi:

«Han ropar ut eit nådens år. Vår naud ved han ein ende får. Og difor røystar utan tal med lovsong honom møta skal.»

Appell ved markering mot asylinnstrammingene

TROMSØ SENTRUM 11. JUNI 2016
AV BISKOP OLAV ØYGARD
SAL 8,4-6

Når jeg ser din himmel, et verk av dine fingre, månen og stjernene som du har satt der,

hva er da et menneske – at du husker på det, et menneskebarn – at du tar deg av det?

Du satte ham lite lavere enn Gud og kronet ham med herlighet og ære.

Dette gjelder alle mennesker. Absolutt alle. For vi er like verdifulle, uansett hvem vi er, uansett om vi kommer fra rike fredelige Norge, eller fra et lutfattig land i Afrika eller et krigsherjet Syria, eller Afghanistan – eller hvor det måtte være.

Husker dere den lille gutten Aylan. De var på tur til den greske øya Kos. Men båten velte. Aylan drukna og ble funnet på stranda i Bodrun i Tyrkia. Den 3-åringen lærte oss ei lekse. Om menneskeverd og hjelpeløse mennesker på flukt. Den lærdommen holdt i noen få uker, så var han glemt.

I vinter kom det mange flyktninger til oss via vårt eget bispedømme, vår egen landsdel: Storskog i Sør-Varanger ble landskjent. Jeg har bodd ved den grensa i mange år. Men det er 25 år siden. Da var det ei grense som vi ikke kunne krysse. Vi skulle ikke ha kontakt med de på den andre sida. Den kalde krigen og fiendskapet hadde overtaket. Vi er vel ikke tilbake dit?

Regjeringen har gjort en stor innsats for å begrense asylstrømmen over Storskog. Så langt ser det ut til at prosjektet er

vellykka. Jeg er redd det fører til at flere komme sjøveien. Det har kostet mange liv – jeg sliter med å forstå hva som er så mye bedre med å komme i livsfarlige båter over Middelhavet enn å reise den lange veien gjennom Russland og over Storskog.

Norge vil gjerne vise at vi har så streng asylpolitikk at flyktningene ikke kommer. Hvis vi er strengest i Europa, lykkes kanskje politikken et stykke på vei.

Hvem er disse flyktningene som vi vil holde unna? Slike som forfedrene våre som fór over til USA for 150 år siden eller noe sånt, eller kanskje som finlendere og kvæner som kom til våre kyststrøk når det ikke var nok å klare seg med der de bodde. Eller er det slike som alle i Finnmark og Nord-Troms som ble hjemløse høsten 1944 og måtte enten finne seg i å bli deportert sørover i Norge, eller gjemme seg på fjellet, i en tunnell eller et annet lurt sted.

Noen flykter fra krig. Noen flykter fra fattigdom. Verden er forferdelig urettferdig og vi er på feil side av urettferdigheten. Vi er en del av den. Så lenge vår del av verden er så mye rikere enn resten, vil det være strømmer av mennesker som vil hit. Det nytter ikke å si at vi skal hjelpe folk der de er, og bruke det som argument for å ikke ta imot de som kommer til oss og trenger hjelp. Vi må faktisk gjøre begge deler: vi når utrolig mye lenger med hjelpa når vi hjelper folk i sitt nærmiljø, men det fratar oss ikke ansvaret for å hjelpe dem som er nær oss.

Kampen om vår følsomhet – langsomt venner vi oss til det meste

KRONIKK I AFTENPOSTEN JULI 2016

AV BISKOP PER ARNE DAHL

Det som har plaget meg mest med flyktningsdebatten i vinter, er når jeg hører en holdning om at vi må beskytte oss og vår velstand, vi må ikke risikere at andre får del i den, for da er det ikke nok til oss. Det er ikke annet enn egoisme satt i system. Sånn vil ikke jeg at landet vårt skal være.

Heldigvis finnes det mange «godhetstyranner» i samfunnet vårt. Enkeltmennesker, organisasjoner, menigheter osv. La oss hylle godhetstyrannene våre – de som er villige til å gjøre livet litt bedre for dem som sitter i mottak og ikke kommer seg videre i livet. For dem som ikke tør å reise hjem, og ikke ser for seg at de klarer å få familien sin hit. Tenåringene som er redde for å bli returnert så snart de er blitt 18 og så videre.

Så får vi være en smule optimistiske etter gårsdagens stortingsvedtak: kanskje er vi et samfunn som er litt mer positiv til lidende medmennesker enn vi fryktet.

Kanskje innser vi tross alt at alle mennesker er like mye verd og har nøyaktig de samme rettighetene, enten de er født med sølvskje i munnen eller ikke.

Etter mange år som taxisjåfør i New York og som øyenvitne til en økende voldsbølge med et titalls brutale mord i storbyen hvert eneste døgn, sukket han: «Det verste er at man langsomt venner seg til det».

Vi pepres med tilsvarende brutale nyheter daglig og ukentlig: «Mer enn 100 drept i Bagdad, mer enn 70 brutalt myrdet i Istanbul, mer enn 30 tatt av dage i en bar i Dhaka. Og nå, mer enn 80 drept i Nice. Midt i feiring, fest og ferie kunne vi alle vært blant de rammede. Venner vi oss langsomt til det, eller gjør nyhetene en forskjell i våre liv og holdninger?

22. juli 2011 gjorde oss følsomme og sårbare, og nyhetssendingene kommenterte de tragiske hendelsene i Regjeringskvartalet og på Utøya daglig minst ett år etterpå. Vi ble holdt skjerpet og våkne. Volden rammet oss selv! Sånn sett er det av stor verdi at vi om noen dager markerer at det er fem år siden denne tragiske dagen i vår historie. Siste vinters mobilisering når det gjelder å ta imot flyktninger og gi dem et verdig liv har også vist et storsinn og engasjement fra mange i flere land. Den norske befolkningen er ikke verst i klassen. Men det krever årvåkenhet å bevare sin følsomhet overfor uretten, Det går ikke av seg selv, men forsvinner helt av seg selv med mindre vi gjør noe aktivt for å forhindre det.

Likevel, det er annerledes når det onde rammer andre, langt unna. Annerledes når flyktningsetogene ikke rommer våre egne slektninger. Annerledes når det ikke er våre egne verdier som trues. Spørsmålet blir derfor påtrengende: Er vi i ferd med å bli immune overfor andres nød og tilsvarende mer følsomme når det rammer tett på? Uansett: Det pågår en kamp om vår følsomhet for tiden. Og jeg snakker ikke om hårsårhet og over-

følsomhet på egne vegne. Jeg snakker ikke om personlig sårhet for småting. Det handler om taxisjåførens sukk: «Det verste er at man langsomt venner seg til det».

Ondskap, brutalitet og overgrep er tragisk uansett hvem og hvor mange som rammes. Men det som skjer med svært mange av oss er like bekymringsfullt. At vi langsomt venner oss til ondskap og urett, finner oss i det og langsomt trekker oss unna. Da oppstår den alvorligste risikosituasjonen av alle; Når alt blir like gyldig, blir det meste likegyldig. Få blir opprørte, færre blir forarget, og ondskapen gjør mindre og mindre inntrykk helt til det mest levende i oss, vårt Gudskapte følelsesliv rammes av en langsom død eller en risikabel vedvarende bedøvelse.

Vår fristelse er apatien, som egentlig betyr fravær av lidelse. Langsomt venner vi oss til det meste. Vår mulighet er empatien, som betyr å være på innersiden av andres lidelse, eller sympatien, som egentlig betyr sammen om lidelsen eller sammen mot lidelsen. Lettere sagt enn gjort, sier mange! Men ikke desto mindre er dette en avgjørende test på vår identitet som mennesker og som nasjon. Sympatien og empatien er vår kulturelle lakmustest.

Det var slett ikke tilfeldig at Arnulf Øverland i 1936 skrev: «Du må ikke tåle så inderlig vel, den urett som ikke rammer deg selv». 22. juli 2011 var grusomt, men hvordan kan vi, fem år senere, tåle så inderlig vel lignende massakre som skjer andre steder i verden, trekke på skuldrene, sukke over verdens forferdelighet og trøste oss med at det, tross alt, er begrenset hva vi kan tåle å ta inn over oss. Det er da grenser for hva som kan og bør forventes!

Alter med samisk utsmykning i Nidarosdomen

FRA VISITASFOREDRAG FOR SAEMIEN ÅÅLMEGE –
«SAMISK MENIGHET I SØR-SAMISK OMRÅDE», NAMSSKOGAN, 28. AUGUST 2016
PÅ SAMEFOLKETS DAG, 6. FEBRUAR 2017, INNVIES
«ET ALTER MED SAMISK UTSMYKNING» I NIDAROS DOMKIRKE.
AV BISKOP TOR SINGSAAS

Følsomheten er vårt adelsmerke, vel å merke når den brukes til andres beste og ikke for å fremme vår egen selvmedlidenhet. Følsomheten er vårt adelsmerke når den brukes til å avdekke det verste, det krenkende og brutale. Følsomheten er vårt adelsmerke når vi blir berørt av noe og deretter våger å berøre problemet med vår kropp. Det vi får bevisstgjort kan vi ofte gjøre noe med. Det vi ikke får bevisstgjort gjør alltid noe med oss. Apatien tar knekken på vår nødvendige følsomhet så vi blir immune og altfor tykkhudede. Apatien er den moderne døden. Men hvor mye skal vi ta oss nær av og hvor mye tåler vi. spør den danske dikteren Thorkild Bjørnvig i sitt dikt Grænsen: «Hvor meget skal vi tage os af, tage os nær, gøre os klart, før vi har lov at sove, overhodet kan sove?»

Mange frykter at verden vil gå under i atomkrig. Andre frykter den økologiske døden. Kan hende vil vi gå under i vår egen apati? Derfor haster det med å gå mot dødskreftene. Det haster med å forsøke å bekjempe apatien. Livet overlever ikke av seg selv. Det dør helt av seg selv med mindre vi gjør noe aktivt for å forhindre det.

For meg er troen på Jesus, sann Gud og sant menneske, et vern, et inspirerende håp, en avgjørende verdi og et livgivende forbilde i kampen mot apatien. Han som var veien fra død til liv uten å være i veien. Eller som den svenske forfatteren Ylva Eggehorn sa nylig: «Vår Gud er den enda Gud med sår». Han er en Gud som lider med alle lidende. Han følger de han har skapt inn i eksilet, inn i døden, ja, opp på korset. Bare en lidende Gud kan hjelpe lidende mennesker. Bare en Gud som har gjenomkjempet sin lange fredag kan overraske påskemorgen.

Denne Gud var det den hellige Augustin forkynte en påskemorgen der han som biskop fastholdt at størst blant troen, håpet og kjærligheten er håpet. Og han føyde til: «Håpet har to elskelige døtre i verden: sinne og mot. Sinne så det som ikke bør skje, ikke skjer, og mot så det som bør skje kan og skal skje». Da snakker vi om en konstruktiv og håpefull følsomhet.

Jesus var ikke opptatt av å gi falsk trøst til det lykkelige folket uten uro og uten rynker. Hans oppgave var å være midt i blant oss, nær overgrepsoffer, nær syke og krenkede, nær skamfulle og fortvilede. Som om han hele veien ba: «Far, ta ikke denne uro fra meg, men ta verdens vanvidd bort!» Jesus gjorde ikke alle friske, men han frelste dem han møtte fra apati. Er ikke det også vår oppgave?

Vi er ikke dimensjonert for å ta inn over oss all den nød og ondskap som moderne kommunikasjonsmidler gjør oss kjent med. Men, hvordan finne en god balanse mellom nødvendig skjerming og sunn følsomhet? Det må vi snakke med hverandre om!

Vi trengs til å kjempe mot død og likegyldighet og til å kjempe for liv og sympati. Vi tror ikke bare på et liv etter døden, men på et liv før døden med nok empati og nok sympati til at vi ikke langsomt venner oss til destruksjonen og håpløsheten. Bevar vår evne til å våke, bevar vår evne til å reagere. Hold oss i beredskap langt utover 22.juli! Ta ikke følsomheten og motet fra oss, og godheten for hverandre når vi trenger trøst!

Da er det 100 år siden det første samiske landsmøtet ble holdt i Metodistkirken i Trondheim, 6. februar 1917. Dette var også første gang i historien at samer fra sør og nord var samlet i et stort møte for å drøfte felles saker og problemstillinger. Elsa Laula Renberg stod bak både ideen og selve møtet, som samlet over hundre deltakere. Det var deltakere både fra Norge og Sverige.

Samefolkets dag ble feiret for første gang i 1993, samtidig med at FN offisielt åpnet det internasjonale året for urfolk. Det var Sametinget som gjorde vedtak om dette, etter at Samekonferansen i 1992 hadde vedtatt at 6. februar, sammen med seks andre dager i året, skulle være offisielle samiske flaggdager. Samefolkets dag, 6. februar, har fra 2004 vært offisiell flaggdag med det samiske flagget i Norge.

Det flagges alltid med det samiske flagget sammen med det norske når det flagges ved Nidaros domkirke. Dette for å markere at i vårt land lever to folk sammen. Ved Nidaros bispegård flagges også med det samiske flagget på de offisielle samiske flaggdagene.

6. februar 2017 er det stor offisiell markering av 100-årsdagen for Samefolkets dag i Trondheim, Tråante 2017, med blant annet nærvær fra kongehuset. Det vil bli en mangfoldig markering.

Samme dag vil det nye alteret med samisk utsmykning i Nidaros domkirke bli innviet. Alteret er laget av kunstneren

Folke Fjällström. Dette er en særdeles viktig symbolhandling som fortjener stor oppmerksomhet.

Samenes synlige nærvær i Nidaros domkirke i form av kunstneriske uttrykk eller inventar, har vært fraværende. Det er ingen tvil om at samefolket har hatt en sterk opplevelse av at de er blitt holdt utenfor i nasjonalhelligdommen helt opp til våre dager. Nasjonalhelligdommen har ikke vist at det er to folk som gjennom århundrene har levd side om side i dette landet. Samefolket har opplevd at ens eget språk, kultur, levesett og religiøse uttrykk er blitt holdt nede og undertrykt.

«Fornorskingen» av samefolket av norske myndigheter gjennom århundrene, har vært et tragisk overgrep. Kirka har vært delaktig i dette. Nidaros domkirke har også vært «en bærer» av denne politikken ved at det samiske ikke har funnet sitt synlige uttrykk i katedralen.

Likevel finnes et unntak, som en slags «skjebnens ironi», eller mer et «Guds fingerpek!» Glasskunstneren Oddmund Kristiansen (1920 -1997) har skapt noen vidunderlige vakre glassmalerier i katedralen, blant annet i Mariakapellet og Olavskapellet. Han var av samisk opprinnelse, og har latt sine glassmalerier «gløde» med samiske farger. Han var taus og anonym omkring sin samiske bakgrunn i denne sammenheng. Men han var den seg selv bevisst. Og han lot «de vakre samiske fargene flamme opp!» når lyset begynte å sive inn i de små kapellene. Slik sørget Kristiansen for at det samiske fikk være

Det gylne evangelium

TALE I HØVÅG KIRKE I ANLEDNING GABRIEL-SCOTT DAGENE, 28. AUGUST 2016
AV BISKOP STEIN REINERTSEN

sterkt tilstede i katedralen, - men taust, - anonymt. En måtte ha «åpne øyne og et varmt bankende hjerte for det samiske» for å se dette, - oppdage det. En måtte se med hjertet.

Det samiske har på «mystisk og underlig vis» fått gjennomstråle katedralen med sine vidunderlige vakre farger i mange år allerede, uten at de ble identifisert som samiske. Det har først skjedd «offisielt» relativt nylig, etter Oddmund Kristiansens bortgang.

Dette må kunne tolkes som et Guds under. «Guds kunsterhånd» har lagt inn samefolkets farger i glassene. Når Gud «tenner lyset» hver morgen, stråler samenes farger inn i katedralen. Han har latt dette bli et tegn på at et usynliggjort og undertrykt folk har sin plass i Herrens hus. For de tilhører Ham.

De som har «hatt øyne for det samiske», - har sett det! En stor takk til de som så, - og oppdaget, «dette guddommelige samiske fargespillet» i katedralen.

Når alteret med samisk utsmykning innvies i Nidarosdomen 6.februar 2017, er dette et vedvarende offisielt tegn på at samefolket har sin selvsagte plass i katedralen. Først da er Nidaros domkirke for alvor blitt «en nasjonalhelligdom» også for samefolket. Dette vil være en viktig oppreisning. Alteret vil være et sted for forsoning. Den norske kirke vil på denne måten gjeninnsette det samiske folk i Nidaros domkirke ved å gi dette et synlig uttrykk med et eget alter. Innvielsen av «Samisk alter» vil være noe av det mest betydningsfulle som har skjedd i Nidaros domkirke på mange ti-år. Et helt folk inntar «Nasjonalhelligdommen» for første gang på mange hundre år. Et folk som nå endelig «kommer hjem».

Vi håper mange gleder seg over denne store begivenheten, - og støtter den med sitt nærvær i Nidaros domkirke når dette skjer på Samefolkets dag, 6. februar 2017.

Først av alt vil jeg takke for invitasjonen. Jeg har gledet meg til å være med på dette arrangementet. Gabriel Scott er en forfatter jeg setter høyt. Mitt første møte med han var nok Tante Pose på NRK andre juledag, og på ungdomsskolen da vi leste «De vergeløse». Senere er det blitt flere andre av hans bøker. Scott har den evnen som gode forfattere har, nemlig at de viser oss ting vi ikke vet at vi har sett. De setter ord på tingene.

Jeg har lurt en del på hvordan Gabriel Scott ville reagert om han visste at en ordinert prest og biskop i Den norske kirke skulle stå her og tale om «Det gylne evangelium». Vi prester får jo det ganske glatte lag i denne boken.

St. Peter sier til Gabriel som skal vokte dørene mens han og Vårherre er på vandring på jorden:

Men vær nøye med hvem du slipper inn. Jeg bryr meg ikke om å ha for mange teologer rekende her. Føl dem iallfall godt på tennene innen du lar dem passere. Blir det for mange av dem, er de i stand til å ville tyne Vårherre og overta styret og forvaltningen selv, de har slemme tendenser i den retningen. Dessuten – er de først kommet inn, blir det vanskelig å få dem ut igjen. Min mening er ellers den at det burde opprettes et eget tilholdssted for dem – en underhimmel, en sjette avdeling eller hva du vil kalle det – så de ikke fikk anledning til å kjekle og dosere for andre enn seg selv.»

I boken lanseres et nytt 7. bud: «Du skal ikke være teolog». Som teolog vet jeg at budene skal man ikke spøke med, de skal holdes. Vi finner også dette lille, men svært tydelige diktet: «O Herregud beskytt mitt hus mot teologer og veggelus.»

Her står jeg likevel, på tross av Scotts advarsler mot min stand. Skal jeg si noe til mitt forsvar, må det være at det er dere som har invitert meg, ikke jeg som har trengt meg inn.

Men om det er usikkert hva den gode Gabriel Scott ville sagt om han hadde sett biskopen her, er det ingen tvil om hva jeg synes om «Det gylne evangelium». Jeg synes det er en fremragende bok. For det første er den humoristisk.

Boken fikk delte kritikker. Noen mente til og med at den var blasfemisk. Noen år etter at den kom ut, skrev Scott til den samtidige skuespillerinnen Aagot Didriksen (Nationaltheatret): «Det Gylne evangelium» er et smertens barn jeg slapp altfor tidlig fra meg. Den er full av skjemmende plumpheter og smakløsheter. Redigerer nå en ny. Brenn den gamle.»

Før neste opplag fikk han hjelp av Ronald Fangen, forfatteren bak den mektige salmen «Guds menighet er jordens største under», til å luke bort smakløsheter. Til sin åttiårs dag ble det skrevet et nytt kapittel 15.

Jeg deler ikke Scotts egen selvkritiske vurdering. Etter min mening inneholder boken mye god humor. Er det noe en ikke skal snakke ned, er det humor. Få ting er så viktig som humor. Humor er medisin. Det er en som har sagt: «Ingen diktator har sans for humor.» Jeg tror Jesus må ha hatt en ufattelig god humor, og jeg ville ikke blitt forundret om han hadde mange gode historier på lur. Han var jo sann Gud og sant menneske.

«Det gylne evangelium» har likevel mer å by på enn god humor. Det er også mye livsvisdom, og i mange sammenhenger også en del god teologi. Boken har mange spennende temaer og min tid er begrenset. Jeg har derfor valgt ut noen emner som jeg synes er svært aktuelle. Mitt utgangspunkt er teologens, ikke litteraturviterens. Det første temaet er skaperverket.

Hele fortellingen starter med at St. Peter synes at det ikke står så bra til på jorden. Det er noe galt med skaperverket mener St. Peter:

«Jeg synes iallfall det at vi skulle ta oss en tur ned på jorden og se tingene grundig efter. Finner vi så noe galt, ser vi noe som kunne vært bedre – vel, så kan vi jo rette på det. Jeg skal hjelpe til så godt jeg kan og si akkurat hva jeg synes.»

Det går ikke lenge før St. Peter finner ting han vil rette på: «Se på kråkene som flyr der borte, hvorfor skulle de være så store, det er da ingen stas ved dem, de er i grunnen noen stygge dyr. Sommerfugler derimot, de er en hel prydd for verden, og tenk så om de hadde vært større, hvor praktfulle de ville tatt seg ut!»

Vårherre gjør sommerfuglen større, mye større. De blir så store at de bare så vidt klarer å lette fra bakken, men flukten er langt fra grasiøs. Sommerfuglen setter seg på en prestekrage (jeg tror ikke at valget av blomst er tilfeldig), med det resultat at den knekker. St. Peter innser at dette ikke er veldig klokt. Det ender med at Gud må skape den tilbake i riktig størrelse.

Men St. Peter gir seg ikke. Han blir så fasinert av meloner. Samtidig synes han at eikenøtter er små. I sin visdom (eller uforstand?) foreslår derfor St. Peter følgende i sitt prosjekt med å forbedre skaperverket:

«Må jeg få lov til å spørre deg hvordan du har kunnet gjøre det slik at trærne her, som vi sitter under, bærer noen usselige eikenøtter bare, som ikke går an å spise en gang, mens de små plantene borte i haven bærer meloner så store som så? Ville det ikke være rimeligere, spør jeg, om det hadde vært omvendt?»

Vårherre innfrir ønsket. Men St. Peter kommer fort tilbake til virkeligheten når en stor saftig melon faller ned fra treet, og med fullkommen presisjon treffer midt i hodet hans. Vårherre må nok en gang reversere St. Peters forbedringer av naturen.

Midt i denne humoren ligger det to aktuelle temaer. For det første handler det om å se samspillet i naturen, at alt henger sammen med alt. Å tukle med skaperverket fører ofte galt av sted. Gud gav oss oppgaven med å forvalte jorden. Det er ikke galt å pode epler på pæretrær og forbedre kornslag slik at de bærer bedre og blir mer motstandsdyktige. Eller krysse kuer slik at vi får raser som er mer motstandsdyktige og melker mer. Dette arbeidet har gjort verden bedre, men finnes det en grense? «Det gylne evangelium kom ut første gang i 1921, for 95 år siden. I dag står vi midt i disse etiske dilemmaene. Samspillet i naturen må ikke ødelegges. Her må vi bruke kløkt og ikke gå for raskt frem i troen på det vi tror er forbedringer. St. Peter fikk smertelig erfaring gang på gang at det han trodde var fremskritt, i virkeligheten var tilbakeskritt.

En liten parentes. Jeg lurer på hvordan Gabriel Scott ville stilt seg til deler av den plastiske kirurgien. Noen litt opp i årene kommer med ansikter som er blitt så dradd i frykten for å vise noen rynker, at de knapt klarer å smile, det er nesten som om de har dradd en nylonstrømpe over hodet. Rynker er jo bare positivt. De viser at vi har levd litt og forhåpentligvis derfor har tilegnet oss litt mer livserfaring. Naturen sier at det skal være forskjell på en femogtyveåring og en femtiåring. Eller de som har kjøpt seg lepper som gjør at de ser ut som om de har fått en haug med vepsestikk. St. Peter fikk for øvrig en gang et ublidt møte med en vepsesverm en gang han var ute i en åker og fikk smertelig erfaring at å la harmen styre sine valg, er en dårlig strategi. Men den episoden skal jeg la ligge. Menneskelige forsøk på å forbedre naturen, gir slett ikke alltid bedre resultater.

For det andre handler det om å se gleden over det fantastiske skaperverket. Salmisten sier:

*Herre, vår herre,
hvor herlig ditt navn er over hele jorden,
du som har bredt ut din prakt over himmelen!
Fra småbarns og spedbarns munn
har du reist et vern mot dem som står deg imot,
for å gjøre ende på fienden og hevneren.
Når jeg ser din himmel, et verk av dine fingre,
månen og stjernene som du har satt der,
hva er da et menneske – at du husker på det,
et menneskebarn – at du tar deg av det? Salm 8*

Gud har åpenbart seg i naturen, og møte med naturen skal skape lovsang og takk. Ja, salmisten sier til og med at «Dåren sier i sitt hjerte, det finnes ingen gud.» (Salm 14,3). Mot slutten av boken stiller St. Peter et spørsmål til Dikteren: «Hva er egentlig i veien med verden? ... Dikteren «Vil du vite min mening, så synes jeg ikke det er noe i veien, jeg.»

Nå gikk nok Scott lenger i å finne Gud i naturen, enn det mange kristne teologer vil si. Så langt jeg har klart å lese meg til, var han opptatt av filosofen Spinoza. Spinoza var nærmest panteist og mente at Gud var i alt det skapte. Men det lar vi ligge nå.

I det gylne evangelium er Scott også svært forutseende når det gjelder en annen side ved vårt forhold til naturen. Han trekker frem nøysomheten. Vi står foran store utfordringer med hensyn til den globale oppvarmingen. Da er nøysomheten et godt tema, en dyd og en svært sentral kristen tanke løftes frem. Men dette var temaet for gårdsdagens seminar. La meg derfor nøye meg med å trekke frem et lite sitat fra boken:

«Det kommer ikke an på å eie, det kommer an på å være tilfreds. Nøysomheten, det er veien til fred – fred med nesten og med seg selv. Nøysomheten har til overs for andre, nøysomheten avler kjærlighet – lær menneskene nøysomhet, og nid og begjær vil forsvinne som dugg. Og når nid og begjær er borte.» Og disse ordene som står på minnesmerket (sjøvarden) over Scott her ute: «Den nøisomme har det opladte sinn».

I det nye testamentet står det: «Gudsfrykt med nøysomhet er en stor vinning.» (1. Tim 6,6)

Så til et annet svært aktuelt tema som Scott er inne på, synet på arbeid. St. Peter er et oppkomme av underlige resonnementer. En dag vandrer Vårherre og St. Peter sammen i håp om å finne ting han kan forbedre. Scott skriver noe avslørende om med hvilket sinn St. Peter gikk:

De treffer noen glade og tilfredse mennesker. Vårherre ønsker å be om husly der. «Men St. Peter var ikke kommet til jorden for å snakke med glade mennesker. Det var de ulykkelige han ønsket å treffe, de utilfredse, de misfornøyde.»

Men en dag treffer de på noen som er ute på jordene og arbeider. Akkurat når vårt reisefølge kommer forbi, har slåttefolket tatt seg en hvil og sitter og spiser. Nå flesker St. Peter til med sin visdom om at slike pauser burde man ikke ha. Det er en feil med skaperverket. Vi mennesker skulle ikke trenge å spise, da kunne vi arbeide enda mer, og slapp alle pausene. Vårherre svarer: Da hadde de heller ikke trengt å arbeide. Og hvis ikke vi har arbeid, blir det vanskelig, for arbeidet er viktig for menneskene:

«Jeg vet ikke om du forstår meg, men hvis arbeidet ikke var til, hva villet livet være da? Tomhet og orkesløshet og lede. Og hvis bare arbeidet var, men ikke lønnen og frukten slik som jeg har innrettet det nu – ville det gjøre det bedre mon?»

Gabriel Scott har rett, mennesket har godt av å arbeide så sant det ikke er noe som tilsier at det ikke kan. Arbeidet er ingen forbannelse. I kristen tenkning er arbeidet et kall, en gave. Vi må løfte opp igjen tanken om arbeidets verdighet. Mennesket er skapt til å arbeide. Nå må jeg skyte inn at vi er utrolig heldige som bor i et land hvor vi har ordninger som gjør at felleskapet tar et ansvar når helsa blir så dårlig at vi ikke kan arbeide, eller når vi når pensjonsalderen. Slike ytelser skal vi ta imot med takk og god samvittighet. Men poenget er: Å måtte arbeide er ikke en feil med skaperverket. Det er et gode. Ja, arbeidet fantes til allerede før syndefallet. Jeg tror derfor at vi kommer til å a

rbeide også i himmelen. Den som tror at vi i himmelen skal leve som lottomillionærer, kan få seg en gledelig overraskelse.

La meg trekke frem to viktige tema til. Først noen tanker om det ypperste av skaperverket, mennesket. Her kommer Scott med et viktig bidrag. Deretter om noe vi mennesker ikke kan leve foruten. Begge temaene tar han opp på en fornøydlig måte. Først litt om synet på mennesket. St. Peter finner ut at det hadde i grunnen vært flott å kunne se inn i menneskenes hjerter. St. Peter sier: «Tenk om de så i hverandres hjerter! Da kunne det ikke nytte å lyve, så var det bare å snakke sant. Og sannheten vet du?»

Vårherre sender St. Peter til byen for å handle, men det går ikke som St. Peter håper. I byen ser han alle som vil snyte ham. Det går derfor rett og slett ille for St. Peter. Han får en alvorlig knekk i synet på mennesket. Scott skriver: «Først ute på kvelden kom St. Peter tilbake, og da var han pøseløs og brødløs og vinløs, og det kunne være ille nok. Men det var verre at han var håpløs og hadde mistet troen på menneskene og var syk av bitterhet og tvil. Ta din gave tilbake med det samme og la meg bli som jeg var før. Du vet ikke hva jeg har sett, hvor meget løgn jeg har stirret inn i, hvor meget ondskap jeg har møtt. Menneskene er dårlige, Herre, dårligere enn jeg noen tid ante. Aldri hadde jeg visst, sier jeg, at menneskene tenker meget stygt! Om all denne styggheten ble åpenbart, om menneskene så hverandres tanker og kunne lese hverandres hjerter – de skulle bli hverandres fiender og stå hverandre etter livet hver en.»

Vårherre sier til St. Peter: «Du taler så meget om andres tanker. Bekymre deg ikke så meget om dem, det er ikke andres det gjelder å kjenne. Det gjelder ens egne tanker, dem først, for fremst dem.»

Dette minner og Mesterens ord om bjelken i vårt eget øye som vi bekymrer oss lite for, mens vi er desto mer opptatt av flisen i vår brors øye.

Det er krevende å snakke sant om mennesket. Mennesket er det ypperste i skaperverket, samtidig som det har sine mørke sider. I møte med andres feil er det derfor viktig å ikke feie for andres dør, men for sin egen.

Det andre viktige temaet, er et temaet vi ikke kan leve uten. Det handler om håpet. I kampen for en bedre verden ber St. Peter om evnen til å se inn i fremtiden: «Tenk bare hvor mange ulykker som ikke kom til å hende: hvis menneskene kunne se inn i fremtiden!...De hadde for få sanser, fem stakkars avstumpede sanser til å greie seg med gjennom livet – var det egentlig mening i slikt? De trengte en sans til simpelthen, en sans for fremsyn. «Og nu føler jeg meg overbevist om at jeg har funnet hovedfeilen og kan si hva det kommer av at det går så galt som det gjør?»

Vårherre gir St. Peter den evnen han ber om. Resultat blir nok en gang miserabelt. Han får se en hund som kommer til å bite han om en stund. Dette styrer nå hele hans liv. Med det resultatet at han mister hele livsgleden her og nå.

Fremskritt innen medisinsk forskning har gjort denne problemstillingen hyperaktuell. Hvor mye skal vi vite om fremtiden til vårt eget liv? Hvis kunnskapen kan gjøre at vi får behandling som gjør at vi unngår å bli syke, er det til det bedre. Men jeg er for egen del sikker på at det er en del om fremtiden jeg ikke ønsker å vite. Jeg tror at hvis jeg fikk vite på dagen hvor gammel jeg vil bli, om det så var 104 år, tror jeg at jeg ville bevisst eller ubevisst innrettet livet mitt etter den dagen. For å takle dagen i dag, er det viktig at vi ikke vet alt om fremtiden.

St. Peter og Vårherre får en spennende samtale etter St. Peters grusomme opplevelse med tanken på hunden som en gang i fremtiden kommer til å bite han. De snakker om håpet. Vårherre beskriver St. Peters ønske slik: «Du byttet håpet mot fremsyntheten.»

Er det noe vi mennesker aldri må miste, er det håpet. Over døren inn til Dantes inferno står det skrevet: «Her må alt håp vike». I en kristen kirke heter det: «Her lever håpet». Apos-

telen Peter (ikke i Det gylne evangelium), men i sitt eget brev skriver disse ordene som vi leser hver gang det er dåp, og ofte i begavelser:

Lovet være Gud vår Herre Jesu Kristi Far, han som i sin rike miskunn har født oss på ny og gitt oss et levende håp ved Jesu Kristi oppstandelse fra de døde. (1. Pet 1,9)

Mange flere temaer kunne vært tatt med fra Det gylne evangelium. La meg bare slutte med noen tanker rundt bokens begynnelse og bokens slutt. Det hele starter i himmelen: «En kveld ble det stort oppstyr i himmerike. Klokken var over elleve (Kommentar: Kanskje ikke et helt tilfeldig tidspunkt, det er da prestene setter i gang gudstjenesten, riktignok ikke på kvelden, men klokken 11.00 om formiddagen). Vårherre hadde alt sagt god natt, og de små englene var gått for å legge seg.» Så stiger etter hvert Vårherre og St. Peter ned på jorden.

Evangeliet etter Johannes starter også i himmelen: *I begynnelsen var Ordet Ordet var hos Gud og Ordet var Gud... Og Ordet ble menneske og tok bolig iblant oss. (Joh 1,1.14)*

Begge historiene starter i himmelen. Begge handler om at Vårherre kommer ned til jorden. Den store forskjellen er slutten. Eller rettere sagt. Hvordan kommer mennesker opp til Gud. I Det gylne evangelium står det at Peter drømmer om at det går en trapp opp til Gud: «Gud satt på jorden mellom menneskene og ti trin førte opp til ham. Og like godt gikk menneskene forbi, de målte trinene og trakk på skuldrene, det falt dem ikke inn å klyve de ti trinene fra jorden for å se etter Gud der ...»

Scott trekker videre frem de ti bud og skriver glimrende om hvor viktige de er for livet her på jorden. «Vårherre gav dem jorden engang, en vidstrakt tumleplass for dem alle, han gav dem land og hav å forvalte, susende skoger,

elver, berg, - og for at det skulle gå dem vel, gav han dem også budene med, ti råd, ti regler, ti ypperlige hjelpemidler, følg dem og det vil gå dere godt.» (s.238)

Det er ingen tvil om at verden blir et enda bedre sted hvis vi følger de ti bud. Men for å gjenopprette kontakten mellom Gud og mennesket, peker Det nye testamentet på en annen vei enn Det gylne evangelium gjør. Hvis vi skal bli i bildet til Scott, handler de fire evangeliene ikke om hvordan vi kan klatre opp til Gud, men hvordan han kommer ned til oss, for å gjøre en plass for oss i Vår Fars hus. Det handler om at Guds egen sønn blir født som en av oss.

Da St. Peter fikk evnen til å lese andre menneskers tanker, se bak deres fasade, mistet han troen på mennesker. Ole Paus synger i sin fantastiske salme: *Hvem kommer til meg når andre går bort, hvem blir igjen. Hvem våger se bak alt jeg har gjort, og likevel kaller seg venn.*

Hvis vi går til evangeliene i Det nye testamentet, møter vi Jesus som ser slik St. Peter ba om å se «i hjertene til menneskene». Han ser bak alt jeg har gjort og sier. Men han konkluderer likevel annerledes enn det St. Peter gjør i Det gylne evangelium når han fikk den evnen. Jesus sier: «Jeg elsker deg som en venn. Jeg har ikke mistet troen på deg. Jeg har gitt mitt liv for deg.»

I evangeliet er det et spørsmål om nåde. Det er ikke mulig å leve et liv, uten av vi av og til sårer hverandre. Da er veien å gå at vi ber både mennesker og Gud om tilgivelse. Det er Guds kjærlighet og Guds nåde som redder verden.

Ære være Faderen og Sønnen og Den hellige ånd, som var er og blir én sann Gud fra evighet og til evighet. Amen.

Kristendommen som samfunnsbygger

EN INNLEDNING TIL GRANAVOLDENSEMINARET 2016, 30. AUGUST 2016
AV BISKOP SOLVEIG FISKE

Kjære alle sammen!

I evangeliet etter Markus, i kapittel 10 finner vi en velkjent tekst som jeg ønsker å innlede denne åpningen med. Der står det: «De bar små barn til Jesus for at han skulle røre ved dem, men disiplene viste dem bort. Da Jesus så det, ble han sint og sa til dem: «La de små barna komme til meg, og hindre dem ikke! For Guds rike tilhører slike som dem. Sannelig, jeg sier dere: Den som ikke tar imot Guds rike slik som et lite barn, skal ikke komme inn i det.» Og han tok dem inn til seg, la hendene på dem og velsignet dem.»

«De bar små barn til ham» - barneperspektivet er viktig i denne teksten. På Jesu tid hadde ikke barna rettigheter eller en spesiell beskyttelse i samfunnet. Barn ble ansett som svake og avhengige, ja, faktisk som uferdige mennesker. Dette gir den bakenforliggende kraften i teksten. Jesu ord og handlinger gjør nok en gang noe med datidens samfunnsoppfatning og sprenger grensene for hva som var akseptert og rådende tankegods. Disiplene viste de bort - og agerte derfor på den måten som nok var naturlig på den tiden. Dette var kanskje den reaksjonen som folket også ventet å se. Men hva ville Jesus nå gjøre? Jesus ble sint, og det er tydelig at heller ikke denne gangen hadde disiplene forstått hva det er Jesus ønsker å formidle. Dette går igjen som et mønster i relasjonen mellom disiplene og Jesus i evangeliene, og det viser bare at det skal mye til å bryte den rådende kollektive samfunnsoppfatningen. For å tydeliggjøre budskapet tar så Jesus barna inntil seg og velsigner dem. Det er ikke så mange ganger i evangeliene at Jesus faktisk tar noen inntil seg – at han løfter de så nær sin egen kropp. Her løfter Jesus opp det sårbare, og viser tilhørerne, og ikke minst oss lesere av teksten, at det er nettopp disse som Jesus kom for. Han løfter opp de som ble ansett som svake og uferdige mennesker og gir de sin hele og fulle oppmerksomhet, og teksten ender med å være et veldig intimt og nært øyeblikk.¹

Og da er vi inne på hvorfor jeg ønsket å innlede med denne teksten; det å være en tilhenger av Kristendommen, ja, det å være en kristen, handler om å følge Jesus på denne måten – å følge hans eksempel i det å vise alle menneskers verd og verdighet. Kristendommen har denne iboende fordringen til å ta side med de fattige og undertrykte – med ord og i handling fremme at alle mennesker har en ukrenkelig verdi, rett og slett i den egenskap av å være en Guds skapning. Med disse ordene har jeg allerede gitt noen sterke hint om hva jeg tenker har vært kristendommens rolle som samfunnsbygger i Norge, og jeg skal nå prøve å utdype dette litt videre.

Hva er en samfunnsbygger?

Men hvordan definerer vi det å være samfunnsbygger? Her finnes det mange svar: vi kan gå helt spesifikk til verks og trekke frem enkeltpersoner; et eksempel fra nyere norsk historie er «landsfaderen» Einar Gerhardsen, som dro Norge opp igjen etter den andre verdenskrig, og var en sterk bidragsyter til det moderne Norge. Men det går også an å tenke i enda bredere baner; som alle de ildsjeler som står på for sitt lokalsamfunn, på soldater som representerer og trygger landet, næringslivet som skaper vekst og arbeidsplasser. Det er mange måter å snakke om det å være samfunnsbygger, og jeg tenker at det må være en slik vid definisjon, da det er mange som har bidratt til å skape dette samfunnet som stadig blir kåret til det beste landet å bo i. Tidligere pilegrimsprest i Hamar bispedømme Arne Bakken har i boken «Vor kristne og humanistiske arv» børstet støv av fortellingen om Erkebiskop Øystein, som satt på bispestolen i Nidaros fra 1157. Selv om han nok er ukjent for mange i dag, er det rett og rimelig å kalle han for en stor samfunnsbygger. Han var en av opphavsmennene til helgenbiografien Passio Olavi, denne viktige teksten som bidro til å vise Olav, både som regjerende konge og som helgen, og plasserer det inn i

det kristne herskeridealet rex iustus, den rettferdige konge. I teksten er alle mennesker i fokus; uavhengig av stand og stilling, geografisk sted og alder. Barn og unge trekkes frem. Alle kan be helgenkongen om hjelp.² Arne Bakken skriver:

«Ved å overføre tanken om den rettferdige kongen både på helgenkongen og den regjerende konge til enhver tid, la Øystein veien åpen for et syn på mennesket som gir det både rettigheter, plikter og ansvar.»³

Det er ingen tvil om hva denne formen for menneskesyn gjorde med det gamle samfunnet. Nå ble plutselig også den fattige bonden med sine små barn betydningsfulle i verden, nettopp fordi de var spesielle i Guds øyne. Dette er ihverfall i teorien. Vi vet jo at middelalderen ikke var den beste tiden i historien for menneskeverd, men gjennom personer om erkebiskop Øystein finner vi spirer av tanker som senere skulle bli rådende, i hvert fall i den vestlige verden.

Hospitalet og skolen

Vi har lett for å glemme at kirken var drivkraften bak noen av de viktigste institusjonene i samfunnet; hospitalet og skolen. I boken «Hamardomen» fremheves sammenhengen mellom katedral og hospital; det var ved middelalderens bispeseter som de første hospitalene ble grunnlagt.⁴ Disse var naturlig nok ikke det samme som dagens sykehus, men det var et sted der mennesker fikk møte omsorg i en sårbar situasjon. Det handlet direkte om Jesu eksempel, om at de sårbare skal tas vare på. Også skolen har sitt utgangspunkt i katedralen; behovet for å lære og lese handlet om at de hellige tekstene skulle formidles i gudstjenestene. Skolen har i alle årene derfor gått hånd i hånd med kirken, og de ulike lesepultene i kirkerommet er påminnelser om denne historien. De gamle katedralskolene var knyttet til landets bispeseter, og et interessant poeng er «globalisering» som skjedde gjennom datidens universelle språk, som ble latin, også kalt «Europas uniform».⁵

Nå er selvsagt middelalderens forståelse av både hospital og skole annerledes enn i våre dager, og etter hvert var det jo de offentlige instanser som tok over denne driften. Men det må ikke glemmes den samfunnsbyggingen som kirken, i lys av evangeliet, satte i gang i landet vårt for de som var fattige og syke, ja, for å øke menneskeverdet.

Det er naturligvis mange ting som kunne bli trukket frem fra kristendommens historie i Norge som ville underbygget dette argumentet, det kunne blant annet vært interessant å sett nærmere på likeverd og likestillingsperspektivet. Dessverre har mange av disse sidene blitt glemt fordi bildet av tvangskristning har fått et så sterkt feste i folks bevissthet. Dette vil vi nok få tydeligere belyst gjennom de ulike foredragene under dette seminaret, men avslutningsvis, la oss legge noen blikk på tiden fremover, for hva kan kristendommens rolle være i den nye tid?

De neste 1000 år

Det er interessant å se at mange av de verdiene som kristendommen innførte i middelalderen, om verd og verdighet, har like stor viktighet i 2016. Det er som forsker Mikael Kurkiala ved Svenske kyrkans kanselli i Uppsala sier: «Mer enn noen gang er det behov for en kirke som ivaretar livets hellighet og menneskets verd fremfor dets nytteverdi, som fremmer fellesskap fremfor fragmentering og frykt, og som i liturgien gir rom for helhet i liv og fellesskap.»⁶

I dagens samfunn er mennesket blitt individualister, og det er en fragmentering av fellesskapet. Dette ser vi på individnivå, men også i storpolitikken – der nasjonalistiske krefter får gjennomslag i stadig flere land. Der det å trekke seg tilbake - det å være for seg selv - og det å være i frykt for den fremmede - får råde, ja, der er det behov for kristendommen, som er en basun for menneskeverdet.

Og derfor vender vi fort igjen til teksten om Jesus som tok barna inntil seg og velsignet dem. Dette grunninnholdet i kristendommen, som er og blir et evigvarende budskap som aldri går av moten. Dette er et budskap som alltid må holdes høyt – og som vi må ta med oss inn i den nye tiden.

¹ Hansen, Kenneth.2016. «Barnas sak – tekstgjennomgåelse til 3. søndag i treenighetstiden» i «Nytt norsk kirkeblad nr. 2 2016» s.78-29

² Bakken, Arne. 2014. «Erkebiskop Øystein og det norske kongedømmet – veien til alle menneskers verd og verdighet stokes ut» i «Vor kristne og humanistiske arv – betraktninger ved 200-årsjubileet for Grunnloven». Trondheim: Nidaros domkirkes restaureringsarbeid. s. 28

³ Ibid. side 33

⁴ Bakken, Arne og Bjørtomt, Svein.2009. «Hamardomen» Oslo: Aschehoug. side 55

⁵ Ibid. side 62

⁶ Foredrag holdt under Nordisk bispemøte 2016

Trenger kirken fortsatt kirkemusikken og kirkemusikeren?

FAGDAG FOR KIRKEMUSIKERE, NORSK ORGELFESTIVAL 2016, TEMA: LANDSKAP

STAVANGER DOMKIRKE, 15. SEPTEMBER 2016

AV BISKOP ERLING J. PETERSEN

Kjære medarbeidere!

Liv Ullmann var regissør for Ingmar Bergmans film *Enskilda Samtal* fra 1996. I filmen får en gammel biskop spørsmålet om han tror på en virkelig, levende Gud med et varmt hjerte. Biskopen, Jakob heter han, svarer: «Si ikke ordet Gud. Si det hellige. I hvert menneske finnes det, det hellige. Menneskets hellighet. Alt annet er attributter, utkleddinger, manifestasjoner og tiltak. Du kan aldri beregne eller fange menneskets hellighet. Samtidig er det noe å holde seg til. Noe aldeles konkret inn i døden. Det som deretter skjer, er skjult.»

Og så fortsetter biskopen med disse ordene:

«Det er bare dikterne, og musikerne og helgenene som har klart å speile det vi kan skimte, det ufattelige. De har sett, og visst, og forstått, ikke helt, men i smuler. For meg er det trøstefullt å tenke på menneskets hellighet.»

I et intervju i 2004 sa Ingmar Bergman at han selv mente nøyaktig det samme som den fiktive biskopen. Helgener, diktere og musikere er på jakt etter å uttrykke det mest skjulte i menneskelivet.»

Norsk orgelfestival 2016 gir oss åpne dører inn til et stort rom, der vi blir med komponister og utøvere som er på jakt etter å uttrykke det mest skjulte i menneskelivet. Fra kirkens side vet vi at mennesket i spennet mellom tvil, undring og tro ikke trenger flere ord eller formuleringer. Det vi ønsker er rom der vi kan skimte det som helgener, diktere og musikere speiler.

Våre kirkemusikere er med på å skape opplevelser av troen som et stort rom, et landskap som har plass for hele livet, der mennesker kan vandre inn – og være frie til å vandre ut igjen. Som kirkemusikere er dere med på å skape et språk som ikke lukker, men åpner.

Disse dagene, i nye landskap, mellom mørke og lys, fra Patmos og Dantes Inferno, til barns glede over Eventyret om Mozart, skal vi gå sammen med biskop Jakob hos Ingmar Bergman for å kunne la vår historiefortelling smelte sammen med den store fortellingen som våre liv – som er Darkness and Light – mørke og lys – i «Sudden Landscape».

Som et klokt menneske har sagt: «Et bilde, skapt av musikk åpner dørene til det ordløse, der tanken kan bevege seg fritt.» Det erfarer dere som kirkemusikere daglig.

Jeg kommer rett fra et todagers bispemøte der Liturgisk musikk var en sak som førte til en spennende samtale om det som samler oss i dag. Kirkerådet hadde forberedt saken, som dere kjenner fra årelangt arbeid, og vi fikk selvsagt den tilbakevendende diskusjon om utfordringene som kan settes på en enkel formel: balansen mellom gjenkjennelighet og kontinuitet på den ene siden og valgfrihet, nyskapelse og fleksibilitet på den andre siden. Jeg hadde unnet dere å høre attestene dere fikk som en yrkesgruppe kirken ikke bare trenger, men vi er avhengig av om menigheten skal få kraft, energi, temperatur til lovprisning, til klage og til å gi mennesker i vår tid opplevelsen av å stå i en større sammenheng. Som salmedikteren og presten Anders

Frostenson sier: Kan vi ikke lytte bakover, blir vi stumme både i nuet og overfor fremtiden.

Om det er ett ord jeg ønsker å formidle til våre menigheter om kirkemusikere, er det ordet kvalitet:

kunstnerisk kvalitet

liturgisk kvalitet

teologisk kvalitet

Til det siste: kirkemusikeren har den teologiske dimensjonen i bunnen for alt hun/han gjør. Hør bare hva Martin Luther sier: «Jeg skammer meg ikke over å offentlig si at det nest etter teologien ikke finnes noen kunstart som kan måle seg med musikken. Bare musikken kan skape det som teologien på en annen måte oppnår, nemlig å berolige og å glede menneskets sjel.» (Sitat fra *Kunsten å være kirke*, side 72).

Vi står foran et reformasjonsjubileum som gir oss rikelig med muligheter til å vise at i hvert fall der hadde Luther et poeng! Ikke minst har vi arven fra Bach, som vil prege neste år sterkt. På en av vigslingsgudstjenestene (jeg har hatt gledelig mange!) hadde kantor valgt å spille Bach som postludium. Albert Schweitzer, som selv var en dyktig organist, skrev en fascinerende biografi om Bach, der han sier noe som også gjelder oppgaven som kirkemusiker:

«Tonene forsvinner ikke, men stiger opp til Gud i en lovprisning som er for stor til å kunne uttrykkes i ord.»

Bach visste at han med sin musikk tjente Kirkens Herre. Sangen og musikken var livsnødvendig for at gudstjenesten kunne bli grensesprengende slik at den formidlet det dypeste av menneskets behov:

Følelsen og erkjennelsen av å være elsket tatt inn i det store fellesskapet som kirkens vesen *communio* – *koinonia* – det betyr: «å høre til i noe sammen med noen»: fellesskapet.

Vigslingen som jeg tenkte på, skjedde i april 2012, samtidig som rettsaken mot Anders Behring Breivik foregikk i Oslo Tinghus. Og i min vigslingstale ett år etter den grufulle opplevelsen på Utøya, gikk jeg tilbake til det som skjedde i Stavanger domkirke dagen etter massakren: Den 23. juli, klokken åtte om kvelden holdt vi en improvisert konsert i Stavanger domkirke med musikere fra Gladmat-festivalen, som var avlyst på grunn av bomben og Utøya. Det ble en opplevelse at ikke bare ord er kirkens språk. Her var klage, trøst og håp som klang ut i kirkens rom, og nådde inn til oss som satt der med sorg og fortvilelse. Fire uker senere, etter en uvirkelig sommer, var vi i Vår Frelses kirke i Haugesund. Tre unge ofre fra Stavanger, Haugesund og Egersund skulle minnes i gudstjenesten. Og tre barn døpes. Og igjen var det musikken som forløste og ga håp. Variasjonene over Svein Ellingsens dåpspsalme og linjene

«Og ved tidens grense lever fortsatt dine løftes-ord ved døpefonten, dåpens lys forblir når livet slukner.»

Og Svein Ellingsen sier - rikdommen vi mottar er større enn hva ord kan romme. De gaver Gud gir oss i dåpen, kan aldri rommes av våre menneskelige ord. Om Svein Ellingsens salmer er det sagt at det er først når sorgens tone blir tekstens grunnleggende klangbunn at salmespråket oppstår.

For å summere så langt: Kirkemusikken er stedet for menneskelig livserfaring, der evangeliet tolkes og forkynnes på nytt. Som kirkemusikere forvalter dere kildene til

- kunnskap
- lokal identitet og
- opplevelser

Som en levende folkekirke skal vi i Stavanger formidle kulturen slik den er innvevd i livsriter og en rik salmearv.

Anerkjenne

Som biskop i Stavanger bispedømme har jeg møtt de fleste av

dere som er kirkemusikere. Og jeg har vært med på vigsling av et høyt antall kantorer, noe jeg håper også den kommende biskop vil få gleden av å oppleve.

Dette er et bispedømme med mange dyktige kirkemusikere. Vi har en høy andel kirkemusikere med full stilling i kirken, eller nesten full stilling, sammenliknet med andre. Vi har også en høy andel kirkemusikere som er vigslet til kantor. Dette kan vi glede oss over.

Musikk har en sentral plass i vår gudstjenestefeiring. Og den har vært sentral i all gudstjenestefeiring. Mange tekster i bibelen beskriver at det ble sunget og spilt, i forskjellige sammenhenger og situasjoner. I fortellingen om Sivsjo-undet, hvor Herren åpner havet for israelittene som er på flukt fra Egypterne står det:

«Jeg vil synge for Herren, for han er høyt opphøyd»
«Da de så det storverk Herren hadde gjort mot egypterne, fryktet de Herren.» ...
«Da sang Moses og israelittene denne sangen for Herren:...»

Kirke og musikk hører sammen. En kirke uten musikk ville vært en fattig kirke.

Det tenker jeg henger sammen med at mennesket og musikk henger så tett sammen. Musikk er en del av oss. Våre første erfaringer som nyfødte, ja fra før fødselen, er grunnleggende musikalske. De er knyttet til puls/rytme, melodi og bevegelse. Vi opplever mors hjerteslag som en rytme, og kroppens puls når hjerte pumper blodet rundt i kroppen. Som foster kan vi høre mors og fars stemme, noe vi vil oppfatte som melodi. Som nyfødte barn og som spebarn er det de musikalske kvalitetene som klangfarge, dynamikk, rytme, fraserings, betoning, pauser

og rytme være det meningsbærende. Dette tolker barnet. Det er språket før språket, før vi lærer ordene og ordene begynner å gi mening. Når vi skal utvikle vår identitet og begynne å forholde oss til hverandre, så vil det for spebarnet være disse musikalske kvalitetens som er kommunikasjonsformen. Etter hvert utvikler barnet verbalspråket. Gradvis vil dette overta måten vi kommuniserer på, og som voksne er mye av dette avlært. Samtidig har vi det med oss, og mer eller mindre bevisst er det en viktig del å det å kommunisere. Betoning, pauser, dynamikk, rytme, klangfarge.

Dette er et sterkt verktøy for oss som mennesker. Musikken kan åpne, eller stenge, langt inn i sjelen. Den kan berøre og røre. Derfor skal vi forvalte det klokt. Kanskje det var dette Augustin visste når han sa: Qui cantat, bis orat (Den som synger ber dobbelt så sterkt).

Trenger kirken kirkemusikere? Når vi har sagt at det er viktig for kirken med musikk og at vi skal forvalte det språk musikken er, trenger vi noen som kan ha ansvaret for musikken. Men trenger vi å ha utdannede kirkemusikere? Holder det ikke at de kan spille?

Blant dere som er kirkemusikere i Stavanger bispedømme er det stor variasjon på hva dere har av faglig bakgrunn og utdanning. Mange er utdannet kirkemusiker ved Norges Musikkhøgskole eller ved et konservatorium. Noen har utdanning fra utlandet, andre har musikkutdanning på piano, eller annen bakgrunn. Med andre ord er det variasjon på hvilken kompetanse og bakgrunn dere har. At ikke alle menigheter har en utdannet kantor handler både om muligheten for å få nok kvalifiserte søkere som kantor og om hva menighetene ønsker.

Jeg vil ikke problematisere dette, men peke på at sånn er det. Det som viktig for meg er at noen har ansvar for å forvalte

kirkemusikken i menigheten, løfter den fram, ha en bevissthet rundt hvordan den skal forvaltes. Det er viktig at dere deler av deres kompetanse og erfaring inn i menigheten.

De fleste av dere kjenner historien og utviklingen av veien fram mot den profesjonelle kirkemusikeren bedre enn meg. Fra korsangerne som viktige og bærende element i gudstjenestefeiringen med sangere som måtte kunne lese, kunne notasjonssystem og latin, via klokkeren som leder av salmesangen og med en sentral funksjon i gudstjenestefeiringen. Orgelet som etter hvert ble innført som en støttefunksjon, etableringen av musikkonservatoriet i 1883, hvor målet var å bedre orgelferdighetene til landets organister, stiftelsen av Norges Organistforbund i 1904, behovet for å synliggjøre organistens og musikkens betydning for gudstjenestefeiringens helhetlige kvalitet. Arbeidet med en organistlov, som også var med å skape en profesjonsidentitet. Tjenesteordning for organister fra 1975; profesjonen fikk en klar ramme for det faglige ansvar, stab og menighetsråd. Foredragets første del er ferdig: Dere er ANERKJENT!

Så UTFORDRINGENE

- Utarbeide lokal plan for kirkemusikk – vi ser at det stadig er flere som utarbeider lokale planer for kirkemusikk, men at det fremdeles er mange som ikke har dette. Det er flere grunner til at det er lurt å ta tid til å utarbeide dette:
  - bevisstgjøre på hva en har og hva en ønsker å ha
  - gjennom dette definerer en ressursene en har og hvordan disse skal forvaltes. Kan være nyttig hvis det blir behov for nedskjæringer
- Konstruktiv, faglig samtale om kirkemusikkfeltet
- Sangens plass i menigheten. «Kirken er et sted som synger og spiller for den treenige Gud» står det i innledningen til Plan for kirkemusikk. Sangen og salmene har en sentral plass og viktig funksjon i gudstjenestefeiringen. Vi står i en tradisjon hvor det å synge sammen er en viktig del av det kristen fellesskapet. Men det å synge blir stadig mindre vanlig. Hvor

er det vi synger sammen bortsett fra i kirken? Og etter hvert blir det kanskje mer mumling og lytting under salmesangen i gudstjenestene også. Jeg ser med glede at mange av dere arrangerer salmekvelder eller lignende. Der får en anledning til å løfte fram salmene, lære nye salmer, bruke stemmen til å synge med...

- Kor har også hatt en sentral funksjon i gudstjenesten. Vi har fremdeles en god del kor i vårt bispedømme. Jeg vil oppfordre dere til å vurdere om det er grunnlag for og behov for et kor der du er.
- Vurdere å samarbeide/utfylle hverandre – ingen er gode på alt. Kanskje en kan bytte/utveksle tjenester. Dersom en er god på barnekor kan en annen spille i vielser....
- Rekruttering: Det er med glede jeg ser at flere av dere har orgelelever. Jeg ser frem til neste visitas, i Lund, der jeg kommer til å møte det.

Avslutning

Da Den norske kirke arbeidet med «Kirken i møte med den åndelige lengsel i vår tid», var vi opptatt av at fornyelsen av kirkens språk ikke handlet om å bli bedre på ord eller formuleringer. Det handlet om rom, det rom der budskapet når oss gjennom alle sanser. Jeg tror at dere som kirkemusikere er med på å skape opplevelsen av troen som et stort rom, et landskap som har plass for hele livet, der mennesker kan vandre inn – og være frie til å vandre ut igjen. Dere er med på å utvikle et språk som ikke lukker, men åpner.

«Kirken i møte med den åndelige lengsel» fra 1999 fikk en viktig og nødvendig oppfølger i kulturmeldingen «Kunsten å være kirke». For meg er den en plattform som gir faglig trygghet, og som er viktig som Stavanger bispedømmes grunnlagsdokument når kunst, kulturelle mønstre og møtet med det Hellige står på dagsorden. Og den dagsorden styrer kirkemusikerens hverdag. Hverdag og inkarnasjon er to sider av samme sak. Inkarnasjonen betyr at Gud har helliget det

Gå og fortell! Å kommunisere evangeliet inn i vår samtid

MEDARBEIDERSAMLING FOR FRIVILLIGE OG ANSATTE I
SØR-HÅLOGALAND BISPEDØMME, 23.-25. SEPTEMBER 2016
AV BISKOP ANN-HELEN FJELDSTAD JUSNES

menneskelige. Inkarnasjonen betyr Guds nærvær i hele vår tilværelse.

Vi trenger en tro som er stor nok til å romme det menneskelige liv i all dets motsetningsfulle mangfold. Takk for at dere bidrar så sterkt til å gi språk til det, et språk som ikke lukker, men åpner inn til hvelv etter hvelv, som Tranströmer skriver:

Inne i den väldiga romaska kyrkan trängdes turisterna i halvmörkret.

Valv gapade bakom valv och ingen överblick.

Någon ljuslågor fladdrade.

En ängel utan ansikt omfamnade mig

och viskade genom hela kroppen:

«Skäms inte för att du er människa, var stolt!

Inne i dig öppnar sig valv bakom valv oändligt.

Du blir aldrig färdig, och det är som det skall.»

Jag var blind av tårar

och föstes ut på den solsjudande

piazzan tillsammans med Mr og Mrs Jones,

Herr Tanaka och Signora Sabatini

och inne i dem alla öppnade sig valv bakom valv oändligt.

Tomas Tranströmer

«Romanska bågar»

Og om det er en drøm jeg til slutt vil dele med dere, i arbeidet for å åpne «valv bakom valv oändligt», er det Henrik Ødegårds beskrivelse av hva kirkerommet skal fylles med:

«Som kirkemusiker har jeg jo en drøm om alt kirkerommet skal fylles med. For det forblir et dødt rom hvis det ikke brukes og fornyes. Jeg vil gjerne fylle det med: farger, hardingfele, abstrakte fargede tekstiler, løpende kvinner som på påskemorgen, korpsmusikere, talekor, dansende barn i familiemessen, rockeband, dramatisering, gammeldans, stillhet, latinamerikanske rytmer, røkelse, Bach-kantater, rop om nåde, sekkepiper, polert gråstein, hundrer av fioliner og middelaldersang. Jeg ønsker å fylle det med liv, og se livet leve der» (Kunsten å være kirke, side 75.)

Og svaret på foredragstittelens spørsmål er altså JA!

Det er et stort tema jeg har fått å snakke om. Egentlig er det et tema som favner alt det som er hensikten med kirken, hensikten med å være kristen.

Kirken er der for å gi mennesker evangeliet. Kirkens hensikt ligger dypest sett i det som sies ved slutten av hver gudstjeneste: «Gå i fred og tjen Herren med glede». Noen legger til..og din neste... med glede. Jeg mener det er samme sak. Kirken, gudstjenesten trosopplæringen, kirkemusikken – alt har ett mål: at evangeliet skal bli forkynt, hørt og opplevd. Å kommunisere evangeliet eller forkynne evangeliet er det samme som å tjene Herren med glede.

I vår tid diskuteres det mye om tro og religion er en privatsak. I forbindelse med tro og livssynspolitikken er det store tema. Det er sterke krefter som ønsker at alt som har med tro å gjøre skal bort fra all offentlighet: «Det angår jo bare det personlige livet» sies det.

Hadia Tajik var en av de første politikerne som veldig tydelig sa at religion angår samfunnet, - at det ikke bare er en privatsak. Det gjorde hun da Ståsett-utvalgets utredning om det livssynsåpne samfunn ble levert henne som kulturminister.

Og ordet livssynsåpent er noe absolutt annet enn livssynsnøytralt. Et livssynsåpent samfunn understreker at tro og religion er viktig, ikke bare for enkeltmennesket men også for samfunnet. Tro og religion er jo ofte de faktorer som bestemmer hvor og hvordan enkeltmennesket bruker sin tid og sitt engasjement både privat og i samfunnet.

Helt fra kirkens første tid har kristendommen vært en religion som var åpen, det vil si at den var for alle og at den ikke ble dyrket i lukkede rom. Troen fikk konsekvenser for samfunnet. Det er det **første** jeg vil påpeke når vi skal fokusere på hvordan vi skal kommunisere evangeliet inn i VÅR tid: Det må skje i åpenhet – ikke bare åpent slik at alle vet om det; men åpent slik at det vi forkynner inkluderer ALLE.

Da englene på Betlehemsmarken sang budskapet om Jesu fødsel til hyrdene lød det i følge Lukasevangeliet slik: «Se jeg forkynner dere en stor glede, en glede for hele folket.» Allerede i denne historien understrekes det at Jesu budskap er for alle. Og vi må være oppmerksom på at både formen og innholdet i det vi holder på med som kirke skal være for ALLE.

Det betyr at kirkehusene våre og de andre arrangement vi har må være tilrettelagt fysisk slik at ulike mennesker kan delta. Da tenker jeg på høyttaleranlegg, godt utstyr, inngangsmuligheter, måter å sitte på osv. Når vi jobber med uniformell utforming gjør vi det ikke fordi det er et viktig anliggende i tiden, men fordi det er en frukt av selve evangeliet. Til kirken skal det være mulig å komme og delta uansett hvem du er.

Dette alle-perspektivet tenker jeg er viktig å tenke på også i forbindelse med de ord vi bruker når vi omtaler det som skjer. Et eksempel på dette er når vi blir for private i måten vi snakker på. Hvis det i kunngjøringene i gudstjenesten blir sagt: «Neste søndag er det gudstjeneste kl. 18.00 her i kirken ved Kristine og Terje». Da vil de som er innenfor forstå at det er snakk om prost og organisten. Men de som ikke vet hvem disse er vil

raskt kunne oppleve at her er det et felleskap for de innvidde; de som kjenner Kristine og Terje – de som er på fornavn med dem.

Å være en inkluderende kirke for alle er en viktig ingrediens i å kommunisere evangeliet i vår tid. Offentlig å tenke gjennom det i alle ledd er vår alles utfordring.

For det **andre**: Hva trenger mennesker i vår tid å høre? Det er jo et helt umulig spørsmål å stille, for mennesker er ulike i dag som de alltid har vært. Likevel kan vi se noen tendenser.

Vi lever i et meget rikt og velordnet samfunn. Et av de beste samfunn i verden sier statistikken. Men også et samfunn hvor kravene til å leve et vellykket liv er store. Svært mange barn og unge strever med prestasjonsangst. Både i forhold til å være flinke på skolen, men også i forhold til å passe inn i ungdomsmiljøet. Dette er heller ikke ukjent i voksen miljøer. Det er mange krav – om å jobbe, gjøre karriere, ha hus og bil og gjerne hytte og båt, holde kroppen i form, trene, være dyktig, oppdra barna dine godt, ta deg av gamle foreldre, gi til de fattige og engasjere deg i samfunnet. Den som ikke makter alt dette kan faller utenfor. Det er et paradoks at vi i et mer og mer multikulturelt samfunn også har fått sterke likhetsidealer. Ikke minst opplever alle de som ikke følger normen i dette; de som på en eller annen måte opplever seg som en minoritet – annerledes.

Mot dette «likhetstyranniet» har vi som kirke et viktig budskap om at Gud aksepterer oss slik vi er, med den historie vi har, med den utrustning vi har, med det kjønn vi er, med den etnisitet vi er.

Vi må blankpusse ordene fra Gal.3 om at «her er det ikke jøde eller greker, mann eller kvinne, slave eller fri» - her er vi alle ett i Jesus Kristus. Vår forskjellighet som mennesker er gudgitt, det som er likt er at vi er elsket og verdsatt slik vi er. Jeg tror dette budskapet må fokuseres på igjen og igjen, slik at det gjennom-syrer alt vi holder på med!

Her er det ingen forskjell – og de forskjellene som er er en befrielse. Tenk hvilken frihet vi har å fortelle om, hvilke budskap om selvrespekt og tro på det livet hver enkelt har fått. Som kirke tror vi jo at vi har mye å formidle i møte med menneskers lengsler. Og kanskje skulle vi ikke være så redde for å fortelle hvor vi, hver enkelt av oss, finner livsmening. Hvis vi finner livsmening i å gå til gudstjeneste – syngne salmene, delta i nattverden, være i felleskapet – ja da kan det være en formidling av livsmening når andre ser vi deltar. Det er ikke alltid livsmeningen kommer fordi vi forstår, men fordi vi deltar. Å finne livsmening kan rett og slett være å delta i kirken, la oss holde det klarere frem, og ikke la det bli krav om noe annet.

For det **tredje**: Selve evangeliet er dype ord om livsmening. Jeg tenker mye på det – at det ikke er en tilfeldighet at du og jeg lever, men at det er en guddommelig vilje bak våre liv. For meg er det et stort paradoks at jeg skal leve her i noen år i en uendelig tidshistorie – hvis det ikke er noen mening. Og meningen er ikke først og fremst hva som kommer etter døden, men AT vi er her, nå – og at andre mennesker kan få et godt liv ved hjelp av oss.

Dette er store ord, men jeg tror vi skal tørre å bruke dem: Vi forvalter et budskap om livsmening. Det er ikke enkelt, men det gir håp.

Når vi skal formidle evangeliet, være kirke i vår tid – inviterer vi til felleskap! Det er det fjerde jeg vil understreke. Og ikke bare et felleskap fordi vi liker hverandre, men fordi vi er avhengig av hverandre for å få til gode liv.

Jeg tror ikke det er benkenes plassering i et kirkerom som skaper fellesskapet. Ei heller om presten står på gulvet eller på prekestolen å preker. Fellesskapet er rett og slett gitt oss av Gud og ikke avhengig av om vi opplever det eller ikke. Fellesskapet har sitt opphav i at vi mennesker har fått oppgaver av Gud: Å elske hverandre, være gjestfrie, bruke evnene våre og forvalte skaperverket. Da Gud hadde skapt mannen fortelles det i skapelsesfortellingen at Gud sa: «Det er ikke godt for mannen å være alene. Jeg vil gi ham en medhjelp som er hans like». (Medhjelp stod det i den gamle Bibeloversettelsen, jeg holder godt på det begrepet). Så skapte Gud kvinnen. Jeg synes dette ordet «medhjelp» er så utrolig bra – og det kan utvides til mange flere fellesskap enn det mellom mann og kvinne. Vi er skapt til fellesskap, til å være medhjelp for hverandre – i det ligger oppgaver og venter.

Kirken må være åpen og for alle
Kirken representerer frihet fra likhetstyranniet
Kirken formidler livsmening
Kirken er et fellesskap og gir ansvar for Gud selv

Så kan en spørre: Er kirken så forskjellig fra andre organisasjoner som arbeider for åpenhet, frihet, livsmening og felleskap? Nei, kirken har felles sak med alle andre gode krefter. Derfor jobber vi med religionsdialog og økumenisk forståelse og samarbeid på lokalplanet. Det gjør ikke kirkens betydning mindre.

Men i tillegg til å være et felleskap, være åpent for alle, gi livsmening og fremme mangfold forkynner kirken Guds nåde. Det er kanskje kirkens viktigste ord til mennesker i vår tid. Hvor snakkes det om nåde som det grunnleggende livsprinsipp andre steder enn i kirken?

Da Luther gjenintroduserte begrepet nåde for 500 år siden var det i sterk motsetning til begrepet ytelse. Fortsatt er det mange miljøer, livssyn og religioner som krever ytelse for å kunne være helt med, være en som regnes med, være innenfor. Vårt svar som kirke på dette er nåde. Jeg tror vi må la alt vi holder på med prøves på begrepet nåde.

- at vi er godtatt av Gud, og at alle mennesker har egenverdi
- at alt vi har er gaver og skal forvaltes til beste for jorda og alle jordas folk
- at det alltid er en ny begynnelse og at dette ikke bare gjelder meg men også alle andre.

Det er vårt sterkeste ord i møte med mennesker i vår samtid. Det gir den enkelte av oss en dyp trygghet, og det kaller oss ut i tjeneste for medmennesker, individuelt, politisk og på alle måter.

Gå i fred og tjen Herren og din neste med glede.

Det Norske Bibelselskap 200 år

KRONIKK I REGIONAVISER I NIDAROS BISPEDØMME/TRØNDELAG
AV BISKOP TOR SINGSAAS, STYRELEDER I DET NORSKE BIBELSELSKAP

Bibelen er verdens mest leste bok, blir det sagt. Jeg har lest mer eller mindre hver dag i den, - i over 50 år. For den betyr så mye for meg. Det begynte for alvor da jeg var konfirmant. Jeg ble så betatt av fortellingene om Jesus Kristus, - framfor alt hans mot til å reise seg i protest når et menneske ble holdt nede av andre. Det har fulgt meg siden. Bibelen blir jeg aldri ferdig med. Den kalles også «livets bok», fordi den handler om det viktigste i livet, - at Gud viser hvem han egentlig er gjennom Jesus Kristus. Bibelen er derfor en umistelig bok for svært, svært mange over hele verden.

Vi feirer Bibelen i disse dager i Norge.

26. mai 2016 er det 200 år siden Det Norske Bibelselskap ble stiftet.

«Bibelen – boken som formet vår kultur» er skrevet av forfatteren Dag Kullerud på oppdrag fra Det Norske Bibelselskap til 200-årsjubileet. Innsiktsfullt og levende drøfter han bla hvilken innflytelse Bibelen har hatt i det norske samfunnet gjennom de 200-årene Bibelskapet har vært i virksomhet. Underfundig formulert spør han i sin prolog i boken; «Svenskenes morgengave til Norge – et bibelselskap?» Han legger vekt på at Bibelselskapets tilblivelseshistorie i Norge er knyttet til unionsforhandlingene i 1814. Den svenske toppembetsmannen Mathias Rosenblad spilte en sentral rolle i unionsforhandlingene. Han var også sterkt engasjert i bibelsaken. Mange land fikk sine egne bibelselskap disse årene, som en del av de nasjonale strømninger som gikk over Europa. Bibelen på folkespråket handlet om nasjonal identitet. Rosenblad maktet å koble unionssak og Bibel på en måte som fikk en rekke prester til å engasjere seg for stiftelsen av et norsk bibelselskap. På engasjerende vis skriver

Kullerud om «diplomaten» som med sitt vinnende vesen «snur» skeptiske navngitte prester i unionsaken, samtidig som han løfter fram nødvendigheten av et bibelselskap ut fra sitt eget kristne livssyn. Når så Kronprinsregenten støttet opprettelsen av et norsk bibelselskap med 6600 riksdaler, er dette med på å underbygge refleksjonen omkring at et bibelselskap ble «en svensk morgengave» i unionsdannelsen mellom Norge og Sverige.

Bibelen ble sett på som en viktig og avgjørende kilde for den nye nasjonens tros- og verdigrunnlag. Dette lyder kjent også i vår tid i forbindelse med endringen av Grunnlovens § 2 i 2013. Opprettelsen av Det Norske Bibelselskap i 1816 blir således sett på som en del av den norske nasjonsbygging. Vi hadde fått Universitetet i Kristiania 1811, Grunnloven 1814, Høyesterett 1815, Norges Bank 1816 (i Trondhjem). I forlengelsen av dette er det og verd å merke seg at Nidaros domkirke i 1869 ble vedtatt å være kroningskirke i Norge.

Folk skulle kunne lese Bibelen på sitt eget språk. Bibeloversettelse på folkemålet kom for alvor med Martin Luther på 1500-tallet. Han oversatte Bibelen til tysk. Avgjørende for Luther var at alle skulle kunne lese Bibelen på sitt språk. I dette lå et program for å åpne opp Bibelens budskap for enhver.

Men det var ikke nok bibler til vanlige folk. Biblene var dessuten svært kostbare. Det var dyrebart å eie sin egen bibel. Johan Falkberget forteller om dette i romanen Christianus Sextus, - fra gruvesamfunnet på Røros, - handlinger fra omkring 1730, - rett etter den store nordiske krig. I «Blind-Steffas bibel» får vi høre om den blinde gruvearbeideren som inderlig ønsker

seg en Bibel. Han får «oberstiger Søfren Ibsen» til å undersøke om det er en Bibel å oppdrive. Særlig sterkt er øyeblikket i handlingen da «Blind-Steffa» får overrakt Bibelen de hadde fått tak i; «Den (Bibelen) ble liggende lenge på Blind-Steffas knær. Han hadde aldri holdt en bibel i hånden. Var hendene hans rene nok til å ta i Den hellige Skrift? Han begynte å ransake sitt liv: har du avlagt falsk ed, latt uskyldig blod flyte, strakt hånden ut etter urettmessig eiendom? Nei? Har du velsignet den svake, støttet den vaklende, rakt den tørstige drikke, lukket opp for den fattige og gitt den betlende brød? Nei. Ikke alltid. Ikke i fulle mål!» «Blind-Steffa» opplevde at møtet med Bibelboken ble så avslørende og skakende at han måtte utbryte; «Gud være meg arme synder nådig!» Og han «sukker» til «oberstigeren»; «Je er visst it vælu å ege non bibel je.» Oberstiger Ibsen ble stående og støt albuene på kanten av skrivebrettet. Han tenkte lenge på det. «Verdig!» tok han opp igjen. «Verdig! Den er ikke for de verdige, men for de uverdige!» «Kanskje har du rett Søfren! Kanskje!» Falkberget forteller at Bibelen kostet «Blind-Steffa» 10 rd. – det var alt han hadde klart å legge seg opp de siste seks, syv år! Dette var situasjonen beskrevet i Norge på 1700 og langt inn på 1800-tallet.

Les hele denne sterke fortellingen til Johan Falkberget! Bibelselskapene ble det redskap som trengtes for å trykke og spre Bibelen i et så stort antall at prisen gikk ned. I dag koster en bibel i Norge en «timesbetaling» i lønn, - knapt det.

Det Norske Bibelselskap står fortsatt overfor store oppgaver i sitt oversettelsesarbeid i Norge. Bibelen oversatt til de samiske språkene er enda ikke avsluttet. Ny bibeloversettelse på nord-

samisk vil være slutført i 2019. Oversettelse til sørsamisk og lulesamisk pågår. Det har prioritet. For ens eget folkespråk er «hertespråket», - slik er det for oss alle. Å få Bibelen på «hertespråket» er en rettighet. Derfor er det en svært viktig oppgave å få Bibelen oversatt til alle de tre samiske språkene.

Mange steder i verden mangler folk Bibelen oversatt til sitt språk. Bibelselskapet er gjennom United Bible Society engasjert i et verdensomspennende arbeid med oversettelse og spredning av Bibelen. Målet er at alle skal få Bibelen på sitt språk.

I 2015 besøkte jeg Bibelselskapet på Cuba. Vi møtte cubanske menigheter hvor vi delte ut Bibelen som gave. Mange fikk sin egen bibel for første gang,- flere av dem eldre som hadde vært kristne hele sitt liv. De tok imot Bibelen med dype følelser og stor ærbødighet. Det var som med «Blind-Steffa.» På Cuba kan en bibel koste en månedslønn, - hvis den i det hele tatt er mulig å få kjøpt.

Bli derfor med i en jubileumsinnsamling til Bibler på Cuba, en meningsfull måte å ta del i feiringen av Bibelselskapet på.

Når hjertet skal nåes – pasjon som markedsføring

ARTIKKEL TIL LÆREBOK I MARKEDSFØRING PUBLISERT HØSTEN 2016

AV BISKOP PER ARNE DAHL

«Hvordan er det å skulle selge en vare som ikke er etterspurt for tiden?» spurte en bilselger meg, og føyde til: «De fleste av oss ser ut til å leve godt uten Gud».

Ikke rart at et avisoppslag før jul hadde overskriften: «Det går nedover med Gud for tiden».

Det kan synes sånn. Kirkelig statistikk viser mange tall på vei nedover når det gjelder gudstjenestebesøk, antall nattverdgjester og kirkelige vielser. Det er et nytt tidsbilde med et stort antall nye landsmenn som representerer ulike verdier og mange religioner og kulturer. Samtidig synes sekulariseringen blant etnisk norske å være økende. De fleste ser ut til å klare seg godt uten Gud.

Og her skal jeg forsøke å skrive om markedsføring og om det å berøre hjertene med et godt budskap. Er det ikke fånyttet? Er ikke løpet kjørt? Hva hjelper det med markedsføring hvis produktet ikke er etterspurt? Gud kan synes fjern, men er Han borte av den grunn? Jesus kan synes bortgjemt, men finnes Han ikke? Den Hellige ånd kan synes uvirkelig, men er Han av den grunn bare tom luft?

Hvis en vare ikke er etterspurt kan det være fordi produktet er dårlig. Derfor er en av påstandene i denne artikkelen: Hva hjelper det med all verdens markedsføringseksptise hvis produktet er kleint, dårlig og uaktuelt?

Markedsførere lever av å ha god greie på markedet, markedets behov og hvordan forføre markedet. Mange ganger har jeg tenkt: Stakkars markedsføringsfolk som skal make å overbevise

på tross av produktets kvalitet! Stakkars markedsførere som skal forføre folk til å kjøpe noe vi ikke trenger, eller enda verre: noe vi ikke har godt av og som vi absolutt bør holde oss unna. Deres oppgave er like vanskelig eller umulig som en forsvarsadvokats innsats for å frigjøre en åpenbar skyldig, tenker jeg noen ganger. Skal markedsførere ta utfordringen uansett produktets virkning på mennesket som individ og fellesskap?

Dette etiske dilemma er det ikke min oppgave å forsøke å løse i denne artikkelen. Men utfordringen om å berøre hjertene og forholde seg til en virkelighet som ikke synes å rope etter den kristne tro som svaret på menneskets situasjon, er det min oppgave å forsøke å belyse. Det handler om pasjon og lidenskap som markedsføring. Spørsmålet er: Skal kirken bare selge det som etterspørres, eller er det kirkens oppgave å vekke behovet for den varen vi har å tilby?

Hvis mennesket hadde visst og villet sitt eget beste, hadde svaret vært åpenbart, etter min mening. Vi må og skal vise respekt for menneskers egne valg og ikke forsøke å prakke på dem noe de ikke ønsker. Men virkeligheten er ikke at vi vet og vil vårt eget beste, som Paulus sier: «Det gode som jeg vil gjør jeg ikke, men det onde som jeg ikke vil, det gjør jeg». Hva blir så vår oppgave som kirke? Hvis mennesket verken vet eller vil sitt eget beste er vi vel forpliktet på å rope et varsku og invitere til noe som er liv laga?

Utfordringen blir ikke bare å avsløre lysten til det onde, men også vekke lysten til det gode, eller som det står i kirkeloven om Menighetsrådenes oppgave: « Å vekke og bevare det kristne livet

i sognet». Det handler med andre ord om noe annet enn å drive markedsføring for et produkt. Vi nærmer oss ord som frelse og forsoning, hovedord i kirkens vokabular. Begrep som handler om å forholde seg til Gud slik Han er og ikke slik vi skulle ønske Han var, og å innse at vi trenger noe og noen som er større enn oss selv. Dette handler om å forsone seg med livet sånn det er og ikke sånn vi skulle ønske det var.

Markedsstrategi spiller ofte på andre strenger. Det som selger er enten drømmen eller dramaet, enten idyllen eller djevelskapen, enten nedturen eller oppturen. Og særlig effekt er det å skildre de samme menneskers opptur ved å hause opp i skyene for deretter å male med bred pensel fiaskoen, skammen og fallet. Det selger!

Men sånn er ikke livet selv om markedsføringsstrategi kan gi inntrykk av det. Livet er ikke godt eller ondt, idyllisk eller tragisk, trivelig eller traurig. Livet er kaldt og varmt, kynisk og sympatisk, grådig og sjenerøst. Denne dobbelthet med nyanser og skjelning er det umulig å slå igjennom med for media og markedsstrategi. Og da rammes vi av rekyleffekten: Gjør vi en del sannhet til helsannhet blir resultatet usannhet. Samtidigheten i Søren Kierkegaards tenkning blir fremmedord. Vi mister nyanser, og vi går glipp av det faktum at sannheten ikke alltid finnes på ett sted, men i brytningen mellom flere sannheter. Gang på gang ser vi at vi i likhet med media og markedsførere blir fanget. Vi vet ikke alltid vårt eget beste og enda verre; vi vil ikke vårt eget beste.

Typisk er den måten Verdikommisjonen under Bondevik 1-regjeringen ble behandlet på av presse og media. Det var latterliggjøring og sarkasmer, det var fortielse og taushet omkring dens arbeid. En av grunnene var at den holdt på med en lang-siktig og krevende beskrivelse av slitesterke og gode verdier som preger et alminnelig liv. Ikke var det en skildring av drømmen og ikke av marerittet. Det var et forsøk på å beskrive hva som var godt for menneskene, nyansene og skjelningen.

I den siste tiden har kirken blitt beskyldt for å ha blitt for politisk fordi den har tatt til orde for å vise ansvar overfor fattig-

dom, migranter og miljø. Selvsagt må kirken ta et etisk ansvar. I samme slengen er vi beskyldt for ikke å være opptatt av troen, av Jesus-skikkelsen og av evigheten. Svaret på denne kritikken må være at alt som skjer i Norges langt mer enn 1000 kirker og flere tusen bedehus ikke ofres en spalte i avisene. Det alminnelige, trofaste kristne arbeid er ikke markedsmessig interessant, slik Verdikommisjonens arbeid ikke solgte. Det er spissformuleringer fra biskoper eller kirkekritikere som får oppslag og blir lagt merke til. Og da blir det vektlagte budskapet svært så ensidig, selektivt og kan synes karrig. Forsker og kommentator Asle Toje skriver kritisk om dette i Morgenbladet primo mars 2016: «En kirke uten kristen tro er overflødig».

Det er mye diskusjon og ideologisk støy for tiden om det som svir og blør og rammer og treffer, men det er stille omkring Jesus. Det debatteres og diskuteres og ironiseres om miljøvern, seksualitet, miljø, migrasjon og miljø. Kvinner og menn klasker til på alle kanaler og i alle sosiale medier. Men det er stille rundt Jesus for tiden. Få eller ingen provoseres av ham. Det er lenge siden folkemengden ropte «Korsfest» og hånet ham i høymælt protest. Det er lenge siden de spyttet ham og plaget ham til døde. Kirken beskriver han som den eneste Gud med sårmerker. Men den sårede Kristus i dag blir ikke korsfestet og angrepet. Snarere ignorert, oversett og forsøkt bragt til taushet, slik den engelske dikteren G. A. Studdert Kennedy skrev for mange år siden:

*When Jesus came to Birmingham,
they simply passed him by.
They never hurt a hair of him,
they only let him die.*

Voksne mennesker forteller meg at de har sans for kirkerommet, kirkegården og kirkens ritualer, men er mindre opptatt av Jesus som forbilde og enda mindre engasjert av Ham som verdens frelser. Undersøkelser blant ungdom viser at interessen for Jesuskikkelsen er heller laber og at respekten for hans ord som etisk rettesnor er heller uinteressant. Den lidende Kristus blir i dag ikke korsfestet av folket, men heller ignorert og forsøkt tiett i hjel av de fleste.

Da er det ikke merkelig at den før nevnte bilselgeren spurte: «Hvordan er det å skulle selge en vare som ikke er etterspurt for tiden?» Særlig i lys av den hovedsak denne varen skulle være for kirken i følge kirkens grunnlegger, apostelen Peter: «Det finnes ikke frelse i noen annen, for under himmelen er det ikke gitt menneskene noe annet navn som vi kan bli frelst ved».

Hvordan drive markedsføring for denne «varen» som ikke synes å være etterspurt, men som kirken selv mener er avgjørende for menneskers liv? Er det over hode mulig å nå fram med en markedsføringsstrategi for å gjøre Jesus kjent, trodd og etterfulgt i dag? Eller er dette menneskelig talt et så umulig prosjekt at vi er avhengig av en hjelper av en annen verden for å lykkes med å la budskapet nå hjertene? Hvordan kan vi komme til tro i en tid da det er mer nærliggende for mennesker å tro på seg selv enn å tro på en Gud?

Neste år er det 500-årsjubileum for reformasjonen. Og Martin Luther besvarer dette spørsmålet slik i sin Lille katekisme: «Jeg tror at jeg ikke av egen fornuft eller kraft kan tro på Jesus Kristus min Herre, eller komme til ham. Men Den Hellige Ånd har kalt meg ved evangeliet, opplyst meg, helliggjort meg og holdt meg fast i den sanne tro.»

Dette er markedsføring av en annen verden. Den Hellige Ånds gjerning har i hele kirkens historie vært å kaste lys over Jesus så vi kan se Gud og tro på ham.

Og den lutherske kirkes bekjennelsesskrift, Augustana fortsetter: «For at vi skal komme til denne tro er det innstiftet et prestembete for å forkynne evangeliet og forvalte sakramentene».

Troen kommer altså ikke av seg selv, men av forkynnelsen av evangeliet om Jesus og ved praktisering av dåp og nattverd. På denne måten avdekkes behovet for Jesus og hjerter kan bli nådd.

Til alle tider har det vært fristende for kirken å være taktiske for å nå fram med sitt budskap. Og er det ikke det alle er som

skal selge en vare. Taktiske, eller for å si det med Bibelens egne ord: «Enfoldige som duen og listig som slangen». Er ikke det lov? Helliger ikke hensikten middelet? Og hva er i så fall taktisk teologi?

Et mulig svar er: Taktisk teologi er en markedsføringsstrategi som selger troen på grunn av dens forventede effekt. Ordet teologi er gresk og betyr egentlig ord om Gud. Teologi er altså en beskrivelse av Gud som tilværelsens sentrum, og kristen teologi handler om hvordan Gud viser seg i Kristus og dermed får ansikt i verden. Taktisk teologi er en kristelig markedsføringsstrategi som ikke primært søker å holde frem den kristne læren om Gud, men heller forsøker å selge troen på grunn av dens effekt. Mennesket savner noe, og da tilbyr kirken mennesket nettopp dette. Mennesket lengter etter noe, og da holder kirken frem akkurat det som kan besvare dette ropet. Den som er redd blir tilbudt fred, den som er nedstemt lokkes med glede og den som er forvirret forespeiles harmoni. Taktisk teologi er kristendom som behovstilfredsstillelse og tro som dekning av livets savn.

Problemet med dette kristendomssynet er for det første at det ikke stemmer med Bibelens Guds-bilde. Den som leser Guds ord møter ikke en Gud skapt i menneskelig ønsketenkning, men en Gud som fra evighet av er den Han utgir seg for å være. Til det gamle Israel sa Gud: «Dersom noen spør hvem jeg er, skal du svare: Jeg er har sendt meg til dere». Gud er ingen menneskeskapt lykkeautomat som vi har taket på og kan forme etter vårt ønske. Gud er noe helt annerledes. Fra evighet er han verdens Skaper, opprettholder og kilde til liv, slik Johannes skildrer Jesus i sin prolog: «I begynnelsen var Ordet. Ordet var hos Gud, og Ordet var Gud. Alt er blitt til ved ham: uten ham er ikke noe blitt til av alt som er til. I ham var liv, og livet var menneskenes lys». Det er ikke verden som beveger seg rundt menneskene, men verden som orienterer seg ut i fra Gud.

For det andre er det ikke sant at Gud løser alle menneskers problemer og dekker alle våre behov. Kristen teologi formidler

en sannhet om Gud som selvsagt har virkning på menneskelivet, men det er ikke fruktene som er hovedpoenget. Noen ganger gjør kristen tro mennesker glade, frie og takknemlige, men andre ganger skaper trosforpliktelsen sorgfull forsakelse og fører mennesker inn i smertefulle oppgjør og krevende forsoningsprosesser. Lydighet mot sannheten fører ikke alltid til hurtigvokste velsmakende frukter eller raskt tilgjengelige gevinster. Det hender troen fører oss dit vi ikke vil. Taktisk teologi er altså et falsum som ikke er egnet til annet enn å strø veien med forsmådde sjeler.

Annerledes blir det å snakke om anvendt teologi. Denne teologien har sitt utgangspunkt i Gud, og beveger seg omkring Ham som tilværelsens sentrum. Gud har skapt oss og vil vårt beste. Han har sendt sin Sønn for å frelse oss, og gitt oss Den Hellige Ånd som trøster og kraftkilde i verden. Dette har jeg denne fastetiden lært noe om ved å høre Bachs Johannespasjonen.

Samtidig har jeg lest om Johan Sebastian Bach og blitt slått av hans klokkeitro på at den som gjør Gud til sentrum lar mennesket bli hva det er eslet til å være. Over sine partiturer skrev han JJ, som betyr Juva Jesu, Jesus, hjelp! Under skrev han alltid SDG, som betyr Soli Deo Gloria, Gud alene skal ha æren. Bach var inderlig klar over at den kirke som er uten et fast sentrum blir eksentrisk, med bevegelser ute av kontroll og med mennesker på evig leit.

Ikke merkelig at Owe Wikstrøm skriver følgende i sin bok TOCCATA om Bach sin anvendte teologi: «Johan Sebastian Bach er en åndelig veileder uten en organisasjon, en trøster uten sentimentalitet, en predikant for tvilere.» Bach var selv plaget av sykdom. Han fulgte ti barn til graven, og ble enkemann 35 år gammel. Lidelsen var en del av hans liv. Sorgen en del av hans tilværelse. Men på et eller annet vis hadde Gud møtt ham så eksistensielt og kraftfullt at han anvendte teologien ikke bare på sin musikk, men dermed også på eget og andres liv. Hans musikk er ikke åndelig underholdning for å vekke gode følelser eller taktisk teologi for å sjarmere folket. Det er snarere et drama hvor målet er å formidle sannheten om Gud og sannheten om livet.

Og da er vi tilbake til artikkelens overskrift: «pasjon som markedsføring.» Hva betyr det? Ordet pasjon er avledet av latinske passio som både betyr lidelse og lidenskap. Dette ufattelige at Kristi kjærlighet seirer når den lider. Dette ufattelige at den allmektige gir avkall på sin makt for å dele våre kår. Dette ufattelige at Jesus lar det vonde og det onde ramme seg selv før det skal ramme andre. Dette ufattelige, sa Paul Claudel «at Guds sønn ikke kom for å ta lidelsen bort fra oss, men for å lide med oss.» Dette ufattelige, sa Dietrich Bonhoeffer, at «bare en lidende Gud kan hjelpe lidende mennesker».

Dette dobbelte ved pasjonens kraft: Guds lidelse for oss og Guds lidenskap med oss som fikk Søren Kierkegaard til å formulere en bønn som rommer hemmeligheten ved pasjon som faktisk markedsføring: «Skulle jeg ønske meg noe, ønsker jeg meg ikke rikdom, ære eller makt, men mulighetenes lidenskap. Det øye der evig ungt og evig brennende ser muligheten».

Den kristne tro er ikke først og fremst en tro på oss selv, men en tro på Jesus som sann Gud og sant menneske. Pasjon som markedsføring handler derfor om en kirke som ved hjelp av den Hellige Ånd lar Jesus bli kjent, trodd, tilbedt og etterfulgt. Det handler om å minimaliserer den geografiske avstanden mellom Jerusalem og Norge. Det handler om å minimaliserer avstanden mellom Jesu tid og vår tid så hjerter kan bli nådd og det kan hete: DET SKJEDDE I DAG!

Og da blir spørsmålet: Hva er det med kirken, som tross alt har utviklet seg og utvidet sin «markedsandel» i 2000 år? Ikke har kirken hatt markedsførings-ekspertise og ikke har den hatt penger til tunge markeds kampanjer. Som om ikke dette er nok, har kirken av mange blitt opplevd både som tradisjonell og gammelmodig.

Det kirken har manglet av ressurser, har den tatt igjen ved menneskers brennende hjerter og ildsjelers lidenskap for at «posten må fram!» Helt i tråd med Peter og Johannes sin erkjennelse i Apostlenes gjerninger: «Vi kan ikke la være å fortelle om det vi har sett og hørt!»

Hvorfor markere reformasjonen i 2017?

ARTIKKEL TRYKKET I LUTHERSK KIRKETIDENDE, 22/2016
AV BISKOP HALVOR NORDHAUG

Dette er markedsføring som pasjon, som lidenskap, slik Jesu disipler opplevde den overraskende turen til Emmaus etter oppstandelsen i Jerusalem: «De sa til hverandre: Brant ikke hjertet i oss da han talte til oss på veien og åpnet skriftene for oss!»

Denne oppgaven er for krevende til at den kan realiseres av proffer. Her må det amatører til. Og hva tenker jeg på da? Ordet proff betyr håndverker eller fagmenneske. Ordet amatør betyr en som elsker.

Jesus var amatør i ordets beste betydning, og overlot kun til amatører «å gå ut i all verden og forkynne evangeliet». «Se, hvor de elsker hverandre, ble det sagt om de første kristne, og evangeliet spredte seg som ild i tørt gress. «Proffer bygde Titanic», har en sagt. Noas Ark ble bygd av amatører».

Men dette er ingen lett oppgave. Å markedsføre kjærlighetens budskap så det når fram til hjertene krever musikalitet og lidenskap. Det er ikke vanskelig å spille en melodi til gjenkjennelse for en violonist. Det er langt mer krevende å få melodien til å bli musikk. Derfor sa en kjent musiker: «Den violinist som ikke skjelver på venstrehånda er ferdig».

Tilsvarende med markedsføring av evangeliet. Den formidler som ikke syns det er skummelt og ansvarsfullt å skulle formidle er også ferdig, slik Torcypresten sier det i Bernanos sin roman «Underet i de tomme hender»:

«Å preke, skal jeg si deg, det er ikke morsomt! Jeg snakker ikke om dem som klarer seg med fraser og talemåter. Dem vil du få se nok av i ditt liv. Nei, Guds ord er som rødglødende jern. Og vi som forkynner det; vi skulle ta i det med en tang, og være redde for å gripe om det med begge hender». Dette handler vit-terlig om trofast lidenskap!

Den viktigste markedsføringsstrategi for kirken må følgelig bestå av disse to ord: Ydmyk entusiasme. Ydmyk er den som ikke hviler på sine laurbær og ikke ender med en holdning preget av selvtilfreds slå-seg-til-ro. Entusiasme kommer egentlig fra gresk og betyr «en som har Gud i seg». I vårt språk handler entusiasme om sterk begeistring. «Vi elsker fordi Han elsket oss først». Kirken er i sin markedsføring avhengig av mennesker som først har latt seg elske og deretter blir satt i bevegelse til å gjøre dette budskapet kjent, trodd, tilbedt og etterfulgt.

Når alt kommer til alt er det pasjon som er den mest kraftfulle og uslåelige markedsføringsstrategi. Det avgjørende spørsmål til kirken er derfor: Er kirkens folk gode nok elskere?

Ved reformasjonsmarkeringen i 2017 er det mye vi skal løfte fram og aktualisere. I denne artikkelen vil jeg peke på tre hovedsaker: Det allmenne prestedømmet og Luthers kallsettikk, men først og fremst naturligvis evangeliet om nåden og rettferdiggjørelsen av tro uten gjerninger.

Hvordan formidler vi evangeliet når de færreste synes å være opptatt av Luthers spørsmål etter en nådig Gud som rettferdiggjør syndere? Hele det religiøse feltet er for svært mange totalt uinteressant. Men søker de kanskje likevel etter nåde og etter Gud?

Det har alltid vært, og er fortsatt noe dypt og allment menneskelig i å lete etter en mening, etter en sammenheng og en tolkning som kan gi livsinnhold og håp, noe som kan forklare og rettferdiggjøre våre liv. En slik mening finner mange i det private og i familien, eller gjennom arbeidet, eller i naturopplevelser. Spørsmålet blir da: Hvordan kan vi som kristne bekrefte alt dette, for det skal vi, og samtidig vise til evangeliet om Kristus som en enda bedre vei? Og hvordan kan vi forkynne dette evangeliet på en meningsfull måte i møte med mennesker, og særlig ungdom, som opplever at de hele tiden måler sine liv mot utallige krav om å lykkes både med intellektet, kroppen og det sosiale livet, men uten verken å spørre etter eller kjenne til Gud og nåden?

Ingen har noe trylleformular å levere på disse spørsmålene. Dertil er de for store og sammensatte. Men for egen del vender jeg stadig tilbake til en bok om livets mening som den tyske teologen Helmut Gollwitzer skrev for over 40 år siden: «Krummes Holz – Aufrechter Gang. Zur Frage nach dem Sinn des Lebens.» Her tar han ikke utgangspunkt i rent teologiske

betraktninger, men begynner på allmenne premisser med å spørre: Hvis livet har en mening, hvilke krav må denne meningen da oppfylle for virkelig å være meningsfull?

Gollwitzer svarer dobbelt: 1) Meningen må være tilgjengelig for alle på lik linje uavhengig av den enkeltes forutsetninger og funksjonsnivå. Det forutsetter at meningen gis utenfra som en gave, og ikke erverves på grunnlag av prestasjon. 2) Meningen må kunne overleve døden. Hvis ikke blir den bare en øy i et meningsløst hav som tilslutt sluker den. Den enkeltes mening blir bare virkelig meningsfull hvis den inngår i den store, universelle Meningen, og hvis denne blir stående også gjennom døden.

Summen av begge disse posisjonene, blir troen på en nådig Gud. For en mening som tilbys alle uten egenandel eller egeninnsats, må nødvendigvis gis utenfra, og kan ikke være basert på annet enn nettopp en nåde bare Gud kan gi. Og bare Gud kan stå som garantist for at denne meningen ikke opphører ved døden, der alle meninger som vi skaper går tapt nettopp som mening for oss.

Gjenoppdagelsen av evangeliet

Med Gollwitzers posisjon som utgangspunkt blir Luthers spørsmål etter en nådig Gud relevant for alle mennesker til alle tider. Evangeliet om Guds nåde svarer på den dypeste lengselen vi lever med, nemlig etter den ubetingede kjærlighetens gave. Dette våger jeg å påstå selv om lengselen verken formuleres ved hjelp av begreper som «nåde» eller «Gud», men snarere eksisterer som et ikke-artikulert ønske om en form for «basic trust», å vite seg sett og elsket uten vilkår, og ivaretatt uansett hva som skjer. Evangeliet om Guds nåde og rettferdiggjørelsen av tro

uten gjerninger for Kristi skyld, som Luther gjenoppdaget, er et tilsvarende til dette.

Utgangspunktet for å forstå Luthers vei mot denne oppdagelsen må tas i nådelæren han ble opplært i som augustiner munk i retningen som kalles «via moderna». Her ble frelestilegnelsen forstått som en prosess og et samvirke mellom Guds nåde og mennesket, der menneskets rolle var å gjøre de gjerninger som det var pålagt og som det var mulig å gjøre («facere quod in se est»). Alistair McGrath beskriver det sentrale motivet bak denne oppfatningen slik: «Gud garanterer i sin trofasthet tilgivelse til dem som gjør «quod in se est».

Luther opplevde imidlertid at han langs denne veien ikke fant noen fred, selv ikke da han som munk i klosteret kunne vie seg helt og fullt til det åndelige livet. Uansett hvor hardt han prøvde, tvilte han alltid på om hans tro og fromhetspraksis var av en slik kvalitet at han holdt mål for Gud og fikk del i hans nåde. Fred med Gud fant han først da han oppdaget at den Guds rettferdighet han strevde for å oppnå, ikke var et krav han skulle leve opp til, men en gave som Gud gir utelukkende på grunnlag av Jesu liv, død og oppstandelse. Guds rettferdighet, og med den retten til å være Guds barn, gis gjennom tro, slik Paulus skriver i Romerbrevet: «Den rettferdige skal leve ved tro» (Rom 1,17). Kristus er den som oppfyller Guds rettferdighet, og denne blir skjenket mennesket gjennom dåpen og troen.

Den kanskje mest treffende sammenfatning av Luthers forståelse av evangeliet ligger i hans formulering «Der fröhliche Wechsel» (det gode/lykkelige byttet): Guds sønn bytter plass med oss når han blir menneske og bærer syndens skyld på korsset, og derfor får vi hans plass som Guds døtre og sønner. For mange som har vanskeligheter med slike uttrykk som «soning» og «offer» i forkynnelsen, kan «Det gode byttet» være et begrep å gripe til for å få fram det helt sentrale i evangeliet.

Evangeliet som tiltale

Hos Luther er prekenens oppgave å invitere til å ta imot syndenes forlatelse og evangeliets frihet. En evangelisk preken er etter sitt innhold beretningen om Jesu møte med mennesker anvendt på dagens tilhørere, og dens mest genuine form er

tiltalen: Dette er til deg, ta imot! Tror du det så har du det! Evangeliet skal i prekenen tilbys alle som hører på, og denne gaven kaller Luther «Ordet» i ordene. Prekenen inngår i den frelses- og kamphandlingen som Gud hele tiden fører mot Djevelen. (Se slike klassiske fremstillinger som Henrik Ivarsson: «Predikans Uppgift» og Gustaf Wingren: «Predikan») Selvsagt er det slik at en preken også må være mye mer enn en tiltale. Kristus gjøres nærværende ved at hans ord gjentas og tilhørerne stadig føres inn i fortellingene om ham, slik Sivert Angell påpeker i sin artikkel om «Ordet og prekenen» i den nyutgitte studieboka «Reformasjon nå» (Eide forlag 2016). Når denne fortellingen blir rett fortalt slik at tilhørerne får «Jesus Kristus malt for øynene» (Gal 3,1), er den i seg selv en invitasjon og en tiltale til å ta imot ham og tro på ham. Men dette tar likevel ikke bort poenget med å fremheve tiltalen som evangeliets mest genuine, men ikke eneste, form.

Der hvor evangeliets tiltale blir borte og bare omtalen av evangeliet eller en annen form for kristen kunnskapsformidling gjenstår, er faren stor for at prekenen fungerer lovvisk ved at tilhøreren ikke vet hvordan man kan tilegne seg det som sies. Prekenen blir ordskyer som svever under taket, der alt som sies er godt og rett, men tilhøreren sitter igjen med spørsmålet: Dette hører jeg, men hva må jeg gjøre med dette, hvordan tar jeg imot det? For noe må jeg vel gjøre?

Mye forkynnelse i Den norske kirke har i lang tid vært preget av et berettiget oppgjør med pietismens subjektivisme, fokuset på følelsene og appellen til viljen om omvendelse. Med full rett har troens objektive side, alt som Gud har gjort og gjør uavhengig av oss, vært løftet fram. Men da kan det lett glemmes at evangeliet ikke er en belæring om objektive trossannheter, ikke en beretning fra fortiden, men muntlig tale som skjer her og nå, en performativ handling som vil noe, skape noe nytt. Evangeliet er etter sitt vesen ikke en objektiv sannhet, men Guds utstrakte hånd til mennesker som ellers ville gå under. Evangeliet er ikke resepten, men medisinen, og den må rekkles pasienten slik at den kan tas inn. Prekenen er ikke primært undervisning men et nådemiddel.

Luther sier dette om evangeliet: «...det er intet annet enn en preken og et rop om Guds nåde og barmhjertighet som Herren Kristus har fortjent og vunnet gjennom sin død. Det er egentlig ikke det som står i bøker og skrives med bokstaver, men mer en muntlig preken, et levende ord, en stemme som lyder i hele verden».

Vårt utgangspunkt når vi går til en evangelietekst, må være å lete etter hvilken gave som gjemmer seg her, og så spørre hvordan denne gaven kan rekkles ut mot tilhøreren gjennom prekenens utstrakte hånd. Når prekenutkastet er ferdig, er det en nyttig evangelisk test å sjekke om denne utstrakte hånden faktisk rekkles ut eller om budskapet svever i luften ved at ingen form for tilsigelse foreligger, og tilhøreren derfor også har små muligheter for tilegnelse.

Inkludert i evangeliets tiltale: «Dette er til deg», ligger oppfordringen til å ta imot. Men også slike oppfordringer kan fungere lovvisk, selv om predikanten har de mest evangeliske intensjoner. En oppfordring av typen «Du må åpne ditt hjerte for Jesus», vil fungere lovvisk for den som ikke kjenner koden og ikke vet hva som skal gjøres, og derfor tenker at her kreves det særskilte fromhetsøvelser.

Evangeliske oppfordringer har det ved seg at de er konkrete og praktisk, for eksempel slik: «Takk Gud for dåpen og tilgivelsen!», «Be om å få tro at du er Guds barn med all din tvil!» eller «Ta imot Jesus i nattverden!». Dette er evangeliske oppfordringer om å ta imot en gave som foreligger før og uavhengig av all innsats fra vår side. Et slikt evangelium taper aldri relevans. Hva kan være en mer luthersk markering av reformasjonsjubileet enn å fokusere på evangeliet og prekenen som nådemiddel?

Det allmenne prestedømmet i gudstjenesten

Læren om det allmenne prestedømme er blant perlene i vår reformatoriske arv, og har hatt stor betydning for å myndiggjøre troens folk til selv å ta ansvar for det kristne livet og ikke overlate alt til presteskapet. I dag utfordrer dette oss på minst to områder: gudstjenesten og kirkestyret. Hvilken deltakelse gir vi troens folk når menigheten kommer sammen til gudstjeneste,

og hvordan tenker og snakker vi om kirkedemokratiet i vår kirke i dag?

Det allmenne prestedømmet henger hos Luther organisk sammen med evangeliet om rettferdiggjørelsen. Alle mennesker er fra fødselen av syndere under Guds dom, og alle blir på lik linje hellige for Gud gjennom dåp og tro. Allerede i skriftet «Til den kristne adel...» fra 1520 skriver han de berømte ord: «For alt som er krøpet ut av dåpen, kan rose seg av å være viet til prest, biskop og pave.» Han viser her hvordan alle kristne, og ikke bare geistligheten, har ansvar for kirkens liv og ledelse, og peker på flere skriftord, bla. 1 Pet 2,9: «Men dere er en utvalgt slekt, et kongelig presteskap, et hellig folk, et folk som Gud har vunnet for at dere skal forkynne hans storverk, han som kalte dere fra mørket og inn i sitt underfulle lys.» Dette felles ansvaret for kirken skyldes «at vi har én dåp, ett evangelium, én tro og er like kristne alle, for det er bare dåpen, evangeliet og troen som skaper geistlige og et kristent folk».

Vi har nettopp gjennomført en gudstjenestereform der en hel del nok kunne vært gjort, men der ett satsingsområde utvilsomt har vært viktig: en større grad av involvering av folket, både før og under gudstjenesten. Men denne involveringen kan gjerne utvikles enda lenger ved at andre enn presten oftere gis anledning til å forkynne evangeliet både i ordinære gudstjenester med prest, og i egne såkalte «lekmannsgudstjenester». Med bedehusets tilbakegang er folkets stemme i form av vitnesbyrd og forkynnelse mange steder sjeldent å høre. Det gjør at forkynnelsen taper kontekstuell mangfold og innslag av personlig erfaring. Menigheten får heller ikke bli inspirert av å se sine «likemenn og -kvinne» som forkynnere, og mange går glipp av den formende opplevelse det er å bære budskapet fram for andre. Det er et tap for menighetene og ikke i samsvar med læren om det allmenne prestedømme hvis bare presten kommer til orde som offentlig trosvitne. Det blir paradoksalt å stadig snakke om demokrati i kirken, samtidig som gudstjenesten er bygget opp omkring prestens suverenitet som trosformidler. Jeg skulle ønske at det i hver menighet i reformasjonsåret 2017 i det minste én gang var en annen enn presten som fikk ansvaret for prekenen i menighetens hovedgudstjeneste.

Kirkedemokratiet

Når Luther begrunner det allmenne prestedømmet, kan han enten vise både til troen og dåpen, slik som i sitatet fra «Til den kristne adel...» ovenfor, eller bare til troen eller bare til dåpen. Begrepene kan skiftes ut og varieres fordi det ene aldri er uten det andre. Luther erkjenner imidlertid at ikke alle døpte er troende. I et annet skrift fra 1520, «Om Romas pavedømme», skiller han derfor mellom «de to kirker»: Den ene kirken er den sanne og beskrives som «en åndelig, indre kristenhet», mens den andre kalles «en legemlig, ytre kristenhet». Det er altså to kirker i kirken. Noen er faktisk kristenfolk, andre er det ikke. Men Luther advarer mot ethvert kirkelig forsøk på å skille disse fra hverandre.

Går vi til vår kirke i dag, ser vi en bred enighet om at valgene gjennomføres slik at alle døpte medlemmer har stemmerett og er valgbare. Ingen avkreves en erklæring om egen tro, her er det bare dåpen som teller. Det betyr imidlertid ikke at troen er uvesentlig, men at vi ikke verken kan eller skal røkte etter hvem som er troende og hvem som ikke er det. Hvorvidt man selv vil være en kristen kan bare den enkelte selv avgjøre, og ingen andre.

Men deltakelse i kirkestyret bygger altså både på dåp og på tro. Dersom noen ikke deler kirkens tro og ikke kjenner seg forpliktet av denne, til tross for dåp og kirkemedlemskap, er den prinsipielle forutsetningen for å delta i kirkestyret gjennom valg ikke til stede. Dette må en luthersk kirke kunne stå for uten å anklages for å være pietistisk eller for å målbære interessene til et smalt kristenfolk som vokter eget revir.

Vi skal ønske alle velkommen til valg, og arbeide for god valgdeltakelse uten å stille andre spørsmål enn om vedkommende er døpt og står i kirkens manntall. Samtidig skal vi nettopp i reformasjonsmarkeringen huske at kirkedemokratiets forutsetning er det allmenne prestedømme som er de troendes prestedømme. Det siste er her mer krevende å løfte fram enn det første, men ikke mindre viktig.

Livet i verden – Luthers kallsettikk

Også Luthers forståelse av den kristnes liv i verden følger

organisk av evangeliet om nåden og rettferdigjørelsen av tro. Evangeliet stiller alle mennesker på lik linje. Alle er syndere og alle blir helliggjort gjennom dåp og tro, og har del i et kall om å leve det hellige livet i verden, i den stand der hver enkelt er satt.

De gode gjerninger skal fortsatt gjøres, og troen gjør gode gjerninger. Men disse har ikke lenger noen rolle i frelsestilegnelsen. Gud trenger dem ikke, men det gjør vår neste. Og vi skal gi på Guds vegne gi hverandre det vi trenger til livets opphold. Når en mor gir barnet bryst, når en baker lager brød, når øvrigheten styrer samfunnet, da er det Gud som gjennom disse gir melk, brød og trygghet. Gud er på ferde overalt, og skjuler seg liksom bak masker som mor, baker og øvrighet der mennesker utfører det kall de er satt til. I dette perspektivet finnes ingen rent sekulær virkelighet, også det verdslige forstås teosentrisk.

Ordet for «yrke» er på tysk «Beruf», og kommer av verbet «rufen» som betyr «rope/kalle». Dette ordet er visstnok ikke belagt skriftlig på tysk før Luther tar det i bruk. For ham er et hvert arbeid til livets opphold, og enhver stand som mennesker er satt inn i, er å betrakte som et hellig kall.

Den som lever som prest eller munk kommer innenfor en slik betraktning ikke nærmere Gud enn andre, og erverver ikke på denne måten noen særskilt fortjeneste for Gud. Her bryter Luther med middelalderens tenkning ved at prestekallet ikke lenger sees på som et høyere kall enn andre. Samtidig mister livet i klosteret sin begrunnelse som et særlig velbehagelig liv for Gud, selv om Luther kan betrakte også klosterlivet som et legitimt kall for den som nettopp har dette kallet og har avlagt løftene.

Konsekvensene av reformasjonen ble likevel at klostrene på luthersk mark ble tømt. I ettertid ser vi at kirken her mistet en verdifull del av sitt fellesskap i form av mennesker som levde i stadig bønn. Dette tapet innser i dag stadig flere protestantiske kristne, og søker derfor mot steder der kan leve i stillhet og bønn over kortere og lengere tid. Å markere et reformasjonssjubileum handler også om å bøte på noen av de mangler som reformasjonen førte med seg.

Det kan være legitimt å betrakte Luthers kallsettikk som en sekularisering av det kristne livet, ved at troens gjerninger veves inn i det alminnelige hverdagslivet og at klostrene som hellige arenaer for fromhetslivet forsvinner. Men den andre siden av saken er at denne forståelsen like gjerne kan betraktes som en sakralisering av livet i verden ved at alt tolkes innenfor en skapelsesteologisk kallsettikk. For å låne begreper fra Heinz Schilling's store og anerkjente Lutherbiografi fra 2014, er Luthers anliggende ikke troens «Verweltlichung» (verdsliggjøring) men dens «Welthaftigkeit» (verdensvendthet). Mellom disse ordene er en himmelvid forskjell.

Luthers kallsettikk setter mennesket fri til et skapende liv under ansvar overfor Gud selv. Alt arbeid som gagnar nesten er en tjeneste for Gud og derfor i prinsippet like verdifullt og hellig. Det gir arbeidet en dimensjon som både kan stimulere flid og kreativitet, samtidig som det etiske alvoret understrekes. Arbeidet skal oppfylle den guddommelige standard som nettopp ligger i en slik kallsettikk. Krokveier skal unngås, også de som ikke vil bli oppdaget. Slik bygges den gjensidige tilliten et samfunn trenger for å kunne fungere uten et omfattende nettverk av kontrollmekanismer.

Arven fra Luther

Det er vanskelig å spore sammenhengen mellom årsak og virkning i historiens kronglete løp, men det er liten tvil om at landene i Norden med sine lutherske statskirker gjennom nesten 500 år er blitt avgjørende preget av luthersk fromhetsliv og tankegods. Denne påvirkningen er så omfattende at den ikke kan skilles ut som en egen årsakssammenheng som kan gjøres til gjenstand for historisk analyse. Den kan derfor metodisk ikke påvises som en egen faktor, men den er i varierende grad tilstede overalt i vår kultur og bevissthet og innvevd i en rekke andresammenhenger og bevegelser.

I sluttkapittelet i sin bok om «Kirken og arbeiderbevegelsen» fra 2011 betegner da også historikeren Nils Ivar Agøy det som en sannsynlig tese at det er en sammenheng mellom «lutherdom, sosialdemokratiene og velferdsstatene i Norden», og at dette ikke minst skyldes læren om det allmenne prestedømme. Agøy er her på sporet av en vesentlig sammenheng. Læren om det

allmenne prestedømmet understreker alles grunnleggende likhet hva angår rettigheter og plikter, og har dessuten gitt viktige impulser til utviklingen av organisasjonslivet både innenfor og utenfor kirken, og slik blitt en viktig faktor i fremdriften av et folkedemokrati. Denne dobbeltheten av kristelig og samfunnsmessig betydning er i Norge særlig tydelig i bevegelsen som startet med Hans Nielsen Hauge for mer enn 200 år siden.

Ikke mindre interessant enn reformasjonens virkningshistorie i Norden er det å spørre etter ringvirkningene inn i hele Europas åndsliv de siste 500 år. I den omtalte biografi om Luther fra 2014 stiller Heinz Schilling avslutningsvis spørsmålet om hva som er Luthers viktigste bidrag til ettertiden. Han svarer slik: «I en tid da «religionens utstråling var i ferd med å blekne i forhold til den estetiske og politiske glansen fra et stadig mer verdslig renessansepavedømme, nydefinerte munken fra Wittenberg menneskets forhold til Gud og gjorde med det religionen eksistensielt palusibel igjen».

De 95 tesene i 1517 startet en utvikling som Luther selv aldri hadde planlagt. Reformasjonen kom til å medføre kirkesplittelse, konflikt og krig. Men den kristne tro ble samtidig på en ny måte en kulturell, samfunnsmessig og politisk virkende kraft ved inngangen til nytiden. I vårt land har reformasjonen vært en viktig faktor i utviklingen av velferdsstaten. Dette store samfunnsperspektivet er vi kanskje ikke så vant til å ta med i vår interne, teologisk samtale. Men det er vel verd å reflektere over og kan, såfremt det kritiske perspektivet hele tiden er med, gi grunn til både en viss takknemlighet og en dose stolthet ved inngangen til 2017.

Men den store og avgjørende grunnen til å markere reformasjonssjubileet ligger der vi begynte denne artikkelen: i spørsmålet etter en nådig Gud og en meningsbærende livstolkning som holder både i liv og i død: Vi blir rettferdige for Gud på grunnlag av Kristi verk gjennom tro og dåp, uten hensyn til egeninnsats. Dette radikale, evangeliske budskapet om nåden vil aldri miste sin relevans så lenge mennesker fortsatt mest av alt søker etter den ubetingede kjærligheten.

Samarbeid mellom kirke og skole i et livssynsåpent samfunn

FOREDRAG VED ÅPNING AV BISPEMØTET, 17. OKTOBER 2016

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Har kirken plass i skolen i det flerkulturelle Norge?

Hvilke samarbeidsarenaer finnes mellom kirken og skole i et livssynsåpent samfunn?

Så snart oktober melder seg og julemarsipanen inntar butikkene, kommer debatten opp igjen: Hvordan skal skolen forholde seg til juletradisjoner, julegudstjenester og juleavslutninger?

Sånn har det også vært i år.

Norge er i endring på mange vis. Innslaget av andre religioner, ulike livssyn og veksten av gruppen som ikke er tilhørende verken tros- eller livssynssamfunn, krever en stadig og fornyet refleksjon på mange samfunnsområder, også innenfor vårt tema.

At Norge fra 2012 ikke lenger prinsipielt har en statskirke, men at Den norske kirke ifølge Grunnloven forblir Norges folkekirke, er også et moment som relevant. At Den norske kirke fra 1.1.2017 blir et eget rettssubjekt tydelig adskilt fra staten, har etter min oppfatning ikke betydning inn i sammenhengen.

Den norske kirke er ikke bare ett blant flere trossamfunn. Vi er fortsatt en folkekirke med et medlemstall på 3,8 millioner mennesker, eller 73 prosent av befolkningen. Og den norske stat er fortsatt bygget på kristne og humanistiske verdier, ifølge Grunnlovens paragraf 2.

Vi har på mange måter en sekulær stat, men vi har ikke et sekulært samfunn. Hva betyr det? De offentlige institusjoner er sekularisert, men kristne verdier preger fortsatt vår kultur og våre tradisjoner. I tillegg har vi i store deler av landet vårt betydelig innslag av andre religioner, særlig Islam. Tro og religion er ikke museale fenomener. Den er en vital del samfunnet.

Kristendommen har i vårt land vært videreført fra generasjon for generasjon som levende tro, som har gitt identitet og tilhørighet. Det er slik ennå. Troen gjør mennesker, både yngre og eldre, bedre i stand til å møte dem som tror annerledes med trygghet og åpenhet. Det er sammenheng mellom å være trygg i sitt eget og arbeide for livssynsåpent samfunn med dialog og samarbeid på tvers av skillelinjer, bygget på respekt.

Stålssett-utvalget leverte i 2013 en NOU om fremtidig organisering av livssynsfeltet. Denne NOU-en lanserte et begrep som ble vidt omfavnet: Det livssynsåpne samfunn. Dette begrepet innebærer at staten fortsatt skal stå for en aktivt støttende tros- og livssynspolitik, i tråd med Grunnlovens paragraf 16.

Det norske samfunnet skal ikke være et religionsfritt sted. Det er ikke bare lov, men et demokratisk og folkerettslig prinsipp at alt det vi er og tror på, har en plass også utenfor hjemmets vegger. Den enkelte har både frihet til å tilhøre en religion og utøve en religion og frihet til å ikke tilhøre en religion. Dette er grunnleggende menneskerettigheter. Men ingen har friheten til ikke å bli eksponert for at andre tenker annerledes. Ethvert medlem av et samfunn må akseptere at vår frihet til å tenke forskjellig gir seg utslag også offentlig. I våre gater ligger kirker og moskeer, gudshus og bedehus, forsamlingslokaler og lokalavdelinger av Human-etisk forbund. Vi kan høre både bønnerop og kirkeklokker. NRK som den store samfunnsinstitusjonen, gir oss både saftig religionskritikk og gudstjenester. Vi tror og tenker forskjellig – det synes og merkes. Og det må tales.

Der finnes en rekke eksempler på velmente initiativ for å inkludere alle elever ved å forsøke å innføre en slags nøytralitet ved å nivellere forskjeller. Men forskjellene er der. Og nøytral-

itet finnes ikke i dette feltet. På samme måte som en julefeiring med Jesus ikke er religionsnøytral, er heller ikke en julefeiring uten Jesus religionsnøytral. En desember uten jul er heller ikke religionsnøytral.

I virkeligheten er det vanskelig å se for seg hva en sekularistisk posisjon skulle innebære for handlinger i det offentlige rom. Finnes det bygninger og steder der alle kan kjenne tilhørighet ved store hendelser i livet? Finnes det markeringer ved tragiske hendelser i livet som kan være sekulære: Fravær av verdier er ikke nøytralt. Livssynsåpenhet er å gi verdiene sted og uttrykk.

Hvordan skal kirken samarbeide med offentlige institusjoner som sykehus, skole og forsvar? I Norge er det en ubrutt tradisjon for en kirkelig tilstedeværelse på disse arenaene. Faktisk har store deler av velferdsstat og det offentlige Norge sprunget ut av kirkelig arbeid. Denne debatten vil foregå i årene fremover.

Og nå skal det handle om kirke og skole.

Skolens historie er vevd tett sammen med kirkens: Allmenn lese- og skriveopplæring ble innført i Norge i 1739, slik at alle skulle kunne bli konfirmerte. Tre år før hadde konfirmasjon blitt en lovfestet plikt i Norge. 200 år etter reformasjonen i Danmark-Norge skulle alle lære seg Luthers katekisme. For å kunne det, måtte de også kunne lese. Altså var skolens eksistensberettigelse den gang trosopplæring. Skolen ble til på grunn av kirken. Og blant annet slik henger også utviklingen av det norske språket tett sammen med kirkehistorien.

Det har skjedd mye på 300 år. Skolen har gradvis blitt noe annet, og det har også kirken. Frem til 1969 inngikk skolens kristendomsundervisning i kirkens dåpsopplæring. Siden har opplæring av dømte ikke vært skolens ansvar. Derfor har skolen fra samme tid heller ikke vært stedet for forkynnelse. Trosopplæringen er nå kirkelig ansvar, tydeliggjort ved reformen av 2003.

I 2009 ble formålsparagraf for opplæring og barnehage endret – det var på høy tid. Paragrafen uttrykker grunnleggende prinsipper for skolens virksomhet. Jeg satt i Bostad – utvalget som gjorde et viktig forarbeid for et samlet vedtak i Stortinget.

I konstruktivt arbeid samlet vi oss om dette: «opplæringa skal byggje på grunnleggjande verdiar i kristen og humanistisk arv og tradisjon, slik som respekt for menneskeverdet og naturen, på åndsfridom, nestekjærleik, tilgjeving, likeverd og solidaritet». Her slås det altså fast at skolens opplæring skal være verdibasert. Menneskerettighetene ble etter utvalgets vurdering, selvsagt viktige, men for tynne verdier. Det som er blitt stående, er tykke verdier, som er sentrale i kristen tro, men som også er humanistiske verdier og som finnes i andre religioner og livssyn. Skolen skal ikke være verdinøytral.

Forholdet mellom kirke og skole har to hovedlinjer, og de må holdes fra hverandre.

Den første linjen er den pedagogiske. Kristendomsfaget finnes ikke lenger, men nå har vi Kristendom, religion, livssyn og etikk – KRLE. Det er et felles religions- og livssynsfag som skal «bidra til felles kunnskapsgrunnlag og referanserammer, bidra til ny innsikt og gi rom for dialog (...)». Kunnskaper om religioner og livssyn og om den funksjon disse har både som tradisjon og som aktuelle kilder til tro, moral og livstolkning, står sentralt i faget.» (Fra Læreplan i KRLE) Religion er og blir en viktig del av samfunnet og enkeltmenneskets liv, og det er viktig at barn og unge får god kunnskap om dette i skolen. Å forstå det samfunnet vi lever i, krever også forståelse av vår historie og det tankegodset som er nedfelt i våre kulturelle uttrykk. Religionskunnskap er relevant på mange felt, når det gjelder historie, politikk, kultur, etikk og filosofi.

Selv om det er mye strid om utformingen av KRLE-faget og om bokstaver og mengdevekting, er det ganske bred enighet om at faget trengs. De fleste partier i Norge støtter faget og viktigheten av å lære om religion og livssyn.

I KRLE-faget kan kirke og skole samarbeide. Det skjer på skolens arena og er skolens ansvar. Skolen kan be kirkelig ansatte om å komme på besøk for å fortelle om tema knyttet til kristen tro. Elevene kan komme på klassebesøk i kirken for å lære om kirkerommet eller den kristne påskefortellingen. De kan bli kjent med hvordan kristen gravferd foregår, se på kristne symboler i rommet og lytte til kirkemusikk. Til og med tenne lys, som er så utbredt ved kriser i lokalmiljøene. Her skal kirken

opptre som kunnskapsformidler og bevisst avgrense seg mot forkynnelse. Barna skal ikke delta i religionsutøvelse i KRLE-faget. Også i andre skolefag finnes det mange eksempler på at skolen har hatt nytte av kontakt med sin lokale kirke, for eksempel innen kunstoffaget. Alt dette er pedagogisk rettet og foregår på skolens premisser.

Vår erfaring er at dette kan gjøres som gode samarbeidsprosjekt mellom skole og kirke, som gjør faget levende og livsnært og gir viktig kunnskap. Planer utarbeidet i fellesskap vil skape trygghet og forutsigbarhet. Dette samarbeidet har stort potensial, men er ikke særlig kontroversielt.

Den andre linjen er annerledes. Den handler om skolegudstjenester.

Er det greit at barna er på julegudstjenester med skolen? Det er etter min oppfatning ingen grunn til å gå bort fra den lange tradisjonen med å legge til rette for julegudstjenester. Men jeg vet at mange skoleledere er utrygge på dette når det nærmer seg - både på grunnlaget, rammer og gjennomføring.

Det er viktig å ha klart for seg grunnlaget og rammene for skolegudstjenestene.

Det handler ikke om skolefaget KRLE! Skolegudstjenestene står på en annen kjøp – de har sitt grunnlag i skolens generelle virksomhet og ansvar, de er en del av skolens kultur- og tradisjonsformidling.

Skolegudstjenestene er ikke et undervisningsopplegg, men en arena hvor elevene inviteres inn i et rom der troen er levende, og de opplever hva det vil si å feire gudstjeneste. De får del i julens fortelling, julesanger og bønner. Medvirkning gir erfaring i å formidle i et annerledes rom. Dette er en del av skolens oppdrag.

For kirkens del, derimot, er begrunnelsen for å holde gudstjeneste ikke primært pedagogisk. En kristen gudstjeneste vil alltid være trosuttrykk og trosformidling. En kristen gudstjeneste som ikke forkynner evangeliet om Jesus Kristus, er

ikke en kristen gudstjeneste. Derfor er det også fra skolens perspektiv viktig at skolegudstjenestens preg av faktisk å være en kristen gudstjeneste ikke tones ned. For at det skal være læring i kirkebesøket, må det være et reelt gudstjenestebesøk. Når en rektor gjerne vil komme til kirken til jul, men ber om at det ikke verken skal bes Fader Vår eller synges julesalmer, da bør svaret fra kirken være nei – for det er ingen gudstjeneste.

Forberedelser til julegudstjenester gjøres i et respektfullt samarbeid mellom skolen og kirken. Der er et vell av gode erfaringer, som gjør at elever og lærere og foresatte både er trygge på det som skal foregå og ser frem til gode opplevelser i et annerledes rom, som for mange er eneste erfaring av julefeiring der julens budskap i den vakre fortellingen formidles.

Når det er sagt, finnes det mange måter å formidle på. Prester i Den norske kirke har erfaring og kompetanse til å forkynne sitt budskap med respekt for andres ståsted. Gode prester forstår hvem som sitter i kirkebenkene og hvordan man snakker med og til dem på en måte som tydelig markerer rom og respekt for alles integritet. Derfor innleder ofte prester en preken for skolebarn ved å si: «I kirken sier vi...» «I kirken forteller vi en historie om...»

Opplæringsloven – formålsparagrafen - har allerede sagt sitt om skolens undervisning: Den er ikke nøytral, men verditung. Den vil et sted, den skal noe. Skolen er ikke bare et sted for å lære lesing og skriving, men et sted for større samfunnsprosjekter: utjevne sosiale forskjeller, sikre mobilitet, spre respekt for mangfold og forskjeller, hindre mobbing og eksperimentering med rus og en hel del andre ting. Skolen er et av statens viktigste instrumenter for å gi borgere tilgang på fellesverdiene våre. Dette aksepterer de fleste av oss, vi synes til og med det er helt nødvendig.

All læring er kontekstuell, verdiforankret og har en bestemt virkelighet som sitt utgangspunkt. Barna lærer å lese på den måten de gjør fordi de bor i Norge. På samme måte lærer de hva en gudstjeneste er fordi de bor i et land der det i tusen år har blitt feiret gudstjeneste i tusen kirker hver søndag. Så lenge gode lærere og formidlere får fram at barnas virkelighet ikke er

den eneste mulige eller den beste på alle måter, er det ikke noe galt i kontekstuell læring. Faktisk er kontekstuell læring helt nødvendig for å bli en god borger i det samfunnet man lever i. Vi har i vår grunnlov paragraf 2 og vi har paragraf 16. Vi har vår historie og vi har våre bygg, fylt av liv. Det er ingen grunn til å rygge unna.

En tidligere biskop sa at vi ikke må gjøre barna til religiøse analfabeter. Barn trenger å lære, også de tingene de ikke får med seg hjemmefra. Spesielt de tingene de ikke får med seg hjemmefra. For å være en del av vår felles kultur, må man kunne noen julesanger. Man må vite hvordan man oppfører seg i et kirkerom. Man må ha greie på at det går an å gå inn i et kirkerom og tenne et lys. Man må kjenne til noen grunnleggende fortellinger og måter å være på i verden. Om ikke annet, så som alternativer den dagen en bombe smeller, den dagen en trenger et større rom, den dagen et barn blir født og himmelen over det nye livet synes helt nødvendig. Enhver borger av vårt land må vite om at kirka kan være et sted å komme til i glede og i sorg. Risikoen i å velge denne muligheten bort for alle ved å luke ut skolegudstjenestene før jul er langt større enn risikoen ved å opprettholde dem.

På dette grunnlaget er det viktig at barn blir eksponert for både majoritets- og minoritets-religionene i sitt samfunn. De skal ikke bare lære om dem, men de skal få erfare noe av hva det innebærer. Det er ikke et verdinøytralt eller livssynsnøytralt standpunkt. Det er et livssynsåpent standpunkt. Slik jeg ser det har vi ingen andre muligheter.

Likevel har foreldrene full frihet til å ikke sende barna på skolegudstjenesten, men la dem delta på andre aktiviteter på skolen. Noen steder må de til og med melde seg på gudstjenesten og ikke av. Foreldre som ikke ønsker at deres barn skal påvirkes av det som foregår i et kirkerom, et tempel eller en livssynshumanistisk seanse, skal ha siste ord. Det handler om at foreldre har rett til å oppdra sine barn i det livssynet de selv har. Den rettigheten er det ingen grunn til å trekke i tvil. Og, ikke minst, den rettigheten gjør det også lettere å si at skolegudstjenesten skal opprettholdes. Ingen tvinges. Alle får sjansen. Sjansen til å være med, se, synge, lære, oppleve.

Fritaket er nødvendig, og fra kirkens side har vi alltid kjempet for det.

Det skal aldri være tvang til religionsutøvelse. Den som er til stede i en gudstjenesten inngår i et fellesskap der en får del i erfaringer og tradisjoner og fortellinger som er levende i samfunnet og som er tydelige i vårt felles årshjul.

Elevene deltar med sin ulike bakgrunn og opplever det på ulike måter for – spørrende, undrende og kritisk. De får tilgang på en annerledes erfaring – det gjelder alle barna. Derfor er mange muslimske foreldre som ønsker at barna får del i det, mens andre velger annerledes.

Nå går samfunnet vårt inn i nye tider. Veien framover er ukjent. Den veien er det vi som bygger sammen. Vi, det norske folket, bestemmer hvordan samfunnet skal forholde seg til religiøse og livssynsmessige spørsmål og aktører. Grovt sett kan man velge to muligheter. Enten kan man stenge det offentlige rom for all religion og alt livssyn. Eller så kan man åpne det for all religion og alt livssyn.

Jeg tror det første er en illusjon. Det er ikke mulig, og det er heller ikke ønskelig å tvinge religionen inn i den private sfære. Jeg tror vi får et rikere samfunn dersom vi klarer å holde det store rommet åpent for oss alle. Dersom vi tør å bli kjent. Tør å la barna bli med i moskeen med klassen sin, tør å la dem bli med i kirken, tør å la dem reise til holocaust-senteret. Da lærer vi dem å respektere hverandre. Vi lærer dem å være kritiske både til sitt eget og til andre, og vi lærer dem å stå fram med sin integritet. Det er vårt ansvar som voksne å være forbilder i dette. La oss ikke lukke rommet.

Luther og musikk i gudstjenesten

FAGDAG FOR KIRKEMUSIKERE, HOVLANDFESTIVALEN, GLEMMEN KIRKE, 27. OKTOBER 2016
AV BISKOP ATLE SOMMERFELDT

Innledning

Når vi neste år skal feire Luthers oppgjør med avlatshandelen i 1517 har Den norske kirke valgt å gjøre dette til et reformasjonsjubileum. Det gjør at jubileets perspektiv er langt bredere enn Martin Luthers person. Det omfatter også hele reformasjonsbevegelsen slik den utfoldet seg i det som senere er kalt den reformerte tradisjonen, men også den reformasjonen som utspant seg i den romersk-katolske kirken og som vi kaller mot-reformasjon, men som for dem sees på som en nødvendig reformasjon av middelalderens feilutvikling i kirken. Det er derfor et kraftfullt signal på nettopp dette når det kommende mandag feires felles bønnegudstjeneste i Lund i Sverige med paven/biskopen i Rom og ledelsen i fellesskapet av lutherske kirker i Det lutherske verdensforbund.

For oss i Den norske kirke er det allikevel naturlig å la Luther og den bevegelsen han startet mer spesielt være omdreiningspunktet for refleksjoner. Hensikten med en slik refleksjon er ikke først og fremst historisk, men å identifisere grunnleggende elementer som kan bistå oss i vårt nødvendige og kontinuerlige reformasjonsarbeid i vår kirke, i vår tid og i vår kontekst.

Musikk uttrykker menneskets livsfølelse

Martin Luther fikk fra barnsben av en levende undervisning og opplevelse av musikk. Musikk var en integrert del av barneskolens pensum. Han var en aktiv deltager i huskonsertene i patrisierfamilien Schalbe der man sang både åndelige og verdslige viser og fremførte motetter. Det sies at Luther selv hadde en utmerket sangstemme og han spilte lutt og tverrfløyte. Han startet sine studier ved universitet i Erfurt og tok den grunnleggende magistergraden fem år senere. Musikk-teori og musikk-praksis var en viktig del av denne grunnutdanningen, og dannet funda-

mentet for studier i jus, teologi eller medisin. Luther fikk derfor en grundig innføring i datidens universitetslære om musikk. Denne var preget av skolastikkens syntese av kristen tenking og gresk filosofi, slik ikke minst Thomas Aquinas utformet den. På skuldrene av Platon og Aristoteles må vi regne med at Luther fikk innføring i de ulike klassiske måtene å forstå musikken på. På kortform kan dette uttrykkes med at musikk ble betraktet som avtrykket av det tonende kosmos (Platon) eller avbildning og etterligning (Aristoteles' begrep Mimesis) av en bakenforliggende virkelighet. I kirkens teologi ble dette utformet til å forstå musikken som Guds bilde i verden som gjenskapte den himmelske virkelighet. Musikken er en del av en helhetlig kosmologi.

Da Luther, etter sine teologistudier, klosteropphold og reformatoriske oppdagelse etter hvert begynner å arbeide med en musikkforståelse i det nye teologiske paradigme, forankrer han musikken på en måte som peker frem mot nytidens musikkforståelse. Han omtolker Platons tanke om musikk som avbildet av den kosmiske tone til å se musikk som en del av skaperverket. Hele skaperverket har musikk, sier Luther, og fremst er mennesket som skaper samvirke mellom tone og ord. Slik blir musikk et medium som Skaperen har gitt mennesket for å uttrykke menneskets bevissthet. I følge Peter Bubmann betyr dette at musikken primært forstås som et antropologisk uttrykk og ikke lenger finner sin begrunnelse i kosmologien. Ved å frigjøre musikken fra kosmologien og ambisjonen om å gjenspeile den himmelske herlighet, frigjør Luther musikken til en langt bredere og mer kreativ form og funksjon. «Musikken (har) like fra verdens begynnelse av vært iboende eller innebygget i alle skapninger, både i hver enkelt hver for seg og i alle til sammen. Det finnes nemlig ikke noe som er uten tone». Men

det er menneskets stemme som først og fremst viser Skaperens overdådige og ufattelige storhet. Selv om Luther var vel skolert i musikk før han begynte sine teologiske studier og reformatoriske bevegelse, er hans innsteg til forståelsen av musikk i gudstjenesten helt intimt knyttet til forståelsen hans av evangeliet og av gudstjenesten som evangeliets sted.

Når en antropologisk-teologisk forståelse av musikken skal forankres i Luthers forståelse av gudstjenesten, betyr det på den ene siden at musikken må forsterke gudstjenesten som evangeliets sted, og på den andre siden uttrykke ulike sider av menneskets eksistens.

Gudstjenesten

Luthers reformatoriske oppdagelse var at Guds nåde ble gjort tilgjengelig for menneskene i Jesus Kristus og det han gjorde for oss. Guds nåde er Guds gave til oss, og ikke resultat av våre etiske og/eller religiøse prestasjoner. Mennesket kan derfor hvile i tillit til at Guds nådehandlinger i Jesus Kristus er tilstrekkelig for evig liv og salighet.

Guds gave til mennesket er synlig tilstede hos oss i Ordet om Guds tilgivelse og nåde og i sakramentene, og da særlig i nattverdens brød og vin. Mens kjernen i middelalderkirkens nattverdteologi var at mennesket bringer Jesus Kristus som et ublodig offer frem for Gud med håp om at Gud vil motta dette, er nattverden for Luther Guds offer for oss i Jesus Kristus som vi kan motta i tillit til at Guds nåde gjelder også oss. Gudstjenestens drama er at vi kommer til Gud med alt vårt, sorg, synd, glede, fortvilelse og at Gud møter oss i Ordet og sakramentet med nåde og tilgivelse til evig salighet. Ved å være stedet for dette møte med Den treenige Gud feires gudstjenesten for Guds ansikt, og rommet den feires i får karakter av å være et hellig rom. Men for Luther var det vakreste ved kirkerommet enn bedende og lovsyngende menighet. Gudstjenesten og gudstjenesterommet feires i etterkant av inkarnasjonens virkelighet da Gud ble menneske og ikke lenger la begrensinger på Guds tilgjengelighet. Det gjør kirkerommet til et annerledes rom, men samtidig et rom der hele menneskelivet hører hjemme. Luther gir stor frihet i hvordan gudstjenesten skal utfoldes. Gudstjenesten søker ikke å gjenskape en himmelsk herlighet

og orden som ikke må forstyrres og endres, men skal uttrykke menneskets livssituasjon og lede det inn til å motta mysteriet i Guds nåde for oss i Jesus Kristus, formidlet i Ord og sakrament. Derfor må gudstjenestene være ulike og mangfoldige. Følgelig nøler han med å gi retningslinjer for gudstjenesten. Når han gjør det, er han konservativ i forhold til mye av samtidens gudstjenesteeksperimentering. Den sanerte svært mye av tradisjonen både når det gjaldt musikk, og ikke minst bilder. Luther var ingen billedstormer, men hadde tvert om nære forbindelser til flere av samtidens store billedkunstnere. Her var hans reformerte samtidige Zwingli og Calvin helt annerledes. Luthers hovedanliggende var å understreke friheten innenfor den reformatoriske grunnforståelsen, tydelig i hans introduksjon til Deutsche Messe:

«Framfor alt vil jeg...også for, Guds skyld, be alle dem som kommer borti eller vil gjøre bruk av denne gudstjenesteordningen vår, om ikke å gjøre den til noen nødvendig lov, og heller ikke binde eller fange noens samvittighet med den; men selv bruke den som de synes ut fra den kristne frihet – alt etter hvordan, hvor, når og hvor lenge forholdene legger til rette for det.»

Men så har det vist seg at:

«hver og en lager sin egen messe; noen med gode og hederlige forsetter, andre derimot for å stikke seg frem og vise at også de kan sine ting og er i stand til å finne på noe nytt. Med den kristne frihet går det dermed slik at de fleste bruker den til egen lyst og fornøyelse, og bare noen få til Guds ære og til nestens beste...man må legge vekt på at friheten både står og skal stå i kjærlighetens og nestens tjeneste».

Slik hadde det ikke vært:

«det ender med at folk blir forarget eller kommer på avveie på grunn av alle de forskjellige ordningene, er det uten tvil vår plikt å stramme inn på friheten».

Derfor konkluderer han med at:

«siden den denne ytre ordning ikke er en samvittighetssak for oss overfor Gud, og siden den samtidig kan være til nytte for vår neste, skal vi ut fra kjærligheten – slik Paulus lærer oss (Rom 15,5; 1.Kor 1,10) – strebe etter å være av ett sinn og

så langt som mulig ha felles skikker og ordninger; liksom alle kristne har en dåp og ett altersakrament og ingen har fått noe spesielt for seg fra Gud».

Gudstjenesten kan utformes i frihet og skal være mangfoldig avhengig av kontekst og tid, men skal samtidig av hensyn til nesten også uttrykke kirkens enhet for å gi mennesker trygghet. En enhetlig grunnstruktur er nødvendig, ikke for Guds skyld, men for menneskets skyld.

Grunnleggende prinsipper for Luthers forståelse av gudstjenesten og musikken

Gjennom hele Luthers refleksjon om musikk og gudstjenesteliv er det fire hovedanliggender han følger ganske så konsekvent og som er orienteringspunktene for alt:

Det skal være sammenheng mellom ord og tone. Musikken skal forsterke ordenes livsfølelse og bekjennelse, samtidig som musikken kan utløse ord. Luther fastholder musikken egenverdi, men sier samtidig at menneskets særlige gave er at det er i stand til å la musikk og ord forsterke hverandre slik at begge former blir fordypet. Han hadde klare meninger om hvordan denne sammenhengen burde komme til konkret uttrykk i skalaer og tonesprang. Selv om noen av disse refleksjonene kan virke arkaiske på oss, er hans intensjon helt vesentlig å videreføre.

Musikken skal bidra til å forsterke legfolkets deltagelse og opplevelse av fellesskap i gudstjenesten og slik sikre deres involvering og styrke samfølelsen mellom deltagerne. Den som synger i fellesskap, ber kraftigere, sier Luther. Mennesket taler bedre med Gud i fellesskap. Musikken gjør slik tale i fellesskap mulig. Han var sterkt kritisk til tanken om at presten feiret gudstjeneste på vegne av folket. Han så dette som en forlengelse av gjerningsrettferdigheten og offermotivet i gudstjenesten. Tvert om tenker Luther at presten betjener folket med Guds nåde i Ord og sakrament slik at folk med frimodighet kan uttrykke sin livsfølelse og delta sammen med andre i gudstjenesten og slik gjøre dens drama til sitt eget. Det gjør de best når ord og musikk samvirker og legger grunnlaget for deltagelse.

Forkynnelse, tekstlesning, bønner og salmer skal synges på folkespråket så langt det er ønskelig. Derfor oversetter han Bibelen til tysk, skriver sine salmer på tysk og preker på tysk. Denne oversettelse fra Skriftens språk inkluderer også tolkning til samtiden slik at ordet blir virkekraftig og ikke skrifttegn som er hugget i stein og bare skal resiteres.

Der Luthers radikale, inkarnatoriske forståelse av evangeliet og gudstjenesten slår sterkest igjennom og adskiller seg mest fra andre reformasjonsbevegelser, er hans åpenhet for å bruke folkelig musikk som levde ute på kroene og i landsbyene i gudstjenesten og i kirken.

Her tenkte Zwingli og Calvin helt annerledes. Zwingli avviste all musikk i gudstjenesten, mens Calvin, Genève reformator, fant en åpning ved å anvende de bibelske salmene. Men ifølge Calvin «skal (det) være en stor forskjell mellom musikk som man skaper for at menneskene skal glede seg ved bordene og i hjemmene, og salmene som man synger i kirken for Guds og englenes ansikt». Calvin avviste også kategorisk nye sangtekster, det eneste som var verdig, var de bibelske salmene. En tilsvarende tenkning finnes også på katolsk hold. Det ytret seg bla i skepsis mot å bruke Mozarts musikk fordi denne var ansett å være for nært knyttet til hans verdslige og umoralske operaer. Hans Küng har et herlig oppgjør med denne tenkingen, representert ved den katolske reformatoren av kirkemusikken, Franz Xaver Witt (siste halvdel av 1800-tallet): «There is no one style in church music. A division between sacred and secular music is unhistorical», sier Küng.

I tradisjonell luthersk diskusjon med den reformerte tradisjonen, vil forskjellen begrunnes i Luthers skapelsesteologiske og inkarnatoriske grunnsyn. Hans inkludering av «verdslig» musikk til åndelig bruk forutsatte tekster med teologisk sunt innhold. Men musikken er også i seg selv en Guds storhetsgave som sammen med ordene er «det mest mirakuløse i denne verden».

Åndelige salmer og sangers gudstjenestelige bruk

Luthers bruk av musikk og åndelige sanger kan sammenfattes i fire hovedfunksjoner uten at dette reduserer Luthers musikksyn til å være rent funksjonalistisk: sjelesorg og helbredelse, undervisning, forkynnelse av teologiens innhold, liturgiske ledd. Musikkens sjelesørgeriske rolle kan ikke overdrives. «Musikken» sier Luther, «hersker jo som en dronning over menneskelige følelser som tar herredømmet og styrer mennesker eller snarere overvelder dem. For enten du skal oppmuntre folk som er nedtrykte, sette støkk i de muntre, gi mot til de fortvilte, ta drøvelen på de overmodige, avkjøle folk som er elskovssyke, roe slike som er forbitret av hat – ja hvem kan vel regne opp alle disse følelsene, impulser eller åndskreftene som hersker over menneskehjertet og driver folk til godt eller til ondt? – kan du tenke deg noe mer virksomt middel enn musikken?»

Når Luther samtidig ser musikken som Guds gave, skaper han ved hjelp av musikken et guddommelig rom for alle menneskets livserfaringer. Musikken blir et helt unikt middel for mennesker til å finne legedom og korreksjon, men også et sterkt medium for kirken i hennes møte med mennesker og deres livserfaringer. Typisk nok fremhever Luther nødvendigheten av mye musikk og sang i begravelser og ved sorg fordi musikken på en helt annen måte enn ordene er hjertespråket.

En spisset side ved av musikken sjelesørgeriske funksjoner at «den driver Satan på flukt, han som gir impulsene til alt som ondt er, slik Israels konge Saul er et eksempel på (1Sam 16,23)», med referanse til at David spilte harpe for Saul og musikken ga Saul lindring. Interessant nok er nettopp denne bruken av musikk en referanse for det relativt nye faget musikkterapi. Her utvikles musikken helbredende rolle for mennesker med ulike grader av redusert kognitiv kapasitet eller mennesker med store psykiske traumer.

Når Luther knytter musikken til skapelsen, betyr det også at tilsvarende roller for musikken sjelesørgeriske rolle kan gjenfinnes i andre religioner uavhengig av en kristen bekjennelse. Den store muslimske filosofen og musikeren al-Farabi (Alphara-

bius) virket ved alle de store læresetene i Midtøsten i første halvdel av 900-tallet. Han er en av de viktigste fortolkere av de greske filosofene og fikk oversatt dem til arabisk ved hjelp av munkene i Den syrisk-ortodokse kirke. Dette var grunnlaget for oversettelser til latin som igjen la grunnlaget for den europeiske renessansen som former den kulturelle horisonten for 1500-tallets reformasjonsbevegelse. Al-Farabi var selv musiker og regnes bl.a. som oppfinneren av den fem-strengede Oud. Den femte strengen han la til var nødvendig, hevdet han, fordi kroppens sjel kunne bli en del av musikkbildet. Den europeiske lutten har sitt navn (al-oud ble til lutt på veien fra arabisk via spansk) fra oud, instrumentet Luther spilte. Al-Farabi skrev flere store verk om musikk og reflekterte over musikken terapeutiske rolle for sjelen (Meanings of the intellect). Hvorvidt Luther kjente al-Farabis verker, vet jeg ikke. Det er i det hele en interessant oppgave å forske på Luthers direkte og indirekte forhold til den islamske renessansen. I denne sammenhengen nevner jeg dette for å forsterke forståelsen av musikken kapasitet som interreligiøs kraft, svært relevant i vårt lokale arbeid i Dialogforum Østfold og dialogsentre.

Den andre hovedbruken av musikk og åndelige sanger er i katekesen, og særlig i dannelsen av barn og ungdom og lekfolk som ikke kunne lese. Luther la stor vekt på sang og musikk i skolene i Wittenberg. Han mente at musikk og sang var den beste måten for folk å lære om den kristne troen på. Den ble forankret i hjertet og kunne læres uavhengig av lesekyndighet. I Norge er som kjent vår kirkelige nasjonaldikter Petter Dass og hans katekismesanger et strålende uttrykk for denne tradisjonen. Men også for kateketikken og særlig for de unge, har musikken en sjelesørgerisk rolle:

«Men for deg, min kjære unge venn, anbefaler jeg denne edle, helsebringende og gledesspredende skapning, som kan hjelpe deg til å holde styr på følelsene dine og verne dem både mot tåpelige lyster og slett selskap».

For Luther var den kateketiske rollen ikke begrenset til skolen og hjemmet, men var også en meget viktig del av selve gudstjenesten. Gudstjenesten var det naturlige sted for innøving av sangene.

«I den tyske gudstjenesten er det bruk for en solid, enkel, enfoldig og god katekisme. En katekisme vil si en veiledning hvor hedninger som vil bli kristne kan lære hva de som kristne skal tro, hva de skal gjøre, hva de skal holde seg unna og hva de skal vite».

Når vi i vår egen såkalte trosopplæringsreform legger så stor vekt på musikken og musikernes rolle i denne, er dette dypt forankret i vår lutherske tradisjon

Den tredje funksjonen er nær forbundet med den kateketiske og innebærer at musikken og de åndelige sangene er, nest etter prekenen, det viktigste medium for å formidle troen innhold. I Luthers messer kan til og med Nicenum erstattes med en Credo-salme og salmene ble svært viktig i den lutherske salmemessen fra 1600-tallet. I denne gudstjenesten fikk prekestolen og det verbale ord en svært stor plass med derav følgende lite rom for gudstjenestedeltagernes spiritualitet og livsfølelse. Salmene ble derfor et svært viktig element for å ivareta gudstjenestens mulighet for mennesker å uttrykke sine lengsler og eksistensielle livsfølelse.

På Luthers tid utfoldet denne funksjonen seg også som et propagandamiddel med sterkt polemiske tekster mot både pave og svermere, noe som for øvrig var gjensidig. Men når vi ser salmene vi har i vår salmebok av Martin Luther, ser vi hvor sentrale de er i å formidle evangeliets kjerneinnhold: Guds storhet og herlighet: «O store Gud, vi lover deg» (275). Inkarnasjonen: «Jeg synger julekvad» (28), «Du være lovet Jesus Krist, menneske du ble for visst» (Nr 31) og «Fra himlen høyt jeg kommer her» (32).

Jesus, vår Frelser: «Nå fryd deg, kristne menighet og syng av hjertens glede» (336), «Vår Herre Krist i dødens band for synda vår låg bunden. Han er oppstanden ved Guds hand og livsens veg er funnen» (187).

Den hellige Ånd: «Kom, hellig Ånd med skapermakt» (512); «Nu ber vi Gud, den hellige Ånd fremfor alt om troen rett og sann» (513).

Treenighet: «Gud, hold oss oppe ved ditt ord» (566). Dåpslivet: «Vår Gud han er så fast en borg» (108), «Midt i livet finnes vi stedt i dødens våde» (396); «Gi fred, å Herre Gud, gi fred» (730); «Av dypeste nød jeg rope må» (745); Kvelden: «Med fred og glede lar du nå» (808). Håpet: «Oppstandelsen og livet visst» (880).

Vi kan fortsatt gjenkjenne Luthers unike måte å holde sammen eksistensiell virkelighet og livsfølelse med troens kjerne i disse salmene, selv om verdensbildet og metaforene er annerledes enn i vår tid. Salmenes sentrale rolle som formidler av teologiens innhold gjorde at det i Luthers samtid ble utviklet spesielle salmeprekener. I disse var salmene snarere enn en bibeltekst grunnlaget for den verbale forkynnelsen. Tanken var at salmene formulerte Skriftens innhold på en mer forståelig og begripelig måte for folk flest ved syntesen mellom ord og musikk.

Den store salmevekkelsen i Den norske kirke de siste 50 årene viser gyldigheten av dette for min generasjon. Hillestad, Skeie, Ellingsen, Brunvoll og mange flere har maktet å uttrykke troens kjerne i et språk som reflekterer vår tids livsfølelse. Men deres bruk avhenger av samspillet med at kirkemusikken blomstret i samme periode med fornyelsen av bruken de religiøse folketonene og de fire store salmekomponistene med flest melodier i den nye salmeboken: Hovland, Gullichsen, Kverno og Herresthal. Disse salmenes betydning for tolkningen av den kristne tro i vår generasjon kan ikke overvurderes.

Den fjerde rollen er slett ikke sist i prioritet, snarere tvert om. Musikken til de liturgiske leddene er helt avgjørende for Luthers fornyelse av gudstjenesten. Han velger også her mangfoldet. Han beholder en god del av den gregorianske musikken, men tar også inn nyskreven musikk. Han kritiserte «venstreavvikeren» Thomas Münzer både for at han av prinsipp avvirket latin i tekstene og dermed fratok folk viktig identifikasjonsmuligheter og fellesskaps erfaring utover den lokale menighet.

Hans hardeste kritikk var imidlertid at Münzer ikke oversatte musikken til toner som harmonerte med den tyske teksten, men beholdt den utbroderte, gregorianske musikken til de tyske tekstene. Luther mente at dette svekket sammenhengen mellom språk og musikk og derfor reduserte begges betydning for menneskene. Han forenklet derfor den liturgiske musikken betydelig. Det viktigste særpreget var derfor ikke musikken til messeleddene, men bruken av menighetssang på folkespråket med musikk fra folkelige tradisjoner.

Det er interessant at Luther var så raus når det gjaldt gudstjenesten og gudstjenestemusikken. Han beholdt grunnformen, anvendte også den tidligere musikken og hadde nattverdfeiringen i sentrum, selv om prekenen fikk en langt større plass, alt for å fremheve gudstjenestens grunnleggende drama: Møtet mellom Guds nådegave og menneskets liv.

Kort utblikk

Den lutherske reformasjonens forståelse av musikkens rolle i liturgi og gudstjenesteliv i og utenfor kirkerommet, er etter min oppfatning en av de mest bærekraftige elementene i hele den lutherske reformasjonen. Luther makter på en enestående måte å se musikken som en integrert del av reformasjonens kjerne.

Han åpner opp for en jordvendt og hverdagsorientert spiritualitet samtidig som musikken løfter mennesket ut av hverdagen og inn i Guds transcendent nærhet. Slik Kristus er helt menneske og helt Gud, reflekterer musikken både det sant menneskelige og det guddommelige. Den er Guds viktigste medium for å formidle evangeliet til en såret og lidende menneskehet. Større kan det ikke tales om musikk.

Justification: God's Grace and Mercy

FOREDRAG VED EN ØKUMENISK PASTORALKONFERANSE
I REGI AV SANT'EGIDIO, ROMA 15.-16. NOVEMBER 2016
AV BISKOP OLE CHR M KVARME

Monday October 31 a historic event took place in Catholic-Lutheran relations. In Lund and Malmö in Sweden Pope Francis met with leaders of the worldwide Lutheran family. During a worship service in the Lund cathedral a joint statement was signed, emphasizing that there is much more that unites than separates us. In the following celebration in Malmö an agreement on closer cooperation between Caritas Internationalis and the Lutheran World Federation's World Service was signed. It was an event signalling that Catholics and Lutherans want to confess Christ together in word and deed.

The date and place of the event were full of symbolism. Lund was the first archbishopric in the Nordic countries, and in its Cathedral the Lutheran World Federation was established 70 years ago. The date – October 31 – was the day Martin Luther published his 95 theses in Wittenberg in 1517 and has been celebrated as Reformation Day in Lutheran churches. This year it marked the beginning of the 500th anniversary of the Reformation, an ecumenical milestone with the Pope's personal presence and participation.

The date and place of our gathering are also significant. Sant'Egidio has gathered us in Rome, and here we are Catholics, Anglicans and Lutherans together. Two weeks ago we began the 500th year of the Reformation under the heading «Grace alone». In a week «the Jubilee of Mercy» in the Catholic Church will come to an end. In the Bible grace and mercy constantly appear together, they stand side by side and complement one another. The Lord is a merciful and gracious God (Ex 34,6). Together with you this afternoon I want to reflect upon the significance of God's grace and mercy as

the essence of the Gospel and as a key to Christian living and being Church.

Grace and mercy: a forgiving God

This year Pope Francis has not only made the symbolic act of praying with Lutherans. His personal book on «The Name of God is mercy» is also a gift to us as we together embark on the Reformation year. Here he unfolds the theme of God's mercy in a way that Lutherans will find familiar with our emphasis upon «Grace alone».

Mercy, says the Pope, is God bowing down and sacrificing himself, receiving and embracing us, forgiving us and raising us up. This statement implies a Christological focus; Christ is the face of God's mercy. With examples from the Bible and personal stories the Pope again and again emphasizes that God is a forgiving God, that his deepest desire is to forgive, and that he never tires of forgiving. The Pope is a realist and radical in addressing sin and evil in our lives, but he always comes back to this: God's mercy is greater.

In 1997 the Lutheran World Federation and the Pope's Commission on Promotion of Christian Unity published a Common Declaration on the Doctrine of Justification. In this declaration it is stated that Catholics and Lutherans together confess: «By grace alone, in faith in Christ's saving work and not because of any merit on our part, we are accepted by God and receive the Holy Spirit, who renews our hearts while equipping and calling us to good works.» Later the declaration states that there may be differences in emphasis among Catholics and Lutherans in this understanding of grace. Lutherans emphasize the first

element, that the sinner is granted righteousness before God through forgiveness and union with Christ. Catholics stronger emphasize the second element, the renewal of a person's life through grace and the gift of the Holy Spirit leading to active love. But these nuances in emphasis do not imply disagreement with what the other wants to uphold.

With these nuances in mind I am personally and as a Lutheran struck by the recurring emphasis of the Pope upon the forgiving mercy of God. I have read few pastoral contributions to the renewal of our Reformation heritage this coming year that so consistently unfolds our theme «Grace alone». It challenges us not only to address the question of sin and evil realistically and radically in preaching and pastoral ministries, but more than anything to uphold the greater mercy of God.

Mercy and grace: in the confessional

With his focus upon the mercy of God, the Pope is also concerned to renew the sacrament of confessions or penance. The confessional is not a place to put salt in the wounds, but for healing, and the task of the confessor is to look for the tiniest opening through which the mercy of God may shine into a person's life. He quotes Ambrose: «Where the concern is to expand God's mercy, Christ is present. Where the concern is to be rigid and punish, only the priesthood is present, not Christ.» In this quote I hear a desire for a generous and gracious pastoral practice.

In our Lutheran tradition the practice of confessing one's sins to a confessor is not a sacrament. But Martin Luther spoke highly of it, as the most precious gift from God, and he included a section on it both in his Small and in his Large Catechism. In my church, however, the practice of confessions has dwindled. May I also share with you that in our church preachers today are often reluctant to address sin in our personal lives and rather focus upon political and social questions, often ending up with a new kind of moralism. Reading the Pope's book, I ask myself if we then end up missing the greater mercy of God and the power of forgiveness to renew our lives – with God and with one another?

In this 500th year of the Reformation I therefore propose a very concrete way to take up the heritage from Martin Luther by renewing the practice of confessions in line with his guidelines in the Small Catechism, and that we do this together with the mentioned impulses from Pope Francis. What is at stake for me as a Lutheran is the theological and pastoral vision of the power of God's forgiveness to renew our lives as «at the same time justified and sinners (simul justus et peccator)». Andrea Riccardi has summarized the key concern of Pope Francis with the following broad perspective which could well have been formulated by a Lutheran: «The holiness of a woman, the repentance of a man and a community of faith that transcends boundaries – this is a reality that penetrates the depths of history, rocks its surfaces and overwhelms us with surprises.»

God of grace – acts of mercy

Again I must come back to the nuances in the Lutheran and Catholic understanding of justification and God's grace. Should we put the emphasis more on the forgiving mercy of God and his acceptance and reception of sinners, or should we more stress the effect of his grace to renew our lives by the Holy Spirit to love in action? It seems to me that the Pope here applies a way of thinking that is often a key to Lutheran theology, exemplified by the word simul (at the same time), that we have to keep two thoughts or realities together at the same time. The two elements in our common understanding of justification – forgiveness of sins and renewal of life – belong together, and it seems to me that the Pope on this point has created a bridge between our previous differences in emphasis.

This bridge is partly linked to the terminology that the Pope applies. He constantly speaks of the mercy of God and maintains that this is the key word of the Bible. Lutherans have a preference for the word grace, but when used in the context of justification as the forensic act of God accepting the sinner, it may be rather static. It may become something that happens in God without entering into the life of the sinner as a new and dynamic source for living. Now, the Pope also uses the words of grace and love as synonymous with mercy, but the word mercy in my ears more clearly establishes a link or a bridge to my daily

living and practices. As Jesus said: «Be merciful as your Father is merciful!» (Lk 6,36)

In connection with «the Jubilee of Mercy» the Pope therefore exhorts the believers to open their lives, to be embraced by the greater mercy of God and then to practice acts of mercy. Here he also points to the Latin word for mercy: misericordia, which also implies a heart for those in misery. In the Christian tradition these acts of mercy are concrete and physical: acts in caring for the hungry and thirsty, the naked and the sick, the stranger, the prisoner and the poor as Jesus stated in Matt. 25. But they are also spiritual acts of mercy: forgiving those who have wounded us, comforting those who are mourning or suffering, listening to and giving advice to those struggling with doubt, and teaching those who do not know the Gospel. Such acts are also present in the ministry and teaching of our Lord.

As we now embark on the Reformation year under the heading «Grace alone», I also note how Martin Luther spoke of our freedom in Christ as a new freedom to serve. In his theses in 1517 he not only opposed the malpractice of indulgences, he pointed to acts of mercy as the proper way of Christian living in very much the same way as the Pope does today. As we together reflect upon the relationship between faith in Christ and the work of the Holy Spirit in our lives, I believe it is proper that we as Protestants and Catholics again give heed to the words of Jesus. Constantly he uses the verbs listening, receiving and doing (e.g. Mt 7, 24.26; 8,5-13): Freely received, freely given.

The Church – a field hospital

Out of this faith in God's mercy and Christ's call to us to be merciful as the Father, grows the vision of the Pope for the Church in the 21. Century. We live in a world with vulnerable communities and societies, with men, women and children who have been deeply wounded. They do not know how the

wounds can be healed or do not believe that they can be healed – the wounds from social sickness, poverty, war or simply from the indifference that takes suffering for granted and hurts many.

In this situation the Pope proposes that the Church should be like a field hospital: «The field hospital is marked by its presence where the fight is going on... It is a mobile institution, a first aid station, a place for emergency help to prevent that soldiers die... Its task is to show mercy to the many 'wounded' in need of someone listening to them and understanding them, and in their longing for forgiveness and love.»

I have not found a similar vision in the writings of Martin Luther, but in his ecclesiology he emphasized that the Church is a community of equals in Christ, and as mentioned that our freedom in Christ is a freedom to serve. In this way he also opened up for a holistic perspective and practice for our calling as Christians, as parishes and communities: together in caring for body and soul, a ministry that is both physical and spiritual.

This brings me to our present context and to the ministry of Sant'Egidio. I can think of no better example of such a community with a holistic practice as Luther envisaged, and embodying a field hospital as envisioned by the Pope. Some years ago I spent some weeks with Sant'Egidio here in Rome: I prayed with them in Santa Maria in Trastevere and served together with them at their soup-kitchen in Dandalo street. We went to the homeless around the railway-stations, and we visited camps for Roma-and Sinti people and groups of mentally handicapped in the suburbs of Rome.

Earlier I knew about Sant'Egidio's emphasis upon «friendship with the poor». Now I noticed that they never spoke of the people at the soup kitchen or the railway-stations as «poor» but as «friends». I discovered how their faithful ministry through years

had formed real friendships, a different kind of community, and a way of living based on the conviction that every human being carries an imprint of dignity and has something to contribute. Later, I discovered in my biblical studies that one of the Hebrew words for grace (chen), sometimes rendered mercy, could also be translated as kindness or friendliness. Here I have found a community of equals with an outgoing ministry as a field hospital.

As we now together embark on the Reformation year of 2017, I find the metaphor of the field hospital and this vision of the Church challenging to us as Lutherans and Protestants. It may not be a vision directly rooted in the writings of the Reformers, but it is intrinsically linked to the essence of the Gospel – God's grace and mercy operative in our lives and communities.

Grace and mercy

In summing up, I have here tried to show some significant and to me surprising convergences between the writings of Pope Francis in connection with «the Jubilee of Mercy» and key elements in the Lutheran tradition. I do not for a moment believe that the Pope has spoken or written in order to appease us as Lutherans or Protestants. Rather, I sense that he points towards a renewal that is rooted in the heart of the Gospel – with Christ as the face revealing to us and embracing us with the mercy of our Father.

In this presentation I have focused on the two biblical words or

concepts mercy and grace in connection with our understanding of justification. Lutherans tend to speak of «Grace alone», the Pope upholds mercy as the name of God. The reflections I have shared with you imply that I myself now more often speak of «grace and mercy» and also emphasize God's mercy since it is more transparent to our living and practice in our language.

This also gives room for a broader pastoral vision, uniting the preaching and diaconal ministries that we too seldom keep together. Too often we tend to think of the pastor as administering grace through word and sacrament and the deacons in our church as agents of mercy. Today I believe that in our preaching ministries we should stronger focus upon the renewing power of God's grace, and that the Gospel liberates and empowers us to merciful living. At the same time our diaconal ministries should again discover and renew caring for the souls with the grace of God. To be Church is to be an open community receiving and living by grace and practicing mercy.

«The mercy of the Lord endures forever; it is new every morning» (Lam 3,22f).

Minneord

Fredrik Grønningsæter var biskop i Sør-Hålogaland bispedømme i 10 år, fra 1982 til 1992. Grønningsæter døde 28. april 2016, 93 år gammel. Begravelsen ble holdt 18. mai 2016 i Hasle kirke i Oslo.

Per Lønning var biskop i to perioder, først i Borg bispedømme fra 1969-1975, og i Bjørgvin fra 1987-1994. Han var også professor i Oslo og Strasbourg og stortingsrepresentant for Høyre fra 1958 til 1965. Per Lønning døde 21. august 2016, 88 år gammel. Begravelsen ble holdt 29. august 2016 i Ullern kirke i Oslo.

Fredrik Grønningsæter til minne

AV BISKOP EMERITUS ANDREAS AARFLOT OG
BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

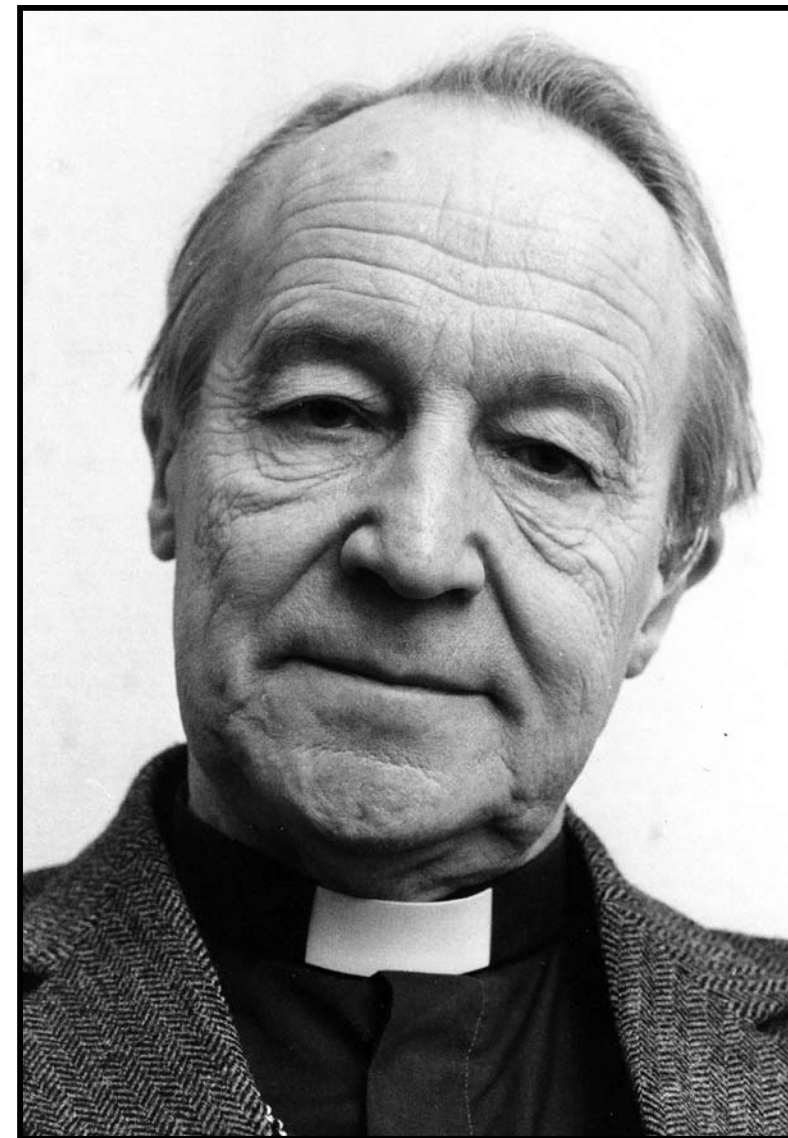
Biskop emeritus Fredrik Grønningsæter døde 28. april, nær 93 år gammel. Med ham har Den norske kirke mistet en markant profil.

Han ble født i Stranda 26. mai 1923, og vokste opp i et prestehjem, med en sterk kristenarv som livsfundament. Fra ungdommen fikk han med seg gode minner om folkeliv og kirkehøytid i skyggen av den vakre Ringsakerdomen, hvor hans far var blitt prost. Under krigen kom han seg over til England og rakk å tjenestegjøre i det norske flyvåpenet en kort tid før og etter fredsslutningen.

Tilbake i Norge fant han veien til det teologiske studium ved Menighetsfakultetet. En ildprøve ble hans befatning med den store verdenskonferanse for kristen ungdom som ble holdt i Oslo i 1946. Her ble han engasjert i organiseringen av konferansen og høstet stor anerkjennelse for sitt arbeid. Etter embetseksamen og praktikum gikk veien om Norges KFUM-speidere til hjelpeprest i Strinda i 1954. Men det var tiden som hjelpeprest i Nidaros domkirke fra 1957-62 som gav ham de rike impulser til liturgisk fordypning og historisk forankret embetsbevissthet som preget ham i all hans senere gjerning. Han hentet inntrykk fra tysk pastoralteologi og viste i foredrag og artikler at han hadde betydelige teologiske kunnskaper og en dialektisk ferdighet som gjorde ham til en dyktig debattant.

Sammen med sin ektefelle Janne, f. Backer, utdannet diakonisse og aktiv deltaker på mange områder av kirkens liv, fikk han så en periode som sokneprest i Gimsøy, som begge regnet som et høydepunkt i deres tjenesteerfaring. Herfra gikk veien om studentpreststilling i Oslo og ti års tjeneste i Oslo domkirke til bispeembetet i Sør-Haalogaland fra 1982-1992. I det vidstrakte bispedømmet ble han en høyt skattet tilsynsmann med tydelig omsorg for menigheter og prester og klar veiledning til tro og liv. Over alt blir han husket med Janne ved sin side, forenet i tjenestens alvor og glede.

Som biskop stod han frem som en prinsippfast geistlig med trygg forankring i kirkens tradisjon og bekjennelse, men også med vilje til å bidra til samlende løsninger for å bevare kirkens enhet. I Bispemøtet og Kirkemøtet var han en klartenkt og respektert deltaker i drøftelsene, og alle som møtte ham ble berørt av den personlige fromhet og varme som preget ham i all hans gjerning.

Per Lønning til minne

AV BISKOP HELGA HAUGLAND BYFUGLIEN, BISPEMØTETS PRESES

Per Lønning døde 21. august. En formende skikkelse i Den norske kirke i forrige århundre er gått bort, 88 år gammel. Per Lønning hadde store evner. De brukte han i tjeneste for land og folk. Hans innsats og bidrag reiser et ruvende minne om en mangfoldig og viktig tjeneste i vår kirke.

Kun 21 år gammel tok Per Lønning teologisk embetseksamen, og bare noen få år senere forsvarte han den første av sine to doktorgrader. Etter noen aktive år i rikspolitikken ble hans arena den kirken han tilhørte, tjente og beriket.

Allerede som domprost i hjembyen Bergen satte han dype spor. Vi var mange som var stolte over en kirkeleder med usedvanlige evner som debattant og predikant. Evangeliet ble forkynt med originalitet og aktualitet, og både kirke og samfunn fikk merke hans evne til presise og utfordrende formuleringer.

I 1969 ble han den første biskopen i Borg. Bred kunnskap om kirke og samfunn preget hans gjerning i det unge bispedømme. Etter at Stortinget liberaliserte abortloven, valgte Lønning i 1975 å markere sin motstand ved å forlate bispeembetet i Borg. Hans kall og overbevisning førte han videre til en periode som professor, både i Norge og i utlandet.

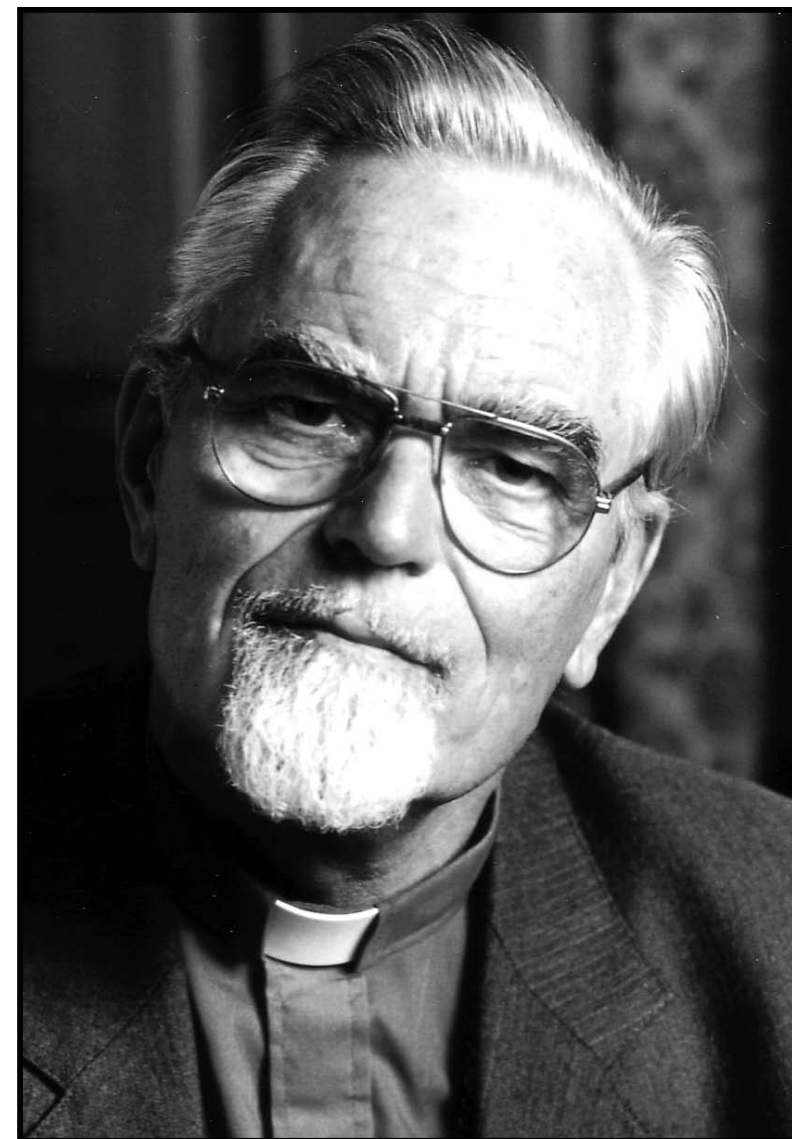
Men mange ønsket Lønning tilbake til kirken, og i 1987 ble han på ny utnevnt til biskop – denne gang i Bjørgvin. Derfra var han en tydelig stemme i bispemøtet og kirkemøtet frem til sin avgang i 1994.

Hans horisont var alltid videre enn den indrekirkelige virkelighet. I tillegg var aktiviteten i skrivestuen stor; gjennom hele sitt virke skrev han bøker, med prekenutgivelser og bibelbeaktninger. Hans troslære «Kristen tro» er ennå en skattkiste.

Lønning skrev og oversatte salmer som fremdeles er aktuelle og gir impulser til nye generasjoner. Per Lønning hadde et stort engasjement for den verdensvide kirke. I en periode på 70-tallet var han medlem i Sentralkomiteen i Kirkenes Verdensråd, hvor hans kunnskap og innsikt ble lyttet til med største respekt.

Per Lønning var en mann med usedvanlige evner. Hans innsats og bidrag pekte ofte fremover. Med stort engasjement for den globale kirke, for rettferdighet og fordeling talte han også inn i vår tid. Men også den enkelte ble sett av Per Lønning. Hans egne livserfaringer gav ham en spesiell evne til å se mennesker med byrder og tunge dager.

Gjennom sin sterke personlighet, sin utrustning og sitt dype personlige engasjement var han en gave til vår kirke. Vi takker Gud for den tjenesten Per Lønning gjorde i Den norske kirke og lyser fred over hans gode minne.

Årsrapport for Bispemøtet 2016

Årsrapport for Bispemøtet 2016

I. Leders beretning

Da kong Christian III i 1536-37 la Norge inn under Danmark, avsatte han de katolske biskoper og utnevnte sine egne. De kongelig utnevnte superintendenter ble endringsagenter for den nye lutherske tro, som kongen personlig var grepet av. Med dette ble statskirkeordningen innført i Norge, en ordning som nå opphører.

Allerede i 2012 ble kongens direkte kirkestyre avviklet, gjennom endringer i Grunnlovens § 16, og kongens rett til å utnevne biskoper ble overført til Kirkerådet. Fra 1. januar 2017 er ikke Den norske kirke å forstå som en statlig etat, men som et eget rettssubjekt atskilt fra staten.

Biskopene har på mange måter vært blant statskirkeordningens fremste representanter. Som kongelige embetsmenn og –kvinner har de bistått kongen i teologiske spørsmål og på kongens vegne ledet den prestatjeneste som i store deler av denne historien hadde enerett på å forkynne offentlig.

Mye er endret siden 1536, både med kongens utøvende myndighet, forholdet mellom staten og kirken – og biskopenes tjeneste. Selv om biskop-tittelen ble videreført, er det stor forskjell på det katolske bispeembetet anno 1536 og den kongelige, lutherske superintendent. Tilsynsebetet i vår kirke har også maktet å tilpasse seg endringer i kirke og samfunn. Alt ligger til rette for at tilsynstjenesten i Den norske kirke også

skal være viktige kirkeledere også i det nye regimet. Bispemøtets arbeid i 2016 har hatt dette som forutsetning.

II. Introduksjon til virksomheten og hovedtall

Oppdrag

Bispemøtet er et sentralkirkelig organ for samordning av den tjeneste som er tillagt biskopene. Gjennom Bispemøtets arbeid utøver biskopene et samlet lederskap i Den norske kirke lokalt, regionalt, nasjonalt og internasjonalt.

Rammene for Bispemøtets virksomhet legges av de grunnleggende bestemmelsene om Bispemøtet i lov og forskrift, Kirkemøtets vedtak og Kirkerådets tildelingsbrev.

Kjerneoppgaver

Bispemøtet er et sentralkirkelig organ for bispetjenesten. Etter kirkeloven § 26 skal Bispemøtet virke for samordning av de gjøremål som etter gjeldende regler tilligger biskopene. I dette ligger to sett av oppgaver. For det første en samordning av den bispetjenesten som utøves av biskopen i eget bispedømme. Samordningsoppgavene knyttet til dette vil handle om å drøfte felles erfaringer, utarbeide maler og prosedyrer for lik håndtering av saker, og samarbeid om utviklingstiltak m.v. Samordningsoppgaver vil også handle om å ivareta overordnet koordinering på enkelte arbeidsområder, slik som etter- og videreutdanning for prester, innføringsprogram for nye prester og proster og ordinasjonsforberedelse.

For det andre handler samordning også om koordinering av biskopenes rolle og funksjoner inn mot sentralkirkelige styringsorganer. Denne type oppgaver handler om å ivareta den episkopale dimensjon i det nasjonale kirkestyret.

Til sist vil det også være Bispemøtets oppgave å koordinere biskopenes kollegiale representasjon og nærvær ved offentlige markeringer i kirke og samfunn, nasjonalt og i utlandet, samt gi støtte til biskopenes medvirkning i den offentlige debatt.

Bispemøtets organisasjon

Bispemøtet ledes av preses. Det velges et arbeidsutvalg for to år av gangen. Arbeidsutvalget består av preses (ikke på valg), visepreses, et medlem og et varamedlem.

Bispemøtet har et sekretariat, bestående av fire fulltids ansatte. Sekretariatet ledes av generalsekretær (teolog), og består for øvrig av to seniorrådgivere (teologer) og en førstekonsulent. Av fire tilsatte i sekretariatet er det to kvinner og to menn. Bispemøtets sekretariat har et tett, praktisk samarbeid med Kirkerådets sekretariat, og er samlokalisert med dette. Bispemøtets regnskap inngår i Kirkerådets konsernregnskap.

Bispemøtets tildeling til drift er på ca 4 mill kroner. Ca 0,5 mill er avsatt til programmet Veien til prestatjeneste, og ca 0,5 mill er avsatt til innføringskurs og EVU-tiltak.

III. Årets aktiviteter og resultater

Det er satt opp mål for virksomheten innenfor fire hovedområder, jf virksomhetsplan for Bispemøtet, fastsatt av Bispemøtets arbeidsutvalg 9. mars 2015.

1. Samordning av den regionale bispetjeneste

1.1. Veien til prestatjeneste (VTP)

Veien til prestatjeneste (VTP) er et ordinasjonsforberedende program etablert med hjemmel i Tjenesteordning for biskoper § 8, første ledd. Programmet har vært i drift siden 2001, og fremstår som en innarbeidet og ordinær vei frem mot ordinasjon.

Pr. 06.12.16 var det registrert 340 påmeldte til VTP. Det har vært en jevn økning av deltakere siden 2005. VTP-basen har trolig et noe høyere antall deltakere enn det som er reelt, da det kan være vanskelig å fange opp de som går ut av programmet, i tillegg til at noen ordinerte ikke blir utsjekket fra databasen. Deltakerne fordeler seg slik på lærestedene:

Deltakerne fordeler seg slik på lærestedene:

Lærested	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007	2006
TF/PTS/KUN	102	101	96	86	77	87	101	86	70	68	78
MF	151	159	146	150	135	156	127	129	117	109	122
MHS	38	33	36	34	27	32	37	40	32	26	42
Andre	50	33	42	33	30	33	17	17	28	23	23
Sum	340	326	320	303	269	308	282	272	247	226	265

Deltakerne fordeler seg slik på bispedømmene:

Bispedømme	2016	2015	2014	2013	2012	2011	2010	2009	2008	2007
Oslo	34	34	30	32	31	35	30	23	26	26
Borg	46	40	31	28	28	29	35	26	25	23
Tunsberg	15	20	17	15	15	20	23	28	22	16
Hamar	23	25	29	25	24	28	25	23	19	22
Agder og Telemark	48	44	41	42	29	30	28	26	20	22
Stavanger	24	21	25	25	25	28	31	27	22	19
Bjergvin	53	41	42	37	30	35	30	23	18	21
Møre	22	19	22	20	17	19	17	23	22	21
Nidaros	21	27	30	27	20	22	20	26	26	18
Sør-Hålogaland	26	30	30	29	24	28	22	24	23	19
Nord-Hålogaland	29	25	23	23	26	34	21	23	24	19
Sum	340	326	320	303	269	308	282	272	247	226

Til sammen 59 deltakere gjennomførte O1 i 2016, mens 47 deltakere gjennomførte O2.

Deltakerne har fordelt seg slik på bispedømmene fra 2010 til 2016:

Bispedømme	2016		2015		2014		2013		2012		2011		2010	
	O1	O2	O1	O2	O1	O2	O1	O2	O1	O2	O1	O2	O1	O2
Oslo	6	3	-	3	1	5	7	5	7	3	5	5	6	6
Borg	8	4	3	6	4	4	5	3	3	4	8	5	4	3
Tunsberg	4	5	2	5	4	5	5	5	4	3	3	5	2	4
Hamar	4	3	3	1	3	3	2	5	3	7	1	6	6	6
Sum Øst	22	15	8	15	12	17	19	18	17	17	17	21	18	19
Agder/Telemark	5	5	3	8	3	8	7	10	8	4	10	3	3	2
Stavanger	1	3	6	6	0	6	6	8	11	6	4	7	7	6
Bjergvin	7	2	6	5	7	5	5	8	7	5	10	8	7	3
Sum Vest	13	10	15	19	10	19	18	26	26	15	24	18	17	11
Møre	3	7	3	1	3	4	4	2	3	5	6	3	2	3
Nidaros	7	3	7	5	4	10	5	2	8	4	7	5	3	7
Sør-Hålogaland	6	8	6	2	3	5	6	3	4	7	5	1	4	5
Nord-Hålogaland	8	4	6	4	2	5	8	5	5	8	5	1	5	2
Sum Nord	24	22	22	12	12	24	23	12	20	24	24	11	14	17
Totalt	59	47	45	46	34	60	60	56	63	56	65	50	49	47

Til sammen 31 deltakere gjennomførte stiftspraksis vår 2016.

Deltakerne fordelte seg slik på bispedømmene:

Bispedømme	Vår 2016	Høst 2015	Vår 2015	Høst 2014	Vår 2014	Høst 2013	Vår 2013	Høst 2012	Vår 2012	Høst 2011
Oslo	2	4	2	2	3	-	5	3	4	1
Borg	1	3	4	-	1	1	2	4	-	3
Tunsberg	4	1	3	2	4	1	3	1	5	1
Hamar	4	1	4	2	2	-	1	3	1	2
Sum region øst	11	9	13	6	10	2	11	11	10	7
Agder Telemark	5	1	3	-	6	2	3	2	-	1
Stavanger	5	-	9	-	3	1	5	0	5	2
Bjergvin	4	1	7	1	2	4	3	0	6	1
Sum region vest	14	2	19	1	11	7	11	2	11	4
Møre	0	-	3	-	5	1	3	0	2	-
Nidaros	4	3	5	2	3	1	1	1	3	3
Sør-Hålogaland	1	1	4	-	1?	1	2?	0	-	-
Nord-Hålogaland	1	1	3	1	4	3	5	1	1	-
Sum region nord	6	5	11	3	13	6	11	2	6	3
Sum totalt	31	16	47	10	34	15	33	15	25*	14

(*+ 2 frikirkelige)

Målsetninger for 2016:

- Bispemøtet vil videreføre arbeidet i VTP-programmet gjennom styringsgruppe (STVTP) og de regionsvise ordinasjonssamlingene.
- Bispemøtet vil videreutvikle informasjonsmateriell og informasjonsrutiner for VTP.

Evaluerings av måloppnåelse:

- Bispemøtet opplever målene som tilfredsstillende nådd.

1.2. Arbeidsveiledning og arbeidsveilederutdanning (AVU)

Bispemøtet har i samarbeid med KA etablert et nasjonalt fagråd og nasjonale retningslinjer for arbeidsveiledning (ABV) i Den norske kirke. ABV er et innarbeidet og mye brukt verktøy for å gi prester og andre kirkelige medarbeidere hjelp til refleksjon over egen tjeneste. Gjennom dette skal ABV også bidra til kvalitetssikring, motivasjon og rekruttering til kirkelig tjeneste.

Målsetninger for 2016:

- Konsolidere arbeidet i fagrådet
- Planlegge og gjennomføre landskonferanse for ABV

Evaluerings av måloppnåelse:

- Fagrådet er etablert og har god oversikt over arbeidsfeltet. Supplerende oppnevning har vært gjennomført. Etter noe tids drift kan det være behov for en gjennomgang av mandat og arbeidsform. ABV-konferansen ble gjennomført 20. april 2016 med god deltakelse fra hele landet.

1.3. Utvikling av prostetjenesten

Bispemøtet har hatt et kontinuerlig fokus på utvikling av prostetjenesten. Det vises til sak BM 32/09. Det vises videre til «Utviklingsprogram for proster» (UPP), som ble gjennomført av Kirkedepartementet og Bispemøtet i 2007-2009. I 2015 og 2016 gjennomføres regionvise kurs for alle proster, og høsten 2016 planlegges en nasjonal prostekonferanse. Bispemøtet

Målsetninger for 2016:

- Bispemøtet vil følge opp arbeidet med lokale kompetanseplaner.
- Bispemøtet vil ivareta sekretariatsfunksjoner for SEU.
- Bispemøtet vil utrede en videreutvikling av kompetansekartet.
- Sentral koordinering av kursvirksomhet.
- Lage prosessplan.
- Avklare økonomiske ordninger ifm studiepermisjon – evt standardisering.

Evaluerings av måloppnåelse:

- Lokale kompetanseplaner er ferdigstilt og godkjent i omtrent halvparten av bispedømmene, og under utarbeidelse i de øvrige. SEU arbeider formålstjenlig, og vil videreføres i 2017. Det tas sikte på forenklinger knyttet til utviklingen av kompetansekartet, da vi ser at mye av funksjonaliteten er tungvint og ikke blir utnyttet. Koordinering og samordning er fremdeles blant de viktigste utfordringene på feltet. Det er avgjørende at de ulike aktørene er bevisste på egen rolle og utnytter punktene for samhandling på en god måte. Økonomiske ordninger er drøftet i SEU flere ganger, men saken er ikke konkludert.

1.6. Innføringsprogram for nye prester

Innføringsprogrammet startet opp 1.1.2013, og programmets moduler rulles ut skrittvis. Nytt element i 2016 var sentral kurssamling 3, som sammenfaller med Prest og teolog i praksis 1.

Målsetninger for 2016:

- Gjennomføre sentrale kurssamlinger 1 og 2.
- Gjennomføre Prest og teolog i praksis.
- Monitorere implementeringen av innføringsprogrammet, inkludert lokalt og regionalt arbeid med innføringsdager og arbeidsveiledning.
- Etablere gode rutiner for administrasjon og samhandling.

Evaluerings av måloppnåelse

- Bispemøtet opplever tilfredsstillende måloppnåelse. Kurssamling 1 og 2 ble gjennomført i juni 2016 med over 90 deltakere til sammen. Prest og teolog i praksis ble også gjennomført, men med lavere deltakertall enn ventet for denne gruppa prester. Vi jobber videre med å sikre god informasjonsflyt.

1.7. Olavstipend

Bispemøtet har fra 2014 fått overdratt ansvaret for forvaltningen og tildelingen av Olavstipendet. Stipendet tildeles menighetsprester med minst 3 års sammenhengende tjeneste og lyses ut årlig med en øvre ramme på 100.000 kr. Det kom inn 10 søknader til utlyst stipend for 2017. Kapellan Ellen Aasland Reinertsen i Torhsov og Lilleborg menighet i Oslo skal arbeide faglig med Jesu liknelser brukt i trosopplæringa. Prest Rose-Marie Skarsten i Landås menighet i Bergen vil undersøke hvordan nylaget bildekunst kan gi nye impulser til kirkelig forkynnelse til barn.

Målsetninger for 2016:

- Utlysning og tildeling i henhold til fastsatt mal.
- Utvikle en plan for anvendelse etter gjennomført prosjekt
- Følge opp pågående prosjekter

Evaluerings av måloppnåelse:

- Bispemøtet opplever god grad av måloppnåelse. Ved første gangs utlysning fikk vi ikke inn noen søkere, men ved ny utlysning fikk vi 10. Vi arbeider videre med å strømlinjeforme prosessen både i forkant og etterkant av tildelt stipend.

1.8 Visitaser og ordinasjoner

Visitaser til menighetene og ordinasjon til prestedtjeneste er to sentrale kjerneområder i biskopens tjeneste. I 2016 har visitaser og ordinasjoner hatt følgende omfang:

Biskop	Visitaser	Ordinasjoner
Nord-Hålogaland	7	3
Sør-Hålogaland	0	1
Møre	6	2
Nidaros	6	4
Bjergvin	7	3
Stavanger	6	11
Hamar	4	3
Tunsberg	2	7
Agder og Telemark	7	7
Oslo	4	3
Borg	5	8
Sum	54	52

1.9 Kurs for ny biskop

Bispemøtet tok i 2015 initiativ til en egen kursdag for ny biskop, jf sak BM 30/14. Den nye biskopen inviteres sammen med stiftsdirektøren til to kursdager i Bispemøtets sekretariat. Bispemøtets preses og generalsekretær har ansvaret for kursdagene, og Kirkerådet, KA og fagforeningene inviteres til å bidra i programmet.

For arbeidsåret er det satt opp følgende målsetninger:

1. Gjennomføre kursdager for ny biskop.
2. Justere opplegg for kurssamling basert på erfaringer som er gjort.

Evaluerings av måloppnåelse:

- 10.-11. mars 2016 ble det gjennomført kursdager for biskop Ann-Helen Fjeldstad Jusnes og stiftsdirektør Jan-Kjell Jonassen. Kursdagene ble opplevet nyttige og relevante.

2. Det nasjonale kirkestyret

2.1. Vigsling av nye biskoper

Bispemøtet har ansvar for vigsling av nye biskoper, og det er etablert som ordning at preses vigsler ny biskoper til sin tjeneste.

Målsetninger for 2016:

- Evaluere og revidere foreliggende veileder (mal/rutine) til bruk for bispedømmekontoret i forbindelse med skifte av biskop.
- Evaluere og revidere foreliggende opplegg for et introduksjonskurs for nye biskoper.

Evaluerings av måloppnåelse:

- Mal for bispevigsling er under revisjon. Kurs for ny biskop justeres løpende etter erfaring.

2.2. Samhandling med de sentralkirkelige råd

Den norske kirke ledes sentralt av flere organer. Det er avgjørende at det etableres gode rutiner for gjensidig informasjonsflyt og policy-utvikling mellom de organer som har et nasjonalt ansvar.

Målsetninger for 2015:

- Styrke den rutinemessige informasjonsflyten mellom de sentralkirkelige organer
- Økt rollebevissthet ved representasjon
- Videreutvikle gode rutiner for administrativ samhandling mellom Bispemøtet og Kirkerådet

Evaluerings av måloppnåelse:

- Det er god kontakt og dialog mellom Kirkerådet og Bispemøtet.

2.3. Ivareta økumeniske og internasjonale oppgaver

Biskopene er Den norske kirkes viktigste ansikter utad, og representerer Den norske kirke overfor andre kirker og offentligheten for øvrig.

Målsetninger for 2016:

- Delta ved bispevigslinger i utlandet.
- Styrke Bispemøtets rolle ved utarbeidelse av økumeniske uttalelser.
- Koordinere biskopenes deltakelse i økumeniske sammenhenger.

Evaluering av måloppnåelse:

- Det er god rutine for deltakelse i bispevigslinger i utlandet. Som regel er det tjenestegjørende biskoper som representerer Den norske kirke.

I 2016 har følgende representert Den norske kirke ved bispevigslinger i andre kirker:

28. august ble Sören Dalevi vigslet til biskop i Karlstads stift, Sverige. Biskop Solveig Fiske deltok under vigslingen.

3. Intern organisasjon og arbeidsform

3.1. Plenumsmøter

- Bispemøtets viktigste arena er de tre plenumsmøtene.

Målsetninger for 2016:

- Gjennomføre gode og nyttige bispemøter.
- Tydeligere kommunikasjon utad før, under og etter møtet.

Evaluering av måloppnåelse:

Bispemøtene oppleves gode og nyttige.

3.2. Arbeidsutvalg

Arbeidsutvalget møtes ca 6 ganger pr år. Arbeidsutvalget har i 2015 vært sammensatt på følgende måte:

Helga H. Byfuglien, preses
Halvor Nordhaug, visepreses
Atle Sommerfeldt, medlem
Stein Reinertsen, varamedlem

Målsetninger for 2016:

- Gjennomtenke arbeidsdelingen mellom plenumsmøtet og arbeidsutvalget.

Evaluering av måloppnåelse:

- Arbeidsutvalget drøfter regelmessig sin egen arbeidsform.

3.3. Sekretariat

Bispemøtets sekretariat skal ivareta støttefunksjoner for preses, arbeidsutvalget og plenumsmøtene. Sekretariatet vil i tillegg representere Bispemøtet i pågående prosesser overfor myndighetene, sentralkirkelige organer og andre organisasjoner i kirke og samfunn.

Målsetninger for 2016:

- Levere god saksforberedelse til bispemøtene og arbeidsutvalget i rett tid.
- Videreutvikle de administrative rutinene.
- Drive god forvaltning.

Evaluering av måloppnåelse:

- Sekretariatet har et kontinuerlig fokus på utvikling av møteplanlegging og saksforberedelse.

3.4. Representasjon i andre organer m. v.

Bispemøtet har i 2016 vært representert i andre organer som følger:

De sentralkirkelige rådene

Kirkerådet: preses, vara: visepreses (regulert av forretningsorden).
Mellomkirkelig råd: Stavanger biskop (2013-2016)
Samisk kirkeråd: Sør-Hålogaland biskop (2013-2016)
Nemd for gudstjenesteliv: Sør-Hålogaland biskop (2014-2017)

Virksomheter under Bispemøtet

Leder av styringsgruppen for «Veien til prestetjeneste» (STVTP): Hamar biskop (2014-2017)
Leder av Fagråd for ABV: Møre biskop (2015-2019)

Ledelse og arbeidsgiveransvar

Kontaktutvalg for ledelses- og kompetanseutvikling (KLLK): preses og generalsekretær
Sentralt etterutdanningsutvalg (SEU): Bjørgvin biskop (2015-2016).
Sentralt arbeidsmiljøutvalg (SAMU): Nidaros biskop (2011-2015).
Samarbeidsrådet for overgrepssproblematikk (SRO): Hamar biskop og Målfrid Bjørge, Agder (2014-2017).

Lære og økumenikk

Norges kristne råd: Preses, visepreses (vara) (2015-2017).
Medlem av Katolsk-luthersk samtale-gruppe (KATLUSA): Oslo biskop (2015-2018).
Teologisk nemnd: Borg biskop (2016-2019).
Nådens fellesskap: Agder og Telemark biskop.

Andre

IKO: Agder og Telemark biskop (2015-2018).
Kirkens Nødhjelps representantskap: Nord-Hålogaland biskop (2015-2019)
Styret for Det praktisk-teologiske seminar: Hamar biskop, preses (vara) (2016-2020).
Styret i Kirkens Utdanningscenter i Nord (KUN): Nord-Hålogaland biskop, Sør-Hålogaland biskop (vara) (2016-2020).
Kirkens landsfond: generalsekretæren (2015-2018).
Tilleggsgavefondet: Oslo biskop, generalsekretæren (vara) (2015-2018).
Bibelselskapets styre (oppnevnt av Bibelselskapets representantskap): Nidaros biskop.
RSA for Menighetsfakultetet: Bjørgvin biskop (2014-2017)

Der annet ikke er oppgitt, er domprost vara for biskopen.

IV. Styring og kontroll i virksomheten

Det gjennomføres styringssamtaler med departementet to ganger i året. Årsrapport for Bispemøtet utarbeides administrativt, og behandles i arbeidsutvalget. Arbeidsutvalgets vedtak, dvs fastsatt årsrapport, refereres i et samlet bispemøte.

I sekretariatet gjennomfører generalsekretær medarbeider-samtale med øvrige tilsatte. Det gjennomføres årlig vurdering av arbeidsmiljø og mulige HMS-tiltak.

V. Vurdering av framtidssikter

Den norske kirke er for tiden inne i en fase med store organisatoriske endringer. Biskopenes rolle som kirkelige ledere, og Bispemøtets posisjon som sentralkirkelig organ, ser ut til å være viktige kontinuitetsbærere gjennom disse endringsprosessene.

Bildehenvisninger

Side 6: Inga Frøland Steindal
Side 8: Magnus Aronson / Ikon
Side 41, 101: Bispemøtet
Side 51: Rita Jakobsen
Side 55, 58, 59: Thomas Jentoft / Bodø kirkelige fellestråd
Side 65: Ellen Lande Gossner
Side 68: Tore Dvergastein / Tunsberg bispedømmeråd
Side 71: Berit Sundli
Side 77, 79: NTB scanpix / Audun Braastad
Side 82: Rune Petter Ness
Side 88: Dag A. Kvarstein
Side 105: Kirkerådet / Trosopplæringskonferansen
Side 119: Knut Johan Finquist
Side 123: Lars Erlend Kielland
Side 158: Sissel Bjørkan Bukkemoen / Nidaros Domkirkes Restaureringsarbeider
Side 203: Kirkerådet
Side 205: Bjørgvin bispedømme

© Bispemøtet, Den norske kirke, januar 2017

ISBN 978-82-7454-135-2

Bestilles fra
Bispemøtet
Telefon: 23 08 13 90
bispemotet@kirken.no

Designmal: Dugg Design AS
Produksjon: Bispemøtet
Sats og ombrekning: Bjørn Ivar Erlandsen
Trykk: Merkur Grafisk AS

Biskopene

Helga Haugland Byfuglien, preses i Bispemøtet
Ole Chr. M. Kvarme, Oslo
Solveig Fiske, Hamar
Ingeborg Midttømme, Møre (Molde)
Tor Singsaas, Nidaros (Trondheim)
Halvor Nordhaug, Bjørgvin (Bergen)
Erling J. Pettersen, Stavanger
Atle Sommerfeldt Borg (Fredrikstad)
Stein Reinertsen, Agder og Telemark (Kristiansand)
Per Arne Dahl, Tunsberg (Tønsberg)
Olav Øygard, Nord-Hålogaland (Tromsø)
Ann-Helen Fjeldstad Jusnes, Sør-Hålogaland (Bodø)

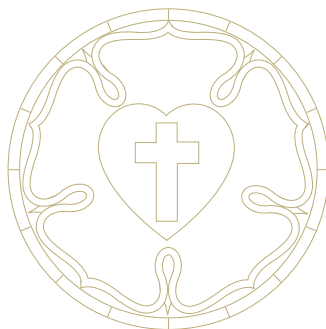
Bispemøtet

Pb. 799 sentrum, 0106 Oslo
Rådhusgata 1–3, Oslo (Kirkens hus, 5. etg)
telefon 23 08 13 90
bispemotet@kirken.no
www.kirken.no/bm

Preses: Helga Haugland Byfuglien
Visepreses: Halvor Nordhaug

Generalsekretær Christofer Solbakken
E-post: cs672@kirken.no, telefon: 95 11 99 46
Førstekonsulent Hege Flo Øfstaas
Seniorrådgiver Åste Dokka
Seniorrådgiver Rolv Nøtvik Jakobsena

DEN NORSKE KIRKE

Bispemøtet